

ἸΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἜΣΤΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ
ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΤΟΣ ΙΒ'

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

ΤΕΥΧΟΣ 129ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1963

ΓΙΟΡΤΕΥΤΑΙ—ΔΙΕΓΧΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή Δημοσιεύσεως
ΑΡΧΗΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

*

*Εσωτερικού: Έτησία Δραχ. 150.—
Νομικών προσώπων Δραχ. 200.—
*Εξάμηνος κ.λ.π. αναλόγως
*Εξωτερικού: Έτησία Δολλ. 10—
ή Δίραι Άγγλιας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

*Αντεπιστάλλοντα Μέλη της Επιτροπής
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΛΕΑΝΔΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Αθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Αθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Αθήναι)
ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΔΗΣ (Αθήναι)

*Εμβάσματα: <ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ> Όδός 28ης Οκτωβρίου 60, Ιωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ιωάν. Ν. Νικολαΐδου :	Ζαγορισιανά θέσμια (ιστορ. σημ.)	Σελ. 1
Κων. Αθ. Διαμάντη :	Οι Κοσσυβάκηδες και η πατριωτική δράσις αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ραδοβούζιον κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας (ιστορ. πραγματεία)	» 6
Βασ. Κ. Σκαφιδά :	Ἱστορία τοῦ Μετσόβου (ιστορ. πραγματεία)	» 16
Στ. Μ. Γκατσοπούλου :	Ἄνθιμος δ' Ζ' Οἴκουμ. Πατριάρχης (ιστορ. σημ.)	» 22
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ σημειώματα	» 26
Σπύρου Γ. Μουσελίμη :	Ἰδιωματισμοὶ καὶ ξενικὲς λέξεις τῶν Σουλιορειτῶν (Σουλίου—Θεσπρωτίας) (λαογραφικά)	» 31
Κων. Ι. Φωτοπούλου :	Ὁ Καῦμος τοῦ Παπαζώη (χρονικὸ)	» 37
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Τουρκο — Περσο -- Ἀρχαϊκὲς λέξεις στὸ Γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἴδιωμα	» 39
Στεφ. Μπέττη :	Νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα Ἡπειρωτικὰ (λαογραφικὴ συλλογὴ καὶ μελέτη)	» 41
Ἰωάννου Ἐξάρχου :	Πεπραγμένα Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1962 Προοπτικὴ δραστηρ. Πρ. Ἀναπτύξεως Ἡπείρου κατὰ τὸ 1963 (ἐποπτικὴ μελέτη)	48 καὶ 56
Δημοσθ. Γ. Κόκκινου :	Ἄουσδις (δῶμα σὲ τρεῖς πράξεις καὶ 7 εἰκόνες)	» 58
Κων. Μπράτσου :	Συνάντησις τοῦ σούρουπου καὶ τῆς αὐγῆς (ποίημα)	» 72
Νίκου Πράσου :	Γιατί; — Ἐπιστροφή (ποίηματα)	» 73
Τίνου Ἀλασάκη :	Φλυαρία — Ἀπόψε (ποίηματα)	» 74
Βασιλ. Κ. Μάργαρη :	Ὀλυμπιάς (τραγωδία)	» 75
Ἰωαν. Παπαδημητρίου :	Τάχυνον Κύριε (ποίημα)	» 76
Σαράντου Παυλέα :	Μέλλον σκληρότητας (ποίημα)	» 77
Λεκάντ—Ντελλί (μετάφρασις: Ἀρ. Γεροντικού):	Ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὰ φέδια (ποίημα)	» 80

ΑΠΟ ΜΗΜΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Οἰκονομικῶς μὴ ἐνεργὸς πρῶτος σὺδος—Ἰσραήλ: Γεγονότα καὶ ἀριθμοὶ (Α. Γεροντικού)—Ἡ ἀπεργία τῶν ἐκπαιδευτικῶν (Συντάξ. — Ἡ παιδαγωγικὴ ἐκθεσις τῆς Ἐταιρείας Ἡπειρ. Μελετῶν (Δ. Κ.).—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Σπύρου Στούπη: «Ποιογησιακά καὶ Βησσανιώτικα» (Ε. Χανδάνου).—Γεωργίου Α. Καλυδοπούλου: «Τὸ ἑλληνικὸ χωριό» (Δ. Κόκκινου).—Νεχρολογία: Νίκος Λευθεριώτης (Α. Γεροντικού)—Ἄδρα Θεοδοροπούλου (Κ. Π. Λαζαρίδη).

ἩΠΕΙΡΩΤΙΚῆ ἙΣΤΙΑ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ἜΣ Β'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1963

ΤΕΥΧΟΣ 129ον

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΖΑΓΟΡΙΣΙΑΚΑ ΘΕΣΜΙΑ

Ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου (1) Ζαγορίου ἐδημοσιεύσαμεν—τόσον ἡμεῖς (2) ὅσον καὶ ἄλλοι ἐρευνῆται (3)—κατὰ καιροῦς, διάφορα ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν δρᾶσιν ἐξεχόντων Ζαγορισίων ὡς καὶ εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ζωῆς τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἐκ τοῦ ἰδίου Κώδικος παραλαμβάνομεν πάλιν καὶ τὰ κατωτέρω δημοσιεύμενα ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἐμφανίζουν ἐνδιαφερούσας πλευρὰς τοῦ κοινοτικοῦ βίου, ὡς διεμορφώθη οὗτος ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν προνομίων, αἵτινες εἶχον δοθῆ εἰς τὸ Ζαγόριον καὶ τῆς σχέσεως τῆς αὐτοδιοικουμένης περιοχῆς μετὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Τὰ δύο πρῶτα ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων ἀναφέρονται εἰς μορφὰς ἀμύνης τῶν κατοίκων ἐναντι τῶν κακοποιῶν στοιχείων τὰ ὅποια ἀπὸ καμμίαν κοινωνικὴν συγκρότησιν δὲν λείπουν. Συμφώνως πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου τόσον ἡ Κοινὴ Συνέλευσις—τὸ Κοινὸν τῶν Ζαγορισίων—ἣτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἐξεχόντων Ζαγορισίων διαμενόντων ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐκλεγμένων ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν των, ὅσον καὶ ἡ συνέλευσις τῶν κατοίκων ἐκάστου χωρίου, εἶχον δικαιώματα ἀσκήσεως διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας. (4) Εἰς τὴν δικαστικὴν ἀρμοδιότητα τῆς Κοινοτικῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων ὑπάγονται καὶ αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις καθ' ἃς, διὰ μὲν τῆς πρώτης, ἀφοῦ διαπιστώνεται ἡ ἐκτροπὴ τοῦ κατηγορουμένου «ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Βιλαετιοῦ καὶ τὰς συνθηκὰς τοῦ χωριοῦ», ἀντιμετωπίζεται ριζικῶς ἡ κατάστασις διὰ τῆς λήψεως δραστηκῶν μέτρων, διὰ δὲ τῆς δευτέρας, κατόπιν τῆς δημοσίας ὁμολογίας τῶν ἐγκλημάτων τοῦ κατηγορηθέντος, τῆς μετανοίας του καὶ τῆς αἰτήσεως συγγνώμης, παρέχεται ἡ συγχώρησις ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις.

Ἡ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡ συναίνεσις τοῦ κατηγορηθέντος νὰ θέσῃ ἑαυτὸν, ἐπὶ ποιῆ χρηματικῇ καὶ σωματικῇ, εἰς τὸ περιθώριον τῆς δημοσίας ζωῆς τῆς Κοινότητος καὶ νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ ἀναμιγνυόμενος εἰς οἰανδήποτε ὑπόθεσιν, ἔστω καὶ ἀτομικὴν, συγχωριανοῦ ἢ ἄλλου τινὸς Ζαγορισίου. Σκληρὸν τῷ ὄντι

1. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 73.

2. Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου: «Γεώργιος Ριζάρης καὶ Μονοδένδριον». «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 73, 74, 77, 82.

3. Μ. Οἰκονόμου: «Διονύσιος Παπαρούσης». «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 18, 19, 20.

4. Ἰδὲ καὶ Π. Βυζουκίδου: «Ἡπειρωτικῶν Θεσμιῶν ἔρευνα». «Ἡπειρωτικὸ Χρονικόν», β' τομ. Β' 1927.

ΙΔΙΟΚΤΗΤΑΙ—ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ
ΜΙΧΑΗΛ ΧΑΡ. ΜΑΝΟΣ
ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΣΤΙΑ

Επιτροπή Επιμελείας της
ΑΡΕΒΝΗΣ ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ
ΙΩΑΝ. Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
ΓΕΩΡ. Ι. ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΔΗΜ. Σ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑΣ
ΤΑΚΗΣ ΣΙΩΜΟΠΟΥΛΟΣ
ΠΑΝΟΣ Γ. ΦΑΝΤΗΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ :

*

*Εσωτερικού: Έτησία Δραχ. 150.—
Νομικῶν προσώπων Δραχ. 200.—
*Εξάμηνος κ.λ.π. ἀναλόγως
*Εξωτερικού: Έτησία Δολλ. 10—
ἢ Δραχ. Ἀγγλίας 3 1/2
ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΑΧ. 12.50

*Ἀντεπιστάλλοντα Μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς
ΚΩΝ. ΜΕΡΤΖΙΟΣ (Βενετία)
ΛΕΑΝΑΡΟΣ Ι. ΒΡΑΝΟΥΣΗΣ (Ἀθήναι)
ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΖΙΤΣΑΙΑ (Θεσ/νίκη)
ΜΙΧΑΗΛ ΠΕΡΑΝΘΗΣ (Ἀθήναι)
ΤΑΚΗΣ ΤΣΙΑΚΟΣ (Ἀθήναι)
ΒΑΣΙΛ. ΒΕΡΒΙΔΗΣ (Ἀθήναι)

*Εμβάσματα: «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΝ ΕΣΤΙΑΝ» Ὀδὸς 28ης Ὀκτωβρίου 60, Ἰωάννινα — Τηλ. 6-59

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου :	Ζαγορισιακά θέσμια (ἱστορ. σημ.)	Σελ. 1
Κων. Ἀθ. Διαμάντη :	Οἱ Κοσσυβάκηδες καὶ ἡ πατριωτικὴ δράσις αὐτῶν εἰς τὴν περιοχὴν Ραδοβυζίων κατὰ τοὺς ἀπελευθερωτικούς ἀγῶνας (ἱστορ. πραγματεία)	» 6
Βασ. Κ. Σκαφιδᾶ :	Ἱστορία τοῦ Μετσόβου (ἱστορ. πραγματεία)	» 16
Στ. Μ. Γκατσοπούλου :	Ἄνθιμος δ' Ζ' Οἴκουμ. Πατριάρχης (ἱστορ. σημ.)	» 22
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Γιαννιώτικα ἱστοριοδιφικὰ σημεῖωματα	» 26
Σπύρου Γ. Μουσελίμη :	Ἰδιωματισμοὶ καὶ ξενικὲς λέξεις τῶν Σουλιορειτῶν (Σουλίου—Θεσπρωτίας) (λαογραφικά)	» 31
Κων. Ι. Φωτοπούλου :	Ὁ Καῦμός τοῦ Παπαζώη (χρονικό)	» 37
Δημ. Στ. Σαλαμάγκα :	Τουρκο — Περσο -- Ἀραβικὲς λέξεις στὸ Γιαννιώτικο γλωσσικὸ ἴδιωμα	» 39
Στεφ. Μπέττη :	Νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα Ἠπειρωτικά (λαογραφικὴ συλλογὴ καὶ μελέτη)	» 41
Ἰωάννου Ἐξάρχου :	Πεπραγμένα Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1962 Προοπτικὴ δραστηρ. Πρ. Ἀναπτύξεως Ἠπείρου κατὰ τὸ 1963 (ἐποπτικὴ μελέτη)	48 καὶ 56
Δημοσθ. Γ. Κόκκινου :	Ἄουσιτις (δρᾶμα πὲ τρεῖς πράξεις καὶ 7 εἰκόνες)	» 58
Κων. Μπράτσου :	Συνάντησις τοῦ σούρουπου καὶ τῆς αὐγῆς (ποίημα)	» 72
Νίκου Πράσου :	Γιατί; — Ἐπιστροφὴ (ποιήματα)	» 73
Τίνου Ἀλασάκη :	Φλυαρία — Ἀπόψε (ποιήματα)	» 74
Βασιλ. Κ. Μάργαρη :	Ὀλυμπιάς (τραγωδία)	» 75
Ἰωαν. Παπαδημητρίου :	Τάχυνον Κύριε (ποίημα)	» 76
Σαράντου Παυλέα :	Μέλλον σκληρότητας (ποίημα)	» 77
Λεκάντ—Ντελίλ (μετάφρασις: Ἄρ. Γεροντικού):	Ὁ Ἡρακλῆς καὶ τὰ φίδια (ποίημα)	» 80

ΑΠΟ ΜΗΜΑ ΣΕ ΜΗΝΑ: Σημειώματα: Οἰκονομικῶς μὴ ἐνεργὸς πρῶτος σμός—Ἰσραήλ: Γεγονότα καὶ ἀριθμοὶ (Α. Γεροντικού)—Ἡ ἀπεργία τῶν ἐκπαιδευτικῶν (Συντάξ. — Ἡ παιδαγωγικὴ ἐκθεσις τῆς Ἐταιρείας Ἠπειρ. Μελετῶν (Δ. Κ.).—Κριτικὴ τοῦ βιβλίου: Σπύρου Στούπη: «Πωγωνισιακὰ καὶ Βησσανιώτικα» (Ε. Χανδάνου).—Γεωργίου Α. Καλυδοπούλου: «Τὸ ἑλληνικὸ χωριό» (Δ. Κόκκινου).—Νεκρολογία: Νίκος Λευθεριώτης (Α. Γεροντικού)—Αὔρα Θεοδωροπούλου (Κ. Π. Λαζαρίδη).

Ἡ ΠΕΙΡΩΤΙΚὴ Ἑστία

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ὍΣ ΙΒ'

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 1963

ΤΕΥΧΟΣ 129ον

ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΝΙΚΟΛΑΪΔΟΥ

ΖΑΓΟΡΙΣΙΑΚΑ ΘΕΣΜΙΑ

Ἐκ τοῦ Κώδικος τῆς Κοινότητος Μονοδενδρίου (1) Ζαγορίου ἐδημοσιεύσαμεν—τόσον ἡμεῖς (2) ὅσον καὶ ἄλλοι ἐρευνῆται (3)—κατὰ καιροῦς, διάφορα ἔγγραφα, ἀναφερόμενα εἰς τὴν δρᾶσιν ἐξεχόντων Ζαγορισίων ὡς καὶ εἰς τὴν δργάνωσιν τῆς ζωῆς τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας. Ἐκ τοῦ ἰδίου Κώδικος παραλαμβάνομεν πάλιν καὶ τὰ κατωτέρω δημοσιευόμενα ἔγγραφα, τὰ ὅποια ἐμφανίζουν ἐνδιαφερούσας πλευρὰς τοῦ κοινοτικοῦ βίου, ὡς διεμορφώθη οὗτος ἐν τῷ πλαισίῳ τῶν προνομίων, αἵτινες εἶχον δοθῆ εἰς τὸ Ζαγόριον καὶ τῆς σχέσεως τῆς αὐτοδιοικουμένης περιοχῆς μετὰ τὴν ὀθωμανικὴν αὐτοκρατορίαν.

Τὰ δύο πρῶτα ἐκ τῶν ἐγγράφων τούτων ἀναφέρονται εἰς μορφὰς ἀμύνης τῶν κατοίκων ἔναντι τῶν κακοποιῶν στοιχείων τὰ ὅποια ἀπὸ καμμίαν κοινωνικὴν συγκρότησιν δὲν λείπουν. Συμφώνως πρὸς τὸν καταστατικὸν χάρτην τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου τόσον ἡ Κοινὴ Συνέλευσις—τὸ Κοινὸν τῶν Ζαγορισίων—ἣτις ἀπετελεῖτο ἐξ ἐξεχόντων Ζαγορισίων διαμενόντων ἐν Ἰωαννίνοις καὶ ἐκλεγόμενων ὑπὸ τῶν συμπατριωτῶν των, ὅσον καὶ ἡ συνέλευσις τῶν κατοίκων ἐκάστου χωρίου, εἶχον δικαιώματα ἀσκήσεως διοικητικῆς καὶ δικαστικῆς ἐξουσίας. (4) Εἰς τὴν δικαστικὴν ἀρμοδιότητα τῆς Κοινοτικῆς συνελεύσεως καὶ τοῦ Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων ὑπάγονται καὶ αἱ ληφθεῖσαι ἀποφάσεις καθ' ἃς, διὰ μὲν τῆς πρώτης, ἀφοῦ διαπιστώνεται ἡ ἔκτροπὴ τοῦ κατηγορουμένου «ἀπὸ τὸ σύστημα τοῦ Βιλαετιοῦ καὶ τὰς συνθηδείας τοῦ χωριοῦ», ἀντιμετωπίζεται ριζικῶς ἡ κατάστασις διὰ τῆς λήψεως δραστηκῶν μέτρων, διὰ δὲ τῆς δευτέρας, κατόπιν τῆς δημοσίας ὁμολογίας τῶν ἐγκλημάτων τοῦ κατηγορηθέντος, τῆς μετανοίας του καὶ τῆς αἰτήσεως συγγνώμης, παρέχεται ἡ συγχώρησις ὑπὸ ὠρισμένας προϋποθέσεις.

Ἡ σπουδαιότερα ἐξ αὐτῶν ἦτο ἡ συναίνεσις τοῦ κατηγορηθέντος νὰ θέσῃ ἑαυτὸν, ἐπὶ ποιῆ χρηματικῇ καὶ σωματικῇ, εἰς τὸ περιθώριον τῆς δημοσίας ζωῆς τῆς Κοινότητος καὶ νὰ παύσῃ τοῦ λοιποῦ ἀναμιγνύμενος εἰς οἰανδήποτε ὑπόθεσιν, ἔστω καὶ ἀτομικὴν, συγχωριανοῦ ἢ ἄλλου τινὸς Ζαγορισίου. Σκληρὸν τῷ ὄντι

1. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 73.

2. Ἰωάν. Ν. Νικολαΐδου: «Γεώργιος Ριζάρης καὶ Μονοδένδριον». «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 73, 74, 77, 82.

3. Μ. Οικονόμου: «Διονύσιος Παπαρούσης». «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τ. 18, 19, 20.

4. Ἰδὲ καὶ Π. Βυζουκίδου: «Ἡπειρωτικῶν Θεσμίων ἔρευνα». «Ἡπειρωτικὸ Χρονικόν», ἔτος Β' 1927.

μέτρον ἀλλὰ φαίνεται ὅτι οἱ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ζῶντες Μονοδενδρίται εἶχον ἀπαυδήσει ἀπὸ τὴν σωφειαν τῶν πορανομιῶν τοῦ Κοτλή.

Δέον γὰ τοιοσθῆ ὅτι τὰ ἐγκλήματα—πατὸς καὶ υἱοῦ—ἐξ αἰτίας τῶν ὁποίων συγκαλεῖται ἡ Κοινοτικὴ συνέλευσις καὶ τὸ Κοινὸν τῶν Ζαγορισίων, δὲν ἀνάγονται εἰς θέματα ἀτομικῶν σχέσεων, ἀλλὰ θίγουν κυρίως τὸ κοινὸν συμφέρον. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν εἶναι ἐπιτρεπτὴ καὶ ἡ ἐπέμβυσις τῆς Κοιῆς συνλεύσεως, αἱ ἀποφάσεις τῆς ὁποίας, ἐν περιπτώσει ὑποτροπῆς, καὶ αἱ ἐπιβληθησόμεναι ποιναὶ θὰ γίνουιν ἐκτελεστοὶ ὑπὸ τῆς Τουρκικῆς διοικήσεως.

Εἰς τὸ δεῦτερον ἔγγραφοι ὑπογράφει—ὡς γίνεται μνεία καὶ εἰς τὸ πρῶτον—καὶ ὁ πολὺς Ἀλέξιος Παπαζογλου—«ἀρχων κυρ. Ἀλέξ»—τοῦ ὁποίου τὸ κῦρος καὶ τὸ ἀνάστημα πάντοτε ὑπολογίζονται ἐκ μέρους τῶν Ζαγορισίων (1). Ὁ ὡς Βεκύλης τοῦ Ζαγορίου ὑπογραφόμενος Γιάννης Μπόρογλου φαίνεται μᾶλλον ἀγράμματος ἀπὸ τὴν ὀρθογραφίαν τῆς ὑπογραφῆς του.

Ἐκ τῶν δύο τελευταίων ἔγγραφοι, τὸ μὲν πρῶτον εἶναι ἐξοφλητικὸν γράμμα διὰ πληρωμὴν καθυστερουμένων «βυσιλικῶν καὶ αὐθεντικῶν τεκλιφίων καὶ δοσιμάτων» τὸ δὲ δεῦτερον, ἀνάγεται μὲν εἰς τὴν ἰδίαν περίπτωσιν, δίδει ὅμως μίαν πλέον ἐνδιαφερόουσαν εἰκόνα τῆς Κοινοτικῆς ζωῆς. Ὑποχρεουμένη δηλαδὴ ἡ Κοινότης γὰ καταβάλλη τοῖς τότε ἰσχύοντας φόρους ἀναλόγως τῶν οἰκογενειῶν, αἰτινες ἀπήρτιζον αὐτὴν, καὶ φοβουμένη μήπως ἀπὸ τὴν ἀποδημίαν οἰκογενείας τινὸς ἐπιβαρυνθῆ ἐπὶ ἔτη μὲ τὴν πληρωμὴν τῶν ἀναλογούντων εἰς αὐτὴν φόρων, ἀναγκάζει τὴν οἰκογένειαν, δι' ἣν ὑπάρχει ἡ ὑποψία τῆς φυγῆς, γὰ καταβάλλη εἰς τὸ κοινὸν σημαντικὸν ποσὸν χρημάτων, ἐκ τῶν τόκων τῶν ὁποίων θὰ πληρώνωνται οἱ φόροι.

Μεταξὺ τῆς ἐνδιαφερομένης λοιπὸν οἰκογενείας καὶ τῆς Κοινότητος συνάπτεται συμφωνία—ἔγγραφος ὁμολογία—ἥτις δέον καθ' ἕκαστον ἔτος γὰ ἀνανεοῦται, «ν' ἀλλάξη ἡ γιάτα». Ἐν περιπτώσει ἀποδημίας τῆς οἰκογενείας τὸ κατατεθὲν ποσὸν ἐκπίπτει ὑπὲρ τῆς Κοινότητος.

Εἰς τοὺς λόγους συνελῶς οἵτινες ὤθησαν τοῖς Ζαγορισίοις γὰ λάβωσι δραστηκὰ μέτρα διὰ τὴν ἀποδημίαν εἰς τὴν ξένην συμπατριωτῶν των (2), δέον γὰ προστεθῆ καὶ οὗτος. Ἡ ἀνάγκη δηλαδὴ τῆς περιφρουρήσεως τῶν συμφερόντων τῆς Κοινότητος.

Ἡ εἰς τὸ τελευταῖον ἔγγραφοι ἀναφερομένη Κώσταίνα νύφη τῆς Γιώργαινας Μπουλιμῶς εἶναι τῆς αὐτῆς οἰκογενείας, διὰ τὴν φυγὴν τῆς ὁποίας εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐβοήθησεν ὁ εἰς τὸ δεῦτερον ἔγγραφοι κατηγορηθεὶς Κωνσταντῆς Κοιλῆς.

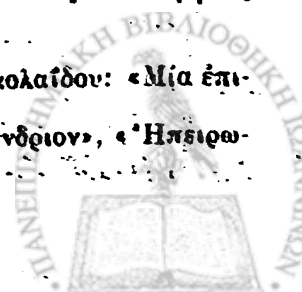
Ἴδου τῶρα τὰ ἔγγραφα:

—1—

Οἱ ἐδρισκόμενοι χωριανοὶ Μαναδενδρίτες, βλέπωντας τὰς ἀτακτοπραξίαις καὶ σιερετλίγια τοῦ Χριστοδούλου υἱοῦ Κωνσταντῆ Κοτλή, ὅπου δὲν παύει ἀπὸ τὸ γὰ τζερμετὰ τὸν ἕναν καὶ τὸν ἄλλον, μὴ εἰδῶντας εὐπειθεῖαν εἰς τὰ ὅσα τὸ κοινὸν μας ἀποφασίζει δικαίως ἀλλὰ πρέχει ἐξωτερικῶς, εὐγένωντας ἀπὸ τὸ σίστημα τοῦ Βηλαετιοῦ μας καὶ σιγήθειον τοῦ χωριοῦ μας διὰ τὰ ὅποια πελλάκις τὸν ἐσυμβουλεύσμεν νουθετόντες τον ἀδελφικὸς γὰ παύση καὶ αὐτὸς ὡς ἡχηρογνώμον καὶ ἀμετάτρεπτος κακοθήης τῶν παρομοίων θέλωντας γὰ μιμηθῆ τὸν πατέρα του—ὅς ἀντικρῆ εἶναι κολιμένο ἔγγραφοι Βηλαετλίδων, ἀρχων κυρ. Ἀλέξ καὶ ἄλλων μαρτύρων διὰ τὰ σφάλματα καὶ κακοπραξίαις του—καὶ ἄλλους ὁμοίους κακοῦργους πρώτους τὸ ἐναντίον.

1. Ἴδὲ καὶ I. Λαμπρίδου: «Ζαγορισιακά», τομ. Β' καὶ I. Ν. Νικολαΐδου: «Μία ἐπιστολή τοῦ Ἀλεξίου Παπαζογλου», «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τομ. Δ'.

1. Ἴδὲ καὶ Ἰω. Ν. Νικολαΐδου: «Γεώργιος Ριζάρης καὶ Μονοδένδριον», «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια», τ. 74—75, σελ. 418.

διὰ τούτο σήμερον κοινή τῇ γνώμῃ ἀπεφασίσαμεν ὅπου ἂν καὶ εἰς τὸ ἔξῃς ἀκολουθήσῃ τὰ ἴδια καὶ ζυμείωση τινὰν ὡς καὶ τὸ κοινὸν τοῦ χωριοῦ μας τότε συμ-
 γώνος ἄλλοι οἱ εὐρισκόμενοι χωριανοὶ μετ' ὃν βεκύλην μας νὰ συντρέξωμεν τὸν ἀδι-
 κούντα ὄρος ἢ γρῆα καὶ ἡ περιστάσις τὸ καλέσει μετ' ἑξοδα ἀπὸ τὴν Κοινότητα τοῦ
 χωριοῦ μας, ἐπιφορτίζοντάς τὰ εἰς ὄρος τοῦ μπακαγιά τοῦ ἡριμένου Χριστοδοῦ-
 λου Κουτλή καὶ ὑποφαινόμεθα.

1838 Ὀκτωβρίου 14 Μαναδέντρι

Πανταζῆς Σακελλάριου
 Κωνσταντὴ Καπρῆς
 Μιχαλάκης Χρ. Βαρτζώκα
 διμήτριος Ἀλεξίου μακρούσης
 Ἰωάννης Κοτρώτζου
 Ἰωάννης Κ. Τζούτζκοτας
 Θεόδωρος Κόντου
 Χριστόδουλος Σεμιτέλος
 Χριστόδουλος Κοτρώτζος
 Γεώργιος Κοντοδήμου
 Γεώργιος Ρούση
 Κωνσταντὶς σακελλάριου

—2—

διὰ τοῦ παρόντος ὑποσχετικοῦ γράμματος, τὸ ὁποῖον δίδει ἔμπροσθεν τῶν
 τιμῶν προκρίτων τοῦ Βηλαετιοῦ μας φανερόν ἐγὼ ὁ ὑπογεγραμμένος ὅτι ἐπειδὴ
 καὶ ἀπεδίχθηκα ἔνοχος καὶ ἐνεργητὴς εἰς τὸν σκοπὸν τῆς φυγῆς τῶν χωριανῶν
 μου φαμιλιῶν τῆς Κωνσταντίνενας Φράγγενας καὶ Γεώργενας Μπούλμπε διὰ Ἑλ-
 λάδα καὶ Βλαχίαν κατηγορηθεὶς διὰ τοῦτο καὶ ἀπὸ τὴν Κοινότητα τοῦ χωριοῦ
 μου καὶ ἀπὸ τοῦ Βελαετιοῦ μου πρὸς ἀποφυγὴν τῆς δικαίας πεδίας μου ἐπρόσπε-
 σα εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ χωριοῦ μου καὶ εἰς τὸ Βελαέτι ζητώντας τὴν πατριωτη-
 κὴν συγχώρησιν εἰς αὐτὸ τὸ ἀσυγχώρητον σφάλμα μου καὶ ἡ καλοκαγαθία τους
 μοῦ τὸ ἐπαραβλεψαν μετ' ἡν κάτωθεν συμφωνίαν.

Ἄν Ὑπόσχομαι καὶ ἐνκιοῦμαι εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ χωριοῦ μου διὰ τὰς
 ἄνω εἰρημέναις φαμίλιας Φράγγενας καὶ Μπούλμπε ἂν ποτὲ αὐταὶ ἢ με αἰτίαν
 ἀφεντικὴν ἢ κρυφίως ἤθελον φύγει ἢ με μέσον εἰδικόν μου ἢ με ἄλλου τινὸς νὰ
 ἀποζυμίωνεται τὸ χωρίον ἀπὸ ὅλην τὴν ἰδικὴν μου περιουσίαν κλητικὴν καὶ ἀκύνη-
 τον διὰ κάθε ζυμίαν παρῶν καὶ μέλλουσιν πεδεύομενος ἐν ταύτῳ ἀπὸ τὴν Κοι-
 νότητα τοῦ Βελαετιοῦ μου μετ' ὃ μέσον τοῦ Βαλῆ μας καὶ ἡ φροντίδα διὰ τὴν φυ-
 γὴν αὐτῶν τῶν φαμιλιῶν εἶναι εἰς βάρος μου.

Ἐν Ἐπειδὴ καὶ ἀπεδίχθηκα ὡς ἄνω ἐπιζήμιος τῆς Κοινότητος τοῦ χωριοῦ
 μου ὑπόσχομαι νὰ μὴν ἤθελα ἀνακατευθῆ εἰς καμμίαν κοινήν ὑπόθεσιν τοῦ χωριοῦ
 μου, ἐνεργώντας εἴτε κατ' εὐθείαν εἴτε πλαγίως οὔτε κοινῶς οὔτε μερικῶς, ἔξω
 μόνον ἀπὸ τὴν ἰδικὴν μου δουλειάν καὶ ἂν ἤθελον ἀποδιχθῆ εἰς τὸ παραμικρὸν ἀνα-
 κάτομα νὰ πεδεύομαι αὐστηρῶς μετ' ὃ μέσον τοῦ Βελαετιοῦ ἀπὸ τὸν Βαλῆ μας.

Ἐν Ὑπόσχομαι εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ Βελαετιοῦ μας νὰ μὴν ἤθελα ἀνακα-
 τευθῆ ὀλοτελῶς εἰς κανενὸς ὑπόθεσιν καὶ διαφορὰν εἴτε χωριανοῦ μου εἴτε ἄλλου
 κανενὸς Ζαγορσιου καὶ ἂν ἤθελα ἀποδιχθῆ νὰ πεδεύομαι πάλιν διὰ μέσου τοῦ Βε-
 λαετιοῦ μας ἀπὸ τὸν Βαλῆ με γρ. 2500 τζερεμέν καὶ 200 ξυλιαὶς. Ὑποσχόμενος
 λοιπὸν νὰ φυλάξω ταὶς ἀνωτέρω ὑποσχέσεις μου δίδω τὸ παρὸν μου ἔμπροσθεν τοῦ
 Βελαετιοῦ εἰς τὴν Κοινότητα τοῦ χωριοῦ μου ὑπογεγραμμένον καὶ μαρτυρημένον
 εἰς Ἰνδελιν 1835 Ἰουνίου 15 Ἰωάννινα

Κωνσταντής Κουτλής υπόσχομαι
 Ἀλέξιος Παπάζογλου μαρτυρῶ
 Χριστόδουλος Οἰκονόμου μαρτυρῶ
 Γεώργιος Οἰκονόμος μαρτυρεῖ
 Γιάνν. Μπόρογλους Βεκήλης Ζαγορίου μαρτηρο

—3—

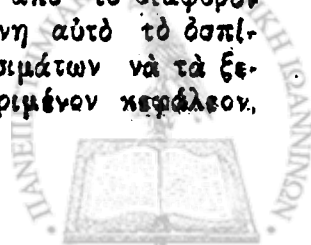
Διὰ τοῦ παρόντος ἐξοφλητικοῦ γράμματος δηλοποιεῖται ὅτι ἡ κοινότης τοῦ χωρίου μας ἔχουσα λογαριασμὸν ἀπὸ βασιλικά καὶ αὐθεντικά τεκλίφια καὶ δοσίματα μετὰ τῶν Κυρίων Γεωργίου Στέα καὶ υἱοῦ αὐτοῦ Κώνστα χωριανῶν μας σήμερον ἐξοφλίζει αὐτὰ διὰ τῶν παρευρεθέντων ἡμῶν, ὥστε εἰ ρηθέντες μένου ἐλεύθεροι καὶ ἀκαταζήτητοι ἀπὸ ὅλα τὰ πρὸς τὸ κοινὸν τῆς χώρας μας χρέη των διότι ἐπλήρωσαν αὐτὰ διὰ τοῦ ἐπιτρόπου των Κυρίου Ἰωάννου Μ. Στέα εἰς μετρητὰ γρόσια καὶ εἰς τὸ ἐδῶ ὀσπίτιόν του ὅλον τὸ ὅποσον μένει εἰς τὸ ἐξῆς εἰς τὴν πληρεξουσιότητα τῆς Κοινότητός μας κάμνουν αὐτὸ ὡς βούλεται. μένου λοιπὸν ἐλεύθεροι καὶ ἀκαταζήτητοι εἰ ρηθέντες ἀπὸ τὴν κοινότητα τοῦ χωριοῦ μας, διὸ ἐγγνε τὸ παρὸν ἐξοφλητικὸν καὶ ἐδόθη πρὸς ἔνδειξιν ἔχον τὸ κῦρος καὶ τὴν ἰσχὺν καὶ ὑποφαινόμεθα 1838 Αὐγούστου 25 Μανναδένδριον.

Χριστόδουλος Γ. Κόννιαρης
 Πανταζής Σακελλαρίου
 Κωνσταντής Καπρής μαρτυρῶ
 Μάνθος Ἰωαν. Τζιάντης
 Χριστόδουλος Πάππης
 Κώστας Δημητρίου Παπαζόης
 Δημήτριος Ζωγράφος
 Χριστόδουλος Σεμιτέλος
 Κωνσταντής Παπαδιαμάντης
 Χριστόδουλος Ἰωαν. Σκόκας
 Μάνθος Κοντοδήμος
 Δημήτριος Ἀλεξίου Μακούση
 Θεόδωρος Κοντογιάννης δεκίλης τοῦ χωριοῦ
 Χριστόδουλος Κοτλής
 Στέφανος Μπέλου
 Γιότης Καρχβέλης κλπ.

—4—

Ἴσος ἀπαράλακτος

Γρόσια τέσσερης χιλιάδες Νο 4000 ἐμέτρησεν εἰς τὴν κάσσαν τῆς Κοινότης τοῦ χωριοῦ μας Μανναδένδρη ἢ κυρία Κόστένα νύμφι τῆς Γεωργαίνας Μπούλμπος ἀπὸ γρόσια τοῦ ἀνδρός τῆς τὰ ὅποια ἐκαταθέθησαν εἰς τὴν κάσσαν: μας διὰ κράτητον τοῦ ὀσπιτιοῦ τῆς καὶ ἑαυτοῦ τῆς ὅπου ἔχωμε ὑποψήαν μήπος φύγη διὰ Βλαχίαν καὶ κληροῖη ὁ χανὲς αὐτὸς καὶ πόθεν ἔπιτα πληρόνωνται τὰ βασιλικά καὶ αὐθεντικά δοσίματα καὶ τεκλίφια. Τὰ γρόσια αὐτὰ ἔχουν νὰ τρέχουν ἀπὸ σήμερον μὲ τὸ διάφορον των πρὸς δέκα τὰ ἑκατὸ τὸν χρόνον 10 ο/ο καὶ ἀπὸ τὸ διάφορον των θὰ πληρόνωνται τὰ κατέτος ἱριμένα τεκλίφια ὅπου θὰ πχιάνη αὐτὸ τὸ ὀσπίτιον καὶ ἀνίσως ὁ τόκος των δὲν φθάση διὰ ξεπληρομήν τῶν δοσιμάτων νὰ τὰ ξεπλήρῳνη ἀπὸ ἄλλα γρόσια τῆς χωρῆς νὰ σμικρίνεται... ἀπὸ τὸ ἱριμένον κεφάλαιον.

άντως περισεύση εκ του τόκου να τὰ λαμβάνη από τόν κατά κερδόν βεκίλην μας
 ἀλλάζοντας κατέτος και τήν ντάταν τής παρούσης δημολογίας.

Τὸ γράσια αὐτὰ εἰς εἰς δτου... ὁ κύριος Κ. Ἄν... τής και εἰς δτου... συκωθη
 κάθε ἡπουφία και... ἀπὸ τὸ νὰ φύγη και κλισθῆ ὁ χανές τής δὲν θὰ ἔχη ποτὲ καμ-
 μίαν δύναμιν νὰ τὰ ζητήση οὔτε αὐτὴ οὔτε ὁ ἄνδρας τής οὔτε ἄλλος τινάς, οἷτος
 εἶναι ἡ συμφωνία μας και πρὸς ἔνδειξιν ἐγένετο ἡ παρούσα δημολογία και ὑποφαι-
 νόμεθα.

1839 Ἰουνίου κη' Μαναδένδριον

Θεόδωρος Κοντο-γιάννης δεκίλης τοῦ χωριοῦ δεβαιῶ
 Πανταζῆς Σακελλαρίου δεβαιῶ
 Κωνσταντῆς Καπρῆς ὁμοίως
 Γιάννης Ριζοῦ ὁμοίως
 Γεώργιος Ρούση ὁμοίως
 Κωνσταντῆς Σακελλαρίου
 Κωνσταντῆς Ἰω. Βλάχου
 Χριστόδουλος Γ. Κόννιαρη δεβαιῶ
 Διμήτριος Ἀλεξίου μακούση βεβαιῶ
 Ἰωάννης Μ. Στέα
 Κωνσταντῆνος Ἀλεξίου
 Ἰωάννης Ἀναστασίου τζούτζκουλα
 Ἰωάννης Κοτρότζου

ΚΩΝ. ΑΘ. ΔΙΑΜΑΝΤΗ

ΟΙ ΚΟΣΣΥΒΑΚΗΔΕΣ ΚΑΙ Η ΠΑΤΡΙΩΤΙΚΗ ΔΡΑΣΙΣ ΑΥΤΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΧΗΝ ΡΑΔΟΥΖΙΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΑΣ

Ἡμερολόγιον Ἰωάννου Σωτ. Κοσσυβάκη

Ὀπλαρχηγοῦ Ἀρχηγοῦ Σωμάτων περιοχῆς Πρεμετῆς 1914

(ἄνωθεν στρογγύλη σφραγίς μετὰ τὰς λέξεις:

«ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ—ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΡΕΜΕΤΗΣ»

εἰς τὸ μέσον δὲ Δικέφαλος Ἄετος μετὰ στέμμα)

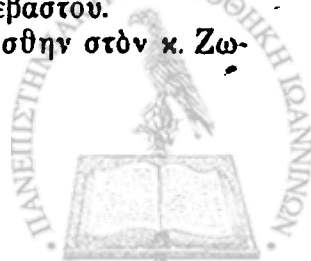
(ἔσωθεν τοῦ ἔξωφύλλου) Λίπα/Σταῦρος Χρήστου/

Στετὰρ Βασιλείου/Ζέπη

Γρ. Παπαναστασίου/Γρατσόβα

- φ 1α. Ἰωάννινα 20 Φεβρουαρίου 1914 Πέμπτη βράδυ ὥρα 12 μεσονύκτιον.
Σοῦ εὐχομαι ἐκ ψυχῆς νὰ ἐπιτύχῃς εἰς τὸν εὐγενῆ ἀγῶνα καὶ νὰ ἐπανέλ-
θῃς ὑγιῆς καὶ εὐτυχῆς.
Ἡ πολυγαπαῶσα σε ἑξαδέλφη σου Ἀλεξ. Χρηστοβασίλη.
- φ 1β. (σφραγίς στρογγύλη ἔχουσα περίξ τὰς λέξεις: «ΑΥΤΟΝΟΜΟΣ ΗΠΕΙΡΟΣ,
καὶ κάτωθεν «ΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΠΡΕΜΕΤΗΣ» εἰς τὸ μέσον δὲ Δικέφαλον Ἄε-
τὸν μετὰ στέμματος).
Ἡμερολόγιον Ἰωάννου Σωτ. Κοσσυβάκη Ὀπλαρχηγοῦ Ἀρχηγοῦ Σώματος
περιοχῆς Πρεμετῆς 1914.
- φ 2α. 20 Φεβρουαρίου 1914 ἡμέρα Πέμπτη ὥρα 12 π. μ. Μετὰ συνήντησεν ὁ Γ.
Χατζῆς καὶ μετὰ ἐκέλευσε νὰ μεταβῶ εἰς Ἀργυρόκαστρον κατ' ἐντολήν τοῦ
κ. Ζωγράφου.
Ὦρα 4 μ.μ. συνήντησα τὸν Ἐπιλοχίαν Χρ. Γιαννακάκη. Ὦρα 4 1)2 μ.μ.
μετέβην εἰς τὸ κατάστημα Πανιαζῆ ἐπεσκέφθην καὶ τὸ μὴχάνημα καὶ τὴν
6 μ.μ. ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δοχ. 200. Ὦρα 4 συνήντησα τὸν Μπίρη τὸν ὁ-
ποίου ἔχομε συνέντευξιν εἰς Ἀβέρωφ, ἀλλὰ δὲν ἦλθεν.
- 21 Φεβρουαρίου ὥρα 8 πρωινῆ ἐξῆλθον τῆς οἰκίας Χρηστοβασίλη ἔνθα
φ 2β. ἐκοιμήθην καὶ διηρθύθη εἰς τὸν Σταθμὸν τῶν αὐτοκινήτων συνοδευόμε-
νος παρὰ τοῦ/Χρήστου Ἀλεξάνδρου καὶ Γιάννη. Εἰς τὸν Σταθμὸν ἀνέμε-
νον μέχρι τῆς 8 1)2 τὸν Γ. Χατζῆν, μεθ' οὗ ἐπιβάντες τοῦ αὐτοκινήτου
διηρθύθημεν εἰς Ἀργυρόκαστρον. Καθ' ὁδὸν συνηγήσαμεν πολλοὺς ἐκ
τῶν ἐπιδίκων μερῶν μεταβαίνοντας οἰκογενειακῶς εἰς Ἰωάννινα. Εἰς Γεωρ-
γοτσάδες εὗρομεν τὸν Σ. Κρομμύδαν μετὰ 200 καὶ πλέον ἀνδρῶν ἑτοιμον
νὰ ἀρπάσῃ τὰ ἐκεῖ εὑρισκόμενα ὄπλα καὶ πυρομαχικά τοῦ στρατοῦ, φυλατ-
τόμενα παρὰ στρατιωτῶν ὑπὸ τὴν Διοίκησιν τοῦ Ἀνθ. Σεβαστοῦ.
- φ 3α. Εἰς τὰς 12 ἐφθάσαμε εἰς Ἀργυρόκαστρον καὶ παρουσιάσθημεν στὸν κ. Ζω-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 897.

γράφον, ὅστις μὲ ἐδέχθη φιλοφρονέστατα. Ἐκείθεν μετέβην εἰς τὴν Μητρόπολιν, ἔνθα ἐγενόμην ἐνθουσιωδῶς δεκτός, γευματίσας παρὰ τῷ Σ. μετὰ τῶν Γ. Χατζῆ καὶ Χαρισιάδου Ἰατροῦ ἐκ Κορυτσᾶς καὶ τοῦ Ἀρχιερέως πρώην Παραμυθιάς.

Τὴν 4 μ.μ. ἐπληροφορήθην ὅτι εἰς Γεωργοτσάδες ἐγένετο συμπλοκὴ μεταξὺ ἐπαναστατῶν καὶ Στρατοῦ, καθ' ἣν ἐπληγώθησαν 4 καὶ ἐφονεύθη εἰς ἕκ τῶν ἐπαναστατῶν, οἵτινες δὲν ἐπυροβόλησαν κατὰ τῶν Στρατ.

Τὸ ἑσπέρας περὶ ὥραν 9ην ἦλθεν εἰς Ἀγ. Σαράντα καὶ ὁ Ἀλεξ. Καραπάνος, ὅστις ἐπίσης μὲ ἐδέχθη φιλοφρονέστατα.

φ 3β. Ἐκοιμήθην ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Γραφείῳ μετὰ τῶν κ. Γ. Χατζῆ καὶ Μπασαγιάννη δημοσιογράφων ὃ μὲν τῆς «Ἡπείρου» ὃ δὲ τῆς «Ν. Ἑλλάδος». Εἶναι καταστενοχωρημένοι διότι δὲν δύνανται νὰ διαβιβάσουν εἰδήσεις εἰς Ἀθήνας λόγῳ τῆς ὑπαρχούσης λογοκρισίας καὶ ἐλλείπει συγκοινωνίας.

8η ἑσπερινή. Ἐλήφθη εἰδήσις παρὰ Δούλη ζητοῦντος ἄμαξαν ὅπως μεταβῆ εἰς Μοτζίαν καὶ τὸν παραλάβῃ καθ' ἴσον τὸ αὐτοκίνητον ἐχάλασε. Σεβ. Βελλᾶς ἀσθενεῖ εἰς Μεσογέφυρα. 9 μ.μ. ἐλήφθη διαταγὴ ὅπως τὸ 24 Σύνταγμα μετασταθμεύσῃ εἰς Παλαιόκαστρον καὶ Μορὴν Τσιάπου. Ἐπαναστατικὴ Κυβέρνησις διέταξε τὴν συνάθροισιν τῶν Ἱερολοχιτῶν καὶ τῶν ἐν γένει ἐπαναστατῶν εἰς Μητρόπολιν.

23 Φεβρουαρίου:

φ 4α. Πρωτὶ μετέβην εἰς τηλεγρ. ἵνα πληροφορηθῶ περὶ/τῆς μάχης Τεπελενίου. Οὐδὲν μοι ἀνεκοινώθη.

Εἰς 11 1)2 συνήντησα τὸν Ἀνθυπολ. Καμπάνην, ὅστις μὲ παρεκάλεσε νὰ σπεύσωμεν τὴν κατάληψιν τῶν πυροβόλων καὶ πυρομαχικῶν ὡς καὶ τὴν κατάργησιν τῶν ἐλ. Ἀρχῶν.

Εἰς τὰς 12 μετέβην, ἵνα γευματίσω μετὰ τοῦ Χατζῆ Κοντοφῆτη καὶ Μπασαγιάννη.

Εἰς τὰς 12 1)2 εἶδον τὸ αὐτοκίνητον μεταφέρον τούς Ζωγράφον Α. καὶ Β. Καραπάνον, τὸν Ἅγιον Βελλᾶς εἰς προὔπαντησιν τοῦ κ. Δούλη εἰς Δερβιτσιάνη.

Εἰς τὴν 1 1)2 ἐπέβην ἀμάξης μετὰ τοῦ Χατζῆ κ.λ.π. καὶ μετέβην εἰς Δερβιτσάνη φθάσαντες εἰς τὴν γέφυραν συνηντήσαμεν ἄνδρας τοῦ κ. Δούλη προωρισμένους ἵνα σταματήσωσι τὸ ἐρχόμενον ὀπισθεν ἡμῶν αὐτοκίνητον ἐφ' οὗ ἐπέβαιναν ὁ Ταμίας Ἰωαννίνων Κανάκης μὲ τὴν ἐντολὴν νὰ κατασχῶσι χρήματα δημόσια τὰ (ὅποια) φέρει μεθ' ἑαυτοῦ, ματὰν καὶ ἡ ἔρευνα.

φ. 4β. Μετέβην ἐκεῖθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Γρ. Μάσιου ἔνθα διέμεναν ὁ Ὑπουργὸς κ. Δούλης, ὅστις μὲ ἐδέχθη φιλοφρονέστατα, ὡς καὶ ὁ Ἅγιος Βελλᾶς.

Ἡ κατάληψις Λιασκοβικίου ὑπὸ τῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν 20 Φεβρουαρίου.

Τὴν 6ην μ.μ. ἐκλήθην παρὰ τοῦ κ. Δούλη καὶ ἔλαβον τὴν ἐντολήν, ἵνα τὴν πρωίαν τῆς 24 τεθεῖς ἐπὶ κεφαλῆς 200 ἀνδρῶν ὑπὸ τὸν Ὀπλαρχηγὸν Ψαρὸν καὶ μεταβῶ εἰς Προμετὴν καὶ ἀφοῦ δέσω τὸν διοικητὴν τοῦ Πυροβολικοῦ Μαυροδὴν καταλάβω τὰ πυροβόλα. Μετὰ ταῦτα ἐξήλθομεν καὶ ἐφωτογραφήθην. τὸ ἑσπέρας συνδειπνήσαμεν οἱ δύο μας. Ὁρα 9 ἀνῆλθον εἰς τὸ ἄνω πάτωμα ἵνα κοιμηθῶ. (διαγράφονται 13 σειραί).

φ 5α. Εἶτα κλείσας τὸ ἡμερολόγιόν μου ἐκοιμήθην.

24 Φεβρουαρίου:

5. πρωινὴ διέταξα 10. ἄνδρας νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν γέφυρα Δερβιτσάνη καὶ ν' ἀναμείνωσι τὴν διέλευσιν μεταγωγικῶν τοῦ Στρατοῦ φερόντων ἱερ-

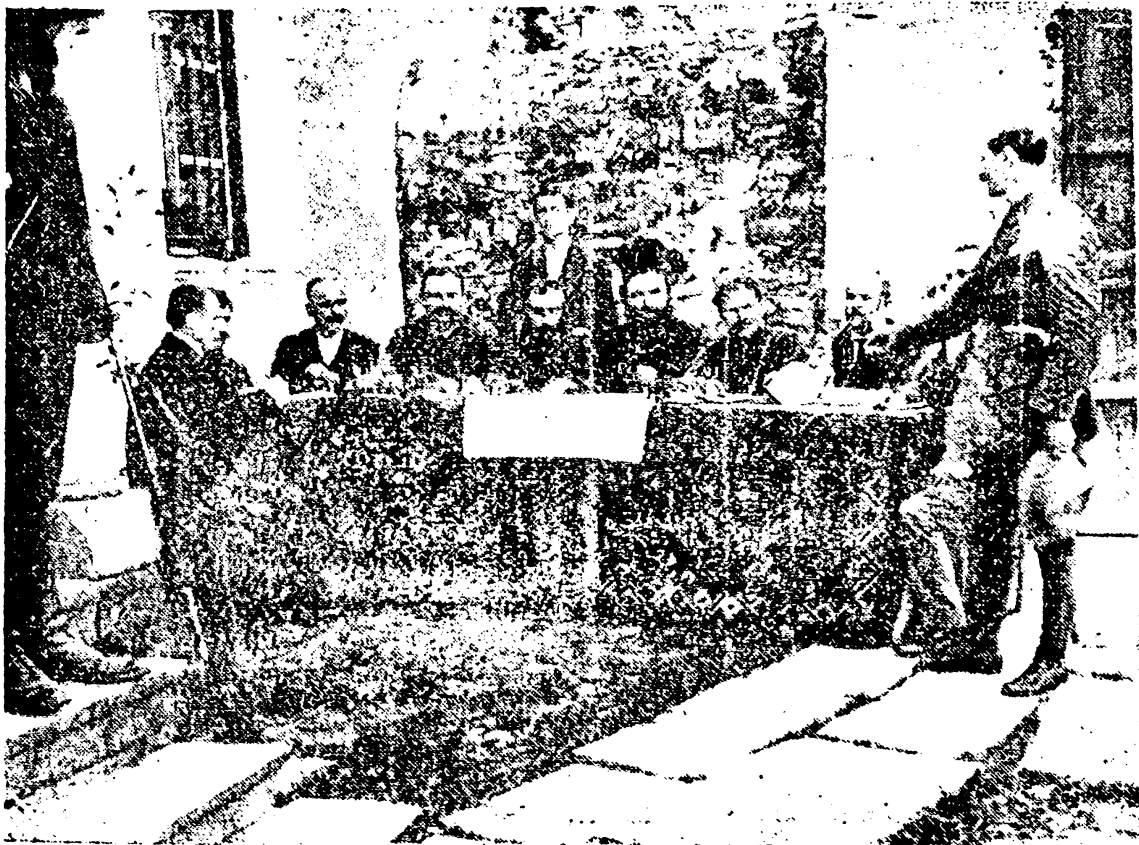

σίγγια άτινα να κατάσχωσι. Είτα διένεμον άρτον, τσαρούχια ως και φυσίγ-
για εις τούς άνδρας.

φ 5β. Ώρα 11 π.μ. έγενμάτιστα μετά του κ. Υπουργού Καραχρήστου και Καρ-
βούνη και την/11 1)2 άνεχώρησα μετά των ανωτέρω έφ' άμάξης δι' Αργυ-
ρόκαστρον, ένθα άμα τή εισόδω μας εύρομεν παρατεταγμένον τόν Ίερδόν
Λόχον, όστις παρουσίασεν όπλα, εις απόστασιν 200 μέτρων μās άνέμενεν ο
Σ. Δρυϊνουπόλεως Β., όστις προσεφώνησεν τόν κ. Υπουργόν δι' ώραιο-
τάτης προσλαλιās ζητωκραυγάσαντες υπέρ του Βασιλέως, του Προέδρου
της Αυτόνομου Πολιτείας και του κ. Δούλη.

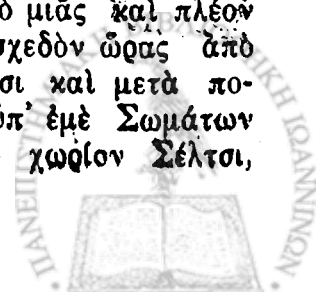
Εκείθεν ακολουθούμενοι υπό των Ίερολοχιτών και πλήθους λαού, μετέ-
βημεν εις την οικίαν του κ. Προέδρου, όπου έγενόμεθα ένθουσιωδώς δεκτοί
παρά του Προέδρου κ. Καραπάνου κ.λ.π.

Μετά τās πρώτας φιλοξενίας έλαβον έγγραφον διαταγήν ως και μισθο

ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ: Τα μέλη της Έπιτροπής Έθνικού Αγώνος έχοντα εις τό μέσον τόν Άρ-
χηγόν Προμητής Κοσσυβάκην Ίωάννην. (Γενειαφόρος) κλπ. όπλαρχηγοί

φ 6α: τροφοδοσίαν των υπ' έμέ άνδρών μέχρι της/5 Μαρτίου και άνεχώρησα μετά
του Όπλαρχηγού Φορτούνα και τριών παλληκαριών έφ' άμάξης μέχρι της
γεφύρας Κολοριτζά. Κατήλθον της άμάξης άπεχαιρέτησα τόν Φορτούναν
και διηυθύνθη μετá του έθελοντου Μιχ. Κάτη πρός Σούχαν όπου ήλιπζον
νά συναντήσω τούς Όπλαρχηγούς Ν. Ψαρδόν και Ν. Γεωργακάκη. Δυστυ-
χώς φθάσας εκεί κατάκοπος έπληροφορήθην ότι ούτοι πρό μιάς και πλέον
ώρας άνεχώρησαν διά τό χωρίον Σέλτσι απέχον 2 1)2 σχεδόν ώρας από
Σούχα. Καίτοι κατάκοπος έν τούτοις άνεχώρησα διά Σέλτσι και μετά πο-
ρείαν μιάς ώρας συνήντησα μερικους των άνδρών των υπ' έμέ Σωμάτων
και ούτω προχωρών και συναντών άνδρας έφθασα εις τό χωρίον Σέλτσι,

δπου με ἐδέχθη ὁ ἐθελοντῆς Δημ. Νανόπουλος καὶ με ἐφιλοξένησε εἰς τὴν οἰκίαν του.

φ 6β. Με μεγάλην εὐχαρίστησιν εὗρον τὸν πατέρα του/Ἰωάννην Νανόπουλον γέρον σεβαστὸν ὀγδοηκοντούτην καὶ παλαιὸν ἀγωνιστὴν, ὅστις με δάκρυα εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς μᾶς ἠύχθη ἐπιτυχίαν εἰς τὸν ἀγῶνα μας, μᾶς διηγῆθη ὅτι ὑπῆρξεν ἐπαναστάτης τὸ 78 ὑπηρετήσας ὑπὸ τὸν Τριττὴν πληρωθεὶς κατὰ τὴν κάτω σιαγόνα καὶ τὴν ἀριστερὰν πλευράν.

Εἶναι ὥρα 8—5 καὶ ἡ συζήτησις ἐξακολουθεῖ.

25 Φεβρουαρίου:

Ἦρα 8 πρωινὴ ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετῆ. Ἐφθασα εἰς Σέπερη, ὅπου οἱ κάτοικοι μᾶς ὑπεδέχθησαν φιλοφρονέστατα. Μᾶς ἐφιλοξένησεν ὁ Δικηγόρος Μ. Κάσης. Τὴν 2 μ. μ. ἀνεχώρησα καὶ διὰ μέσου ἀποκρίμων βράχων, δυσβάτων μερῶν καὶ χιονοσκεπῶν ὀρέων, ἔφθασα εἰς Ἐλεοῦσαν χωρίον ἀπέφθον τῆς Πρεμετῆς 1)4 τῆς ὥρας. Ἡ φιλοξενία τῶν κατοίκων Ἐλεοῦσης δὲν περιγράφεται, ἰδία δὲ ἡ τῆς οἰκογενείας τοῦ κ. Μάνθου, τοῦ κ. Β. Σωτηριάδη καὶ τοῦ Ἱερέως Οἰκονόμου Β. Κατόπιν προσκλήσεώς μου κατέφθασεν ἐκ Πρεμετῆς ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος καὶ ὁ κ. Ἰωαννίδης. Τὸ ἑσπέρας κατὰ τὸ δεῖπνον προσῆλθον εἰς ἐπιλοχίας καὶ ἀρκετοὶ δρκανεῖς καὶ στρατιῶται ἔτοιμοι νὰ καταταγῶσιν εἰς τὸ ὑφ' ἡμᾶς Σῶμα. Τοὺς ἠύχαριστησα καὶ τοὺς παρεκάλεσα νὰ περιμείνωσιν ὀλίγας ἡμέρας καὶ ἀνεχώρησαν.

Τὴν πρωΐαν τῆς 26 συντάξας τοὺς ὑπ' ἐμὲ ἄνδρας ἐπὶ δύο ζυγῶν ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετῆν, εἰς ἣν εἰσῆλθον περὶ ὥραν 9 π. μ. κατευθυνθεὶς εἰς Μητρόπολιν ὅπου μᾶς προσεφώνησεν ὁ Ἀρχιερατικὸς Ἐπίτροπος Οἰκονόμου Σ. δι' ὠραιότητος προσλαλιᾶς, εἰς ὃν ἀπήντησα δι' ὀλίγων.

Τὸ γεῦμα ἐφιλοξενήθη εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Ἰωσήφ Ἱατροῦ, ἀνθρώπου εὐγενοῦς, φιλοτίμου καὶ παιριώτου καλοῦ. Τὸ ἀπόγειμα συνηντήθη μετὰ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς φρουρᾶς, οἵτινες με συνεχάρησαν διὰ τὸ κίνημά μου.

Τὴν ἐπομένην μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ταγ. Γεωργαντοπούλου, ὅστις με ὑπεδέχθη μετὰ μεγάλης φιλοφροσύνης καὶ χαρᾶς, καθόσον ἦτο φίλος τοῦ πατρός μου καὶ διότι ὡς ἀντελήφθη ἔχει σκοπὸν νὰ μᾶς μιμηθῆ καὶ μᾶς ἀκολουθήσῃ. Ὅλοι ὅσοι με συναντοῦν στρατιῶται καὶ πολῖται με χαιρετοῦν με ἀγάπην καὶ σεβασμὸν πλὴν τοῦ Ἀστυνόμου Ὑπομοιράρχου Καφοπούλου, ὅστις ὅταν με βλέπῃ σκύβει τὸ κεφάλι σὰν γαΐδαρος δακρμένος. Τὰ γεύματα καὶ τὸ δεῖπνον εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν τοῦ λεβεντανθρώπου Ἱατροῦ κ. Ἰωσήφ.

27 πρωὶ μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Διοικ. Ἐπιτρόπου κ. Σιάπα ὅστις πάσχει ἀπὸ ὑπερδιέγερσιν τῶν νεύρων καὶ μανίαν καταδιώξεως ἐνεκεν τῶν διαφόρων διαταγῶν.

Ἦρα 7, ἄνδρες τῶν ὑπ' ἐμὲ σωματῶν ἔφερον ὑπὸ συνοδείαν 6 Ἀλβανούς, τοὺς ὁποῖους ὠδήγησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν. Μόλις παρουσιάσθη ἐνώπιόν των καὶ τοὺς ἐφοβέρισα ὅτι θὰ τοὺς κρεμάσω ἂν τυχὸν κανεὶς ἐξ αὐτῶν τολμήσῃ νὰ φύγῃ ἢ νὰ ἐνεργήσῃ τι κακὸν/κατουρήσθηκον. Τότε ἔλυθη πῆθην σφόδρα ὡς καὶ οἱ λοιποὶ διότι θὰ ἔχωμεν τούτους ἀντιπάλους.

Ἦρα 8 μ. μ. ἀπέστειλα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ναοῦμ Κόλια 10 ἄνδρας ἵνα κοιμηθῶσι, ἠρνήθη ν' ἀνοίξῃ. Ἔστειλα τὸν Ὀπλαρχηγὸν Ψαρὸν με διαταγὴν νὰ σπάσῃ τὴν θύραν. Κατόπιν τῆς ἀπειλῆς ἤνοιξε. Διέταξα καὶ τὸν ἔφερον ἐνώπιόν μου. Τοῦ ἔκαμα παρατηρήσεις καὶ τὸν ἐρράπισα.

28 Φεβρουαρίου τὸν ἐκάλεσα ἵνα καταβάλλῃ 12 εἰκοσόφραγκα διότι ἀλλιῶς θὰ τὸν κρεμάσω. Ἦρα 3 τὰ ἔφερε. Τὴν αὐτὴν ἡμέραν καὶ ὥραν 11 π. μ. ἐλήφθη διαταγὴ Ὑπουργ. Στρατ. περὶ γενικῆς Στρατολογίας ἀπὸ 18-

50. Ἐκοινοποίησα τὴν διαταγὴν, ἐκάλεσα δὲ καὶ τοὺς Ὀθωμανοὺς εἰς οὓς συνέστησα νὰ προσφέρουν καὶ αὐτοὶ τὸν πολεμικὸν φόρον, νὰ μᾶς προμηθεύσωσι 40 βελέντζες καὶ νὰ προσέλθωσιν εἰς τὴν Στρατολογίαν. Ἐμεινάν

φ 9α. σύμφωνοι./καὶ ἀνεχώρησαν καταευχαριστημένοι.

Ἦρα 4 μ.μ. ἀνέφερον εἰς τὸ Ὑπουργεῖον τὴν ἔλευσιν τῶν 6 Ἀλβανῶν ζητῶν ὁδηγίας.

Ἦρα 4 1)2 μετέβην εἰς τὸ Φρουραρχεῖον καὶ παρεκάλεσα τὸν κ. Φρ. νὰ διατάξῃ τοὺς διαφόρους σταθμάρχας νὰ μὴν ἐνοχλῶσι τοὺς εἰσερχομένους καὶ ἐξερχομένους ἐπαναστάτας. Μοὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ διατάξῃ δεόντως. Μοῦ ἀνεκοίνωσεν ἐπιστολὴν τοῦ Λοχαγοῦ τῶν Ἀλβανῶν Φράσαρη Μουσταφᾶ εἰδοποιούντος ὅτι ἔλαβεν ἐπιστολὰς ἀπειλητικὰς ἐκ μέρους τῶν Τρομάρα καὶ Βάρδα περὶ ἐκκενώσεως τῆς Φράσσαρης καὶ με παρεκάλεσε νὰ τὸν εἰδοποιήσω ἵνα μὴν προβῇ εἰς τὴν κατάληψιν. Τὸν διεβεβαίωσα ὅτι ἔγραφα.

Ἦρα 5 μ. μ. μετέβην μετὰ τοῦ Βασιλάκη Σωτηριάδου Ἀδαμίδου Ψαρῶ Γεωργακάκη εἰς τὸν βράχον Γουρκισετέτ (ἀκρόπολιν) ἔνθα ὑπάρχουν ἐρεῖ-
φ 9β. πια Ἐκκλησίας, θέαμα θαυμασίον.

1 Μαρτίου. Ἀπέστειλα τὰς περὶ Στρατολογίας διαταγὰς πρὸς ὅλα τὰ χωρία καὶ διέταξα τὸν Ὀπλαρχηγὸν Ψαρῶν ὅπως ἐτοιμασθῇ πρὸς ἀναχώρησιν.

Ἦρα 1 μ. μ. ἀνεχώρησε διὰ Κοσίναν.

2 Μαρτίου. Μετέβην μετὰ Ὀπλαρχηγὸν Τρομάραν εἰς Κλεισοῦραν πρὸς συνεννόησιν διὰ τὴν κατάληψιν τῶν ἐκεῖ 4 πυροβόλων μετὰ τοῦ Ἀνθυπασπ. Παπαγεωργίου. Ἦρα 8 ἐπέστρεψα εἰς Πρεμετὴν.

3 Μαρτίου. Διέταξα ἵνα προσέλθωσιν οἱ Ὀθωμανοὶ καὶ καταθέσωσι τὸν πολεμικὸν φόρον, ἐξήτησαν μιᾶς ἡμέρας ἄδειαν, ἀπέστειλα διαφόρους διαταγὰς πρὸς τοὺς Ὀπλαρχηγούς μου.

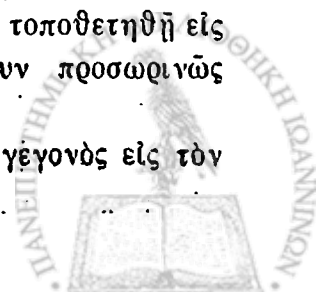
φ 10α. Ἀπέστειλα τὸ ὑπὸ τὸν Ὀπλαρχηγὸν Γεωργακάκην Σῶμα πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν εἰς Ἀρζαν μαχομένων ἐπαναστατῶν ὑπὸ τὸν Κολοβόν. Ὁ Βελλᾶς με συγγαίρει ὡς καὶ ὁ Μελλᾶς διὰ τὴν ἀποστολὴν τῆς ἐνίσχύσεως.

4 Μαρτίου: συνεκέντρωσα ἅπαντας στρατευσίμους περιφερείας Πρεμετῆς διέταξα ἵνα τὴν πρωΐαν 5 Μαρτίου ἐτοιμασθῶσι πρὸς ἀναχώρησιν δι' ἐνίσχυσιν Σώματος Τρομάρα εἰς Λούπτσικα. Ἐσπέρας συνεννοηθεὶς μετ' Ἐπιτροπὸν Ἀμύνης, ἀπέστειλα εἰς Λοχαγὸν Μαυροδῆν ἐγγυητικὸν περὶ τῆς μισθοδοσίας του ἐν ἡ περιπτώσει ἢ Ἐλ. Κυβέρνησις κατόπιν τῆς λιποτα-

φ 10β. ξίας του ἠθέλε τὸν καταδιώξει, ὡς καὶ ἐπιστολὴν ἐκ μέρους τῆς/Ἐπιτροπῆς, παρακαλοῦσα αὐτὸν ὅπως ὑποστηρίξῃ τὴν κινδυνεύουσαν Ἠπειρον, πεισθεὶς οὗτος εἰς τε τὴν παράκλησιν καὶ τὴν ἐγγύησιν, ἀπεφάσισε καὶ τὴν πρωΐαν τῆς 5 Μαρτίου ἀνεχώρησε μεθ' ὀλοκλήρου τῆς πυροβολαρχίας του διὰ Πρεμετὴν. Ἦρα 12, 5 Μαρτίου ἀπέστειλα ἐνίσχυσιν εἰς τὸν Τρομάραν 52 ἄνδρας. Ἦρα 1 1)2 μ. μ. ἔφερον ὑπὸ συνοδείαν 32 Ἀλβανούς. Ἦρα 2 ἐφάνησαν τὰ πυροβόλα ἐρχόμενα μεθ' ὄλων τῶν ἀνδρῶν καὶ μεταγωγικῶν ὑπὸ τὰς διαταγὰς τῶν Ἀξιωματικῶν Μαυροδῆ καὶ Παπαγεωργίου. Ὑποδοχὴ διὰ κωδωνοκρουσιῶν καὶ πυροβολισμῶν. Ὀλόκληρος ἡ πόλις ἀνάστατος. Διάκονος Δωνάτος προσφωνεῖ δι' ὠραιότητος προσλαλιάς. Διὰ μέ-

φ 11α. σου κωμοπόλεως διηυθύνθη εἰς τὸ/ἄκρον τῆς πόλεως ὅπου κατηλύσθη. Κατόπιν ἐπεστρέψαμεν εἰς Μητρόπολιν ὅπου ἐγένετο σύσκεψις περὶ τῆς τοποθετήσεως τῶν πυροβόλων καὶ ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ ἐν τοποθετηθῆ εἰς Λούπτσικαν, τὸ ἕτερον εἰς Χοτόβαν, τὰ δὲ ἄλλα δύο μείνουν προσωρινῶς εἰς Πρεμετὴν.

Ἦρα 5 μ. μ. μετέβην εἰς τηλεγραφεῖον καὶ ἀνήγγειλα τὸ γεγονός εἰς τὸν

κ. Καραπάνον. Καθ' ἣν ὥραν συνωμίλουν μετ' τὸν Ἅγιον Βελλᾶς περὶ τῆς πυροβολαρχίας καὶ περὶ τῆς μάχης Ὀδρίτσανης, ἣτις ἐγένετο τὴν πρώτην μεταξὺ τῶν ἀνδρῶν τοῦ ὑπ' ἐμὲ ὀπλαρχηγοῦ Ψαροῦ καὶ τῶν Ἀλβανῶν Χωροφυλάκων καὶ μοῦ ἐξίτηι πληροφορίας περὶ τοῦ ἀποτελέσματος, μοῦ ἐπέδωκεν ἀγγελιαφόρος τοῦ Ψαροῦ ἀναφορὰν, ἐξ ἧς κατεφαίνεται ὅτι κατὰ τὴν μάχην ἐφονεύθησαν 22 Χωροφύλακες, ἐκ τῶν ἡμετέρων δὲ ἐπληρώθη εἰς ἐλαφρῶς. Τὸ ἑσπέρας ἐνῶ ἐδειπνούσαμεν εἰς τοῦ κ. Παπαδοπούλου ἐφθά-

φ11β. σεν εἰς/Δεκανεὺς ἐκ τῆς πυροβολαρχίας, ὅστις μᾶς ἀνήγγειλεν ὅτι τὸ ἡμῖν τῶν ἀνδρῶν ἐφυγε δι' Ἰωάννινα. Ἐστεῖλα ἀμέσως πεζὸν εἰς τὸν Σταθμάρχην Πέτραν ἵνα τοὺς ἐμποδίσῃ ἀλλ' οὗτοι συνέλαβον τὸν ἀγγελιαφόρον, τὸν ὁποῖον ἀφοῦ ἔδειραν, τὸν ἠρεύνησαν καὶ εὔρον τὴν διαταγὴν μου καὶ οὕτω ἐματαιώθη ἡ ἐμπόδισις των.

Τὴν ἐπομένην 6 Μαρτίου ἐπληροφορήθην παρὰ τοῦ κ. Μελά ὅτι ἡ Ἀστυνομία, κατόπιν διαταγῆς τοῦ Ε' Σώματος Στρατοῦ, τοὺς ἐπῆρε τὰ πολυβόλα καὶ με συνέβουλευσε νὰ ἐξασφαλίσω τὰ πυροβόλα.

Τὴν 12 ἔλαβον τηλεγράφημα τῆς Κυβερνήσεως ὅπως ἂν τολμήσωσιν αἱ Ἑλ. Ἀρχαὶ νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν ἔστω καὶ ἓν πρᾶγμα, ἐξ ὧν κατέχομεν, νὰ κάμω χρῆσιν τῶν ὄπλων.

Κατόπιν τῆς διαταγῆς ταύτης ἀπεφασίσαμεν ὅπως τὰ δύο πυροβόλα ἀναχωρήσωσι διὰ Λούπτσκαν καὶ Χοτοχόβαν τὰ δὲ ἄλλα δύο διὰ Μπούχαλη φ12α. καὶ τὴν 3 μ.μ. ἐξεκίνησαν/διὰ τὰς θέσεις των.

Κατὰ τὴν ὥραν τῆς φορτώσεως ἦλθεν ἀγγελιαφόρος τοῦ κ. Φρουράρχου ζητῶν τὸν κ. Λοχαγὸν Μαυροδῆν. Μὴ μεταβάντος τούτου, ἐστάλη καὶ δευτέραν φορὰν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν μετέβη, ἀλλ' ἀνεχωρήσαμεν διὰ Μπούχαλην. Προπορευόμενος τῆς πυροβολαρχίας ἐφθάσαμεν εἰς Μπούχαλην ὥρα 5 μ.μ. ἐστήσαμε τὰ πυροβόλα ἐμπροσθεν τῆς Ἐκκλησίας. Τὰ ζῶα ἐσταυλίσθησαν κάτωθι τοῦ Σχολείου, ἡμεῖς δὲ ἐμείναμεν εἰς τὴν οἰκίαν Ἀδαμίδου, ὅπου εἰς δεῖπνον μᾶς παρέθεσαν σούπα καὶ κόττα με καρῦδια.

7 Μαρτίου: 7 πρωϊνὴν ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετὴν, ὅπου ἐφθασα εἰς τὰς ὀκτῶ (8). Ἐλευθέρα ἐργασία ὀλόκληρος ἡ ἡμέρα παρήλθε με μικροδιαταγᾶς.

8 Μαρτίου: Ἐδόθησαν διαταγαὶ πρὸς τὰ διάφορα τμήματα ὅπως ὦσιν συγκεντρωμένα καὶ προσέχωσι μεγάλως πρὸς ἀπόκρουσιν πάσης ἐνδεχομέ-

φ12β. νης/ἐπιθέσεως. 5 ἑσπέρας ἦλθεν ὁ Ὑπαρχηγὸς Ν. Σουλιώτης.

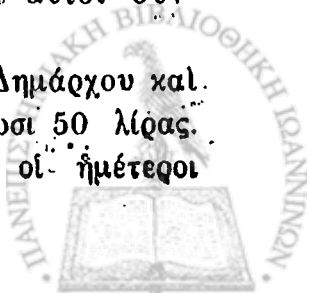
9 Μαρτίου: Ἐπληροφορήθην ὅτι ἐν Λεσκοβικίῳ καὶ εἰς θέσιν Σάλεσι ἐγένετο μάχη ὥρα 12 μ.μ. Ἐπληροφορήθην ὅτι Σῶμα Στρατοῦ ἔρχεται πρὸς κατάληψιν τῶν πυροβόλων. Ἐδωσα διαταγᾶς ὅπως ἀμυνθῶσιν μέχρις ἐσχάτων ποιῶντες χρῆσιν ὄπλων καὶ πυροβόλων.

Ὦρα 3 μ.μ. λαμβάνω σημείωσιν ἐκ Λεσκοβικίου ὅτι Λόχοι Στρατοῦ θὰ μᾶς ἐπιτεθῶσιν πρὸς κατάληψιν τῶν πυροβόλων.

Ὦρα 5 πληροφοροῦμαι ἐκ Λεσκοβικίου ὅτι εἰς Σάλεσι συνήφθη μάχη, καθ' ἣν ἐπληρώθησαν οἱ Ὀπλαρχεγοὶ Κολοβὸς καὶ Ν. Γεωργακάκης ἐπικινδύνως ὁ δεῦτερος λαβὼν τρεῖς πληγὰς. Ἐτηλεγράφησα ζητῶν πληροφορίας περὶ τῆς καταστάσεώς του. Ὦρα 6 συνηντήθην με Φρούραρχον Κοντογεωργον κ.λ.π. Ἀξιωματικούς, οὓς παρετήρησα διὰ τὴν διαγωγὴν των φ13α. ἀπέναντί μας/δικαιολογηθέντες ὅτι αὐτοὶ εἰς οὐδὲν ἀντιπράττουν, ἀλλὰ τοῦναντίον ἐνισχύουσι τὸν ἀγῶνα, ἐνῶ εἶχομεν ἀποδείξεις, ὅτι αὐτοὶ συνέβουλευσαν τοὺς πυροβολητὰς νὰ μᾶς ἐγκαταλείπουν.

10 Μαρτίου: προσῆλθον διάφοροι Ὀθωμανοὶ μετὰ τοῦ Δημάρχου καὶ ἀπεφάσισαν ὅπως πρὸς ἀποφυγὴν τῆς Στρατολογίας πληρώσωσι 50 λίρας.

Ὦρα 4 1)2 ἐπληροφορήθην ὅτι εἰς Κοσίναν συνεπλάκησαν οἱ ἡμέτεροι

μέ τοις Ἀλβανοῖς καὶ ὅτι ἤρτισε τὸ πυροβόλιον βάλλον. Ἐσπευσα ἀμέσως με τὸν ψυχολόγον μου τὸν Κράικην καὶ 8-9 ἄλλα παιδιά ἐπὶ τόπου ὅπου ἐληροφορήθην ὅτι δὲν ἐγένετο συμπλοκή, ἀλλ' ὅτι ἐφάνησαν μερικοὶ Ἀλβανοὶ εἰς Τεχὲν κατερχόμενοι τὸ Πατσεμίτι καὶ τὸ πυροβόλιον τοὺς ἐχαιρέτησε διὰ 5 βολῶν διαλυθέντας ἀμέσως. Εἶτα ὁ Ἀνθυπασπιστὴς Ζαχαράκης ἐρχομε ἄλλας δύο βολὰς ἀνωθεν τοῦ Τεκέ. Τὸ ἑσπέρας παρέμεινα εἰς Κοφ13β. σίναν μεταβάς εἰς τὸ πυροβολεῖον ὅπου συγκεντρώθησαν ἀρχετοὶ τῶν ἀνδρῶν ὡς καὶ οἱ Ὀπλαρχηγοὶ Ψαρός καὶ Τρομάρας/.

Τὴν 11 πρωῒ μετέβην καὶ αὐθις εἰς τὸ πυροβολεῖον καὶ ἔδωσα μερικὰς διαταγὰς ὅσον ἀφορᾷ τὴν φρούρησιν κ.λ.π. Ἠρεύνησα τὰ διάφορα διαμερίσματα τοῦ Τεκέ πρὸς ἀνεύρεσιν κρητῆς. Ἐδωσα διαταγὰς νὰ μὴν ἐπιτραπῇ ἢ πώλησις τῶν ὑπαρχόντων ἐν τῷ Τεκέ εἰδῶν καὶ ἀνεχώρησα διὰ Προμετῆν. Καθ' ὁδὸν ἠγόρασα ἓνα ἄρνι ἀντὶ δοχ. 4 τὸ ὁποῖον ἔστειλα εἰς τὸ σπίτι τοῦ Ἰατροῦ Ἰωσήφ. Ἐύρον εἰς Προμετῆν τὸν Περικλῆν Χασιώτην με 60 ἀνδρας τοὺς ὁποίους διήρσα εἰς δύο σώματα, τὸ μὲν ὑπὸ τὸν Ἰωσήφ ἔστειλα εἰς Λιούπτσιαν, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Γ. Διαμαντῆν εἰς Κοσίαν, τὸν δὲ Περικλῆν διέταξα καὶ ἀνεχώρησε διὰ Πέτρανην πρὸς συγκέντρωσιν τῶν ὑπολοικουμένων ἀνδρῶν.

Τὸ ἀπόγευμα ἐκάλεσα τοὺς Ὀθωμανοὺς ὅπως καταβάλωσι 50 λίρας διὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν στρατευσίμων. Ἐφύγον με τὴν ὑπόσχεσιν ὅτι θὰ τὰς φέρωσι.

φ14α. 12 Μαρτίου: Μετέβην εἰς τὸ Τηλεγραφεῖον/ὅπου ἐληροφορήθην ὅτι τὸ Σύνταγμα Ἰωάννου διέταξε Φρούραγον ὅπως μᾶς εἰδοποιήσῃ καὶ ἀνακαλέσωμεν τὸν εἰσπράκτορα Τόμαρης κ.λ.π. χωρίων διότι ἄλλως θὰ διατάξῃ τὴν ἐκκένωσιν Κλεισοῦρας. Μετέβην εἰς συνάντησιν τοῦ Φρουράγου καὶ εἰπὼν ν' ἀναφέρῃ ὅτι ὁ εἰσπράκτωρ δὲν εἰσπράττει πολεμικὸν φόρον ἀλλὰ καθυστεροῦμενα χρῆν 1913 καὶ, ἂν δι' αὐτὰ δὲν θέλει νὰ ἐνεργηθῇ εἰσπραξις, νὰ διατάξῃ τὴν ἀνάκλησιν καὶ ὑπεσχέθη ὅτι θὰ τὸ κάμῃ ἀλλὰ δὲν ἔκαμε τίποτε. Τὸ ἑσπέρας ἔλαβον εἰδήσιν ἐξ Ἀργυροκάστρου ὅτι ἀνεχώρησαν διὰ Λεσκοβίκιον καὶ ἐκεῖθεν δι' ἐνταῦθα οἱ Δούλης Βελᾶς καὶ Λουτσάρης καὶ ὅτι θέλω νὰ εἰλω εἰς αὐτοὺς. Ἦλθεν ὁ Β. Κολοβός Ὀπλαρχηγός, ὅστις μοῦ ἐξήτησεν ἵνα ἐνεργήσω καὶ ἔλθῃ εἰς τὴν γραμμὴν τῶν ἐπ' ἐμὲ σωματίων, καθ' ὅσον εἰς Πέστανην ὅπου μένει δὲν ὑπάσχει Λόχος νὰ μένῃ. Τὸν ἐκράτησα μέχρις ὅτου ἔλθῃ ὁ κ. Δούλης.

φ14β. 13 Μαρτίου: Τὴν πρωῒ ἀνεκλήθη εἰς τὸ τηλεγραφεῖον παρὰ τοῦ Βελᾶς καὶ εἰδοποιήθη ὅτι ἀναχωροῦν δι' ἐνταῦθα. Ἀλλὰ νὰ στείλωμεν ζῶα εἰς Κάμεν Χάνι γὰ νὰ τοὺς παραλάβωμεν. Ἀπέστειλα 4 ζῶα, τὰ ὁποῖα ἐπέστρεψαν χωρὶς ν' ἀναμένωσι τοὺς ἀνωτέρω. Ἐξῆλθεν ὁλόκληρος ἡ πόλις εἰς τὰς 5 μ.μ. πρὸς ὑποδοχὴν καὶ ὑπὸ βροχὴν ἀνέμενε μέχρι τῆς 7, εἶτα ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πόλιν. Ἐγώ, ὁ Σωτηριάδης, ὁ Οἰκονόμου περιμένναμε μέχρι τῆς 11 μ.μ. ἀλλὰ δὲν ἀνεφάνησαν. Ἀνησυχία μᾶς κατέχει φοβερά. Ἐστειλα ἀμέσως 6 ζῶα με τὴν ἐντολὴν νὰ τοὺς συναντήσουν. Τὸ Λεσκοβίκιον μᾶς πληροφοροεὶ ὅτι ἀνεχώρησαν 12 μ. με αὐτοκίνητον.

Μεσογέφυρα πληροφοροῦν ὅτι ἐπέρασαν δι' Ἀργυροκάστρου. Ἀργυροκάστρου μᾶς πληροφοροεὶ τὴν πρωῒαν 14 ὅτι δὲν μετέβησαν ἐκεῖ ἀλλὰ τὴν σπηρὴν ἐκείνην μᾶς εἰδοποιοῦν ὅτι ὁ Βελᾶς ἦλθεν εἰς Μητρόπολιν. Τρέχω φ15α περιχαρῆς. Τὸν εὗρισκω κατάκοπον, ἀλλ' εὐχαρῆ καὶ γεμάτον ζωῆ. Μὲ δέχεται φιλοφρονέστατα καὶ μοῦ διηγείται τὰς περιπετείας του. Τρέχω πρὸς συνάντησιν τοῦ ἐρχομένου κ. Δούλης, ὃν εὗρισκω εἰς τὴν εἴσοδον τῆς πόλεως καὶ διηρθένθημεν εἰς τὴν οἰκίαν Μιχαηλίδη, ὅπου τὸ προορισθὲν οἰ-

κημα. Ἐκεῖ συνεζητήσαμε περὶ τῆς καταστάσεως. Ἐμειναν σύμφωνοι διὰ τὴν μετωπικὴν γραμμὴν τὴν ὅποιαν εἶχον χαράξει. Ἐζήτησαν διαφόρους πληροφορίας καὶ ἔμειναν κατ' εὐχαριστημένοι διὰ τὴν ἐργασίαν μου, ἐγευματίσαμε καὶ συνδειπνήσαμε.

15 Μαρτίου: Ὁρα 8 1/2 ἀνεχώρησα δι' Ἀργυροκάστρον, τοῦ Μπότσαρη ἀναχωρήσαντος δι' Ἰωάννινα λόγῳ ἀσθενείας.

16 Μαρτίου: Ἦλθε τὸ Σῶμα Β. Κολοβοῦ ἐξ 120 ἀνδρῶν. Διέμεινεν εἰς Μητρόπολιν ὅπου μετέβην μετὰ τοῦ Ἀρχιερατ. Ἐπιτρόπου ὅστις προσεφώφ15β. νησε τοὺς ἀνδρας/Διέταξα καὶ διενεμήθησαν οἱ ἀνδρες εἰς καταλύματα.

17 Μαρτίου: Διέταξα νὰ ἐτοιμασθῶσιν οἱ ἀνδρες πρὸς ἐκκίνησιν. Εἰς τὰς 12 π. μ. ἦλθον οἱ ἀνδρες τοῦ Γεωργακάκη καὶ εἰς τὰς 2 μ. μ. ἀνεχώρησα διὰ Κλεισοῦραν, ὅπου ἐφθασα εἰς τὰς 6.

Ἐπληροφορήθην παρὰ τῶν Ἀξιωματικῶν τὴν συγκέντρωσιν πολλῶν Ἀλβανῶν. Ἀντελήφθην ὅτι εἶναι ἀδύνατον νὰ παραμείνω ἐκεῖ. Ἀνεκοίνωσα

ΔΙΑΚΡΙΝΟΝΤΑΙ: Καθηγητὸς ὁ Ἰωάννης Κοσοβιάκης, ὁ Σιατίτσας κλπ.

τὴν γνώμην μου εἰς τὸν Ἀρχιερατ. Ἐπίτροπον. Συνέφαγα μετὰ τοῦ κ. Τζέτζου. Καθ' ἦν ὥραν ἐπίναμε καφὲ ἐκλήθη οὗτος ὑπὸ τοῦ κ. Μέραρχου εἰς τὸ τηλέφωνον, ἐγὼ δὲ μετέβην εἰς τοῦ κ. Ἀδαμίδου ὅπου ἀνέμενον πληροφορίας. Μετὰ παρέλευσιν ὀλίγης ὥρας ἦλθεν ὁ κ. Τζέτζος ὅστις μου εἶπεν
φ16α. ὅτι ὁ κ. Ἰωάννου ἐπιθυμῆι νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Κλεισούρας/διότι θὰ ἐξακολουθήσῃ ἢ παρὰ τοῦ Ἑλλ. Στρατοῦ κατοχῆ.

Ἀπήντησα ὅτι συμφωνῶ ἂν μὲ διαβεβαίωσῃ ὁ κ. Μέραρχος ὅτι θὰ παραμείνῃ ὁ Στρατὸς καὶ ὅτι θὰ μὲ εἰδοποιήσῃ δύο ἡμέρας πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως τοῦ Στρατοῦ. Ἐλαβον τὴν διαβεβαίωσιν καὶ διέταξα τοὺς ἄνδρας ὅπως ἐτοιμασθῶσιν καὶ ἐκκινήσωσι νύκτωρ διὰ Κοσίναν.

18 Μαρτίου: 5 πρωῒνῃ ἐξεκίνησαν οἱ ἄνδρες. Μετέβην παρὰ τῷ κ. Τζέτζῳ διὰ νεωτέρας πληροφορίας. Εὔρον ἐντὸς τοῦ δωματίου του καὶ τὸν Ταγματάρχην κ. Γεωργακόπουλον ἐπανελθόντα ἐκ Τεπελενίου τὸ μεσονύκτιον. Μόλις μὲ ἀντελήφθη συνομιλοῦντα μετὰ τοῦ Τζέτζου μὲ ἐρώτησε (ὅτ' Ἐλαβὼν Σαλῆ, Μπόντης καὶ ἐδῶ ἦλθες; γιατί μὲ κνηγᾶς;).

Ἀνεχώρησα διὰ Κοσίναν, ὅπου ἐφθασα περὶ ὥραν 8 1)2. Ἐμεῖνα ἐκεῖ μέχρι τῆς 12 καὶ ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετὴν, ὅπου ἐφθασα περὶ ὥραν 2 μ.μ.
φ16β. Διηθύνθη εἰς τὴν Μητροπόλιν, ὅπου/εὔρον τὸν Οἰκονόμου διανέμοντα ὀπλα Μάουζερ εἰς τὰ διάφορα Σώματα. Ὄρα 3 μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον. Καθ' ὁδὸν συνήντησα τὸν τηλεγραφητὴν, ὅστις μὲ εἰδοποίησεν ὅτι εἰς Λεσκοβίκιον καὶ Τεπελένιον γίνονται μάχαι καὶ ἂν τὸν θέλουν νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ τηλεγραφεῖον. Τοῦ ἀπήντησα ὅχι καὶ μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον, ὅπου ἔδωσα διαταγὰς ἵνα μὴ ἐπιτρέπεται ἡ εἴσοδος εἰς Πρεμετὴν ὀπλατῶν ἐκτὸς ἐνὸς ἐξ ἐκάστου σώματος

Εἶτα μετέβην εἰς τὸ τηλεγραφεῖον εἶδον Λεσκοβίκιον καὶ Τεπελένιον καὶ μὲ ἐπληροφόρησαν ὅτι οὐδὲν τὸ σοβαρὸν ἔλαβεν χώραν.

Ὄρα 8 μ.μ. ἤκουσα τὸν κ. Τσίπουρα ζητοῦντα πληροφορίας καὶ διαταγὰς ἐκ μέρους τῆς Κυβερνήσεως περὶ διαφόρων ζητημάτων καὶ περὶ τοῦ ἂν ἔχη νὰ δώσῃ διαταγὰς, εἰς τὸν ἐκ Κορυτσᾶς νέον Κάντην περὶ τῆς καταλήψεως
φ17α. αὐτῆς. Ἐλαβε τὴν ἀπάντησιν ὅτι οὐδὲν δύναται νὰ μεταδώσῃ τηλεφωνικῶς. Εἶδον τὸν κ. Τσίπουραν τὸν ὁποῖον παρεκάλεσα νὰ μὲ εἰδοποιήσῃ ὅταν πρόκειται νὰ κάμῃ ἐπίθεσιν, ἵνα συνδράσω τὴν ἐνέργειάν μου καὶ ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Ἰατροῦ ὅπου ἐδείκνησα καὶ ἐκοιμήθην.

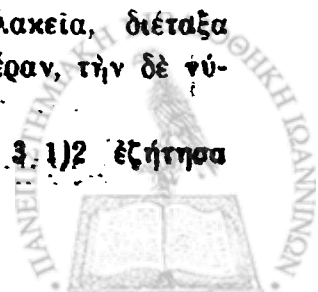
19 Μαρτίου: Ὄρα 7 πρωῒνῃ, μετέβην εἰς τὸ Διοικητήριον, ὅπου ἤκουσα κανονιοβολισμούς. Διέταξα καὶ μου ἐτοίμασαν τὸ ἀλογόν μου καὶ ἔτρεξα διὰ Κοσίναν ὅπου ἐφθασα τὴν 10ην ὥραν. Ἐξηκολούθη ὁ κανονιοβολισμὸς καὶ ἀραιοὶ πυροβολισμοὶ πρὸς τὸ μέρος Ἀλιεσόβαν.

Τὰ χωρία Κονίκιαρι καὶ Πατσομίτι καίονται.

Ὄρα 1 μ.μ. ἔφερον ἓνα τραυματίαν. Εἰς τὰς 2 ἦλθεν καὶ ἄλλος. Εἰς τὰς
φ17β. 3 ἐπανῆλθον ὅλοι οἱ ἄνδρες, εἰς τὰς 3 1)2 ἦλθεν ὁ Ἰατρός ὅστις ἐπέδε(σε) τὸ τραῦμα τοῦ/Ἐμμ. Λογκάκι ἐκ Κρήτης, τοῦ ἑτέρου Β' Ἀξ ἐξ Ἀργυροκάστρου μεταβάντος εἰς Πρεμετὴν. Δέσας ἐγὼ τὰς πληγὰς του. Τὸ ὑπόλοιπον τῆς ἡμέρας διῆλθεν ἀνευ τινὸς ἐπεισοδίου ἐκτὸς τῆς μεταφορᾶς τῶν Ἀλβανῶν γυναικοπαίδων καὶ τὴν ἀποστολὴν των εἰς Πρεμετὴν, ὡς καὶ τὴν μεταφορὰν αἰγοπροβάτων καὶ μεγάλων ζώων. Τὸ μεσονύκτιον ἦλθον ἐκ Πρεμετῆς δύο ἀγγελιαφόροι ζητοῦντες πληροφορίας.

20 Μαρτίου: Μετέβην καὶ ἐπεθεώρησα τὰ διάφορα φυλακεία, διέταξα ἵνα δύο τούτων μεταφερθῶσιν πέραν τοῦ ποταμοῦ τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα νὰ ὑπάρχῃ περίπολος.

2 μ.μ. ἀνεχώρησα διὰ Χοτόβαν, ἐφθασα εἰς Μοκρίτσαν 3 1)2 ἐξήτησα

ὁδηγὸν Ὀθωμανόν, ὅστις μᾶς ὠδήγησε μέχρι Χοτόβας πρὸς τὴν εἴσοδον
φ18α. τοῦ χωρίου Μπίλιαξε, τὸ ἄλογόν μου ἔπεσε εἰς τὸν βουρκον.

Ἦλθεν ὁ Ὀπλαρχηγὸς Σουλιώτης πρὸς ὑποδοχὴν μου. Εἰσῆλθον εἰς τὸ
χωρίον ὅπου μὲ ὑπεδέχθησαν ὅλοι οἱ στρατιῶται παρουσιάσαντες ὄπλα. Τὸ
χωρίον Χοτόβα εἶναι ἀπόρθητον καὶ ἐπὶ ὑψηλοῦ μέρους κτισμένον, ἔχει
θέαν ἀπέραντον. Κατέλυσα εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Κίτσου Ἀρσάκη. Μὲ περι-
ποιήθηκα ἀρκετά. Τὸ ἑσπέρας ἦλθεν ἀγγελιαφόρος ἐκ Πρεμετῆς ὅστις μᾶς
ἀνήγγειλεν ὅτι 3 Λόχοι στρατοῦ ἐλιποτάκησαν καὶ ἔρχονται πρὸς βοήθειάν
μας ἐξ Ἰωαννίνων καὶ ὅτι ἐπαναστάτησεν καὶ ὁ Ἰωάννου. Ἐτοίμασα τὸν
φ18β. ἴδιον ἀγγελιαφόρον διὰ Πρεμετῆν ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ ἔφθασεν ἕτερος ἐκ
Λιούπτσικας, ὅστις μοὶ ἔφερεν ἐπιστολὴν τοῦ Οἰκονόμου ὅστις μὲ ἐπληρο-
φόρει ὅτι ὁ κ. Ἰωάννου/τὸν διαβεβαίωσεν ὅτι θὰ ὑποστηρίξῃ τὸν ἀγῶνα,
πρὸς δὲ μοῦ ἀνήγγειλεν ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ εἰσῆλθον εἰς Πέστανην Λεσκοβι-
κίου. Ἐστειλα ἀγγελιαφόρον εἰς Λιούπτσικαν.

21 Μαρτίου: Τὴν πρωτὴν ἐξῆλθον εἰς τὸ ἄκρον τοῦ χωρίου καὶ κατώ-
πτυσσα ὅλα τὰ περίξ σημεῖα. Ἐπιστρέψας μετέβην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Μία
μικρὰ Ἐκκλησία, περίξ τῆς ὁποίας ὑψοῦνται κυπάρισσοι 200—300 ἐτῶν.
Ἐκεῖθεν μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν Ἀδ. Γρηγοριάδου εἰς ἣν ἐγευματίσα. Μετὰ
τὸ γεῦμα ἀνεχώρησα μὲ τὸν Ὀπλαρχηγὸν Σουλιώτην διὰ Κοσόβαν, ὅπου
ἔφθασα τὴν 3 μ.μ. Μὲ ὑπεδέχθησαν ἔμπροσθεν τῆς Ἐκκλησίας διάφοροι
χωρικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ κ. Πολᾶς, ὅστις μὲ ἐκάλεσεν εἰς τὸ σπίτι
του, ὅπου μετέβην καὶ ἐπῆρα καφέ. Ἐχει υἱὸν 14 ἐτῶν Ἀλέξ. ὄνόματι δ-
φ19α. στις εἶναι κατεταγμένος ἐθελοντῆς καὶ πολὺ/μὲ παρεκάλεσε νὰ τοῦ στείλω
Μάουζερ. Τοῦ τὸ ὑπεσχέθην καὶ διηυθύνθην εἰς Λιούπτσικαν, ὅπου ἔφθασα
τὴν 5 μ.μ. Διηυθύνθην εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ὅπου μὲ ἀνέμενον ὀλίγοι ὀπλι-
ται. Ἐκεῖθεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Στεφ. Ζήση ὅπου ἐφιλοξενήθην. Δὲν εὔρον
τὸν κ. Παπαγεωργίου ἀπουσιάζοντα ἀπὸ τῆς προτεραίας εἰς Ὀγραίνην. Τοῦ
ἔγραψα καὶ τὸ μεσονύκτιον ἔφθασε. Τὴν πρωτὴν μετέβην εἰς τὴν οἰκίαν
του, ἔνθα καὶ ἐγευματίσα καὶ εἰς τὴν 1 μ.μ. ἀνεχώρησα διὰ Πρεμετῆν ὅ-
που ἔφθασα εἰς τὰς 4 μ.μ. Διηυθύνθην εἰς τὸ Διοικητήριον ὅπου εὔρον
τοὺς Ὀπλαρχηγούς Ψαρὸν καὶ Τρομάραν, οἵτινες μὲ ἀνέμενον, ὡς καὶ τὸν
φ19β. Ὀπλαρχηγὸν Παπαγιάννην ἐλθόντα μὲ 45 ἄνδρας. Μὲ ἐκάλεσεν ὁ Τρομάρας
καὶ μοὶ εἶπεν ὅτι θὰ διατάξῃ νὰ μεταφέρουν τὸ πυροβόλον εἰς Πρεμετῆν/.
Ἀπέκρουσα τὴν πρότασίν του. Διεμαρτυρήθη ὅτι ἀπεκδύεται τῆς εὐθύνης
καὶ ἐκάλεσε τὴν Ἐπιτροπὴν τῆς Ἀμύνης, εἰς ἣν ἐπίσης διεμαρτυρήθη ὅτι
αὐτὸς παύει ἀπὸ τοῦ νὰ διευθύνῃ τὸ πυροβόλον.

Τὸν ἀντέκρουσα καὶ αὐτὸς καὶ διέταξα νὰ μὴν μετακινηθῇ τὸ πυροβόλον,
καὶ ὅτι θὰ ἀναλάβω ἐγὼ τὴν διεύθυνσιν καὶ φύλαξιν τοῦ πυροβόλου καὶ
διέταξα νὰ φύγουν ἀμέσως διὰ τὰς θέσεις των, ὅπερ καὶ ἔγινε. Διέταξα
ἐπίσης νὰ ἐτοιμασθῇ τὸ Σῶμα Παπαγιάννη, ἵνα τὴν ἐπομένην ἀναχωρήσῃ
διὰ Κοσίναν.

(Συνεχίζεται)

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΕΤΣΟΒΟΥ*

16ον

Ὁ Στρατηγὸς Ζέρβας κατὰ τὴν εἰς Κέρκυραν μετάβασίν του μετὰ τῶν στρατευμάτων του χάριν ἀσφαλείας τῶν πολυπληθῶν ὀπαδῶν του, οἵτινες παρέμειναν ἐν Ἠπειρῷ, συνέλαβε καὶ ἀπήγαγεν ὡς ὀμήρους πολλοὺς ἐπιφανεῖς κομμουνιστὰς τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἄλλων Ἠπειρωτικῶν πόλεων. Οἱ κομμουνισταὶ καταλαβόντες τὰ Ἰωάννινα πρὸ τοῦ κινδύνου νὰ χάσουν τὰ ὑπὸ τοῦ Ζέρβα ἀπαχθέντα πολύτιμα στελέχη των, ἤρκεσθησαν εἰς σύλληψιν μόνον τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σοβαρῶν ἀντιπάλων των καὶ φυλάκισιν αὐτῶν μέχρι τῆς συνθήκης τῆς Βάρκιζας. Διέπραξαν ἐν τοσοῦτῳ διαρπαγὰς περιουσιῶν καὶ εἰσέπραξαν λύτρα ἀπὸ τοὺς εὐπορωτέρους τῶν κρατουμένων ἐθνικιστῶν. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐτελείωσαν τὰ δεινοπαθήματα τοῦ Μετσόβου, διότι οἱ ἐπιστρέψαντες κομμουνισταὶ ἐπανελάβον τὸ καταστρεπτικὸν τῶν ἔργων, ὅπως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα, κατόπιν μάλιστα τῆς ἀποσυμφωρήσεως, τῆς ἐπιβληθείσης ὑπὸ τῶν μεγάλων συμμάχων μας εἰς τὴν τότε κυβέρνησιν τοῦ Θεμ. Σοφούλη. Κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισιν των ἐν Μετσόβῳ οἱ κομμουνισταὶ ἐξετέλεσαν κατὰ τρόπον ἀπεριγράπτως ἄγριον τοὺς ἀκολούθους Μετσοβίτας :

- 1) Πανάγιον Στέφον
- 2) Ρόζον Δημήτριον
- 3) Ἀδαμόπουλον Φίλιππον
- 4) Μπίσαν Ἀθανάσιον

Ἐξετελέσθησαν ἐπίσης ἐν Θεσσαλίᾳ ὑπὸ τῶν κομμουνιστῶν ὁ Μετσοβίτης κτηνοτρόφος Ἀπόστολος Μπούμπας ἢ Γαλάνης καὶ ὁ υἱὸς τοῦ Δημήτριου ἐνῶ τὸ ποίμνιόν του ἀπὸ 360 προβιτα διηρπάγη ὀλόκληρον!!

Ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ τοῦ Μετσόβου κατὰ τὴν μαύρην ἐποχὴν τῆς κατοχῆς ἐτραυματίσθησαν οἱ κάτωθι:

- 1) Θάνος Νικόλαος
- 2) Σοῦλιτη Οὐρανία
- 3) Γοδέβενος Δημήτριος
- 4) Χρόνη Ἑλένη
- 5) Γοδέβενος Νικόλαος
- 6) Τόσας Ἀγγελινὸς
- 7) Πάνος Σωτήριος
- 8) Νίκα; Γεώργιος

Ἐφρονεύθησαν οἱ κάτωθι κάτοικοι Ἀνηλίου:

- 1) Κολοφίσης Κων(τ)ίνος
- 2) Μαργαρίτης Νικόλαος
- 3) Καπέτη Σταματία ὑπὸ Γερμανῶν

Μετὰ τὴν συνθήκην τῆς Βάρκιζας ἀπεστάλη εἰς Μέτσοβον μικρὰ στρατιωκὴ δύναμις Ἐθνοφρουρῶν καὶ δύναμις Χωροφυλάκων καὶ ἀποκατεστάθη ὀλίγον ἢ τάξις ἐν τῇ πόλει, ἢ ὑπαιθρὸς ὅμως εὐρίσκετο εἰς τὴν διάθεσιν τῶν κομμουνι-

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 907.

σιών, οἵτινες σχηματίσαντες ἐνόπλους διαάδας παρηγόχουν σθεραῶς τὸν ἔθνικὸν στρατὸν καὶ πλείστα: ζημίας προῆξένησαν διὰ δολιοφθορῶν εἰς τὴν συγκοινωνίαν Μετσόβου—Ἰωαννίνων καὶ Μετσόβου—Καλαμπάκας. Πολλοὶ κάτοικοι καὶ στρατιῶται ἐπλήρωσαν μὲ τὴν ζωὴν τῶν τὸ προποτικὸν αὐτὸ ἔργον τῶν ἀναρχικῶν κατὰ τὴν μετάβασίν των εἰς Ἰωάννινα καὶ τὰνάταλιν προσκρούσαντες μὲ τὰ αὐτοκίνητα, μὲ τὰ ὁποῖα μετακινουῦντο, εἰς σειρὰν ναρκῶν τοποθετημένων εἰς διάφορα σημεία τοῦ αὐτοκινητοδρόμου ὑπὸ τὴν γῆν, χωρὶς ἂν διακρίνονται. Πρῶτον θῆμα ὑπῆρξεν ὁ γενναῖος διοικητὴς τῆς Χωροκῆς ἐν τῇ ὑποδιοικήσει Μετσόβου Μούργκας ὅστις εἰς μίαν ἐπιχείρησιν παρὰ τὴν Βωβοῦσαν συλληθεὶς ζῶν κατεκρεουργήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων κομμουνιστῶν. Ἀργότερον πέντε Μετσοβίται κομμουνισταί, ὑπηρετοῦντες εἰς τὰς τάξεις τοῦ Ἐθνικοῦ στρατοῦ, λιποτακτήσαντες ἀπὸ τὴν στρατιωτικὴν μονάδα των κατέφυγον εἰς τὸ Μέτσοβον καὶ ἐκρύβησαν εἰς τὴν ἀπόκεντρον καὶ ἄνευ ἐνοίκων οἰκίαν ἀδελφῶν Κουκουμπάνη, μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἐκτελέσουν ἔθνικὸφρονας Μετσοβίτας δι' αἰφνιδιαστικῆς δούσεως. Εὐτυχῶς ἐγένετο γνωστὴ εἰς τὴν ἀστυνομίαν ἡ ἐκεῖ παρουσία των ὑπὸ τινος γυναικός, ἡ ὁποία πιθηκολούθησεν ἐπὶ ἡμέρας ἑτέραν γυναῖκα μεταβλίνουσαν μὲ τροφίμα εἰς τὴν ἀνωτέρω οἰκίαν Κουκουμπάνη. Δύναμις χωροφυλακικῶν καὶ στρατιωτῶν καθὼς καὶ Μετσοβίται ὀπλισμένοι περιεκύκλωσαν τὴν ἐν λόγω οἰκίαν καὶ ἐκάλεσαν τοὺς κρυπτομένους ἐκεῖ κομμουνιστὰς νὰ παραδοθῶν, οὗτοι ὅμως εἰς ἀπάντησιν ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν κατὰ τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν χωροφυλάκων. Κατόπιν ἀταλλαγῆς πολλῶν ἐκατέρωθεν πυροβολισμῶν, βλήμα ὄλμου ριφθὲν ὑπὸ τῶν στρατιωτῶν εἰς τὴν οἰκίαν κατεσθρεψε τὴν στέγην καὶ μετέδωσε τὸ πῦρ εἰς ὅλα τὰ διαμερίσματά της. Κατὰ τὴν ἐπακολουθήσασαν συμπλοκὴν ἐφονεύθησαν οἱ τρεῖς ἐκ τῶν κρυπτομένων κομμουνιστῶν καὶ οἱ ὑπόλοιποι δύο συλληφθέντες ἐστάλησαν εἰς Ἰωάννινα, καὶ καταδικασθέντες εἰς θάνατον ὑπὸ τοῦ Στρατοδικείου ἐξετελέσθησαν.

Μέγαν ὅμως κίνδυνον διέτρεξε τὸ μαρτυρικὸν Μέτσοβον τὸν Ὀκτώβριον τὸ 1947 ἀπὸ τὰς κομμουνιστικὰς ὁρδὰς τῶν ἑλληνοφῶν ἀρχικομμουνιστῶν Μάρκου καὶ Ζαχαριάδη ὑπὸ τὰς ἀκολουθούσους περιστάσεις. Οἱ ἐν Ἑλλάδι κομμουνισταὶ ἔχοντες πολιτικὸν ἀρηγὸν τὸν διαβόητον ἑστρεμιστὴν Νίκον Ζαχαριάδην καταγόμενον ἐκ Ρωσίας καὶ ἀρχιστρατήγον τὸν ἄλλοτε καπνεργάην Καβάλλας Μάρκον Βαφειάδην, συνεκρότησαν στρατὸν καλῶς ὀπλισμένον ἐκ 14—15 χιλιάδων ἀνδρῶν χάρις εἰς τὴν σκανδαλώδη ὕλικὴν καὶ ἠθικὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ρωσίας δὲ τῶν δορυφόρων της Σερβίας καὶ Βουλγαρίας. Διὰ νὰ ἀποδείξουν λοιπὸν τότε οἱ κομμουνισταὶ τῆς Ἑλλάδος ὅτι ἡ κυριαρχία των δὲν περιορίζεται μόνον εἰς τὴν κατοχὴν ὁρέων καὶ χωριῶν, ἀλλ' ὅτι εἶναι καὶ κάτοχοι πόλεων, καὶ ἤρχισαν σχέδιον κατὰ ἡψευς τοῦ Μετσόβου, τὸ ὁποῖον λόγῳ τῆς ἐξαιρετικῆς του θέσεως ἀπετέλει δι' αὐτοὺς σπουδαιότατον κέντρον ἐξουμήσεως, ὡς περιβιλλόμενον γύρωθεν ἀπὸ ἀπρόσιτα ὄρη καὶ βιθείας χιμαδράς. Ἐναντίον λοιπὸν τοῦ Μετσόβου, τὸ ὁποῖον ἐπιθυμοῦσαν νὰ καταστήσουν πρωτεύουσαν τῆς ἐλεύθερης Ἑλλάδας, ὅπως ἐνημενίζοντο νὰ ἀποκαλοῦν οἱ συμμορίται τὴν ὑπ' αὐτῶν κατατυραννομένην καὶ ἀποστραγγιζομένην περιοχὴν, κατηύθυναν ἐκ πολλῶν σημείων μέρος τῶν δυνάμεων των. Πρὸς τοῦτο συνεκέντρωσαν προηγουμένως ἀρκετὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις εἰς τὴν περιοχὴν τῶν ὁρέων Τζουμέρκα—Περιστερὶ καὶ εἰς ἄλλους ὄρεινους ὄγκους τῆς Νοτίου Πίνδου—Χαλίκι καὶ Λεπενίτσα—μὲ ἀντικειμενικὸν σκοπὸν νὰ ἐπιτύχουν μίαν νίκην ἐναντίον τοῦ Ἐθνικοῦ Ἑλληνικοῦ στρατοῦ καὶ νὰ καταλάβουν τὸ Μέτσοβον, διὰ νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὸ γεγονός πολιτικῶς καὶ διπλωματικῶς. Αἱ πληροφορίες ἀνεβίβαζον τὰς κομμουνιστικὰς δυνάμεις εἰς 14 τάγματα. Ἴσως τὸ ποσὸν νὰ ἦτο ὑπερβολικόν, πάντως ὅμως δεόν νὰ ὑπολογισθοῦν εἰς 5.000 ἀνταρτῶν. Τὸ Μέτσοβον τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὑπεστήριξε τὸ 584 Τάγμα ὑπὸ τὸν Ταγ-

ματάρχη Πάλλαντᾶν καὶ μία διλοχία τοῦ 628ου Τάγματος ὑπὸ τὸν ταγματάρχη Ἀσλανίδην. Οἱ συμμοριταὶ κινήθεντες αἰφνιδιαστικῶς μετὸν ὄγκον τῶν δυνάμεων τῶν κατώρθωσαν νὰ καταλάβουν τὰ δεσπόζοντα τοῦ Μετσόβου ὑψώματα. Παρὰ τὴν ἀριθμητικὴν τῶν ὁμῶς ὑπεροχὴν καὶ τὸ μένος, μετὸ ὁποῖον ἐπετίθεντο δὲν κατώρθωσαν νὰ κλονίσουν τὰς θέσεις τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ. Τὰ ὑπερκείμενα τοῦ Μετσόβου ὑψώματα Τζὸν Καρακόλ—Τουρκικὸν Φυλάκιον τὸ Πάλαι—καὶ ἡ Τσοῦκα—ἐπὶ τῆς πρὸς τὴν Κατάραν ὁδοῦ—ἐτηρήθησαν ὄχι μόνον σταθερῶς, ἀλλ' ὅλαι αἱ προσπάθειαι τῶν συμμοριτῶν κατ' αὐτῶν ἐπληρώθησαν μετὰ πολὺ αἶμα. Ἀκλόνητοι οἱ στρατιῶται παρέμειναν εἰς τὰς θέσεις τῶν ἀψηφοῦντες τὰ συ-

Τρεῖς ἔγκρητοι Μετσοβίται. ΕΞ ΑΡΙΣΤΕΡΩΝ: Γ. Χατζηγεωργίου, φαρμακοποιὸς ἐν Φαρσάλοις, Δ. Παπούτσης, ἔμπορος ἐν Ἀλεξανδρείᾳ. ΔΕΞΙΑ: Στέργιος Βράκας, διευθυντὴς τῶν ἐν Θεσσαλίᾳ ἀγροτικῶν κτημάτων Ν. Ἀβέρωφ ἐπὶ Τουρκοκρατίας

νεχῆ πυρὰ τῶν ἐπιτιθειμένων συμμοριτῶν. Οἱ συμμοριταὶ ἐν τούτῳ ἐκμεταλλεύομενοι τὴν χαράδραν τοῦ Μετσοβίτικου ποταμοῦ ἐπιτυγχάνουν τὴν ἐσπέραν τῆς 18ης Ὀκτωβρίου τοῦ 1947 διελάθυσιν ἐντὸς τοῦ Μετσόβου καὶ γίνονται κύριοι τῶν συνοικιῶν Ἀγίου Δημητρίου καὶ Ἀγίου Χαράλαμπος καὶ τῆς συνοικίας Γύφτικα καὶ φθάνουν εἰς τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν—Μεσοχώρι—καὶ πυροπολοῦν τὸ Ἀβερῶφειον Ἑλληνικὸν Σχολεῖον, τὴν παρακειμένην οἰκίαν Ἀδελφῶν Παπαδῶνη καὶ ἐν συνεχείᾳ τὸ Τούλειον Ὀρφανοτροφεῖον, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦ 1941 ἐλειτούργει ὡς ὑφαντήριον. Τὸ ὡς ἄνω τάγμα 584 ἐνεργεῖ ἐπίθεσιν κατὰ τῶν εἰσβαλόντων συμμοριτῶν καὶ σκληραὶ ὁδομαχίαι διεξάγονται τότε. Ὑπὸ τὴν πίεσιν ὅμως τῶν Ἐθνικῶν τμημάτων οἱ συμμοριταὶ ἀναγκάζονται νὰ ἐγκαταλείψουν τὸ Μέτσοβον, ἀφοῦ προηγουμένως ἐληλάτησαν κυριολεκτικῶς τὰς περισσοτέρας οἰκίας καὶ τὰ παρὰ τὴν κεντρικὴν πλατεῖαν ἐμπορικὰ καταστήματα. Ἀπήγαγον τότε ἀρκετοὺς κατοίκους καὶ πρὸ πάντων κτηνοτρόφους, συνέλαβον ὅσα μεγάλα σωματώμενα ζῶα εὔρον καὶ τὰ ἀπήγαγον φορτωμένα μὲ διάφορα λάφυρα. Τὸ Μέτσοβον ἐθρήνησε τότε τὸν δήμαρχον Βασίλειον Ζαούσην, προειμήσαντα νὰ αὐτακτονήσῃ διὰ νὰ μὴ πέσῃ ζῶν εἰς χεῖρας τῶν ἀγρίων καὶ αἰμοβόρων συμμοριτῶν. Κατὰ τὰς πολεμικὰς αὐτὰς ἐπιχειρήσεις, οἵτινες διήρκεσαν δέκα ἡμέρας ἐφονεύθησαν οἱ Μετσοβίται Κιούρας καὶ Σιούτας. Εἰς τὴν ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν ἐγκατάλειψιν τοῦ Μετσόβου συνέβαλον πολλὰ τμήματα τῆς 8ης Μεραρχίας, ἅτινα διετάχθησαν ἐξ Ἰωαννίνων νὰ βαδίσουν κατὰ τοῦ Μετσόβου εἰς βοήθειαν τῶν ἀμυνομένων ἐκεῖ ἔθνικῶν δυνάμεων καὶ τὰ τμήματα αὐτὰ ἦσαν τὸ 581 τάγμα καὶ 629 τοιοῦτον.

Ὁὕτω ὁ διοικητὴς τοῦ 581ου Τάγματος Τζουβάρης λαβὼν τηλεφωνικὴν διαταγὴν ἀπὸ τὸν διοικητὴν τῆς 8ης Μεραρχίας Ἀντωνόπουλον νὰ σπεύσῃ εἰς τὸ Μέτσοβον, τὸ ὁποῖον ἐκινδύνευε νὰ καταληρῆθῇ ἀπὸ τοὺς συμμοριτάς, ἀπήντησεν: «Ἐντὸς τῆς αὔριον κ. Μέραρχε τὸ Μέτσοβον θὰ εἶναι ἐλεύθερον». Καὶ πράγματι ἀπὸ τὰ Τζουμέρκα, ὅπου εὗρισκετο μετὰ μιᾶς διλοχίας, τῆς ἐτέρας δρούσης εἰς τὸ Καπέσοβον τοῦ Ζαγορίου, ἐτέθη εἰς κίνησιν ἐπὶ κεφαλῆς τῶν ἀνδρῶν του καὶ κατέλυε θέσεις παρὰ τὴν Χρυσοβίτσαν—Μέτσοβον καὶ ἀμέσως ἐμπλέκεται εἰς μάχην ἐναντίον δεκαπλασίας ἐχθρικῆς δυνάμεως. Ὁ 4ος λόχος ὑπὸ τὸν ἥρωα λοχαγὸν Μανιάτην δέχεται παρὰ τὸ Δεμάτι ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ βάρος τῆς συμμοριακῆς δυνάμεως. Ἡ πρόθεσις τῶν συμμοριτῶν ἦτο νὰ ἀνατινάξουν τὴν γέφυραν Μπαλντούμα καὶ νὰ ἀποκόψουν τὴν συγκοινωνίαν Ἰωαννίνων—Μετσόβου. Ὁ λόχος μάχεται μὲ ἀφθαστον ἥρωϊσμόν. Αἱ βαρβερικαὶ ὀρδαὶ καὶ πάλιν συντριβονται εἰς ὀλονύκτιον ἀφαντάστου σκληρότητος ἀγῶνα. Ὁ λόχος ἔσχε 4 νεκροὺς καὶ 32 τραυματίας. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς αὐτῆς ὀλόκληρον τὸ Τάγμα μὲ ἐπὶ κεφαλῆς πάντοτε τὸν διοικητὴν του, ἐγκαταλείπει τὴν ἀμυναν καὶ ἀναλαμβάνει θυελλώδη ἐπίθεσιν. Οἱ στρατιῶται ἐπιτίθενται ἀκάθεκτοι κατὰ τῶν κατεχόντων ἐπικαίρους θέσεις συμμοριτῶν, οἵτινες τρέπονται εἰς φυγὴν. Ἀπελευθεροῦνται ὀλόκληρον τὸ τμήμα ἀπὸ Μπαλντούμας μέχρι Βουτονοσίου καὶ τὴν ἐπομένην 28ην Ὀκτωβρίου 1947 τὸ Τάγμα κατόπιν ἀγῶνος σκληροτάτου καταλαμβάνει τὴν τοποθεσίαν «Πλάκα» παρὰ τὸ Μέτσοβον καὶ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μὲ τὸ 584ον Τάγμα Μετσόβου. Διὰ τῆς θέσεως «Πλάκα» κατώρθωσαν οἱ Τουρκαλβανοὶ τοῦ Ἀβδῆ Πασσᾶ, ὀδηγηθέντες ἀπὸ ἀνθρώπους τοῦ Τσανάκα, νὰ φθάσουν εἰς τὸ Μέτσοβον τὸ 1854. Εἰς τὴν Πλάκαν οἱ συμμοριταὶ ἐγκατέλειψαν 62 νεκρούς. Αἱ ἀπώλειαι τοῦ Τάγματος ἦσαν 2 νεκροὶ καὶ 29 τραυματία. Ἐκεῖ συνελήφθη τραυματίας ὁ καπετὰν Ἀριστείδης (Γεώργ. Καραγιάννης) ἐκ Θεσσαλίας, ὑποκύψας ἀργότερον εἰς τὰ τραύματά του. Τὴν 19ην ὄραν τῆς 28ης Ὀκτωβρίου 1947 διὰ τοῦ ἀσυρμάτου τὸ 581 Τάγμα ἐξέπεμψε τὸ κάτωθι σῆμα πρὸς τὸ 584: «Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλιταὶ τοῦ 581 Τάγματος χαιρετίζουν ἥρωϊκοὺς ὑπερασπιστὰς Μετσόβου: Τζουβάρης». Τὸ 584 ἀπήντησε διὰ τοῦ κάτωθι σήματος: «Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλιταὶ τοῦ 584 Τάγματος σφίγ-

γουν θερμῶς τὸ χέρι τῶν ἐλευθερωτῶν ἀξιωματικῶν καὶ ὀπλιτῶν τοῦ 581 Τάγματος: Παλλαντᾶς». Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Μετσόβου τὸ 581 Τάγμα καταλαμβάνει θέσεις πλησίον τῆς Χρυσοβίτσας. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι τὰ πολεμοφόδια καὶ τὰ τρόφιμα τοῦ ἀμυνομένου 584ου Τάγματος ἐν Μετσόβῳ εἶχον ἀρχίσει νὰ ἐξαντλοῦνται καὶ ἡ 8η Μεραρχία ἔσπευσε νὰ ἐφοδιάσῃ αὐτὸ δι' ἀεροπλάνων, αἵτινα περιίπτάμενα εἰς μικρὸν ὕψος ἔρριπτον αὐτὰ εἰς τὰς παρὰ τὸ ἔξωκλήσι Ἁγία Τριάς θέσεις. Τὸ πλεῖστον τῶν ἀνδρῶν τοῦ Μετσόβου κατὰ τὴν κρίσιμον ἐκείνην περίστασιν ἔσπευσε νὰ λάβῃ τὰ ὄπλα καὶ νὰ βοηθῇ τοὺς στρατιώτας τοῦ Τάγματος εἰς τὸν κατὰ τῶν συμμοριτῶν σκληρότατον ἀγῶνα. Πλείστοι Μετσοβίται διεκρίθησαν διὰ τὸν ἡρωϊσμόν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν των τότε καὶ πολλαὶ ἐπίσης Μετσοβίτισσαι δὲν παρέλειψαν νὰ βοηθήσουν τοὺς ἀγωνιζομένους ὑπερασπιστὰς τοῦ Μετσόβου, μεταφέρονσαι ἐπὶ τῶν ὤμων των τρόφιμα καὶ πολεμοφόδια ἀπὸ τὴν θέσιν Ἁγία Τριάς εἰς τὰς ὠχυρωμένας θέσεις των. Ταῦτοχρόνως μὲ τὰς κινήσεις τῶν τμημάτων τῆς 8ης Μεραρχίας πρὸς τὸ Μέτσοβον ἐκινήθησαν καὶ τμήματα τῆς 9ης Μεραρχίας ἀπὸ τὴν Νέαν Κοτσούφλιανην ὑπὸ τὸν Ταξίαρχον Κιτριλάκην, αἵτινα μετὰ πολυήμερους σκληροὺς καὶ αἱματηροὺς ἀγῶνας κατέλαβον τὰς διαβάσεις τῆς Κατάρρας, αἵτινες εἶχον καταληφθῆ ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν καὶ εἶχον ὀχυρωθῆ καλῶς, χρησιμοποιηθέντων πρὸς τοῦτο τῶν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν κατασκευασθέντων τὸ 1943—44 ὀχυρῶν. Αἱ μάχαι τοῦ Μετσόβου καὶ περὶ τὸ Μέτσοβον διήρκεσαν ἀπὸ τῆς 18ης Ὀκτωβρίου μέχρι τῆς 28ης ἰδίου μηνός, ὅποτε οἱ συμμοριταὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Μετσόβου. Κατὰ τὰς ἐπιχειρήσεις τῆς Κατάρρας σημαῖνον στέλεχος τοῦ Κ.Κ.Ε. ὁ Νίκος Ζαφειρίου εὐρισκόμενος μεταξὺ τῶν ἀγωνιζομένων συμμοριτῶν παρεδόθη μετὰ τὸ πέρας τῆς μάχης εἰς τὰ Ἑλληνικὰ στρατεύματα. Ἀργότερον ἐδημοσίευσεν εἰς πρωϊνὴν ἑφημερίδα τῶν Ἀθηνῶν σει-

Μετσοβίται κτονοτρόφοι

ρὸν ἄρθρων μὲ πολλὰ ἀπόρρητα τοῦ Κ.Κ.Ε. Μεταξὺ τῶν πολλῶν ἄλλων ἀνέφερε καὶ τὴν πληροφορίαν ὅτι ἡ πάση θυσίᾳ κατάληψις τοῦ Μετσόβου ὑπὸ τῶν συμμοριτῶν ἀπεφασίσθη ὑπὸ τῆς Ρωσίας καὶ διετάχθη ἡ ἐκίεσις διὰ νὰ παρουσιάσουν εἰς τὸν κόσμον οἱ Ἕλληνες κομμουνισταὶ τὴν πρωτεύουσάν των εἰς ἑλληνικὸν ἔδαφος. Εὐτυχῶς χάρις εἰς τὴν γενναιότητα καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τοῦ ἔθνικοῦ στρατοῦ ἀνετρόπησαν τὰ καταχθόνια σχέδια τῆς ρωσικῆς πολιτικῆς, τυφλὰ καὶ μίσθαρνα ὄργανα τῆς ὁποίας ἐτύγγανον οἱ Ἕλληνες συμμορίται. Κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ δεκαήμερου σκληροῦ ἀγῶνος τοῦ Μετσόβου οἱ κάτοικοι τῶν κάτω συνοικιῶν ὑποχρεώθησαν χάριν ἀσφαλείας νὰ καταφύγουν καὶ νὰ φιλοξενηθοῦν εἰς τὰς συνοικίας τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, εἰς τὰς ὁποίας δὲν κατώρθωσαν νὰ φθάσουν οἱ συμμορίται. Δέον νὰ προστεθῇ ἐπὶ πλέον ὅτι εἰς τὸ Μέτσοβον εἶχον καταυγῆ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου Μηλιάς, τὸ ὁποῖον καὶ ἐλυρπολήθη κατ' ἐπανάληψιν ἀπὸ τοὺς συμμορίτας, καθὼς καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Ἁνηλίου φεύγοντες ὑπὸ τὰ πλήγματα τοῦ Ἐθνικοῦ Στρατοῦ οἱ συμμορίται ἐκ Μετσόβου διήρπασαν 15.000 πρόβατα τῶν κτηνοτρόφων τοῦ Μετσόβου καὶ τοῦ Ἁνηλίου καὶ ὠδήγησαν αὐτὰ εἰς τὴν Βωβοῦσαν μαζὺ μὲ πολλὰ ἄλλα λάφυρα ἀπὸ τὰ παρακείμενα χωριὰ Χαλίκι καὶ Λεπνίτσα. Ἡ Βωβοῦσα εἶχε καταστῆ τότε κέντρον ἐφοδιασμοῦ καὶ ἐκπαιδεύσεως τῶν συμμοριτῶν. Κοράσια 15—20 ἐτῶν ἀπαχθέντα τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1948 ἀπὸ τὴν περιφέρειαν Φαρσάλων καὶ ὠδηγηθέντα διὰ τῶν διαβάσεων τῆς Ὀρθρουσ—Ἀγραφῶν—Πίνδου εἰς Βωβοῦσαν καὶ διαφυγόντα ἔπειτα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ Γράμμου διηγοῦντο ὅτι εἰς τὴν Βωβοῦσαν ἐνεδύθησαν μὲ στρατιωτικὰς στολὰς στολείσας ἐκ Ρουμανίας καὶ ὠπλίσθησαν μὲ Ρωσικὰ καὶ Γερμανικὰ ὄπλα, εἰς τὰ ὁποῖα καὶ ἐξεγυμνάσθησαν τότε ἐπὶ τρίμηνον διὰ νὰ καταστοῦν ἱκανὰ πρὸς πόλεμον, κατὰ τὸν ὁποῖον καὶ ἔλαβον μέρος εἰς πολλὰς μάχας. Ἄξιοι σημειώσεως καὶ ἐξάρσεως εἶναι τὸ ἠθικὸν τῶν κατοίκων τοῦ Μετσόβου καὶ τῶν καταφυγόντων ἐκεῖ ἀνταρτοπλήκτων, τὸ ὁποῖον διατηρήθη εἰς ἀξιοθαύμαστον σημεῖον. Ἄνδρες καὶ γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐπροθυμοποιήθησαν κατὰ τὰς τριημέρας ἐκεῖνας ἡμέρας νὰ ἐνισχύσουν τὸ δύσκολον ἔργον τῆς ἀμυνομένης στρατιωτικῆς φρουρᾶς, δι' ὃ καὶ ἐθρήνησαν τότε οἱ Μετσοβῖται δύο νέους ἐκ τοῦ ἀμάχου πληθυσμοῦ ἐκτὸς τοῦ δημάρχου Βασ. Ζαούση. Θὰ ἦτο ὅμως μεγάλη παράλειψις τὸ νὰ μὴ ἐξαρθῇ ὁ σκληρὸς ἀγὼν, εἰς τὸν ὁποῖον ἀπεδύθη ἡ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Κιτριλάκη 9η Μεραρχία, ἡ ὁποία μετὰ δεκαήμερους σκληροτάτας καὶ αἱματηρὰς μάχας κατώρθωσε νὰ ἐκδιώξῃ ἀπὸ τὰς διαβάσεις τῆς Κατάρας τοὺς συμμορίτας καὶ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτοὺς τρομακτικὰς ἀπωλείας διὰ τοῦ πυροβολικοῦ κυρίως καὶ τῶν ἀεροπλάνων, τὰ ὁποῖα τοὺς ἐθέρισαν κυριολεκτικῶς μὲ τὰ μυδράλλιά των. Ἐκτοτε ἀπεκατεσιάνθη ἡ μέχρι τότε διακεκομμένη συγκοινωνία Τρικκάλων—Μετσόβου—Ἰωαννίνων. Ἐπέπρωτο ὅμως νὰ ἐπανέλθουν καὶ πάλιν οἱ συμμορίται καὶ νὰ ἀνακαταλάβουν τὰς διαβάσεις τῆς Κατάρας καὶ συνεχισθῇ ὁ ἀγὼν τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1949, ὅποτε αἱ στρατιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις ἀποκορυφωθεῖσαι μὲ τοὺς θριάμβους τῶν ἐθνικῶν ὄπλων εἰς τὰς ἱστορικὰς μάχας τοῦ Βίτσι καὶ τοῦ Γράμμου, ἀπῆλλαξαν ἐντελῶς τὴν περὶ τὸ Μέτσοβον περιφέρειαν ἀπὸ τὰς περιφερομένας κομμουνιστικὰς συμμορίας, διαλυθείσας σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τὰ ἀλλεπάλληλα σφυροκοπήματα, αἵνα ἐδέχθησαν ἀπὸ τὰς ἐθνικὰς στρατιωτικὰς δυνάμεις.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΑΥΡΟΥ Μ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΘΙΜΟΣ Ο Ζ' ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ*

Ἐκόπασεν ἤδη ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Ἐκκλησίας ὁ Πατριαρχεικὸς σάλος, διότι, μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Κωνσταντίνου γενομένην τὴν 30ὴν Μαρτίου 1901, ἐξελέγη παμψηφεί ὁ ἀοιδίμος Ἰωακείμ ὁ Γ' καὶ ἐπαινῆθην πανηγυρικῶς εἰς τὸ Πατριαρχεῖον, ἐνθα τοῦ ἐγένετο παιθεωτικὴ υποδοχὴ. Οὗτος, τιμώμενος καὶ λατρευόμενος παρὰ πάντων, καὶ προσεινεγκῶν εἰς τὴν Ὁρθοδοξίαν καὶ τὸ δοῦλον Ἔθνος πολυτιμοτάτας καὶ αὐθιγὰς υπηρεσίας, ἀπεδήμησε εἰς Κύριον τὴν 10ὴν Νοεμβρίου 1912 προπεμφθεὶς εἰς τὴν τελευταίαν του κατοικίαν μετὰ τὴν ἐπιβαλλομένην μεγαλοπρέπειαν καὶ ἐπισημότητα.

Ἦδη τὰ ἀνατετραγμένα ὕδατα ἠρέμησαν, αἱ δὲξύτερες ἠμβλύθησαν, ὁ ὑποκειμενισμὸς παραμερίσθη. Εἰς τὴν αἰσίαν ταύτην τροπὴν συνετέλεσαν, τόσον ὁ κατὰ παράδοξον τρόπον μεταβληθεὶς εἰς πρᾶον, μετρίχιον, ἀνεξικακον, ἀοιδίος Μητροπολίτης Ἡσακλείας Γερμανός, ὁ ὑπερπατριώτης οὗτος κληρικὸς ἀλλὰ πείσμων καὶ ἐπιχειρηστικῶν συνάμα, ὅσον καὶ ἡ ἀργότερον αἰσία ἐκβασίς τῶν νικηφόρων Βαλκανικῶν πολέμων τοῦ 1912—13 οἵτινες ἐχάρισαν τὴν ἐλευθερίαν εἰς τοὺς ἀλυτρώτους ἀδελφοὺς Ἠπειρώτας, Μικηδόνας, Κρήτας καὶ κατοίκους τῶν νήσων τοῦ Ἀρχιπελάγους καὶ ἐδιπλασίασαν τὴν ὠραίαν καὶ γλυκίαν Πατρίδα μας Ἑλλάδα.

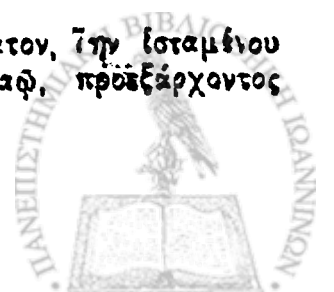
Τώρα πλέον καὶ ὁ ὑπέργηνος Ἠπειρώτης τέως Πατριάρχης Ἀνθ.μὸς ὁ Ζ' ὅστις ἠξιώθη νὰ εἴῃ τὰ ἔθνη· κά μας δνεῖρα ἐκπληρούμενα καὶ ὠραματίσθη ἤδη τὴν ὠραίαν μας γαλανολευκὸν σημαίαν νὰ κυματίζῃ ὑπερήφανος εἰς τὸ φρούριον τῶν Ἰωαννίνων καὶ εἰς τὸ κωδωνοστάσιον τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς ἰδιαιτέρας του Πατρὸς Πλησιότητος ὅπου τὸ πρῶτον ἀντίκρυσ τὸ φῶς, ἐπιθυμεῖ πλέον, ὡς ἄλλος Συμεῶν, νὰ ἀποθάνῃ εὐχαριστημένος, Ἀσφαλῶς μὲ τὰ ὑποτρέμοντα γερωνικά του χεῖλη θὰ ἐφ' ὅσον τὸ «Νὺν ἀπολύσις τὸν δοῦλον σου, Δέσποτα, ἐν εἰρήνῃ».

Οὕτω λοιπὸν γαλήνιος, γλυκύς, ἡρεμὸς, ἀτάραχος, ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον τὴν πρωτὰν τῆς 8ης Δεκεμβρίου 1913, παραδοὺς τὴν ἀγνὴν ψυχὴν του εἰς τὸν ποτηρὴν καὶ πλάστῃν του.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀοιδίμου ἀνδρός, διαδοθεὶς ταχύτατα ἀπὸ τὴν Πόλιν, συνεκίνησεν ἅπαντας. Δὲν ὑπῆρχον τότε πολέμιοι καὶ ἀντίπαλοι τοῦ ἀλλὰ μόνον θαυμασταὶ καὶ θασώται τοῦ, παρὰ τὸ βραχὺ τῆς Πατριαρχείας του, ἐπιτελεσθέντος μεγάλου ἔργου του Καίτοι ὁ ἀοιδίμος ἦτο πλήρης ἡμερῶν—ἦγε τὸ 86ον ἔτος τῆς ἡλικίας του—ἐν τούτοις ἡ ἀπώλειά του ἐπροξένησεν ὀδύνην εἰς πάντας. Καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐπιζώντων ἀδικήσαντες αὐτὸν, μεταμεληθέντες, ἔχουνον πικρὰ καὶ σφθονα δάκρυα. Ὅτε ἠγγέλθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὁ θάνατός του, τὸ συνεδριάζον τὴν στιγμὴν ἐκείνην Μικτὸν Ἐθνικὸν Συμβούλιον, διέκοψε πάραυτα τὰς ἐργασίας του. Τοῦτο, συνελθὸν μετ' ὀλίγον εἰς ἑκτακτὸν συνεδριάσειν, ἀποφασίζει ἵνα ἡ κηδεῖα του γένη εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν καὶ τὴν γνωστοποιήσιν τοῦ θανάτου του διὰ τῆς ἐξῆς ἀγγελίας: Ἄγια καὶ Ἱερὰ Σύνοδος ἀγγέλλει δι, χθὲς ἀπεδίωξε ὁ Παναγιώτατος πρώην Πατριάρχης Ἀνθιμὸς ὁ Ζ'.

Ἡ κηδεῖα τῆς Α. Παναγιότητος γενήσεται αὐριον Σάββατον, τὴν Ἰσταμῆνον μηνὸς καὶ ὥραν 10ὴν μ.μ. ἐν τῷ Πανσέπτῳ Πατριαρχικῷ Ναῷ, προεξάρχοντος

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου (σελ. 915) καὶ τέλος.

τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Γερμανοῦ τοῦ Ε'. (1) μετὰ τῶν Σεβασμιωτάτων Ἀγίων Ἀρχιερέων.

Ἐν τοῖς Πατριαρχείοις τῆ 6 Δεκεμβρίου 1913

Ἴδου τί γράφει περὶ τῆς μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀνταξίας τοῦ Ὑπάτου Ἐκκλησιαστικοῦ τοῦ ἀξιώματος κηδεῖας τοῦ ἡ «Ἐκκλησιαστικῆ Ἀλήθεια» εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 49 φύλλον τῆς τῆς 7ης Δεκεμβρίου 1913.

«Μετενεχθέντος εἰς τὸν Πατριαρχικὸν ναὸν ἀπ' ἐσπέρας χθὲς ἐκ Σισλη τοῦ νεκροῦ τοῦ ἀειμνήστου Ἀνθίμου, δι' ὄλης τῆς νυκτὸς οἱ ἐφημέριοι τοῦ Πατριαρχικοῦ ναοῦ, ἀνεγίνωσκον ἐκ περιτροπῆς Εὐαγγέλια πρὸ αὐτοῦ, ἀνακεκλιμένου ἐν τῷ φερέτρῳ, περιβεβλημένου τὸ Ἐπιτραχήλιον καὶ Ὠμοφόριον καὶ φέροντος ἐπὶ τοῦ στῆθους τὸ Ἱερὸν Εὐαγγέλιον.

Ἡ νεκρῶσιμος Ἀκολουθία ἐψάλη, προεξαρχούσης τῆς Α. Θείας Παναγιότητος παρισταμένων τῶν Συνοδικῶν Νικαίας, Χαλκηδόνος, Ἀμασειας, Νεοκαισαρείας, Μυτιλήνης, Βιζύης, Σωζοαγαθουπόλεως, Χαλδύας καὶ Κυρήνης ἐν μέσῳ πρωτοφανοῦς πλήθους ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Τὸν ἐπικήδειον ἐξεφώνησεν ἀπ' ἄμβωνος ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης καὶ Μέγας Ἱεροκῆρυξ κ. Γρηγόριος Κωνσταντινίδης.

Μετὰ τὸ τέλος τῆς ἀκολουθίας ὁ νεκρὸς μετηνέχθη ἐπ' ἁμαξῶν εἰς τὸ νεκροταφεῖον Ζωοδόχου Πηγῆς. Κατὰ τὸ ἐπιτάφιον Τρισάγιον ἔλαβε μέρος καὶ ὁ Θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Θεοδορουπόλεως κ. Λεόντιος. Ἐν τῷ ναῷ παρίσταντο:

Ὁ Πανοσιολογιώτατος Ἀρχιμανδρίτης τῆς Αὐτοκρατορικῆς Πρεσβείας τῆς Ρωσσίας κύριος Ἰουβενάσκο, ἐκπροσωπῶν τὸν κ. Πρεσβευτὴν, ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Πρεσβείας. Οἱ κ. κ. Σπ. Λεβίδης καὶ Κανελλόπουλος, πάντες οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει διαμένοντες Μητροπολίται καὶ ἐπίσκοποι, οἱ ἐν ἐνεργείᾳ καὶ σχολάζοντες, οἱ Πανοσιολογιώτατοι ἐπίτροποι τῶν Ἀγίων Τόπων Ἀρχιμανδρίται κ. κ. Κελαδίων Ἀγίου Τάφου, Νικόδημος τοῦ Σινᾶ, ὁ γέρων Κυριακὸς τοῦ Ἀγίου Ὄρους, τὰ νῦν καὶ κατὰ καιροὺς χρηματίσαντα Ἐθνικὰ Μεικτὰ Συμβούλια, οἱ Πατριαρχικοὶ ὑπάλληλοι, κληρικοὶ καὶ λαϊκοὶ, οἱ διδάσκαλοι τῆς Μεγάλης τοῦ Γένους Σχολῆς μετὰ τοῦ Πανιερωτάτου Μητροπολίτου Σάρδεων τοῦ καὶ Σχολάρχου, ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἑλληνικοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου ὡς καὶ τοῦ Ἡπειρωτικοῦ, πολλοὶ τῶν ἐν ἐπιστήμασι, ἐμπορίῳ καὶ βιομηχανίᾳ διακρινομένων καὶ ἀμετρα πικρὰ πλήθη λαοῦ. Διέκοψαν τὰ μαθήματα κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κηδεῖας αἱ Πατριαρχικαὶ σχολαί, Μεγάλη τοῦ Γένους καὶ Μαρασλῆ ὡς καὶ τὸ Ἐθνικὸν Ἰωακείμειον Παρθεναγωγεῖον.

Ὁ νεκρὸς τοῦ ἀειμνήστου Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ' τοῦ ἀπὸ ἀπὸ Νέρου, ἐτάφη ἔξω τοῦ Νάρθηκος τοῦ Ναοῦ τῆς Ζωοδόχου Πηγῆς.

Ἀτὰ γράφει διὰ τὴν κηδεῖαν τοῦ ἀειδίμου Ἡπειρώτου Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ' τὸ Πατριαρχικὸν περιοδικὸν «Ἐκκλησιαστικῆ Ἀλήθεια». Ἡ πάνδημος κατὰ ταύτην συμμετοχὴ ἐπιστήμων καὶ μὴ ἦτο, κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν, ἐφάμιλλος τῆς τοιαύτης τοῦ πρὸ ἔτους ἀποθανόντος ἀειδίμου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ' τοῦ τοσοῦτον λαοφιλοῦς. Ἡ ὁμόθυμος αὕτη καὶ πανηγυρικὴ ἐκδήλωσις σεβασμοῦ πρὸς τὸν θανόντα Ἡπειρώτην Πρωθιεράρχην, ἦτο μία ἐκδηλος ἀναγνώρισις τῶν μεγάλων ὑπηρεσιῶν—θρησκευτικῶν, ἐθνικῶν, φιλανθρωπικῶν,—τὰς ὁποίας προσέφερεν οὗτος κατὰ τὸ διετὲς διάστημα τῆς Πατριαρχείας του καὶ ἀποκατάστασις τῆς γενομένης πρὸς αὐτὸν ἀδικίας, ἔστω καὶ μετὰ θάνατον. Τοῦτο ἄλλως τε εἶναι ἴδιον τῆς Φυλῆς μας, τὸ νὰ ἀποκαθιστᾷ μετὰ θάνατον τὴν μνήμην ἀδικηθέντων μεγάλων ἀνδρῶν.

(1) Εἶναι αὐτὸς οὗτος ὁ ἀναβιβάσας καὶ καταβιβάσας τὸν Ἀνθίμον, ὅστις μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἐξελέγει παμψηφεῖ Πατριάρχης, συναινεσάσης πρὸς τοῦτο τῆς Ὑψηλῆς Πύλης.

Ἐκεῖ λοιπὸν παρὰ τὸν Νάρθηκα τῆς «Ζωοδόχου Πηγῆς» ἀναπαύεται ἡ ἀγνή ψυχὴ τοῦ ἀοιδίμου Ἀνθίμου τοῦ Ζ'. τὰ δὲ ἱερὰ λείψανά του εἶναι κάπου ἐκεῖ εὐλαβῶς ἐναποτεθειμένα. ἔκτος, ἂν, ἡ ἀνευ προηγούμενου θηριωδία τῶν φίλων Τούρκων κατὰ τὴν 6ην Σεπτεμβρίου 1955, ἡ μὴ φεισθεῖσα οὐδὲ τοὺς τάφους τῶν ἐκεῖ ὁμογεῶν μας, οὔτε τὰ ἱερὰ καὶ ὄσια τῆς Θρησκείας μας, τὰ ἐξεσφενδόνισε εἰς τοὺς τέσσαρους ἀνέμους, δείγμα τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς μας φιλίας!!

Εἰς τὸ ἴδιον φύλλον τοῦ Περιοδικοῦ Ἑκκλησιαστικῆ Ἀλήθειας ἀναγινώσκει τις καὶ τὴν βιογραφίαν τοῦ ἀναπαυσμένου Πατριάρχου, ἧς περίληψις ἔχει ὡς ἀκολουθῶς.

Ὅτι οὗτος ἐγεννήθη ἐν Πλησιβίτση Φιλιατῶν τὸ ἔτος 1827, ὅτι τὸ 1861 ἀπέπεράτωσε τὰς ἐν Χάλκῃ Θεολογικὰς τοῦ σπουδᾶς, ὅτι τὸ 1864 ἐτοποθετήθη ὡς ἱεροκῆρυξ Μητροπόλεως Ἰωαννίνων, ὅτι τὸ 1865 ἐξέδωκε τὸ βιβλίον του, τὸ ἀνατρέπον τὰς στρεβλὰς δοξασίας τοῦ περιφήμου Ρενάν, ὅτι τὴν 14ην Ἰουνίου 1869 ἐψηφίσθη ὡς ἐπίσκοπος Παραμυθίας, ὅτι τὸ 1877 μετετέθη εἰς τὴν Μητρόπολιν Αἴνου, ὅτι τὸ 1886 ἐπὶ Πατριάρχου Ἰωακείμου Δ' συσπουδαστοῦ του εἰς Θεολογικὴν Σχολὴν Χάλκῃ, ἐκλήθη εἰς τὰ Πατριαρχεῖα ὡς Συνοδικός, ὅτι τὴν 15ην Ὁκωβρίου 1890 μετετέθη εἰς Μητρόπολιν Ἀγχιάλου εἰς ἣν δὲν μετέβη, ὅτι τὸ 1893 ἐτοποθετήθη Μητροπολίτης Κορυθαῶς, ὅτι τὸ 1894 ἐτοποθετήθη ὡς Μητροπολίτης Λέρου καὶ Καλύμνου καὶ ὅτι τὴν 20ὴν Ἰανουαρίου 1895 ἐξελέγη Πατριάρχης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Θρόνου Κωνσταντινουπόλεως. Πλέκει δὲ τὸ ἐγκώμιον τῆς Πατριαρχικῆς του δράσεως γράφουσα τὰ ἀκόλουθα: «Δι' ὅλης τῆς Πατριαρχείας αὐτοῦ, διετίαν περίπου διαρκεσάσης, ὁ ἀείμνηστος Ἀθίμος ἐπεδειξάτο θερμὸν ζῆλον ὑπὲρ τῆς προαγωγῆς τῶν Ἑκκλησιαστικῶν συμφερόντων, πολλὴν ἐπιστήσας προσοχὴν εἰς τὴν ὑλικὴν εὐρωστίαν τοῦ ἐθνικοῦ ἡμῶν ταμείου καὶ εἰς τὸ πυκνὸν κήρυγμα τοῦ θείου λόγου. Ὑπὸ τινων ἀνακτῶν καὶ κυβερνήσεων ἐτιμήθη διὰ παρασῆμων. Ἐκεῖνο δ' ὅπερ προστίθεται σήμερὸν ἔστιν, ὅτι ἀποχωρήσας καὶ μένων ἐν Ἀντιγόνῃ διετέλεσε μελετῶν τὰ συγγράμματα τῶν Ἁγίων Πατέρων, μάλιστα δὲ τὰ τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου πρὸς πλήρη συγγραφὴν ἐρμηνευτικῶν λόγων εἰς τοὺς θεοὺς Εὐαγγελιστάς, προτιθέμενος ἵνα καὶ ταύτην τύποις ἐκδώσῃ πρὸς κοινὴν ὠφέλειαν».

Φρύνεται ὡ. καὶ ἀνωτέρω ἀνέφερα, ἡ πλουσιωτάτη αὐτῆ εἰς ποσὸν καὶ ποιὸν πνευματικὴ ἐργασία, ἣν προετόμασεν ἐπὶ μακρὸν χρόνον, μελετῶν καὶ ἐργαζόμενος, ὅτι δὲν κατωρθώθη μετὰ θάνατόν του, νὰ ἴδῃ τὸ φῶς τῆς δημοσιότητος διότι, ἂν καὶ εἰς πάσας τὰς Βιβλιοθήκας τῆς πρωτεύουσας ἠρεύνησα μετὰ προσοχῆς, δὲν εὔρον ταύτην.

Κρίμα διότι ἐχάθη τοιοῦτος καὶ τοσοῦτος πολῦτιμος πνευματικὸς θησαυρός!

**

— Προσεπαθήσαμεν ἵνα δώσωμεν εἰς τὸν φίλον ἀναγνώστην τῆς παρούσης μας ταπεινῆς προσπάθειας μίαν ἀμυδρὰν εἰκόνα τοῦ βίου καὶ τῶν ἐργῶν τοῦ ἀοιδίμου Ἡπειρώτου Πατριάρχου Ἀνθίμου τοῦ Ζ'. τοῦ ἐκ Πητιδίτου Φιλιατῶν καὶ ἰδίως τοῦ μέρους ἐκείνου τοῦ βίου του, τοῦ ἀφορῶντος τὴν διεστῆ πολυτάραχον εἰς τὰ Πατριαρχεῖα παρχιμονήν του. Δύσκολος, πολὺ δύσκολος καὶ λίαν ἐπιπικνὸς ἦτο ἡ παρ' ἡμῶν ἀναληφθεῖσα τοιαύτη προσπάθεια. Ὅχι τόσον διότι αὐτῆ προσέκοπτεν εἰς ἐμπόδια, ὡς πρὸς τὴν ἀνεύρεσιν τῶν ἀπαραιτήτων ἐκείνων στοιχείων, τὰ ὅποια συνθέτουν τὸν βίον καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ ἐκλιπόντος ἀνδρός, ὅσον διότι ἦ ἐν τοῖς Πατριαρχείοις πολιτεία εἶχε καταστήσει σημεῖον ἀντιλεγόμενον.

Ἐπρεπε λοιπὸν μετὰ πολλῆς, πλείστης προσοχῆς ἀλλὰ καὶ μετὰ, ὅσον ἀνθρωπίνως δυνατὸν, πάσης ἀντικειμενικότητος, νὰ ἐξετάσωμεν τὰ εἰς τὰς διαφόρους βιβλιοθήκας ἀνευρεθέντα στοιχεῖα καὶ νὰ προβῶμεν μετὰ θρησκευτικῆς εὐλαβείας

εις την σκιαγράφειν του άνδρος. Έκ της έρεύνης λοιπόν ταύτης και της συσχετίσεως και εξέτασεως πάντων των στοιχείων δικαιούμεθα να φρονώμεν, ότι ο αοίδιμος "Ανθιμος ήτο κεκοσμημένος δι' όλων των προτερημάτων και προσόντων εκείνων, άτινα δέον να κοσμοῦν και στολίζουν τους αναλαμβάνοντας τοιαῦτα ύπατα εκκλησιαστικά αξιώματα, και ότι προσέφερε κατά τὸ διάστημα της διετούς Πατριαρχείας του πολλά, παρά την συστηματικήν αντίδρασιν των αντιφρονούντων. Θά ήδύνατο άσφαλώς να προσφέρη περισσότερα εις την Έκκλησίαν, την κοινωνίαν και τὸ Έθνος, εάν εις τὸ όντως έργώδες έργον του δέν έτίθεντο παρά των πολεμίων του τροχοπέδαι, αίτινες κατέστησαν έτι δυσχερές τούτο. Οί πολέμιοί του όλίγοι άρχικώς, ηύξήθησαν άργότερον καταπληκτικώς και επικινδύνως, διά της προσθήκης εις αυτούς της φιλικής πρὸς αὐτόν παρατίξεως, της συντελεσάτης κατά τὸν γιωστὸν τρόπον εις την άνάρρησίν του εις τὸν Οίκουμηνικὸν Θρόνον.

Δέν είναι έπιτρεπτόν να κατηγορηθῆ ὁ αοίδιμος "Ανθιμος, ότι δέν κατέβαλε τὰς δεούσας προσπάθειας, ίνα συμβιβάζῃ τὰς αντιτιθεμένας μερίδας, διότι είναι πασιφανώς άποδεδειγμένον, ότι δέν παρέλειψεν ευκαιρίαν διά να έπιτύχῃ τὸν ιδεώδη τούτον σκοπὸν άλλ' άτυχώς προσέκρουσεν εις την έπίμονον άρνησιν άμφοτέρων. Θά ήτο δέ τελείως άσυγχώρητον να πιστεύσῃ τις, ὡς ίσχυρίζοντο οί κατήγοροί του, ότι έκαμεν άβασίαν τινά εις τὰς θρησκευτικὰς του πεποιθήσεις ή έμειοδότησεν εις φιλοπατρίαν και πατριωτισμόν. Πάντα τὰ περι τούτου χαλκευθέντα, διαδοθέντα και γραφέντα ὑπὸ των αντιπάλων του, άποτελοῦν άποκυήματα της νοσηρὰς τούτων φαντασίας έχούσης τὰς ρίζας της εις την έμπάθειαν και τὸ μίσος. Δυνατόν να περιέπεσεν ὁ "Ανθιμος εις σφάλματα, διότι τὸ «άμαρτάνειν ανθρώπινον». Δυνατόν έν τῇ δικαίᾳ άγανακτήσει του άπὸ την συλλήβδην και άθρόως άχαρι έπίθεσιν των αντιπάλων του να παρεφέρθη και ήδίκησέ τινας έξ αὐτῶν. Τούτο όμως ήτο άναπόφευκτον.

Ίσως πάλιν τινές να φρονοῦν, ότι, έφ' όσον, ὑποτίθεται ότι έγνώριζε—και έπρεπε να γνωρίζῃ—την εις τὸ Φανάριον πρὸ της εκλογῆς του επικρατούσαν άνωμαλον κατάστασιν δέν θά έπρεπε να αναλάβῃ τὸ βαρύτερον τούτο φορτίον, έπωμιζόμενος τὸ πλήρες τοιούτων και τοσοούτων ευθυνῶν Πατριαρχικόν αξίωμα.

Δέν νομιζόμεν ότι ευσταθεί ή γνώμη των οὔτω φρονούντων. Διότι, τῇ άλλῃ θείᾳ, τί θά έγίνετο εάν άπαντες οί εκλεγόμενοι, γνωρίζοντες την εκεί οὐχί ευχάριστον κατάστασιν, άπεποιούντο την εκλογῆν των; Έν τοιαύτῃ περιπτώσει ήθελε μένει έσαει κενός ὁ Πατριαρχικὸς θρόνος πρὸς προφανῆ βλάβην των Έκκλησιαστικῶν και έν γένει έθνικῶν συμφερόντων. Έπίστευεν ὁ αοίδιμος "Ανθιμος, ότι άνερχόμενον εις τὸν Θρόνον θά ήδύνατο να συμδιδάσῃ τα διεστῶτα διά μιᾶς άμερολήπτου και πατρικῆς πολιτείας. Ήλπιζεν ότι θά κατώρθωνε να έξευμενίσῃ τους αντιτιθεμένους; και έξουδετερώσῃ τὰς τυχόν παρεμβληθησομένας παρ' αὐτῶν αντιδράσεις. Έξ οικείων κρίνων, οὐδὲ πόρρωθεν ήδύνατο να διανοηθῆ, ότι θά ήτο τόση ή κακότης και ή έμπάθεια των αντιφρονούντων, ὥστε οὐδέν άγαθόν να βλέπωσιν εκ των παρ' αὐτοῦ τελουμένων.

Κακόν ή ίσχυρογνωμοσύνη και χειρίστον είναι ή έμπάθεια! Άπὸ όλα θθεν τὰ παρατεθέντα και λεπτομερῶς αναλυθέντα στοιχεία έξάγεται άναμφισβητήτως τὸ συμπέρασμα: "Ο "Ανθιμος, έχων πλήρη έπίγνωσιν τοῦ ὑψίστου αξιώματός του, έξεπλήρωσε μετὰ μεγίστης προσοχῆς την Θείαν και Ιερὰν άποστολήν του και ότι έπράξε τόσα, όσα ίσως οὐδεὶς άλλος θά ήδύνατο να πράξῃ, εύρισκόμενος εις ήν οὗτος εύρέθη δυσκολωτάτην θέσιν, βαλλόμενος κατά τρόπον άήθη και άνέντιμον παρὰ πάντων, έχθρῶν και φίλων.

Δ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΑ ΙΣΤΟΡΙΟΔΙΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ*

(1866—1877)

Με ἀξιοσημείωτη σπουδὴ καταρτίζεται (7—8—1869) τὸ νέο σχέδιο τῆς ἀγορᾶς καὶ ἀρχίζουν οἱ ρυμοτομίες. Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη χρονολογοῦνται καὶ οἱ σημερινὲς παρόμοιες τῆς ἀγορᾶς (ὁδὸς Ἀβέρωφ, Ἀνεξαρτησίας καὶ οἱ πάροδοί τους), καθὼς καὶ τὰ μέχρι σήμερα ὑφιστάμενα πεζοδρόμια, πού ἔγιναν τότε (30—11—1870) «κατὰ τὸ σχέδιο Ἀμίντ»: Πέτρα πελεκητὴ στὰ ἄκρα, πλάκες, καὶ προβολές ἀπὸ τσίγκο. Τὸ κατὰστρωμὰ τῆς λιθόστρωτο (καλντερίμι). Ἀρχιμηχανικὸς τοῦ Βιλαεζίου, ἦταν τότε ὁ Χόλτς, πὺ εἶχε καταρτίσει καὶ μελέτη γιὰ τοῦνελ στὸ Ζυγὸ. Στις 19—10—1873 ὅμως καὶ ὁδοὶ Μητροπόλεως καὶ Κυραλέξη καὶ οἱ λιθόστρωτοι τῆς ἀγορᾶς καὶ ἄλλων μερῶν, μετεβλήθησαν εἰς ἀμαξιτάς.

Στις 18—9ου τῆς ἴδιας χρονιάς, (1869), σημειώνεται νέα πυρκαϊά, στὸ τμῆμα τῆς Κρεμμυδοπάζαρο καὶ στις 12 Δεκέμβρη τοῦ 1876, πυρκαϊὰ τοῦ Τηλεγραφείου (ἐκεῖ ὅπου ἐγειρόταν ἴσαμε τὰ προχθὲς τὸ κτίριο Φρουραρχείου καὶ Στρατοδικείου) παραπλευρῶς ἐγειρόταν καὶ τὸ Ἑλληνικὸ Προξενεῖο, πὺ ἐγίνε καὶ αὐτὸ παρανάλωμα τοῦ πυρός.

Τὴν ἴδια τύχη δοκίμισε καὶ τὸ παλάτι τοῦ Ἀλῆ Πασιᾶ πὺ ἦταν μέσα στὸ Ἴτς—Καλὲ (τὴν ἀνατολικὴ ἀκρόπολη τοῦ Γιαννιώτικου Κάστρου) καὶ πὺ μετὰ τὴν ἐξόντωση τοῦ Τελελενλῆ χρησιμοποιόταν σὰ Διοικητήριον. Στὸ στρογγυλὸ δὲ πύργο πὺ στέκει, καὶ σήμερα ἀκόμα ἐκεῖ κοντά, ἦταν ἐγκατεστημένες οἱ Οἰκονομικὲς τῆς Γεν. Διοικήσεως Ὑπηρεσίαι, πὺ ἀρχηγὸς τους,

ἦταν ὁ Ντεφρεοντάρ Ἐφέντης.

Σκεφθῆτε τώρα πόση γιὰ τὸν κόσμον δυσκολία, νὰ εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν κάθε φορὰ τόσο δρόμον γιὰ τὶς κρατικὲς συναλλαγές τους. Ὅμως ἐκεῖ μέσα ἦταν καὶ ἡ ἀσφάλεια: οἱ Τοῦρκοι, ἦταν μιὰ μικρὴ μειονότητα στὰ Γιάννινα καὶ τὴν ἡπειρωτικὴ ὕπαιθρον, καὶ «ἀπ' τὸν καιρὸ Ἀλῆ Πασιᾶ, ἄλλος δὲν ἔχει τολμήσει στὴ μέσ' ἀπὸ τὰ Γιάννινα, σαράγια γιὰ νὰ χτίσῃ». γράφει στὸ πολῦστιχο, ὅπως εἶδαμε στιχοῦργημά του, ὁ Τουρκογιαννιώτης Ἰσμαῆλ Γκαλντέμος. Ὅμως, γιὰ τὰ τάχα ὁ Τουρκογιαννιώτης αὐτὸς στιχοπλόκος νὰ χαρακτηρίζῃ τόλμημα, καὶ μάλιστα τόσο μεγάλο, τὸ νὰ χτιστῆ ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο Κυβερνητικὸ κτίριον, ὥστε, πρὶν ἀπὸ τὸ Ρασῆμ Πασιᾶ, μόνον ὁ Ἀλῆ Πασιᾶς νὰ τῶχε τολμήσῃ, χτίζοντας σαράγια, ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη του:

Ὅταν πρωτοεγκαταστάθηκαν—μιὰ μικρὴ φρουρὰ ἀπὸ Τουρκομάνους—στὰ Γιάννινα οἱ Τοῦρκοι (1388), εἶχαν πῆξει τὸν καταυλισμὸν τους, ἔξω ἀπὸ τὰ τεῖχη τοῦ τότε Βυζαντινοῦ κάστρου, σὲ περιοχὴ πὺ τὴν ὠργάνωσαν ἀμυντικὰ μὲ ξύλινο περίβολον, τὸ γνωστὸ Τουρκοπάλουκον, κατὰ τὰ συνειδηζόμενα τῆς ἐποχῆς. Οἱ Τοῦρκοι τότε, ἦταν μονάχα «προστάτες» καὶ ἐπικυρίαρχοι τοῦ Κάστρου· ἐκυρίευσαν δὲ τὰ Γιάννινα, σὶὰ 1430. Ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμα, τὸ Γιαννιώτικον Κάστρο διατήρησε τὴν αὐτονομία του, καὶ Τοῦρκος δὲν εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐγκατασταθῆ σ' αὐτὸ.

Στὰ 1611—μὲ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Σκυλόσοφου—τὸ Σαράϊ (Κυβερνεῖον ταυτόχρονα καὶ Κονάκι) τοῦ Βαλῆ τῆς πόλης, ἐγειρόταν, στὴν ἀρχὴ, πιθανότατα, τῆς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 920.

συνοικίας Καλούτσια. Οι Τούρκοι συν-οικισμοί της εποχής, προστατευόταν τότε άμυντικά, και άπο έργο, για τὸ ὁποῖο τὰ «Ἰωάννινα» τῆς 23-4-1870 γράφουν τὰ ἔξῃς: «Ο ἔξ Ἰωαννίνων Βεζύ - Ἄλῃ - Τζιελίλ Πασσᾶς - ὁ γνωστός ὡς Τζιελιαλῆ Πασσᾶς - υἱὸς τοῦ μεγάλου Ἀσλάν Πασσᾶ, πρὸ 280 ἔτων (1590), εἶχε κτίσει, κατὰ τὰς ἀνάγκας τῆς τότε ἐποχῆς, εἰς Ἰωάννινα, Πύργον, ὅστις ἕκαστὴν τὴν 13-4ου (1870). Ὁ Πύργος... ἀρχαίας καὶ στερεᾶς κατασκευῆς, εἶχε 4 δωμάτια, καὶ ὕψος 80 πή-χεων...».

Παρ' ὅλα αὐτὰ, οὔτε κι' ὁ Πύργος στάθηκε ἱκανὸς νὰ ὑπερασπίσῃ τὴν ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο πόλιν ἀπὸ τοὺς ἐπαναστατημένους τοῦ 1611 Χριστιανούς. Κι' ὅταν ὁ Διονύσιος τὴν κατέλυβε, πυρπόλησε τὸ Σεράϊ τῆς.

Ὑστερα ἀπ' αὐτὸ, οἱ Τούρκοι, γιὰ ἀσφάλειά τους, ὄχι μόνον ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ Κάστρο τοὺς Χριστιανούς κι' ἐγκατεστάθησαν σ' αὐτὸ οἱ ἴδιοι ἀλλὰ καὶ τὰ παντοδαπὰ Κυβερνητικὰ τους μέγαρα, τὰ ἐγκαθιστοῦσαν μέσα στὸ Κάστρο. Καὶ μόνον ὁ Τεπελενλῆς - ὕστερα ἀπὸ διακόσια χρόνια - τόλμησε νὰ χτίσῃ πολυτελέστατα σαράϊα, γιὰ τὸν ἴδιον καὶ τὰ παιδιὰ του, στὴν ἔξω ἀπὸ τὸ Κάστρο του περιοχὴ, τὰ Λιθαρίτσια. Ὅμως κι' ἀπ' αὐτὰ (τὰ παλάτια δηλ. τῶν Λιθαρισιῶν), ὕστερα ἀπὸ τὴν δραματικὴν τοῦ Ἄλῃ πτώση καὶ τὴν ἐπικήρυξή του, δὲν ἔμεινε λίθος ἐπὶ λίθου.

Ἀπὸ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν, εἶχαν περισωθῆ τὰ ἐπίσης περίφημα παλάτια τοῦ τῆς ἀνατολικῆς Ἀκρόπολης (Ἴτες - Καλέ), καὶ χρησιμοποιήθηκαν γιὰ Διοικητικὸ Μέγαρον τῶν μετὰ Ἀληπασιάδικων Βαληλιῶν, ὅπου ὁ Ρασσῆμ Πασσᾶς γιὰ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τὴν ἀνάγκην τοῦ κοινοῦ, «τόλμησε» νὰ τὸ μεταφέρῃ στὸ Κέντρο τοῦ Ἀστεως, ἔξω ἀπὸ τὰ τείχη τοῦ Καστροῦ. Ἡ Τουρκία, εἶχε ἀρχίσει νὰ ὀργανώνεται κρατικά. Φωτιὰ λοιπὸν - στίς 19-4-1870 - τρώει καὶ τὸ παλάτι αὐτὸ τοῦ Ἄλῃ, καὶ στίς 24-8 τῆς ἴδιας χρονιάς, κατεδαφίζεται - πού εἶχε αὐτὸς γλυτώσει ἀπὸ τὸν ἐμπρησμό - καὶ ὁ γυναικωνίτης τῶν μεγάρων.

Καί... ἄμμ' ἔπος, ἄμμ' ἔργο: Στίς 12 Ὀκτώβρη τῆς ἴδιας χρονιάς, ὁ Ρασσῆμ Πασσᾶς καταθέτει τὸ θεμέλιο λίθον τοῦ νέου Διοικητηρίου, πού χτίστηκε στὸ κεντρικώτερον μέρος τῆς πόλης: Ἐκεῖ πού, τώρα στέκεται βαρὺ καὶ κενόχοντρο τὸ κατάστημα - πρὶν τῆς Ἐθνικῆς Τράπεζας, τώρα - τῆς Ζωσιμαίας Βιβλιοθήκης. Στὸ τρίωροφο ἔκεινο κτίριον, πού δὲν τοῦ ἔλειπε ὁ ρυθμὸς καὶ κάποιον μεγαλοπρέπεια, στεγαζόταν ὅλες γενικὰ οἱ Ἀρχὲς καὶ τὰ Δικαστήρια.

«Γιὰ νὰ γλυτώσῃ τὸν λαόν, συνεχίζει ὁ Ἰσμαὴλ Γκαλντέμος, ἀπὸ δρομιοῦ τὰ πάθια, τὸ Χουκιουμέτι θέλει νὰ φκιάσ' σαράϊ με τρία κάτια».

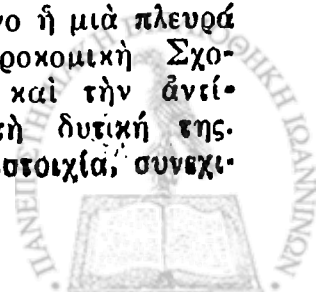
Ἀσφαλῶς καὶ τοῦ νέου Διοικητηρίου τὸ σχέδιον, θά'αν κι' αὐτὸ, πρὶν ἀπ' τὸ κάψιμό του ἔτοιμον, ὅπως δὲ καὶ τοῦ Παζαριοῦ: τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1870, γινόταν κηλόλας ἢ τελετὴ τῆς κατάθεσης τοῦ θεμέλιου λίθου.

Τὸ κτίριον αὐτὸ γεννήθηκε ἀπὸ κάποιον - ὅπως πιστεύουμε - ἐμπρησμό. Ἀρχισε δὲ νὰ καταστρέφεται - στίς ἀρχὲς τοῦ αἰῶνα μας - πάλι - ὅπως ὑποπτεύτηκαν - ἀπὸ κάποιον παρόμοιον. Ὁ ἐμπρησμός πού τὸ γέννησε, ἦταν, ἓνα ὄχι ἄγιο μέσον, γιὰ ἔναν καλὸ σκοπὸν ὁ ἐμπρησμός ὅμως πού τὸ θανάτωσε, ἦταν, - ὅπως θέλουν νὰ ποῦν - μιὰ ἐγκληματικὴ πράξις, πού ἀποσκοποῦσε νὰ ἐξαφανίσῃ τῆς ἀποδείξεις μιᾶς ἄλλης ἐγκληματικῆς φροίξης.

Μὰ γι' αὐτὰ - ἴσως - ἄλλη φορὰ.

Συνεχίζεται καὶ - στὰ 1871 ἀναφέρεται - «γενικὴ ἀνοικοδόμησις τῆς ἀγορᾶς καὶ χάραξις ὁδῶν με δειροστοιχίας».

Ἀπὸ τότε πιθανότατα χρονολογεῖται ἡ δειροστοιχία πού ἀρχίζει στὸ τέμα τῆς ὁδοῦ Βηλαρᾶ, κατεβαινόντας πρὸς τὸ δημόσιον δρόμον ὅπου τὸ σπῆτι τοῦ Νεομάρτυρα. Σώζεται σήμερον μόνον ἡ μιὰ πλευρὰ τῆς, πρὸς τὴν Δημόσιον Τυροκομικὴ Σχολήν, καὶ θὰ εἶχε, βέβαιον, καὶ τὴν ἀνέστοιχον παράλληλον πρὸς τὴν δυτικὴν τῆς. Ἡ ὥραία αὐτὴ δειροστοιχία, συνεχι-

ζόταν και προς τὸ δημόσιο δρόμο πὸν ὀδηγεῖ πρὸς τὸ σημερινὸ Ἀγροτικὸ Οἰκοτροφεῖο. Κορωνίδα τῆς ἦταν ἕνας παλαιότατος πλάτανος στὸ χωρὸ Μιλιέτ· μπαχτσέ λίγο πρὶν ἀπὸ τὸν ἐκεῖ ἀστυνομικὸ ἔλεγχον τῶν αὐτοκινήτων, θεόρατος, μὲ κορμὸ πὸν χρειαζόταν ἴσαμε ἕξ ἄνθρωποι—καὶ περισσότεροι—γιὰ νὰ τὸν ἀγκαλιάσουν, πολὺ ψηλός, πὸν σκέπαζε τὸν δρόμο καὶ τὸ παρακείμενο τότε καμινεῖο, σὲ ἀκτῖνα σαράντα καὶ περισσότερα μέτρων.

Ὁ τεράστιος αὐτὸς πλάτανος, ἦταν ἕνα ἀπὸ τὰ ἀξιοθέατα τῆς πόλης μας· σ' αὐτὸν εἶχαν γίνει πολλοὶ ἀπαγχονισμοὶ λησίων—πὸν κάποτε μπορεῖ νὰ ἦταν καὶ «κλέφτες»—κι' ἐκεῖ ὅπως ἀκούστηκε κρεμάστηκε κι' ὁ ἀπ' αὐτοῦς διάσημος Μπαλατσός.

Ὁ λήσταρχος Μπαλατσός, κρεμάστηκε ὄχι στὸ μεγάλο πλάτανο τοῦ Μιλιέτ· μπαχτσέ, ἀλλὰ στὸν πλάτανο τῆς πλατειούλας Ἀρχιμαντρείου—Ἀγ. Αἰκατερίνης, στὰ 1890—1891. Ζοῦν ἀκόμα συμπολίτες πὸν ἔχουν ἀντιγράψει τὸ φοβερὸ—ὅπως μοῦ ἀφηγοῦνται—θέμα.

Ὁ Βαλατσός μόλα ταῦτα, ὅπως ἀναφέρεται σ' ἃ «Ἰωάννινα», «ἐκομίσθη» ἐδῶ, στὶς 11 Αὐγούστου 1876, 15 δηλ. χρόνια πρὶν ἐκτελεσθῆ. Φαίνεται ἀπ' αὐτὸ πιθανὸ ὅτι ἢ θὰ εἶχε κατορθώσῃ νὰ δραπετεῦσῃ ἀπὸ τὶς φυλακὰς ἢ θὰ εἶχε ἀμνηστευθῆ, κι' ἀργότερα ξαναβγῆκε στὸ κλαρί.

Φίλος ἀναγνώστης, μὲ πληροφορεῖ ὅτι ὅπως ὁ ἴδιος θυμᾶται ἡ δενδροστοιχία τῆς Γαλακτοκομικῆς Σχολῆς, φυτεύτηκε ἐπὶ Δημαρχία Χρηστίκη Σακελλαρίου (1900). Πρῶτου Δήμαρχου μὲ ἐκλογή.

Ἐνας δυνατὸς βοριάς, ἔσκισε, ἐδῶ καὶ καμιά σαράντα χρόνια σὲ δυό, τὸν πανίσχυρο κορμὸ καὶ στοὺς καιροὺς τῆς κατοχῆς, δικὴ μας καὶ ξένοι καταπρίονισαν καὶ κατακουτσούρεψαν τὰ γιγάντια κλαδιά του.

Ὡραία ἐπίσης δενδροστοιχία σωζόταν καὶ στὴν ἀρχὴ τοῦ δημόσιου δρόμου, ἀπὸ τὸ τέρμα Καλούτσιας, πρὸς τὸν Ἀγ. Γιάννη τῆς Μπουνίλας, ὅλη ἀπὸ πανύψηλες κυπαρισσόμορφες λεύκες.

Στὰ 1877, φυτεύονται—ὅπως ἀναφέρεται—ἑκατὸν πενήντα χιλιάδες κλήματα «εἰς τὰ πέριξ τῶν Ἰωαννίνων».

Ἀπὸ τὸ Λαμπρίδη ἐπίσης ξέρουμε, ὅτι δενδροφυτεύσεις εἶχαν γίνει καὶ στὴν περιοχή τοῦ Κουρμανεῖο (πλατ. Νεομάρτυρα)· ἀλλὰ—οἱ γνωστοὶ καὶ συνειθισμένοι—«βέβηλοι», τὶς εἶχαν κι' αὐτὲς καταλύσει—ποιοὺς ξέρετε γιὰ ποιὰ ἰδιοτελῆ ἢ ὄχι, σημαντικὴ ἢ καὶ ἀσήμαντη—ἀφορμή.

Νεώτερόν τους δενδροστοιχία εἶχε φυτευθῆ καὶ στὸ δρόμο πὸν πάει ἀπὸ τὸ Ἀγ. Νικόλα στους Κοπάνους, πρὸς τὸ χωριὸ Πέραμα, ἀπὸ πυκνοφυτεμένους ἰτιές, πὸν σχηματίζαν πράσινο θόλο, ἀ τάνου ἀπὸ τὸ κατὰστρωμα τοῦ δρόμου. Ἡ δενδροστοιχία ὅμως αὐτὴ—μεταγενέστερη, ὅπως εἶπαμε—ἦταν ἔργο τοῦ Χουλιουῆ Ἐφέντη, γαιοκτημόνα τοῦ χωριοῦ.

Δενδροφυτεύσεις ἐπίσης εἶχαν γίνει καὶ στὴ Λειβαδιώτη, στους Μώλους.

Ὁ Ρασσὴμ Πασιάς, εἶχε πλουτίσει τὰ Γιάννινα, καὶ μὲ Ἐθνικὸ Κῆπο (Μιλιέτ Μπαχτσέ) (ὑποθέτουμε—κατὰ τὶς προθέσεις του—Βοτανικὸ). Ὁλόκληρο πιθανὸν τὸ τετράγωνο, σὲ τμῆμα τοῦ ὁποῦ εἶναι τώρα χτισμένες οἱ ὑπαλληλικὲς κατοικίες (ἀπέναντι ἀπὸ τὴν Τυροκαμικὴ Σχολή), ἴσαμε πάνω, στὰ Μιζάρια (συνέχεια τῆς ὁδοῦ Βηλαρᾶ) καὶ τὴν περιοχή τοῦ Ἀγροτικοῦ Οἰκοτροφείου, εἶχε καθορισθῆ ἀπὸ τὸν Ρασσὴμ Πασιά γιὰ τὴν «κατασκευὴν», αὐτοῦ τοῦ κήπου, καὶ στὰ 1873, σχηματίστηκε καὶ μιὰ ἐπιτροπὴ πὸν ἄρχισε νὰ μαζεύη χρήματα, μὲ ἐράνους, πὸν συνεχίστηκαν γιὰ μερικὰ κατόπι χρόνια.

Γιὰ νὰ ἔχη μείνει, ἴσαμε καὶ σήμερον ἀκόμα, τὸ ἀντίστοιχο—Μιλιέτ· μπαχτσέ τοπωνύμιο, θὰ πρέπει νὰ εἶχαν ἀρχίσει καὶ νᾶχαν ἀρκετὰ προχωρήσει οἱ σχετικὲς ἐργασίες. Τελικὰ ὅμως, τὸ Γενάρη τοῦ 1876, διαβάζουμε προκήρηξη δημοπρασίας γιὰ τὴν πώλησὴ του.

Στὰ 1878, γίνεται πρόταση ἀναδάσωσης τῶν λόφων τῶν Γιαννίνων καὶ τοῦ Μιτσικελιοῦ. Στὶς 30 δὲ Αὐγούστου τῆς ἴδιας χρονίως, δημοσιεύεται (στὰ «Ἰωάν-

νινα» πάντοτε) ένα ενδιαφέρον άρθρο, σχετικά με την ανυδρία που παρατηρείται την εποχή εκείνη στην Ήπειρο.

Στο άρθρο αυτό, αναφέρεται ότι, όλα τα Γραμμενοχώρια, ήταν άλλοτε σκεπασμένα από δάση· «ἀφ' ὅτου ὁμως ὁ Ἄλῃ Πασιᾶς Τεπελενιώτης, ἔβαλε χεῖρα ἐπὶ τῶν δασῶν, ἅτινα πανταχόθεν περιεκκόσμου τὰ μέρη ταῦτα, ὅπως κατασκευάσῃ ἄσβεστον (γιὰ τὸ κτίσιμο τοῦ Κάστρου), ἡ γεωργικὴ τάξις ὤρμησε πανταχόθεν κατὰ τῶν δασῶν».

Στὰ 1873, παρατηρεῖται «στέρησις ξύλων εἰς Ἰωάννινα». καὶ, κάποιος ὑπογραφομένος «εἰς φιλόπατρις δευρίσης», δημοσιεύει (25—10—1873) πρόταση ἀναδάσωσης τοῦ δάσους Δουραχάνης—πού, φαίνεται, εἶχε κι' αὐτὸ καταλυθῆ σιτοῦς καιροῦς τοῦ Ἄλῃ.

Ἡ πρόταση αὐτή, εἶναι πιθανὸ νὰ ἔγινε εἰσακουστή γιατί, τὸ δάσος τῆς Ντουραχάνης, ἦταν, ὕστερα ἀπὸ ἑβδομηντα χρόνια ἀρκετὰ ἀναπτυγμένο, ὥστε νὰ τὸ ὄρεχτοῦν νὰ τὸ καταλύσουν πάλι—τοὺς καιροῦς τῆς κατοχῆς—οἱ πολιτισμένοι τοῦ βορῶ.

Τὴ χρονιά αὐτὴ (1876) σημειώνεται τετράμηνη ξηρασία καὶ ἀφόρητος καύσωνας· καὶ γιὰ φάρμακο τῆς ανυδρίας, προτείνεται ἡ ἀναδάσωση, πού ὁμως μονάχα ὕστερα ἀπὸ πενήντα χρόνια πραγματοποιήθηκε καὶ πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὴν Ἑλληνικὴ Δασικὴ Ὑπηρεσία, σιτοῦς περισσότερους κοντινοὺς λόφους τῶν Γιαννίνων.

Ὅλα αὐτὰ, μοῦ θυμίζου, ὅτι καὶ στοὺς καιροῦς μας—μαθητεύαμε ἀκόμα σιτὴ Ζωσιμαία, ἐπὶ Τουρκοκρατίας—εἶχε κάποτε σημειωθῆ, τόσο ἔντονη ξηρασία κι' ανυδρία, ὥστε ἀποφασίστηκε νὰ γίνῃ πάνδημη ἐκκλησιαστικὴ λιτανεῖα, πού ἀφησε ζωηρότατες μέσα μου ἐντυπώσεις κι' ἀντίστοιχες θύμησης.

Σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτό, ὁ Χριστοβασίλης, ἀφηγεῖται τὰ ἑξῆς, γιὰ μιὰ παρόμοια περίπτωση ανυδρίας καὶ καύσωνα:

Σιτοῦς Χριστιανοὺς πού εἶχαν ὁργανώσει γιὰ τὴν περίπτωση αὐτὴ τὴ λιτανεῖα,

εἶχαν ἐκείνη τὴ χρονιά προστεθῆ καὶ οἱ Ἑβραῖοι, ἐνώνοιας κι' αὐτοῖ—σὲ χωριστὴ τελετῇ—τις παρακλήσεις τοὺς πρὸς τὸ Θεὸ τοῦ Ἰσραήλ, τὸν αὐστηρὸ Ἰεχωβά.

Τότες, καὶ μερικοὶ Τοῦρκοι—ἀπὸ ἀσυνειδητῶς παρόρμηση θρησκείας τοὺς, (οἱ Τοῦρκογιαννιώτες, οἱ περισσότεροι, προερχόταν ἀπὸ ἐξισλαμισμένους, μετὰ τὸ 1611 ἰδιαίτερα Χριστιανούς), καλλιέργησαν τὴν ἰδέα καὶ μιᾶς δικῆς τοὺς λιτανείας, πιστεύοντας καὶ βεβαιώνοντας ὅτι ὁ Ἄλλῃ κι' ὁ Μπεγιαμπέρ τοὺς (ὁ Προφήτης), θὰ εἰσάκουαν, περισσότερο ἀπὸ τῶν «ἄπιστων», τις προσευχῆς τοὺς.

Σηκώθηκαν τότε μιὰ ὁμάδα τοὺς, νὰ ζητήσουν—ὅπως ἄλλως τε συνείθιζαν σὲ κάθε σημαντικὴ περίσταση—καὶ τὴ συμβουλή, ἀλλὰ καὶ τὴ συμπαράσταση τοῦ Μεγάλου Σιέη—τοῦ Τζαμιῦ τοῦ Ἀσλάν Πασῶ—ιοῦ πρὸ σεβαστοῦ ἱερωμένου τῆς πόλης.

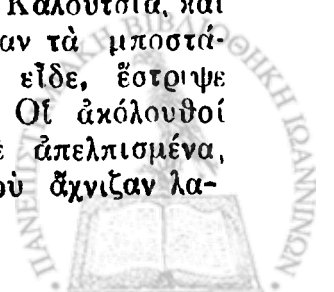
Ὁ Σιέης, τοὺς ἄκουσε ὑπομονετικά, καὶ παίρνοντας μιὰ ἀπόφαση τοὺς προσκάλεσε νὰ ξανάρθουν τὴν ἐπόμενη μέρα, ἀκριβῶς τὸ μεσημέρι.

Κι' ἔτσι ἔγινε.

Ὁ ἥλιος φλόγιζε τὰ πάντα. Ξεκίνησαν τώρα ὅλοι, ἀπὸ τὸ Τζαμί, μὲ προπορευόμενο τὸ Σιέη. Τὸν εἶχαν ρωτήση κατὰ πού θὰ πήγαιναν, ντάλα μεσημέρι· ὁμως τοὺς καθησέχαζε, παρακινώντας τοὺς νᾶχουν ὑπομολή. Μερικοὶ τοὺς καθὼς ὁ Σιέης πῆρε τὸ δρόμο κατὰ τὸ Κουρμανεῖο, ἀρχίζαν κηόλας νὰ λαχανιάζου: τοὺς ἔκαιγε τὸ λιόπυρι, καὶ τοὺς εἶχε ξεραθῆ ἡ γλῶσσα.

Πῆραν τὸν ἀνήφορο κατὰ τὸ Κονάκι καὶ τὸ Ναμαζγκιάχ—ὅπου σήμερα τὸ Διοικητήριο—ἔστριψαν κατηφορίζοντας κατὰ τὴν Καλούτσια, μὰ δὲν σταμάτησαν, οὔτε σιτὸ Τζαμί τῆς. Νιουλαμάδες πεταγόταν, ὁ ἰδρώτας τοὺς μούσκευε, κι' ὁ Σιέης ἀκόμα περπατοῦσε.

Διάσχισαν ἔτσι ὅλη τὴν Καλούτσια, καὶ τελικά, ἐκεῖ πού σταματοῦσαν τὰ προστάνια, ὁ Σιέης, σὺν κάτι νὰ εἶδε, ἔστριψε ἀριστερὰ κατὰ τὴ Λίμνη. Οἱ ἀκόλουθοί του εἶχαν μεταβληθῆ σὲ ἀπελπισμένα, ἔκπληκτα καὶ ὑγρὰ ράκη, πού ἀχνίζαν λα-

χανιασμένα. Ένας ἐκεῖ μπουσταντζής, εἶχε καταφύγει στὴ μικρὴ καλύβα του, καὶ λαγχοιμόταν ἀποκαμωμένος.

Ὁ Χότζιας—ἐπὶ τέλους!.. σταμάτησε.

Τὰ μπουστανικά, εἶχαν κατεβάσει πρὸς τὴν ξεραμένη γῆ τὰ φύλλα τους. Δίπλα ὅμως, τὸ ροδάνι (ποὺ μ' αὐτὸ ἀντλοῦσαν νερὸ γιὰ τὰ φυτὰ τους), ἀδρανοῦσε.

—Ἄνταμ σὲν τα!.. τοῦ φώναξε ὁ Σιέης. Γιατὶ δὲν ποτίζεις τὰ λαχανικά σου; Ὁ μπουσταντζής, πλησίασε τότε φοβισμένα, καὶ,

—Ἐφέντιμ ἀποκρίθηκε· αὐτὴ τὴν ὥρα, μὲ τὸ κάμα, δὲν κάνει νὰ τὰ ποτίσουμε.

Γιατὶ, τζιάνουμ; ρώτησε ὁ Σιέης· αὐτά, κοντεύουν νὰ ψηθοῦν.

—Ἄν τὸ κάναμε, ἀπολογήθηκε ὁ μπου-

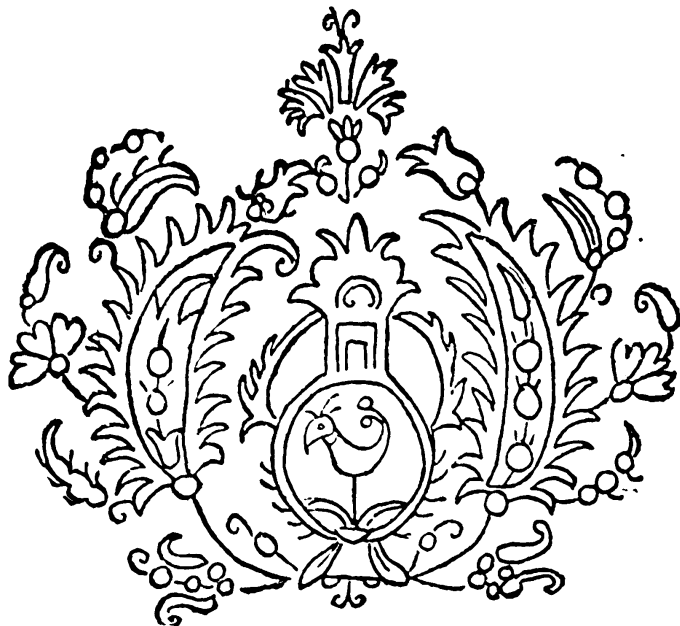
σταντζής, θὰ μᾶς χαλοῦσαν ὄλα. Θὰ ποτιστοῦν τὸ βραδάκι, στὸ γέγραμα τοῦ ἡλίου.

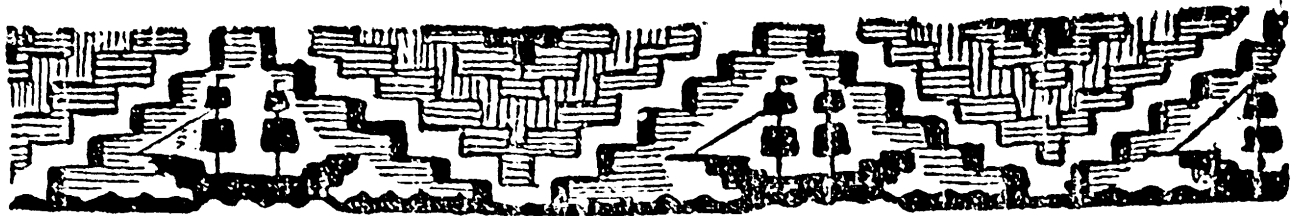
Ἡ ὁμάδα τῶν Τούρκων, παρακολουθοῦσαν ἀλαλιασμένοι καὶ γεμάτοι ἀξεδιάλυτες ἀπορίες. Τὶ τάχα νόημα νὰ εἶχαν ὄλα αὐτά;

—Βρὲ μπουνταλάδες, γυρίζει τότε ὁ Σιέης καὶ τοὺς λέει, Ἄκουτε: Αὐτὸς ἐδῶ ὁ παλιομπουσταντζής, ξέρει πότε πρέπει νὰ ποτιστοῦν τὰ λαχανικά του καὶ πότε ὄχι· καὶ δὲν ξέρουν, μπουνταλάδες, πότε θὰ μᾶς ρίξουν τὸ νερὸ ὁ Ἄλλὰχ κι' ὁ Προφήτης μας;

—Κομματιαστήτε κι' αἶντε στὰ σπίτια σας!.. Χαμένοι!..

(Συνεχίζεται)

ΣΠΥΡΟΥ Γ. ΜΟΥΣΕΛΙΜΗ

ΙΔΙΩΜΑΤΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΞΕΝΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΣΟΥΛΙΟΡΕΙΤΩΝ*

(ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΟΥΛΙΟΥ - ΘΕΣΣΠΡΩΤΙΑΣ)

(Ἀνέκδοτα)

Σηόχος ὁ = ἐπώνυμο στὸ Καριώτι
(Ἀλβ. σιὸχ=βλέπω).

σπαθαῖτος ὁ=λιανὸς σὰ σπαθί. φρ. Ἔχει ὁ Γιώργος ἓνα ἄλογο σπαθαῖτο, κακὰ μάτια νὰ μὴ τὸ δοῦν.

σπαίνω=σπάω.

σπαλιόρας=ψηλοκοκκαλιάρης.

σπασμένος ὁ=ἐκείνος ποὺ ἔχει κήλη.

Σηπάτα ἡ=βουνὸ μεταξὺ Σέλλιανης καὶ Σαλονίκης ποὺ μοιάζει μὲ σπαθί. (Ἀλβ. σπάτα=σπαθί).

(Τὰ τοπωνύμια εἶναι ζωντανοὶ χάρτες τῆς ἱστορίας κάθε τόπου. Κι' ἐδῶ τὰ διάφορα ἀρβανίτικα τοπωνύμια καὶ οἱ σωζόμενες λέξεις εἶναι τοροί, μαρτυροῦν καὶ δείχνουν πὼς ἀρβανίτες ἦρθιν σιὸν τόπο μας κι' ἔγιναν ἓνα μὲ μᾶς).

Βεβαιώνεται ἀκόμα πὼς ἡ ἀρβανίτικη γλῶσσα ἔχει ἑλληνοπελασγική ρίζα. Σῶζονται καὶ διατηροῦνται σ' αὐτή, ὁ ὁμηρικὴ κατάληξη αο (Μερμερίδαο), ἀρβαν. ουα (Σπύρουα=Σπῦρος, Μήτσουα=Μήτσος, τὰ δωρικὰ μακρὰ φωνήεντα η καὶ ω, ὅπως λ. χ. σιὴ λέξη: οὐ μπουμπουμποῦ (ἑλλην. ὦ μπωμπὸ=πωπὸ, Λένη ἀρβ. προφέρεται Λένηηη κι' ἄλλα).

Πλήθος δὲ ὁμηρικὲς καὶ ἀρχαιοελληνικὲς λέξεις σκαντζιληθρίζουν μέσα της καὶ φέγγουν τοῦ μελετητῆ της σὰν πολὺφωτο καντήλι σὲ πολυδαίδαλο σπήλιο.

Καταχωρῶ ἐδῶ μερικὲς ποὺ μπόρεσα νὰ συγκεντρώσω:

* Ἀρεα=χωράφι (ἑλλ. ἄρουρα).

Βέτε=πηγαίνετε (βῆτε) ἀπὸ τὸ ἑλλ. βαίνω.

βράση=σκοτώνω (ἀρχ. ἑλλ. (χ) ραίω (χ) τραιστήρ).

γκρέου=ἐγείρομαι (ὁμηρ. γρέω).

δέα=γῆ. (ἀρχ. ἑλλ. (Δη-μήτηρ=γαία —μήτηρ).

δῶρ=χειρ (ὁμηρ. ἐκκαϊδεκάδωρος).

ἠέλκ=ἔλκω (διατηριέται τὸ η).

Ἐπίκουρ=πικραμένος (ἑλλ. Ἐπίκουρος).

ἔρ=ἄηρ.

ἔρδε=ἔρθε.

ἔηστι=ἔστι (τοῦ ρ. εἶμι).

Ζῶτ=ἀφέντης, κύριος (ἑλλ. Ζεὺς).

ἦμα=ἰδικός μου (ἑλλ. ἐμός).

Θέμ=λόγος (ἑλλ. Θέμις).

θιέσητρο=πρόγονος (ἑλλ. θιέστης).

ἴκ=φεύγω (ἑλλ. ἴκνοῦμαι).

κάδε=κάδος.

κάλλι=κέλης, ἄλογο.

κάμπε=σταυροπόδι (ἑλλ. κάμπτω).

κέν=κύων.

Λάϊος=καημένος (ἑλλ. Λάϊος).

μάρο=λαμβάνω (ἑλλ. μάρις, μάρπω).

μὺ=μύς.

μύελ=ἄμυλο, ἄλευρον.

νάτ=νύχτα.

νοῦκ=οὔκ, δέν.

νέρι=ἄνηρ.

νοῦσα=νύφη (ἑλλ. νυός).

ντίριττα=φῶς (ἑλλ. δίος=λαμπρός, εὔδιος).

οὔδ=δδός.

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 927.

πλιάσα=πλήττω, σκάζω.

πνιμ=ἐργάζομαι (ἐλλ. πίνομαι, πινός).

πράν=προανής.

ράφ=ράβδος.

σκήπ=ἀετός (ἐλλ. σκήπτω).

σοῦα=σβήνω (ἐλλ. ἀπεσοῦα Μίνδαρος).

τανῦν=τόρα (ἐλλ. τανῦν).

τάσι=τάχος.

τέτ=θάλασσα (ἐλλ. Θέτις θεὰ τῆς θάλασσης).

Τόμορ=οἰωνοσκόπος (ιερὸ βουνὸ τῆς Ἀλβανίας). Τόμορος=ιερὸ βουνὸ τῆς Ἡπείρου).

τράσθε=τραχύς.

τὺ=σύ.

Υλας=θεὸς τοῦ φωτός (Ἰλλυροηπειρ. Ὑλος βασιλιάς. Χερσόνησος καὶ πόλις στὴν Ἀλβανία Ὑλιής).

Οἱ Ἰλλυριοὶ καὶ οἱ Δαναοὶ (Ἀχαιοὶ) ἦταν ὁμογενῆς λαός, δίδυμος βλαστὸς φυτωμένος ἀπὸ τὸ κορμὶ τοῦ Πελασγικοῦ δέντρου (Ζεῦ Ἄνα, Δωδωναίη, Πελασγική), καὶ ὁ μὲν ἕνας λαὸς παρέμεινε βάρβαρος καὶ ἀπολίτιστος (καὶ ἀπὸ τοὺς βαρβάρους ἤρθαν—βοήθεια τῶν Πελοποννησίων—χίλιοι Χάονες «Θουκιδ. Β - 80»), ἀποκλεισμένοι ἀπὸ ἀδιαπέραστα βουνά, ὁ δὲ ἄλλος ἄπλωσε τὸν κατήφορο ὡς τὰ νότια τῆς Πελοποννήσου καὶ κάτου ἀκόμα, καὶ ἀφοῦ ἔρθε σ' ἐπαφὴ μ' ἄλλους πολιτισμένους λαοὺς ἠμέρωσε. Ἀργότερα καμμάτι τῶν Ἰλλυριῶν (Δωριαῖοι) χύνεται καὶ αὐτὸ τὸν κατήφορο καταλύει τὸ κράτος τῶν Ἀχαιῶν καὶ ἰδρύει τὴν δυναστεία τῆς Σπάρτης.

Ἰλλυριοὺς εἶχε ὁ Φιλοποίμενας στοὺς πολέμους κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς Πιτρίδας. Μὲ μισθοφόρους Ἀλβανίτες οἱ Βιζαντινοὶ λευτέρωσαν πολλὰ μέρη τῆς Στεριᾶς καὶ Πελοποννήσου ἀπὸ τοὺς Φράγκους, καὶ μὲ χουσόβουλα κατέβισαν αὐτοὺς καὶ ἀναπλήρωσαν τὸν ἀραιωμένο ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴς τῶν πειρατῶν πληθυσμὸ τῆς Ἡπείρου, Θεσσαλίας, Στεριᾶς καὶ Πελοποννήσου.

Ἀρβανίτες ἦταν οἱ ἀδούλωτοι ἀετοὶ τοῦ Σουλίου. Ἀρβανίτης τὸ ἀτρόμητο δελφίνι τῆς θάλασσης, ὁ Μιαούλης.

σπειρολόγια τὰ=σπειριῶ ἐλιές πού μένον ὑστερα ἀπὸ τὸ μάζεμα τοῦ καρποῦ

καὶ τὰ περισυλλέγουν τὰ καλιζώρια (δὲς λέξη καλιζώρης).

σπῆλλα ἢ=σπηλιά, γράβα. (Ἄβ. σπέλε).

σπελλολίθαρα τὰ=λιθάρια προερχόμενα ἀπὸ σπέλες, κροκάλες.

σπιούνος ὁ=παρακινήτης τοῦ κακοῦ.

σπιριέιο τὸ=ὄπλο σπυροσθενές.

σπιτιάτης ὁ=ἄνθρωπος τοῦ σπιτιοῦ, σ' ἀντίθεση μὲ τοὺς ποιμένες πού ζοῦν πάντοτε σιὸ ὑπαιθρο.

σπιτονοικολύρης ὁ=ἀφεντικός, κύριος τοῦ σπιτιοῦ.

Σπλάντζα ἢ (τώρα Ἀμμουδιά)=παραλιακὸ χωριὸ τοῦ Φαναριοῦ (Λατ.).

σπλήξη ἢ=πλήξη στενοχώρια.

σποριά ἢ=μικρὴ ἔκταση τοῦ ἀγροῦ, διαχωρισμένη ὀλόγυρα μ' αὐλακίες, ἔτοιμη γιὰ σπαρμό. Φρ. τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ πρὸς τοὺς Ἀρβανίτες πολεμῶντας τὸ Σούλι: «Ντέτεσιε μωρέ, χαρσίμι νὰ σᾶς γένει, μιὰ σποριά τόπο δὲν μοροεῖτε νὰ πάρετε;»

σποριδι τὸ=τεκνίδι. φρ. φοβεριστικὴ τοῦ γεωργοῦ πρὸς τὰ παιδιὰ πού τοῦ κλέβουν τὰ στάχια: Ἄ, σποριδια τοῦ κερατᾶ, ἂν σᾶς πιάκω ἂ δὲ σᾶς ξεμεκλήσω, ἐλάτε πάλι γιὰ στάχια.

σταίνω=σιῶ, θέτω σύνθετο ἀνασταίνω.

σταῖφουρλά (ἐπίρ.)=μεγάλῃ ἀπορία.

σταλαματιά ἢ=στάξη νεροῦ πού πέφτει ἀπὸ τὴ στέγη ἢ τὸ δοχεῖο.

σταματάω=στέκομαι.

σάνη ἢ = τροφεῖο αἰγοπροβάτων. (σλαβ. σταν=μέρος πού μένει τὸ κοπάδι).

σταντὰ (ἐπίρ.)=βία, ζώρικα.

στανιὸ τὸ=βία.

στανίτης ὁ=ἄνθρωπος τῆς σάνης, σ' ἀντίθεση ἐκείνων πού ζοῦν σιὸ σπῆλι.

στανοτόπι τὸ=τόπος σιὸν ὁποῖο βρῆσκειται ἢ σάνη, τὰ μαντριά, τὰ μόνιμα γρέκια. (Βουλγ. νγρέχ).

σταρίκοβο τὸ=ψωμί ἢ φροῦτο νὰ μὴ νεροκρατάει ἀλλὰ νὰ εἶναι ὅπως τὰ πασχάλινά κουλούρια ἢ οἱ κουραμπιέδες.

σταυροπόδι (ἐπίρ.)=ἀκούμπημα καταγῆς, στοὺς γλουτούς, μὲ τὰ πόδια σταυρωτά.

σταυρώματα τὰ=μέρος τοῦ δένδρου,

ἀπὸ τοῦ ὁποίου ξεκινοῦν διασταυρούμενα τὰ κλωνάρια.

στάφνος ὁ=έτοιμασία ξεκινήματος. Ρῆμ. σταφνίζω. φρ. Ἀκόμα δὲ σταφνίσθηκε ἡ Ρούσιω γιὰ τὴν ἐκκλησιά.

σταχτιάς ὁ=ἐκεῖνος πὺν μένει πάντα μέσα στὸ σπῖτι, κοντὰ στὸ τζάκι, καὶ δὲν βγαίνει γιὰ δουλειά, κοτοφώλης.

στεγνός ὁ=ξηρός. Ρῆμ. στεγνώνω.

στεγνοχέρης ὁ=ἐκεῖνος πὺν δὲν ταράζει τὰ χέρια νὰ δουλέψει, τεμπέλης.

στεροκόπαδο τὸ=κοπάδι ἀποτελούμενο ἀπὸ στεῖρα (ὄχι γαλάρια) πρόβατα. Ρῆμ. στεριεύω.

στέκι τὸ=στασιό. Ρῆμ. στέκομαι. Παροιμ.: Στέκομαι καὶ κάτι κάνω, ἀρεντεύω καὶ σὲ φτάνω.

στένος (σθένος) τὸ=δύναμη. Ρῆμ. στένομαι=δύναμαι.

στερεύω=δὲν ἔχω. Δημ. τραγούδι:

Ὅταν ἤμουνα παιδί

ἔτρωγα ψωμί, τυρί.

Κι' ὅταν ἐπανιρέφθηκα

ὄλα τὰ στερέφθηκα.

στερναρωτὸ τὸ=ὄπλο πὺν ἄνοβε τὸ ἐμπύρευμά του μὲ σπίθες φωτιάς, παραγόμενες ἀπὸ χτύπημα στερναριοῦ ἐπάνω σὲ τσελικένιο σίδερο.

στηῶ=στήνω, φυτεύω. φρ. Ὁ Γιώργος κάθε χειμῶνα στηεὶ καὶ στηεὶ καὶ κανένα κλαρὶ δὲν τοῦ πιάνει.

στοῦμπος ὁ=στρόγγυλο λιθάρι ἢ καὶ ξύλο κατάλληλο χτυπώντας νὰ μαλακῶνει ἢ νὰ τρίβει ἄλλα πράγματα. Ρῆμ. στουμπάω. φρ. Γιώργο, πάρε τὸ στοῦμπο καὶ στούμπα λίγο ἄλατι στὴ τζούμπα.

σhtoῦφος ὁ=σάπιο λιθάρι, πορολίθι. (*Αλβ. shτούφ).

στραβοκυτάω=βλέπω λοξά. φρ. Κάθε τόσο ἡ Λένη περάει στὸ χαησομέρι καὶ στραβοκοιτάει τὰ παιδιά. Ζαλίκι φαίνεται τὸν ἔχει (τὸ διάολο).

στράνκιος ὁ=τόπος πὺν δὲν κρατάει νερό. Ρῆμ. στρανκίζω=καθαρίζω ὑγρὸ ἀπὸ ξένες στερεές οὐσίες, περνώντας το ἀπὸ ἀραιὸ πανὶ ἢ σῖτα.

στρανκούλάω=ἐξαρθρώνω.

στράτα ἢ=δρόμος.

στρατοκαρτερία ἢ=ἐνέδρα στὸ δρόμο.

στρέγω=στέργω.

Στριγανέτσι τὸ=χωριὸ τῆς Ντουσκάρας. (*Αλβ. shtrengouēs=στενόχωρα).

στρίγερος ὁ=σταλίσι στημένο ὄρθλ καταμεσίς τ' ἄλωνιοῦ, γύρω τοῦ ὁποίου δεμένο ἄλογο περιφέρεται κι' ἄλωνίζει. Χαρακτηριστικὴ ἦταν ἡ παρομοίωση κι' ἐρώτηση πὺν μὸκαμε ἡ γυναίκα μου ὅταν πρωτόειδε κατάρτι πλοίου στὸ λιμάνι τῆς Πάργας: «Αὐτὸν τὸ στρίγερο στη μέση τί τὸν θέλει;».

στρινκιά ἢ=βοερεή. Λαϊκὸ μοιρολόγι: Θὰ βγάλω μιὰ στρινκιά φωνὴ ν' ἀκούσ' ὁ κάτου κόσμος.

στρίγλα ἢ=ἡ ἀρχαία ἐριννύα. φρ. Τουλούπωσε τὸ παιδί μωρ' στρίγλα, θὰ σοῦ παγώσει ἀπὸ τὴν τσιβούρα.

στρίζω=τρίζω. Παροιμ.: Κάνει νὰ στρίξει ἡ θύρα καὶ στρίξει τὸ παράθυρο.

στριμώνω=περιορίζω (*Αλβ. shtrēmūi=στριμώνω).

στρίξη ἢ=μεγάλῃ ξηρασία πὺν νὰ τρίξει τὸ δέντρο ἀπὸ τὴ δίψα.

στριφοκαμαρώνω=καμαρώνω σειῶντας καὶ λυγῶντας.

στριφτούσω ἢ=στριφοκαμαριάρα.

στριψάντερος ὁ=ὁ πολὺ ἀπαιτητικὸς. φρ. Ὅ,τι νὰ σοῦ δώκουν δὲ στρέγεσαι σὲ τίποτε μωρὲ στριψάντερο.

στρούγκα ἢ=μανδρὶ πὺν ἀρμέγουν τὰ πρόβατα ἢ τὰ γίδια. (Βουλγ. στρουγγε),

στρούμπουλος ὁ=στρόγγυλος. (*Αλβ. στρούμπουλε).

στύρω=στεριεύω, ζύφω.

σύβρασμα τὸ=ρίζι σιγοβρασμένο στὸ τεψι (εἶδος ριζόπιτας χωρὶς πέτρα).

συγυρίζω=ἀναμεράω, ἀνασκεράω. φρ. πεθερᾶς πρὸς τὴ νύφη: Νύφη, συγύρισ' τὸ σπῖτι, θ' ἄρθει κᾶνας μουσαφίρης καὶ θὰ τὸ βρεῖ ἄνου κάτου.

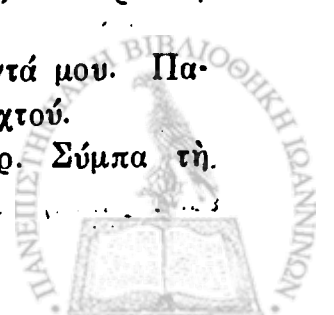
σύθολα (ἐπίρ.)=οὔτε θολὰ (νύχτα) οὔτε μέρα.

συκομαῖδα ἢ=μικρὴ κουλούρα ἀπὸ ξηρὰ τριμμένα σύκα.

συλαρώνω (συνιλαρώνω) = λαρώνω, παύω.

συμμαζώνω=μαζεύω κοντὰ μου. Παροιμ. συμμαζωχτός, συμμαζωχτού.

συμπάω=συνδαυλίζω. φρ. Σύμπα τὴ σιὰ νὰ βράσουν τὰ λάχανα.

συμπολιάζω (προφέρ. σιομπολιάζω)=
πηγάζω, ταιριάζω.

σ(υμ)μυτιά ή=πέσιμο τέτιό πού νά χτυ-
πήσουν κι' οί μύτες. φρ. Πήρα μιὰ σμυ-
τιά πού κόντεψα νά φάω τὰ μούτρα μου.

συνάζω=συγκεντρώνω, μαζεύω. Πα-
ροιμ. Ἄπο τὰ καλὰ συναγμένα, παίρ' ὁ
διάολος τὰ μισά, κι' ἀπό τὰ κακά, αὐτὸν
κι' αὐτά.

συνατός μου (ἀντων.)=ἀτός μου, ἐαυ-
τός μου.

συνάφι τὸ=ὁμοιο-ἐπαγγελματίες. φρ.
μισιακαραιών: Ἄφοῦ χωρίζομε μισοκαιρὶς
τὰ πράγματα (ζῶα), θὰ ρωτήσωμε τὸ συ-
νάφι πῶς θὰ μοιραστοῦνε. (Λέξ. Τουρκ.
Καὶ γιὰτὶ ὄχι κι' ἀπὸ τὸ Ἑλλην. συνάπτω,
συναφή, συνάφι;).

συνέρια ή (ἀπὸ τὸ σύν-ἔρις)=συνανω-
σμός. φρ. σκαλιστριῶν: Ἐλα βάλομε συ-
νέρια ποιὰ θὰ βγάλει προτύτερα τὸν ἔργο
στὴν κορφή.

συνκάκου (ἐπίρ.)=ἐπανουτὸ κακό. φρ.
Εἶδα καρινὸ στ' ἄλῶνι καὶ πῆγα κακὰ συν-
κάκου μὴ σύμβηκε τίποτε.

συνκάτσιλα (ἐπίρ.) = λαχταριστὰ καὶ
γορήγορα. φρ. Ἄκουσα τὴν καμπάνα νά
βαρεῖ λυπητικὰ καὶ βῆκα συνκάτσιλα στ'
ἀγνάντιο νά μάθω ποιὸς πέθανε.

σύντα (σύνδ.)=ὄταν. Ρῆμ. συντάζω.
Δημ. τραγούδι:

...Σύντα πᾶς στὴν ἐκκλησιά
— ὦρ' καημένη—
γιὰ προσκύνα καὶ γιὰ μᾶς
— ζηλεμένη—

σύνταχα (ἐπίρ.)=πολὺ ταχιά (πρωί).
φρ. βούρκωσε ὁ οὐρανός, μεγάλη συντελεῖα
ἔχει νά γίνει ἀπόψε.

συντρόφι τὸ=σώβρακο. Οἱ γυναῖκες
τῶν χωριῶν οὐδέποτε ἀναφέρουν τὸ βρα-
κὶ τῶν ἀνδρῶν μὲ τ' ὄνομά του, ἀλλὰ συν-
τρόφι, ὅπως: τὸ συντρόφι τοῦ νοικοκύρη.

σύντσικλα (ἐπίρ.)=συνκάτσιλα, γοργά.
Συράκο τὸ=χωριὸ τῶν Τζουμέρκων.
(σλαβ. σοράκ=παρδαλό).

σύρσιμο τὸ=γύρευμα τῆς γελάδας
ταῦρο.

σύρτης ὁ=ξεχωριστὸ τεμάχιο τοῦ ἀλε-
τριοῦ, σταλίκι μὲ τὸ ὁποῖο ἀσφαλίζεται
ἔσωτερικὰ ἢ θύρα τοῦ σπιτιοῦ. Σύρτες ἔ-

χουν ὅλα τὰ παλιὰ σπίτια.

σφαγάρι τὸ=σφαγμένο. Τὸ ἀντίθετο
εἶναι ψοφίμι. φρ. ἀγωνιστῆ: Θέλω νά πάω
σφαγάρι (σκοτωμένος) κι' ὄχι ψοφίμι (πε-
θαμένος).

σφαγιὸ τὸ=σφάχτης. φρ. Ἐχω ἕνα
σφαγιὸ πίσω στὶς πλάτες πού μὲ χτυπάει
«σφατ» μαχαιριές.

σφαλανκονιά ή=νῆμα ἀράχνης. Ρῆμ.
ξεσφαλανκονιάζω=χαλῶ τὶς ἀραχνοφωλιές.

σφαχτὸ τὸ=σφάγιο, αἰγοπρόβυτο. φρ.
Ἦ Κώστα! Εἶδες τὰ σφαχτά μου, σὲ πού
νᾶκαμαν σήμερα;

σφερδούκλι τὸ=εἶδος λάχανου (Ἀλβ.
σμερδούκεμ).

σφήνα ή=μοχλὸς πού καταλήγει σὲ κό-
ψη, τὸν ὁποῖο ἐμπήγουν οἱ ξυλκόποι στὰ
χονδρὰ ξύλα καὶ τὰ σχίζουν. Ρῆμ. σφη-
νώνω. (Ἀλβ. σφίτε).

σφίγγω=πετάζω. Παιδικὸ λαϊκὸ τρα-
γούδι:

Σήμερα τὰ φῶτα
καρκαλιέτ' ἢ κότα
πίσω ἀπὸ τὴν πόρτα.
Τῆς φωνάζ' ὁ πέτος,
δὲν τ' ἀπολογιέται.
Σφίγγει ἕνα λιθάρι
τὴν παίρει στὸ ποδάρι.
— Ὅϊ ὄϊ πόδι μου
καὶ τὸ ποδαράκι μου...

σφόντιλος ὁ=χαμὸς σὰν τοῦ σφοντι-
λιοῦ ὅταν, περιστρεφόμενο, ἀποκοπεῖ ἀπὸ
τὸ νῆμα πού κρατιέται. (δὲς λέξη μόντιλος).

σχαρίκια τὰ=δῶρα προσφερόμενα σὲ
ἀγγελία χαρμόσунου γεγονότου. Παράγ.
σχαρικιάρης.

σχιζάρι τὸ=σχιζα ξύλου.

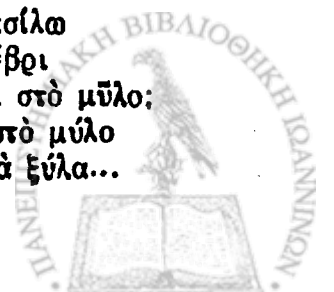
σχινάρι τὸ=σχίνος.

σωματερὸς ὁ=σωματώδικος.

σωμὸς ὁ=τελειωμός. φρ. μὲ τὸν τελειω-
μὸ τῶν προβατιῶν ἦρθε κι' ὁ σωμὸς τοῦ
τσέλεγκα.

σώνω=τελειώνω, φτάνω. φράσ. στὸ
παιγνίδι «ἡ Βασίλω»:

Ἦρ' κυρὰ Βασίλω
σώθηκε τ' ἀλέβρι
ποιὸς θὰ πάει στὸ μῦλο;
Γὼ θὰ πάω στὸ μῦλο
σύ θὰ πᾶς γιὰ ξύλα...

Βασίλευσε ὁ ἥλιος καὶ πότε νὰ σώσω
στὸ χῶριό.

σωροβολιὸ τὸ=σώριασμα κατὰ γῆς.

σώσιμο τὸ (παράγ. τοῦ σώνω)=τε-
λεῖωμα.

σῶσμα τὸ (παράγ. τοῦ σῶζω)=σωτη-
ρία. Παιροίμ. Δόσμα τοῦ χεριοῦ σῶσμα
τῆς ψυχῆς.

T

Τάβλα ἡ=τραπέζι φαγητοῦ. Δημοτ.
τραγούδι γιὰ τὸ νουνὸ ὅταν περνᾷ στὸ με-
σάλι τὸ κρασί του:

Στὴν τάβλα τοῦ—στὴν τάβλα τοῦ—

στὴν τάβλα τοῦ κυρὴ νουνου.

Πουλιὰ κι' ἀηδό—πουλιὰ κι' ἀηδό—

πουλιὰ κι' ἀηδόνια κελαηδοῦν.

Κέρνα νουνὲ—κέρνα νουνὲ—

κέρνα νουνὲ τῆ τάβλα σου,

νὰ ζοῦν τ' ἀνα—νὰ ζοῦν τ' ἀνα—

νὰ ζοῦν τ' ἀναδεχτούρια σου.

νὰ γένουν κα—νὰ γένουν κα—

νὰ γένουν καλορρίζικα.

ταγάρι τὸ=μονάδα βάρους γεωργικῶν
προϊόντων ἑκατὸ λιτρῶν, ἦτοι 33 ὀκ. καὶ
μίας λίτρας, ὑποδιαιρουμένης σὲ δέκα δε-
κάρια. Τὰ προϊόντα, σιτάρι, βρίζα, καλαμ-
πόκι πουλιόνταν ὄχι μὲ τὴν ὀκά, ἀλλὰ μὲ
τὸ ταγάρι ἢ δεκάρι. (Ἄλβ. ταγάρ).

ταῆ ἡ=τροφή τ' ἀλόγου ἀπὸ βρώμη ἢ
κριθάρι. Ρῆμ. ταῖζω. Δημοτ. τραγούδι γιὰ
τὸν ξένο:

Αὐτοῦ πού πᾶς βρὲ ξένε μου

πολύ ἀκριβειὰ νὰ γένει,

νὰ πάει τὸ στάρι χίλια δυὸ

τὸ ρύζι πεντακόσια

καὶ μιὰ ταῆ τ' ἀλόγου σου

χίλια διακόσια γρόσια.

Ἄλλο γιὰ τὸ δάσκαλο περιγελαστικό:

Δάσκαλε παπᾶ χωνί

ποιὸ ποδᾶρι σὲ πονεῖ

τὸ ξερβί, τὸ δεξι.

θέλει βρώμη καὶ ταῆ

νὰ πηδήσει σὰν τ' ἄρνι,

νὰ χορέψει σὰν παιδί,

σὰν παιδί τὴν Πασχαλιά

μὲ τὰ κόκκινα τ' ἀβγά.

Παροιμία:

Μπρὸς βλάχε τὴν ταῆ, (στ' ἄλογο), κι'
ἀπε θέλεις βάλε, θέλεις μὴ.

ταῖνι τὸ=κομμάτι ψωμί. Ξέρω τί χρου-
σούζης εἶν' αὐτός. Ποτὲ δὲν ἀκουμπᾷ
ψωμί σιάδι (στὸ τραπέζι ἢ καταγῆς), ἀλλὰ
ταῖνια τὸ μοιράζει στὴ φαμίλλια. Τῆρα νὰ
μάθεις ζανάτι στὸ μᾶστρα πού σέβαλα, νὰ
ζῆσεις, ἂ δὲ θὰ πᾶς ἐκεῖ (στὴν ξενιτιά)
πού ψένει ὁ διάβολος τὸ ταῖνι του.

ταῖράτι τὸ=ἔσοδο.

ταῖσάρι τὸ=σακκούλι πού βάζουν τὴν
ταῆ τ' ἀλόγου.

τάκ τουκ (ἐπίρ.)=κάποτε-κάποτε, σὰτ-
πάτ.

τακάτι τὸ=δύναμη, κουράγιο. φρ. Μὲ
τί τακάτι νὰ περπατήσω ἀφοῦ χτές σηκώ
θηκα ἀπὸ τὸ στρῶμα.

τακίμι τὸ=ταιριασμένη παρέα (ζυγιά)
ἀπὸ βιολιά ἀποτελούμενη ἀπὸ κλαρίνο,
βιολί, μαντολίνο καὶ ντέφι.

ταλαγάνι τὸ=εἶδος κάπας μὲ μανίκια
πού φοριοῦνται, ἐνῶ τῆς κοινῆς κάπας δὲν
ντύνονται. (Ἄλβ. ταλαγάν).

ταλικά ἡ=ἀλογάμαξα γιὰ τὴ μεταφορὰ
ἐμπορευμάτων.

τάμα τὸ=ἀφιέρωμα. ρῆμ. τάζω.

τάμπαρος ὁ=ἄδειος. φρ. ὁ ἄλεβροτά-
λαρος εἶναι τάμπαρος.

ταμπούρι τὸ=προμαχῶνας. Ρῆμ. ταμ-
πουρώνω.

ταμπλὰς ὁ=ἡμιπληγία. φρ. κατάρας:
"Α, νὰ σὲ χτυπήσει κακὸς ταμπλὰς, ἀμ'
δὲν ἄφησες οὔτ' ἓνα σῦκο στὴ συκιά.

τὰν πὶ τᾶς (ἐπίρ.)=ἀποφασισμένο, οὔ-
κιμι. φρ. Τῶμασε τὰν πὶ τᾶς ὁ Γιώργος, ἢ
θὰ γένονταν τὸ δικό του ἢ θᾶσκαζε.

τάρα ἡ ἀπόβαρο.

ταραξόκωλη ἡ=ἐκείνη πού ταράζεται
στὸ περπάτημα.

ταράφι τὸ=κόμμα, φατρία (τουρκ.).

ταραχτοῦ ἡ=ταραξόκωλη.

ταρινάνι τὸ=κουνιστὴ καθάλλα στὰ κλω-
νάρια τῶν δένδρων. Παιδιά, ἀκόμα καὶ
ζωηρὰ κορίτσια ἀνηθαίνουν στὶς ἄκρες
κλωναριῶν τῶν δένδρων, καθαλλοῦν ἐπ'
αὐτῶν καὶ αὐτοκουνιοῦνται τραγουδώντας:

Τόρνα ταρνανίζομαι
πέφτω καὶ τσακίζομαι
καὶ βαρῶ στὸ γόνα

καὶ λαλεῖ ἢ τρυγῶνα.

Ἔλα βάβω πάρε με,
σύρε με στὰ Γιάννενα
νὰ μοῦ δώκεις βούτυρο
μ' ἓνα κουτσοχούλιαρο.

ταρνανίζω=κάνω ταρινάνι.

τάρταρα τὰ=ὁ κάτω κόσμος, ὁ Ἄδης.
Δημοτ. τραγούδι: Κάτου στὰ μαῦρα τάρ-
ταρα, στὰ δυὸ μαῦρα λιθάρια, (δυὸ μαῦρα
λιθάρια ἐννοεῖ τὰ λιθάρια πὺ τοποθετοῦν-
ται στὸ μνήμα τοῦ πεθαμένου, ἓνα στὸ κε-
φάλι καὶ τᾶλλο στὰ ποδάρια).

τάσι τὸ=ἀνοιχτὸ χάλκινο ποτήρι ἢ κι'
ἀσημένιο. (Ἄλβ. τάσηκε=χάλκινο πιάτο).

Τάτσης ὁ=ἐπώνυμο στὴν Παραμυθιά
καὶ Μαζαρακιά. (Ἄλβ. Τάτσης=Δημητρά-
κης).

ταυτομοιῶς (ἐπίρ.)=παρόμοια.

τέζα (ἐπίρ.)=πλέρια, φίφα. φρ. ἔκαμα
τὴν κοιλιά τέζα στὴ στάνη τοῦ Κολιοῦ.

τέκ (ἐπίρ.)=ἐντελῶς. φρ. Στὸ μύλο ἦ-
μουν τέκ μοναχός μου. (Ἄλβ. τέκ=ἐντελῶς).

τεκνίδι τὸ=μικρὸ τέκνο. Ἀναφέρεται
ὄχι μὲ καλὴ προαίρεση. φρ. Γένεται ἓνα
τεκνίδι ὁ Θωδωρῆς, χαρὰ στὴ μάνα πὺ
τῶχει, δὲ θ' ἀφήκει λιθάρια ἀπανουτό.

τελετίνι τὸ=εἶδος κόκκινου κατεργα-
σμένου δέρματος πὺ ἔφκιαναν παλιότερα
τοὺς κρόθους τῶν τσαρονχιῶν.

τελεύομαι=ἀδυνατίζω αἰτία ἀρρώστιας
ἢ δουλειᾶς. φρ. Τελεύτηκα πολὺ ἀπὸ τὴ
γρίπη. Παράγ. τελεμός.

τελιάλης ὁ=κῆρυκας.

τεμόνι τὸ=πηδάλιο. (Ἄλβ. τεμόν). φρ.
ἀμοκαυμένης μητέρας πρὸς τὸ σκουζιά-
ρικο βρέφος: Βούλωσ' το (τὸ στόμα) λίγο
ὡρὲ σκασμένο πῶμεινες τεμόνι ὅλη τὴ νύ-
χτα, γκιρ γκλάφ.

τεμπενὰς ὁ=προσκύνηση μὲ κλίση τῆς
κεφαλῆς.

τέμπλος ὁ=εἰκονοστάσι.

τένκι τὸ=τὸ βάρος ἑνὸς κλωνιοῦ, τὸ
πολὺ πολὺ ἔλαφρό. (Ἄλβ. ντέγκι=κλωνί).
φρ. Ὡρὲ τὸ σκιδόραμα ὁ Κώστας, τὸν σή-

κωσα στὰ χέρια κι' ἓνα τέγκι εἶγαί.
τενπέλης ὁ=ἐκεῖνος πὺ ὀκνεύει νὰ
δουλέψει.

τενπελχανὰς ὁ=μεγάλος τεμπέλης.
τενπλέκι τὸ=ἀναίσθητο.

τέντα (ἐπίρ.)=ἀπλωτά.

τέντα ἦ=ἀπλωμένο ὕφασμα. Ρῆμ. τεν-
τώνω=ἀπλώνω. Παράγ. τεντωμός, τεν-
τωμάρα.

Τέρορανη ἦ=τοπόθεσιὰ σκεπασμένη μὲ
πυκνὸ δάσος πριναριῶν στὴ Φροσύνη (Σκά-
πετα). (Λατ. τέρορα=γη. Ἄλβ. τέρορ=σκο-
τίζω).

τερτίπι τὸ=τρόπος, συμπεριφορὰ.

τέρτσι (ἐπίρ.)=ἀνυπόφορα, ἀφτούρη-
γα. φρ. Μὲ τίς ἀναγουλιές πὺ κάνει ὁ
Χρῆστος γένεται τέρτσι.

τεσσεράγκωνος ὁ=τετράγωνος, διπλω-
μένος σὲ τέσσερα.

τεσκερὲς ὁ=γραφτὸ σημεῖωμα.

τέτιος ὁ=τοιούτος.

τετιώνω=κάνω τὸ ἴδιο πράγμα. Ὁ-
ταν θέλομε ν' ἀποφύγομε λέξη ἀπρεπη,
ντροπερή, ἢ κακόχη, τὴν ἀναπληρώνομε
μὲ τὸ τετιώνω. π. χ. λέμε: Τὸ γομάρι
τέτιωσε τὴ φοράδα, ὁ Γιαννάκης πάει στὴ
χρεῖα νὰ τετιώσει.

τετρακούμποκέρατος ὁ=πολὺ ἔξυπνος
πὺ δὲ γιελιέται εὐκόλα, τσαρλατάνος.

τετραμίδες οἱ=ψεύτικα ἀπὸ τενεκὲ νο-
μίσματα πὺ χουσιζοῦν, τοποθετημένα σὲ
σκουλαρίκια, κλειτσοζῶναρα καὶ σ' ἄλλα
γυναικῆσια στολίδια. φρ. Τὸν ἔκαμε ἢ
Λάμπρω τὸν Καμπέρη τετραμίδα μου χου-
σῆ. Δὲν τ' ἀφηκε τσακιστὴ δεκάρα.

τετραπέρατος ὁ=ἔξυπνότατος, ἐκεῖνος
πὺ τᾶχει τετρακόσια (τὰ μνελά).

τζηὰ τὰ=βυζιά. φρ. Σκούζει μάνα τὸ
παιδί, θέλει τζηὰ.

τζάκι τὸ=βυζάκι. φρ. τῆς μάνας πρὸς
τὸ μικρὸ παιδί γιὰ νὰ τὸ ἀποκόψει (ἀπο-
γαλακτῆσει): Τᾶφας ἢ μπουμπα τὰ τζάκια
μὴ χαλεύεις πηλιτό.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΚΑΪΜΟΣ ΤΟΥ ΠΑΠΑΖΩΗ

(ΧΡΟΝΙΚΟ)

Τὸ μοναδικὸ ὄνειρο τῶν ραγιαδῶν κι' ὁ ἀγιάτρευτος καΐμος τους στὰ μαῦρα χρόνια τῆς σκλαβιάς ἦταν πότε νάρθη τὸ «εὐλογημένο τὸ ρωμέικο».

Τὰ χρόνια περνοῦσαν τὸ ἓνα ὕστερα ἀπ' τὸ ἄλλο κι' οἱ ἐλπίδες τῶν ἀλύτρωτων πατέρων μας ἔμεναν ἀπραγματοποιήτες.

Σὰν παρηγοριά γιὰ τοὺς Γιαννιώτες ἦταν ἡ σημαία πὺν κυμάτιζε πάνια στὸ μπλοκόνι τοῦ Ἑλληνικοῦ Προξενείου (1) κι' οἱ καθημερινὲς κρυφοκουβεντούλες γιὰ τὸν προσιώνιο αὐτὸ πόθο.

Μιά παρέα ντουλαμοδοφόρων γερόντων τοῦ Ζαβαχιτιέ, τοῦ Σαραΐ-μαχαλά και τοῦ Ἄη-Γεώργη μὲ τὸν παπποῦ μου Παπαζῆση, ἐφημέριο τοῦ Ἄη-Νικόλα Κοπάνων, τοὺς ἐπιτρόπους και τὸν Κράχτη, τὸ ἔπιανε κάθε κυριακάτικο ἀπογευματινὸ, ὕστερα ἀπ' τὸν ἑσπερινὸ, στὸ ὑπαίθριο καφενεῖο ἔξω στὲς σκαμνιές, νὰ πάρουν τὸν ἀέρα τους, νὰ πίοῦν τὸν καφέ τους, μὰ περισσότερο ἀπ' ὅλα γιὰ νὰ ποῦν και «τίποτε γιὰ τὴν πολιτική».

Ἄφου ἔξαντλοῦσαν τὰ νέα καμμιαῆς ἐφημερίδας πὺν ἔξεπεφε στὰ χέρια τους ἐρχότανε ἡ σειρά τοῦ «Ἀγαθάγγελου» και τῆς «Ἀποκαλύψεως».

Ἔτσι τὲς περισσότερες φορές τοὺς εὔρισκε ἐκεῖ πέρα ἡ νύχτα.

Στὴ συντροφιά αὐτὴ προσκολλόντανε ἀπὸ κάποτε κι' ὁ Γερω Παπαζώης μὲ τὸ νεώτερό του Παπανικόλα ἀπ' τὴ Σαντοβίτσα, ἐφημέριοι και οἱ δύο τους στὴ Μητρόπολη.

Φούντωνε και κόρωνε πάνω στὴ συζήτηση ὁ πόθος κι' ἡ ἀνυπομονησία γιὰ τὴ λευτεριά, μὰ πὺν ἀνυπόμονη ἦταν ἡ καρδιά τοῦ καΐμένου τοῦ Παπαζώη κι' ὁ καΐμος του, νὰ δῆ τὸ Ρωμέικο, ἀβάσταχτος, κι' ὕστερα ἄς ἔλεγε τὸ «νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλον σου».

«Ἄχ ἄς εἶχα τὰ νηῶτα σου, Παπανικόλα! Ἐσύ, μοῦ τὸ λείει ἡ καρδιά, θὰ σταθῆς τυχερὸς νὰ τὸ δῆς».

Τὰ χρόνια κυλοῦσαν κι' ἡ συντροφιά ἀραίωνε. Ὁ ἓνας, ὕστερα ἀπ' τὸν ἄλλο, φεύγανε γιὰ τὸν ἄλλο κόσμο, μὰ ρωμέικο πουθενά!

Κάποτε ἤρθε κι' ἡ σειρά τοῦ Παπαζώη και νοιώθοντας, πὺν οἱ μέρες του ἦταν λίγες, κάλεσε τὸν Παπανικόλα σπιτι του και τοῦ λείει:

«Ἄκουσε παιδί μου. Ἐγὼ σὲ λίγο σᾶς ἀφήνω ζωῆ. Ὁ μεγάλος μου πόθος γιὰ νὰ ἰδῶ τὸ ρωμέικο δὲν ξεπληρώθηκε, φαίνεται πὺν θ' ἀργήση πολὺ νὰ τὸ στείλη ὁ Μεγαλοδύναμος. Ἐσύ θὰ ζήσης και θὰ τὸ ἰδῆς».

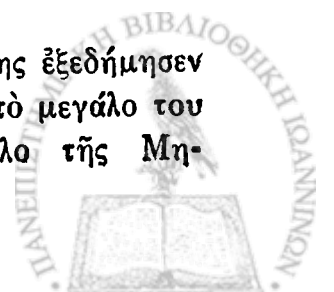
Θέλω, ὅταν μὲ τὸ καλὸ ἔρθη κείνη ἡ ὠρα, νὰρθῆς στὸν τάφο μου νὰ φωνάξης τρεῖς φορές δυνατά: «Παπαζώη, ἤρθε τὸ ρωμέικο» και κάθε φορά πὺν θὰ τὸ φωνάξης, νὰ ρίχνης μιὰ κουμπουριά, γιὰ ν' ἀκούσω.

Ἄν δὲν τὸ κάνεις, τὴν κατάρα μ' νάχνης».

Φυσικὰ ὁ Παπανικόλας τί εἶχε και τί νάκανε, ἔδωκε τὸ λόγο του.

Σὲ λίγες μέρες ὁ Παπαζώης ἐξεδήμησεν εἰς Κύριον μ' ἀνεκπλήρωτο τὸ μεγάλο του πόθο και ἐτάφη στὸν περίβολο τῆς Μητρόπολης.

1. Ἦταν στὴν ἀρχὴ τῆς ὁδοῦ Καραϊσκάκη, ὅπου τὸ πρῶτο οἶκημα τοῦ Δημοσίου Ταμείου ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση. Ὁ Θυρεὸς του βρίσκεται τώρα στὸ Δημοτικὸ Μουσεῖο (Ἄσλαν-Τζαμί).

Πέρασαν χρόνια και χρόνια κι' ἡ ἱστορία αὐτὴ ξεχάσθηκε.

Ὁ Παπαζώης ξεθάφτηκε μὲ τὴν ἀράδα του, γιὰ νὰ παραχωρήσῃ τόπο σὲ ἄλλους, κι' ἡ σακκούλα μὲ τὰ κόκκαλά του πῆρε τὴ θέση της σὲ κοιμητήρι...

Μὰ νὰ κάποτε ἦρθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, σήμανε ἡ ὥρα τῆς λευτεριάς, πού τόσες γενεές μὲ λαχτάρᾳ μάταια τὴν πρόσμεναν.

Ἡ γαλανόλευκη στήθηκε στοὺς προμαχῶνες τοῦ Κάστρου τοῦ τρομεροῦ Ἀλῆ Πασᾶ κι' ὁ Στρατηλάτης Κωνσταντῖνος ἔμπαινε νικητὴς μὲ τὸ τρισένδυξο Στρατό του στὰ θρυλικά Γιάννινα.

Οἱ προαιώνιοι πόθοι καὶ τὰ τόσο γλυκά ὄνειρα, πὺν λίκνιζαν τοὺς προπάτορές μας τετρακόσια τόσα χρόνια, πέρανε σάρκα καὶ ὀστά...

Τότε ξαναζωντάνεψε μὲ τὴ σειρά της στὴ μνήμη τοῦ Παπανικόλα καὶ ἡ παραγγελιά τοῦ μακαρίτη Παπαζώη καὶ τριβέλιζε νύχια μέρα τὸ κεφάλι του.

Στὴν ἀρχὴ δὲν τὸ πῆρε καὶ τόσο στὰ σοβαρά κι' ἀφηνε, νὰ περνάει ὁ καιρὸς, χωρὶς νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσή του.

Ὅμως κάποιο βράδυ εἶδε στὸν ὕπνο του τὸν Παπαζώη νὰ τοῦ κουνάει φοβερῶς τὸ κοκκαλιάρικο χέρι του καὶ νὰ τοῦ θυμίζει τὸ δοσμένο ὄρκο.

Ξύπνησε ἰδρωμένος ἀπ' τὴν ἀγωνία καὶ τὸ φόβο τοῦ ἀφορισμοῦ κι' ἔπεσε σὲ μεγάλη συλλογὴ.

Ἄν ἔβανε σὲ πράξη τὸν ὄρκο, σίγουρα θὰ τὸν παίρνᾳν γιὰ τρελλό, μ' ἂν ὄχι; τὸ δίχως ἄλλο θάμενε ἄλυτος στὸν αἰῶνα.

Τέλος, κάποια φορὰ μὲ τὸ φόβο στὴν καρδιά, παίρνει τὴν ἀπόφαση καὶ μιὰ καὶ δυό, ἓνα καλοκαιριὰτικο ἀπομεσήμερο, μὲ μιὰ κουμπούρα κάτω ἀπ' τὸ κοντοτζούπι του καὶ χωρὶς ῥάσο, μπῆκε ἀπαρατήρητος στὸ κοιμητήρι, ζύγωσε κοντὰ στὴ σακούλα μὲ τὰ κόκκαλα τοῦ μακαρίτη Παπαζώη

καὶ φώναξε τρανταχτὰ τρεῖς φορές: «Παπαζώη, ἦρθε τὸ ρωμέικο».

Κάθε ἐπίκληση τὴ συνόδευε καὶ μὲ μιὰ κουμπουριά.

Ὅπως ἦταν φυσικὸ ἀναστατώθηκε ἡ «Πρωτοσυγγεῖα» καὶ τὰ γραφεῖα τῆς παλαιᾶς Μητρόπολης κι' ὅσοι βρισκόνταν κείνη τὴν ὥρα ἐκεῖ τρέξαν πρὸς τὸ κοιμητήρι πὺν ἀκούστηκαν οἱ πυροβολισμοί.

Μπαίνοντας μέσα τί νὰ δοῦν! Ἕνα Παπανικόλα ἀναμαλλιασμένο μὲ «ἀχνίζουσαν» ἄκόμα τὴν πιστόλα στὰ χέρια του!..

Εἶδαν κι' ἔπαθαν ὥσπου νὰ βγάλουν λόγο τοῦ δυσκολομίητου Παπανικόλα καὶ νὰ β. β. β. πὺν πὺν πὺν ὡς ἦταν σὲ ἀσυγκολά του.

Μὰ τὸ ζήτημα ἦταν—ὅπως κι' ὁ ἴδιος τῶχε προβλέψει, γι' αὐτὸ καὶ οἱ δικαιολογούμενοι διαταγμοὶ του—πὺν δὲ σιτάθηκε τὸ κακὸ ὡς ἐκεῖ...

Ἀναστατώθηκε ὁ Δεσπότης, ὁ ἀοίδιμος Γεργάσιος, καὶ ζήτησε νὰ μάθῃ τί τρέχει.

Ὑπὸ συνοδείαν λοιπὸν τῶν παρευρισκομένων ἄγει αὐτὸν ὁ δὺςμοιρος Δευίτης στὸ γραφεῖο τοῦ Δεσπότη, γιὰ νὰ λογοδοτήσῃ.

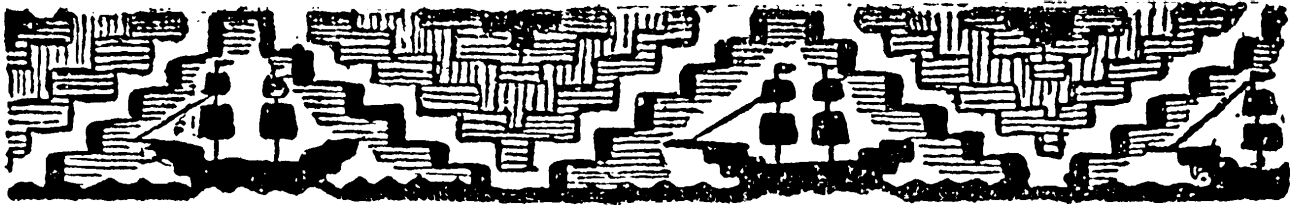
Βλοσυρὸς ὁ Δεσπότης τὸν ρώτησε τί ἔπαθε μεσημεριάτικα. Ὅμως σὺν ἀκουσε τὰ καθέκαστα, δὲ μπόρεσε νὰ κρατήσῃ τὰ γέλια.

Ὑστερα ἀπὸ ἓνα βαρὺ γλυκύ, ἀπῆλθεν ὁ πολύπαθος Παπανικόλας εἰς τὸν οἶκον του μὲ τὴν συνείδηση ἀναπαυμένη.

Ὁ καθμὸς τοῦ Παπαζώη ἱκανοποιήθηκε πέρα-πέρα.

Σημ.: Τὴν ἱστορία αὐτὴ τὴν ἀκουσα ἀπὸ τὸ στόμα του.

ΔΗΜ. ΣΑΛΑΜΑΓΚΑ

ΤΟΥΡΚΟ - ΠΕΡΣΟ - ΑΡΑΒΙΚΕΣ ΛΕΞΕΙΣ ΣΤΟ ΓΙΑΝΝΙΩΤΙΚΟ ΓΛΩΣΣΙΚΟ ΙΔΙΩΜΑ*

τουτζιάρης (ού—άρ'ς)=ἔμπορος·
στά π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τουτεϊ (του) = πανὶ γιὰ ἐσώρουχα·
τὸ σχετικὸ τόπι, εἶχε σταμπαρισμένο γιὰ
μάρκα, παπαγάλλο· στά ἄ., ἴδ. λ. παπα-
γάλλος.

τουτκάλι (τ'κάλι) = κόλλα ξυλουρ-
γού· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

Τ—τουφεκτσῆς (οὐ νιουφικτσῆς)
=ὄπλοποιὸς καὶ ἐπώνυμο· στά τ., ἴδ. λ.,
ἴδ. σ.

τιπούζι (του—ζ) = ρόπαλο· στά ἄ.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τιπούκι (του—κι) = ἐλαττωματικὴ
περπατησιὰ ὑποζύγιου, πὸν πληγώνει τοὺς
ἀστράγαλλους· νέας ἡλικίας κοντόπαχο παι-
δί· στά τ., τοποὺκ ἀστράγαλος.

τραγανὸς (οὐ) = στά τ., τραγα-
νί· ἴδ. σ.

τραπαντζιᾶς (οὐ) = λύκος ντου-
φεκιού· στά τ., ταπάντζα πιστόλι.

τραχανᾶς (οὐ) = στά π., ταρχα-
νά· ἴδ. σ.

τρεμέντι (του—ντ) = τρεβεν-
θίνη· στά τ., τριμέντ, ἴδ. σ.

τροφαντάνι (του—άν) = πρω-
τόλοβο λαχανικόν, φρούτο· ἄνθρωπος εὐει-
δῆς καὶ χλωρός, δροσερός, νέος· στά τ.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

σαλαπατῶ (—άου) = στά τ., σα-
λαπάτ ἄσκοπος.

σαπατσούλης (οὐ—λ'ς) = στά
τ., ἴδ. λ. ἀδέξιος.

σαροῦχι (του—ούχι) = στά τ.,
τσαρῖκ ἴδ. σ.

σατ-πάτ = δὲς σάτ.

σαίρι (του—ίρ) = λειβάδι γιὰ βό-

σκημα· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιακάλι (του—άλι) = στά τ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

Τσιακαλοῦς = ἐπώνυμο· στά τ.,
τσακαλὸς μικρὸ πυροβόλο.

τσιακατσιάκ (του) = χτύπημα μὲ
ρόπτρο, θύρας· στά τ., τσιάκ χτύπος·
ἴδ. λ., ρόπτρο, θύρα, κλαγγή.

τσιακίλι (του—ίλι) = σκῦρα, σκυ-
ροκόνιαμα· στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιακλατίσματα (τὰ) = ἀνα-
κατέμματα ἀνομοιογενῶν ποτῶν· στά τ.,
τσιαλημάκ, ἀναταράσσω βίαια, χτυ-
πῶ αὐγά.

τσιακλαῦτο (του—του) = αὐγὰ χτυ-
πητὰ· δὲς τσιακλατίσματα.

τσιακμάκι (του—κι) = στά τ., ἴδ.
λ., ἴδ. σ.

τσιακσίρι (του—ίρ) = ἀναξυρίς·
στά τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιαλά (ἦ) = εὐκαιρία, ὄχι καὶ τόσο
ἠθικῆς ἀπόλαυσης καὶ κέρδους, λουβιτοῦ-
ρα, εὐκαιρία· στά τ., τσιαλάκ κλέ-
φτω.

τσιαλατζῆς (οὐ) = ὁ κλέφτης· δὲς
καὶ τσιαλά· στά τ., τσιαϊλάν αὐ-
τὸς πὸν κλέφτει.

τσιαλίμια—άκια (τὰ) = τσακί-
σματα, σκέρτσα, κομπασμοί· στά τ., τσια-
λίμ, ἴδ. σ.

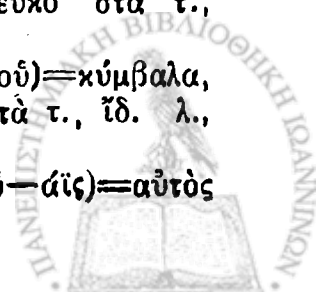
τσιαμασλίρια (τὰ) = τὰ σιέγια,
ρουχισμὸς καὶ κλινοσκευὴ φτωχού· στά τ.,
τσιαμασλίρ, ἀσπρόρουχα, ἐσώρουχα.

τσιαμί (του—άμ) = πεῦκο· στά τ.,
ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιαμτσιαράς (οὐ) = κύμβαλα,
πιάτα μουσικῆς χαλκίνων· στά τ., ἴδ. λ.,
μεγάλον ξύλινο κουτάλι.

τσιαμπάσις (οὐ—άις) = αὐτὸς

* Συνέχεια ἐκ τοῦ προηγουμένου, σελ. 935.

πὸν συναλλάσσεται ἄλογα, ὑποζύγια· στὰ ἄ., ριψοκίνδυνος, θαυματοποιός, ἀκροβάτης.

τσιαμπούκι (= γρήγορα!)· στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιανάκι (τοῦ—άκι) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιάντα (ἦ) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιάνταλα· μάνταλα (τά) = μικροπράγματα χωρὶς σοβαρὴ ἀξία· στὰ τ., τσιάντσαλα· μίντζιλαλα, τόσο στολισμένη ὥστε νὰ ἀρέση σὲ παιδιά.

τσιαντηῆρι (τοῦ—ντιο) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιαούσης (οὐ—οῦίς) = λογίας· στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ., καὶ δικαστικὸς κληῖρας.

Τσαπαλάμος (οὐ—ους) = παραγκῶμι· στὰ τ., τσιαπαλάμακ καλλιερῶ μὲ λίσγο, ἀσχολοῦμαι ἀνευδότης.

Τσιαπάρης (οὐ—ρ'ς) = ἐπώνυμο· στὰ τ., ἴδ. λ. ταχυδρομὸς.

τσιαπκίνης (οὐ—ίνς) = βρισιά· ἄχρειος, κακοήθης, στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιαρδάκια = δὲς μπαρδάκια· στὰ τ., τσιαρντάκ, δῶμα στὸ σπῆτι ἦ σὲ κῆπο γιὰ ἀπλωμα ρούχων, σκιάδα, ἐξώστης.

τσιαρὲς (οὐ) = τρὸπος, μέσο, θεραπεία· στὰ π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσιάρκα (ἦ) = κύκλωση· στὰ π., τσιάρχα ἀψιμαχία, συμπλοκή.

τσιάρκι (τοῦ—κι) = τροχός, σφαῖρα· στὰ π. τσιάρχ ἴδ. σ.

τσιάρπα (ἦ) = γλάστρα καὶ κανάτι νύχτας· στὰ π., τσιάρπά, μὲ τέσσερα πόδια.

τσιαρσιῆ (τοῦ) = παζάρι, ἀγορά· στὰ π., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

Τ—τσιαρτσιῆς (οὐ) = ἔμπορος πανικῶν κτλ.· στὰ τ., ἴδ. λ., ἔμπορος καὶ μικρέμπορος, mercier.

τσιαρτσιάφι (τοῦ—άφ) = εἰδικὸ φάρμακα χανούμισσας· στὰ π., ἴδ. λ., σιντόνι.

τσιατ·πάτ = δὲς σὰτ·πάτ.

τσιατάλι (τοῦ—άλι) = βελονωτὴ ἄκρα δοντιοῦ, ρίζας κτλ.· στὰ τ., ἴδ. λ. περόνη.

τσιατι (τοῦ) = τμήμα τῆς οἰκοδομῆς

πὸν ἀνήκει στὴ στέγη· στὰ τ., ἴδ. λ., στέγαση καὶ δοκός.

τσιατρα·πάτρα = ἔτσι κι' ἔτσι· μισοξέρω, μισοκαταφέρω κάτι· στὰ τ., ἴδ. λ., μέτρια, ψελισμός.

τσιαφκα (ἦ) = φλιτζάνι, κύπελλο· δὲς λ. σιάπκα.

τσεγκέλι (τοῦ τσιγκέλι) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσεγκενὲς (οὐ) = ἀλήτης, τιποτένιος, ἄσημος· στὰ τ., (λεξ. ξεν.) τσιγγιανέ, ἀθίγγανος.

τσεκίρ κέφι (τοῦ τσι—έφ) = ἐλαφρὸ μεθύσι· στὰ ἄ., σεκίρ μέθυσος τ. τσιακίρ κρασί καὶ κές· δὲς λέξη.

Τσιικούρ (τζαμί) = τοπωνύμιον· στὰ τ. τσιικούρ, τάφος, κοιλότης, ἀνασκαμμένος, χαμηλὸς τόπος.

Τ—τσελεπής (οὐ τσιλι—) = εὐγενὴς ἀπὸ σοῦ, καὶ ἐπώνυμο· στὰ π., τσελεπή = εὐγενὴς οἰκοδεσπότης, καλοαναθρεμμένος.

τσελίκι (τοῦ τσι—) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

τσελετὲς (οὐ τσι) = δὲς σίε.

τσιμπέρι (τοῦ τσι) = στὰ τ., ἴδ. λ., στεφάνη, περιδεσμός.

τσερίσι (τοῦ τσιρίσι) = στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ. καὶ ἀσφάδεος.

τσιέτα (ἦ) = ομάδα, συνοικία· στὰ τ., τσιετὲ ἐπιδρομή, λεηλασία· συμμορία, ἀντάρτης.

τσιέτουλα (ἦ) = στὰ τ., τσιετελή ἴδ. σ.

τσεφτὲς (οὐ τσι) = δίκανο ὄπλο· στὰ τ., τσεφτὲ ζεύγος.

τσίγαλα (τά) = μύγδαλα· στὰ τ., ἴδ. λ. πράσινο ἀμύγδαλο.

Τσιγαρίπης (οὐ—π'ς) = παραγκῶμι· στὰ ἄ., ἀτζήμπουγαρίμπ· παράδοξος καὶ θαυμαστός.

τσιιγκίστρα (ἦ) = χορεύτρια πάλκου καφὲ ἁμάν· στὰ π., τσιγκί δημόσιος χορευτὴς (Πρβλ. καὶ μὲ λέξη τσεγκενέ).

τσιικρίκι = ροδάνι γιὰ νηματοποίηση μαλλιῶν· στὰ τ., ἴδ. λ. ἀνέμη.

τσιμποῦσι (τοῦ—ούσι) = εὐωχία, συμπόσια· στὰ τ., ἴδ. λ., ἴδ. σ.

(Συνεχίζεται)

ΣΤΕΦ. ΜΠΕΤΤΗ, Δημ)λου

ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΤΑΧΤΑΡΙΣΜΑΤΑ Η Π Ε Ι Ρ Ω Τ Ι Κ Α

Στὸν κ. ΚΩΣΤΑ ΓΚΑΝΙΑΤΣΑ
Καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης

«Οἱ Νεοέλληνες ἄς σπεύσουν νὰ συλλέξουν ὅ,τι δὲν ἔχθη ἀπὸ τὰ Δημοτικά Τραγούδια. Ἡ Εὐρώπη θὰ τοὺς ὀφείλει εὐγνωμοσύνην...»

Κλ. Φωριέλ

Α΄

Νανάρισμα καὶ νανούρισμα λέμε τ' ἀπαλὸ ἤρεμο καὶ μονότονο τραγουδάκι ποὺ τραγουδοῦν οἱ μητέρες συνήθως, συχνὰ ὅμως κι οἱ γιαγιάδες τῶν μικρῶν, καθισμένες στὰ γόνατα ἢ σὲ σκαμνὶ χαμηλὸ κοντὰ στὴν κούνια τους, ἐνῶ τὴν κουνοῦν ρυθμικὰ πέρα δῶθε μὲ σκοπὸ νὰ τ' ἀποκοιμήσουν.

Δημιούργημα ἀποκλειστικὸ τῆς γυναικείας ἔμνευσης τὸ εἶδος τοῦτο τοῦ Δημ. τραγουδιοῦ, γεμᾶτο χάρη καὶ τρυφερότητα ξεπηδάει μέσα ἀπὸ τὴν πλούσια σὲ στοργὴ μητρικὴ καρδιά καὶ φανερώνει μὲ τρόπο ποιητικὸ τοὺς μύχιους πόθους, τὰ ὄνειρα καὶ τὶς ἐλπίδες τῆς καημένης τῆς μάνας γιὰ τὸ βλαστάρι της. Θάλεγε κανεὶς, πῶς ἢ ἀνάγκη τῆς ἴδιας τῆς μάνας νὰ ἐκφράσῃ τὰ παραπάνω αἰσθήματα, ποὺ κατακλύζουν τὴν ψυχὴ της, στὰ ἴθιγα ἢ αἰτία τῆς γέννησης αὐτοῦ τοῦ σύτομου σχετικὰ τραγουδιοῦ, ποὺ ἡ συνήθεια, τὸ συχνὸ ἄκουσμά του, τόκανε ἀπαρτίτητο καὶ στὰ μικρά, στὰ πῖο πολλὰ μικρά, ποὺ χωρὶς αὐτὸ ὕπνος δὲν τὰ κολλάει.

Καὶ ἀκριβῶς παρόμοιο συνέβαινε καὶ στὴν μακρυνὴ ἀρχαιότητα. Καὶ τότες οἱ μανάδες συνώδευαν τὸ κούνημα τῶν μικρῶν μὲ τὸ νανούρισμα, ποὺ τόλεγαν βαυκάλημα ἢ κατὰ βαυκάλησιν, μὲ σκοπὸ μοναδικὸ αὐτὸ τὸ κοίμισμά τους. Ὁ Πλάτων στοὺς Νόμους του ἀναφέρει σχετικὰ πῶς: «Ἦνίκα γὰρ κατακοιμίζεῖν βου-

ληθῶσι τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων, οἱ μητέρες οὐχ ἡσυχίαν αὐτοῖς προσφέρουσιν ἀλλὰ τουναντίον κίνησιν ἐν ταῖς ἀγκάλαις αἰεὶ σείουσαι καὶ οὐ σιγὴν ἀλλὰ τινα μελωδίαν». Ὁ δὲ Σέξτος, ὁ Ἐμπειρικὸς γιατρός καὶ φιλόσοφος, ποὺ ἔζησε στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὴν Ἀθήνα 200 τόσα χρόνια π.Χ., γράφει: «Νήπια γοῦν εὐμελοῦς μιναρίσματος κατακούοντα κοιμίζεται», ἀπόφθεγμα τὸ τελευταῖο, ποὺ χρησιμοποιεῖ κι ὁ Πολίτης σὰν μὸτο στὸ εἰδικὸ γιὰ τὰ τραγούδι αὐτὰ μέρος τῆς Ἐκλογῆς του. Ὑπόδειγμα κλασσικὸ τέτοιου νανουρίσματος ἀποτελεῖ τὸ καταχωρούμενο ἀπὸ τὸ Θεόκριτο (εἶδ. 24 στιχ. 7—9) τραγούδι τῆς Ἀλκμήνης, μὲ τὸ ὁποῖο αὐτὴ προσπαθεῖ ν' ἀποκοιμίσῃ τὰ τέκνα της. Κι οἱ αἰῶνες ὅλοι ποὺ διάβηκαν ἀπὸ τότες, εἶδαν κοντὰ στὴν κούνια τῶν μικρῶν Ἑλλήνων—γιατὶ ὄχι κι ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς;—ν' ἀνθίζει αὐτὸ τὸ χαριτωμένο μικρὸ λουλούδι τῆς λαϊκῆς ψυχῆς, ἐξέλιξη φυσικὴ τῆς ἀρχαίας Δημ. Μούσας. Κι ὕστερα πῶς νὰ μὴν ἀγαπάει κανεὶς τὰ τραγούδια τοῦ λαοῦ του; Πῶς νὰ μὴ ριγᾶ ἡ σύγκορμος στὸ ἄκουσμά τους ἀφοῦ μ' αὐτὰ ἐθράφηκε ἡ ψυχὴ του, ἡ ἐθνικὴ κι ἡ ἀτομικὴ, ἀπὸ τὰ πρῶτα κι ὀφθαλμοσχιρτήματά της; Ἄς δοῦμε ὅμως ἀπὸ κοντὰ αὐτὴν τὴν κούνια, ποὺ δίπλα της ἀνθίζει κι ἀνθίζει πάντα τὸ νανούρισμα. Ἡ ἡπειρωτικὴ κούνια, ἡ γνώριμη σ' ὀφθαλμοσχιρτήματά μας σαρμανίτσα, ὄνομα τὸ τελευταῖο

ἀγνωστης ἑτυμολογίας καὶ μᾶλλον ξενικό, εἶναι μικρὸ φορητὸ ξύλινο κρεβατιάκι καμωμένο ἀπὸ τρεῖς κοντόπλατες σανίδες καρφωμένες σὲ σχῆμα σκαφιδιοῦ καὶ στεριωμένες σὲ δυὸ τέτοιες κάθετες μὲ στρογγυλὴ βάση, πλατύτερη καὶ πιὸ ψηλὴ ἐκείνη πρὸς τὸ κεφάλι καὶ χαμηλότερη αὐτὴ τῶν ποδαριῶν. Ἐκεῖ μέσα τυλιγμένο στὰ σπάργανά του, σὲ τρόπο πού μόνο τὸ κεφάλι νὰ μένη κάπως ἐλεύθερο, ξαπλώνουν τὸ μικρὸ πάντοτε ἀνάσκελα—λόγος στὸν ὁποῖο ὀφείλεται ἡ χαρακτηριστικὴ ἡμᾶς τῶν Ἡπειρωτῶν διίπλαση τοῦ κρανίου, πλακοτὴ ἀπὸ τὸ πίσω μέρος καὶ σφαιρικὴ ἀπὸ μπροστά, γι αὐτὸ καὶ πλακοκέφαλος ἢ μπουζουκοκέφαλος μᾶς λέν.

Ἄφου τὸ δεσουν μὲ εἰδικὴ μάλλινη παρδαλὴ τριχιά (φασκιά), πού τὴν περνᾶν πολλὲς φορὲς ἀπὸ ἐπὶ τοῦτο ὑπάρχουσες ἡμικυκλικὲς στίς πλαϊνὲς τῆς σανίδες τρύπες, ἔτσι πού νᾶναι ἀδύνατο νὰ λυθῇ ἀπὸ μοναχὸ του, παρὰ τίς ἀπεγνωσμένες συχνὰ προσπάθειές του, τοῦ ρίχνουν κατόπι ἕνα ζεστό ξεχωριστὸ πανωσκέπασμα, καὶ γιὰ νὰ μὴ πουμπωθῇ, κατὰ πῶς λένε, στεριώνουν πάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του εἰδικὸ ξύλινο στεφάνι (κρόθο). Ἔτσι μετὰ ἀπὸ τὸ ἀπαραίτητο βύζαγμα, τὸ σταύρωμα καὶ τὸ ζεστὸ τὸ φίλημα τὸ σκεπάζουν ἀπαλὰ κι ἀρχίζουν τὸ κούνημα πέρα δῶθε καὶ στὸ ρυθμὸ του ἐπάνω, τὸ μονότονο νανούρισμα γλυκὸ-γλυκὸ καὶ σιγαλό. Τίς συχνὲς διακοπὲς τοῦ τραγουδιοῦ γεμίζουν συρτὰ ἐπιφωνήματα: ὦ—ὦ—ὦ, νάνι, νάνι, ἄ, ἄ, ἄκι, ἢ προτρεπτικὰ γιὰ τὸ ἔπνωμά του λόγια.

Τὸ κούνημα τῆς σαρμανίτσας γίνεται καὶ μὲ τὰ πόδια, ὅταν ἡ μάνα ἔχει πιασμένα τὰ χέρια μὲ γνέσιμο, μπάλωμα ἢ πλέξιμο. Κι ὥσπου νὰ πάρῃ ὁ μικρὸς γιὰ καλὰ τὰ ποδάρια του, ἐκεῖ περνᾶει τὸν πιὸ πολὺ καιρὸ καὶ μέσα σ' αὐτὴ τὴ σαρμανίτσα τὸν κουβαλάει ἡ μάνα του καὶ στίς δουλειές τῆς τίς ἀγροτικὲς ὥρες μακριὰ ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ μαζὶ τῆς τὸν δέρνουν κι αὐτὸν οἱ βροχὲς καὶ τὰ λιοπύρια, τὰ κρύα κι οἱ ἀγέροντες!.. Καμμιά φορὰ κι ὅταν ἡ μικρομάννα βρεθῇ σὲ σπίτι συγγενικὸ χωρὶς τὴ σαρμανίτσα, ἀντικαθιστᾶει τὴν τελευταία αὐτὴ τὸ σκαφίδι, σὰν ἐκεῖνα

τὰ παλὰ μονοκόμματα σκαφίδια μὲ τὴν κυρτὴ βάση, ἀρκετὰ δὲ κατάλληλο γιὰ κούνημα καὶ νανούρισμα.

Τῆς ἴδιας περίπου ὕψους μὲ τὰ νανούρισμα ἀλλὰ πιὸ ζωηρὰ καὶ χαρούμενα εἶναι καὶ τὰ ταχταρίσματα, τραγούδια δηλ. πού ἡ μανάδες ἐπίσης λένε στὰ παιδιά καθὼς τὰ χορεύουν στὴν ἀγκαλιὰ ἢ στὰ γόνατα κι ἀρχίζουν μὲ τὸ στερεότυπο ἐκεῖνο «ταχτατὰ ἢ ταρνανὰ καὶ μπωμπωμπῶ» ἀπ' ὅπου καὶ τῶνομά τους. Τὸ ταχταρίσμα ἢ χόρεμα τοῦ μικροῦ γίνεται βέβαια στὴν ἀγκαλιὰ ἢ στὰ γόνατα. Ὅταν ὁμως τοῦτο μπορεῖ νὰ σταθῇ στὰ ποδάρια του, τὸ βάζει καθήμενη ἀνάμεσα στὰ γόνατά της, τὸ πιάνει ἀπαλὰ ἀπὸ τὰ δυὸ του χέρια καὶ μὲ φωνὴ πάντα χαδιάρια καὶ γλυκειά, ἀρχίζει τὸ τραγούδι γέροντας τὸ κορμί του ρυθμικὰ πότε ἀπὸ τὴ μιὰ καὶ πότε ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἐνῶ τὸ πρόσωπό της φωτίζεται παράξενα ἀπὸ τὸν ἥλιο τῆς στοργῆς, πού μόνο ἀπὸ τὴν καρδιὰ τῆς μάνας βγαίνει. Εἰκόνα ἀλήθεια ἐξαισία πού δὲν ξέρω ζωγράφος νὰ τὴν ἀποθανάτισε. Συχνὰ ταχταράει τὸν κανακάρη του κι ὁ πατέρας ἢ ὁ παπούς. Μὰ τὰ ταχταρίσματά τους τὰ πιὸ πολλά, εἶναι περιγελαστικὰ αὐτοσχεδιάσματα τῆς στιγμῆς ἢ παρωδιὲς ἄλλων παρόμοιων τραγουδιῶν. Τότες οἱ λιλιπούττειοι χορευταράδες σὰν νὰ διαισθάνωνται κατὰ κάποιον τρόπο τὸ περιεχόμενό τους, ἀνοίγουν διάπλατα τ' ἀθῶα ματάκια τους καὶ χορεύοντας τὸν ὑποτυπώδη, τὸν νηπιακὸ χορὸ τους, χαζογελᾶν πανευτυχισμένοι, ἴδια χερουβεῖμ...

Τὰ ναναρίσματα καὶ ταχταρίσματα, συγγενικὰ καθὼς εἶπα μεταξὺ τους τραγούδια, ἀδέρφια ὁμομήτρια, εἶναι συχνὰ αὐτοσχέδια χωρὶς δηλ. σοβαρὲς ποιητικὲς ἀξιώσεις καὶ σὰν τέτοια παραδίνονται. Παρὰ ταῦτα ὁμως δὲν παύουν νὰ συγκινοῦν γιὰ τὴ γνήσια ἔμπνευση καὶ τὴ λεπτὴ τους χάρη κι ἀφέλεια. Ὁ αὐτοσχεδιασμὸς αὐτὸς ἐξηγεῖ καὶ τὰ παρατηρούμενα σ' ἀρκετὰ ἀπ' αὐτὰ χάσματα στὴν παράθεση τῶν νοημάτων, χωρὶς καθόλου γι αὐτὸ νὰ μειώνεται τὸ ὕψος καὶ ἡ ποιότητα τῶν αἰσθημάτων πού ἐκφράζουν. Ἄλλα πάλι ξεχωρίζουν γιὰ τὴν ἀριότητα τῆς δομῆς καὶ τὴ ζωντάνια τῶν εἰκόνων τους.

Παρατηροῦμε ἀκόμα, πὼς ἐνῶ τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἄλλων δημ. τραγουδιῶν εἶναι σὲ μέτρο λαμβικό, τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ ὑπ' ὄψιν ἔχουν μέτρο τροχαϊκό, συνταιριασμένο μὲ τὸ σκοπὸ γιὰ τὸν ὁποῖον ἄδονται. Ἡ δὲ μουσικὴ τους μονότονη καὶ ἤρεμη, ἀποπνέει κι αὐτὴ ὅλη τὴ θωπεία, τὸ ἄρωμα τῆς καρδιάς καὶ τὴν ἀγάπη τῆς μητέρας πρὸς τὸ παιδί, ἐρμηνεύουσα κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο τὸ πλούσιο σὲ τρυφερότητα περιεχόμενο τῶν στίχων τους. Γενικὰ ὅμως, θὰ ἔλεγε κανεὶς, καθὼς παρατηρεῖ κι ὁ ποιητὴς Στ. Σπεράντζας σὲ σχετικὴ ἐργασία του ('Ελλ. Δημοιοργία 48 σελ. 209), ἡ μουσικὴ τῶν περισσότερων ἀπὸ τὰ νανουρίσματα μας, «εἶναι πονεμένη, καταθληπτικὴ, θυμίζει μοιρολόγια πού ἀναβλύζουν ἀπὸ τραυματισμένη ψυχὴ, δικαιολογημένα βέβαια, ἐπειδὴ διατηρεῖ καθὼς καὶ στ' ἄλλα δημ. τραγούδια τὴ βαρυστέναχτην ἐπίδραση τῆς σκλαβ.ᾶς καὶ τοῦ ὀμαδικοῦ πόνου πού δοκίμασε τὸ Γένος». Μ' ἄλλα λόγια καὶ τὰ τραγούδια μας αὐτά, παρὰ τὸ ἀντικείμενο γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο πλάστηκαν, προδίνουν συχνὰ τὸν ἐλεγειακὸ χαρακτήρα τῆς Δημοτικῆς μας Ποίησης.

Δὲν ἔσρω ἂν ἔγραψε κανένας ταχταρίσματα. Νανουρίσματα ὅμως ἔχουμε, καθ' ὅσο γνωρίζω, ἀρκετὰ καὶ πολὺ ὁμορφα μάλιστα, δοσμένα ἀπὸ μεγάλους ποιητὲς δικούς μας καὶ ξένους. Μεγάλοι ἐπίσης μουσουργοί, σὰν τὸν Μότσαρτ, τὸ Σοπὲν ἢ Σοῦμπερτ, ἔχουν συνθέσει παρόμοιες ἀριστουργηματικὲς μελωδίες γεμάτες γλύκα ἀπαράμιλλη, ὄνειρο καὶ φῶς, ἱκανὲς δὲ νὰ μεταφέρουν στὰ φτερά τους τὴν παιδικὴν ψυχὴ σ' ἀληθινούς παραδείσους!..

Ὁ Πολίτης καὶ ὁ Φωριεὺλ στίς γνωστότατες συλλογές τους ἐλάχιστα δείγματα τοῦ εἴδους αὐτοῦ τῶν Δημ. τραγουδιῶν καὶ μόνο νανουρίσματα παραθέτουν, ὁ δεύτερος μάλιστα γιὰ νὰ ὑπογραμμίσῃ συνεπαρμένος ἀπὸ τὴ γοητεία τους «τὴ χαριτωμένη ἔξαρση καὶ τὴν τρυφερότητα πού τὰ χαρακτηρίζει»...

Ἡ μικρὴ μας συλλογὴ τέτοιων τραγουδιῶν, πού ἀκολουθεῖ, καταρτισμένη μὲ τὴν βοήθεια καὶ τῶν μαθητῶν μας, τῶν πιὸ ἱκανῶν, συνηθισμένων σὲ παρόμοιες

συλλετικὲς ἐργασίες, περιέχει νανουρίσματα καὶ ταχταρίσματα τοῦ χωριοῦ Βελτισία, πού χρόνια τώρα δασκαλεύω, ὅμως τὰ περισσότερα ἀπ' αὐτά, καθὼς μπορεῖ ὁ καθεὶς ἀπὸ μόνος του νὰ διαπιστώσῃ, ἀπαντοῦν αὐτούσια ἢ ἐλαφρὰ παρηλλαγμένα καὶ στὸν εὐρύτερον ἡπειρωτικὸ χῶρο, στὸν ἦχο τους δηλ. τὸν λιχνιστικὸ κι ἀπαλὸ νανουριστήκαμε κι ἐχορέψαμε παλιότερα κι ἐμεῖς καὶ γενεὲς γενεῶν μπροστύτερά μας. Καὶ τώρα ὄριμοι πιά, ὡς προσπαθήσουμε, κοιτάζοντάς τα, νὰ γευθοῦμε μὲ τὴ λεπτὴ προβοσκίδα τῆς μνήμης, σὰν τὶς μέλισσες, τὸ νέκταρ τῆς πιὸ τρυφερῆς μας ἡλικίας, πού σὰν κατακάθι ἄφησαν τὰ τραγούδια αὐτὰ στὸ βάθος τῆς ψυχῆς...

Β'

1

Ὕπνε πού παίρεις τὰ μικρὰ
 ἔλα παρὲ καὶ τοῦτο
 μικρὸ μικρὸ σοῦ τῶδωκα
 μεγάλο φέρεμοῦτο.
 Μεγάλο σὰν ψηλὸ βουνὸ
 ἴσιο σὰν κυπαρίσσι
 ν' ἀπλώνονται οἱ κλώνοι του
 σ' ἀνατολὴ καὶ δύση.

2

Νάνι-νάνι τὸ μωρό μου
 νάνι-νάνι τὸ μικρό μου.
 Ἐλα ὕπνε ὕπνωσέ το
 καὶ γλυκὰ ποκοίμησέ το
 νὰ κοιμᾶται νὰ μερώνει
 νὰ ξυπνᾷ νὰ μεγαλώνει.

3

Ἐλα ὕπν' ἀγάλι-ἀγάλι
 ἔπὸ τὴν πόρτα τὴ μεγάλη.
 Ἡρθεσ ὕπνε καλῶς ἦρθεσ
 πάρε τὸ σκαμνὶ καὶ κάτσε
 γὼ θὰ γνέσω θὰ ξεγνέσω
 καὶ τ' ἀδράχτι θὰ γιομίσω
 κι ὕστερα θὰ ἀγκαλιαστοῦμε
 καὶ γλυκὰ θὰ κοιμηθοῦμε.

4

—Κοίμου καλὸ παιδάκι μου
 κοίμου καλὸ παιδί μου.
 —Παιδάκι μ' ποῖός σε χαίδευε
 ὄντ' ἤσουνα μικράκι;
 —Ἡ μάνα μου μὲ χαίδευε
 ὄντ' ἤμουνα μικράκι
 στὴν ἀγκαλιά της μέβανε
 καὶ μοῦδινε βυζάκι
 μοῦ τῷδνε νάποκοιμηθῶ
 καὶ γιὰ νὰ μὴ νυστάζω
 κι ἐγὼ μανούλα μ' νύσταξα
 στρώσε γιὰ νὰ πλαγιάσω.

5

Τὸ χεράκι μου ν' ἀπλώσω
 τὸ παιδί μου νὰ μερώσω.
 Τὸ μικρό μου νανουρίζω
 κι ὅλο γάλα τὸ ταίζω
 γιὰ νὰ γένη παλληκάρι
 καὶ στὸ βυσιληᾶ νὰ πάει
 νὰ φορέσει τὸ χακί
 τὸ χακί καὶ τὴν κορώνα
 νὰ τὸ ἰδῶ καὶ μὲ γαλόνια.

6

Ἔλα ὕπνε ὕπνωσέ το
 καὶ γλυκὰ ποκοίμησέ το
 ὅσο νᾶρθ' ἡ μάνα του πὸ τὸ δαφνοπόταμο
 νὰ τοῦ φέρει λούλουδα—λούλουδα τριαν-
 [τάφυλλα

καὶ κρυὸ νερό.

Νάνι νανουρίστε το κι ὅλοι τραγουδήστε το
 καὶ τραγούδια πέστε του
 κι ὅλοι πέστε μου νὰ ζιῇ
 καὶ νὰ μοῦ πολυχρονεῖ.

7

Κοιμήσου ἀστρί κοιμήσου αὐγή
 κοιμήσου νηὸ φεγγάρι
 κοιμήσου πού νὰ σε χαρῶ
 καὶ νὰ σε ἰδῶ μεγάλο
 πού νὰ σε ἰδῶ τῆς παντρειάς
 κι ἀκόμα πιὸ μεγάλο.
 Νάνι τὸ παιδί μου νάνι
 κι ὅπου τὸ πονεῖ νὰ γιάνει.

8

Τοῦ Γιαννάκη μου τὸ γάμο
 καλοκαίρι θὰ τὸν κάμω
 Θὰ καλέσω καὶ θὰ πάρω
 ὅλο πλούσιους καὶ καβάλλα
 κι ὅλο νηοὺς καὶ παλληκάρια.
 Νὰ χορεύουν τὰ παιδιὰ σὰν κατ'κούλια
 [σὰν ἀρνιά
 νὰ χορεύ'ν τὰ παλληκάρια σὰν τὸ Μάη τὰ
 [λιοντάρια
 νὰ χορεύουν οἱ νυφάδες σὰν τὸ Μάη οἱ
 [φοράδες
 νὰ χορεύουν καὶ οἱ χῆρες σὰν οἱ στείρες
 [προβατίνες,
 νὰ χορεύουν κι οἱ γριῆς σὰν οἱ παληοντο-
 [καριές.

9

Ταρνανὰ καὶ μπωμπωμπῶ
 τὸ παιδί μου θέλ' χορὸ
 θέλ' χορὸ κι θέλ' καγκέλι
 θέλ' κι τ' νύφ' ἀπὸ τὸ χέρι.
 Ταρνανὰ καὶ μπωμπωμπῶ
 τὸ παιδί μου θέλ' χορὸ
 τὰ βιολιά δὲν εἶντα δῶ
 ποιὸν νὰ στείλω νὰ τὰ φέρει
 μένα τάλληρο στὸ χέρι;

Τὸ παιδί μου τᾶσπρο-τᾶσπρο
 μ' τὸ προξένεψαν στὸ Κάτρο
 νὰ τοῦ δώκουν καστροπούλα
 κι ὁμορφὴ παπαδοπούλα.

10

Τίνος εἶν' τοῦτο τὸ παιδί
 πού καμαροπερπατεῖ
 καὶ στὰ νύχια του πατεῖ
 γιὰ νὰ μὴ κουρνιαχτιστεῖ;
 Πωπωπὼ νὰ τὸν χαρῶ
 τὸ λεβέντη μου τὸ νηὸ
 πότε νὰ τοῦν δῶ γαμπρὸ
 πού πολὺ τὸ λαχταρῶ;

11

Πωπωπὼ πουλί κι ἀηδόνη
 ὅποιος νὰ τὸ ἰδῆ λαβώνει
 νὰ τὸ ἰδῶ μουρ' κι ἄς λαβώσω
 τὸ χεράκι μου νὰπλώσω.

Τί χορὸ νὰ κάνουμε;
 Τὸν βουλγάρικο χορὸ
 τὸ σκοπὸ τῶν ποδαριῶν
 ποὺ τὸν ἀγαπῶ κι ἐγώ.
 Τάχι—ταχιρίστε το
 ζάχαρη ποτίστε το
 νὰ μ' ἀξήσει γλήγορα
 νὰ πλαταίν' ἢ κουμπανιά
 νὰ τὸ στείλω στὸ σχολεῖο
 νὰ μοῦ μάθει γράμματα
 γράμματα σπουδάσματα
 τοῦ θεοῦ τὰ πράματα.
 Νὰ τὸ κάνω γραμμικὸ
 γραμμικὸ κι λουχαγὸ.

19

Ταρνανὰ καὶ μπωμπωμπὼ
 τὸ παιδάκι μ' θέλ' χορὸ
 θέλ' χορὸ κι θέλ' καγκέλι
 θέλ' κι τ' νύφ' ἀπὸ τὸ χέρι.
 Ὡμπωμπὼ στὸ γάμο του
 καὶ στ' ἀρραβωνίσια του
 Θὰ καλέσω τοὺς πασιάδες
 κι ὄλους τοὺς πραματευτάδες
 Θὰ καλέσω τὴ Γιωργίτσα
 γιὰ νὰ φκειάκ' τὴ μαγιρίτσα
 Θὰ καλέσω τὸν Κουρέτση
 νὰ μᾶς φκειάκ' τὸ κουκουρέτσι
 Θὰ καλέσω ν' Ἀγγελίκω
 γιὰ νὰ μοῦ στολίσ' τὸ γοῖκο.

20

Ταρνανὰ μουρ' ταρνανὰ
 πᾶν τ' ἀρνιά στ' ἀμπέλια
 τὰ κασίκια στὰ χωράφια
 πάει κι ἡ τσιούπρα μ' νὰ τὰ σ'μάσ'
 κι τὴν ἔπικ' οὐ ντραγάτ'ς,
 καὶ τῆς πῆρε τὴν ποδιά
 καὶ τὴν πῆγε στοὺν πασιᾶ.
 Δόμου μπάσιο μ' τὴν ποδιά
 μὲ μαλῶν' ἢ μάννα μου
 μὲ μαλῶν' ὁ τάτας μου
 τάρνανά μουρ' τάρνανά.

21

Ἦταν δυὸ ἀδερφάκια
 δυὸ παλληκαράκια
 ἔδνα πάει στὸ μύλο

τᾶλλο πάει στ' Ἀϊάννα
 Ἦρθ' ἀπὸ τὸ μύλο, ἦρθ' ἀπὸ τ' Ἀϊάννα
 Μοῦφερες κλούρα
 ν' ἦφερα κι ν' ἔφαγα
 Μοῦφερες дуάρα
 ν' ἦφερα κι νῆφαγα.
 Πιάστ' καν κι δάρθ' καν κι τσαραμαλλίσκαν
 κι ἔκανα τοῖ—τοῖ—τοῖ.

22

Τωράειναι νύχτα ποιοῦν ν' ἰδῶ
 καὶ ποιδὸν νὰ χαιρετήσω.
 Νὰ χαιρετήσ' ἀνύπαντρες
 πεισμῶν' οἱ πυντριμένες
 νὰ χαιρετήσω γαλανῆς
 πεισμῶν' οἱ μαυρομάτις.
 Ἐλὰ καὶ κάτσι γαλανῆ
 ψηλὰ στὰ γονατά μου
 νὰ πάρω τὸ ζωγράφι μου
 γιὰ νὰ σὲ ζουγραφῆσω
 γιὰ νὰ σὲ κάνω κάλεσια
 νὰ γένης μαυρομάτα.

23

Κούτσιου—κούτσιου μπέλλι
 τοῦ παπᾶ τ' ἀμπέλι
 ἔχασα βελόνι
 κι ἦῦρα χελιδόνι.

24

Ἐλα λάμπα-λάμπα
 νὰ σοῦ δώκω πίπι
 πίπι καὶ πιπάκι
 καὶ προσκεφαλάκι.

25

Σειοῦνται τὰ δέντρα σειοῦνται
 σειοῦνται καὶ τὰ κλαριά
 σειέται κι ἡ Ζαχαρούλα
 μὲ νὰ ξανθὰ μαλλιά.
 Γιὰ σιούκω Ζαχαρούλα
 νὰ πᾶς στὴν ἐκκλησιά
 νὰ κάνεις τὸ σταυρὸ σου
 ν' ἀνάψεις δυὸ κεριά.

26

Ἀπὸ τὴν Πόλη κι ὅς τὴ Σαλονίκη

ἀητὸς ἐβῆκε νὰ κυνηγήσῃ
δὲν κυνηγᾷ λαγούς περδίκια
μόν' κυνηγᾷ τὰ μαῦρα μάτια.
Μαῦρα μου φρούδια κοντυλογραμμένα
γιατὶ κοιμᾶστε χώρια ἔμένα.

27

Κάτω στὰ γυφτοκάλυβα
τάρνανα μουρ' τάρνανα
στὰ γύφτικα καλύβια
ντάφκαρους κι μαγκαβέλους.
Ἐκ' εἶν' οὐ μᾶστρας ἄρρωστος βαρειὰ γιὰ
[νὰ πεθάνει.
Βάνει κι γράφ' ἓνα χαρτί χαρτί καὶ δια-
[θήκη
καὶ μοίρασε τὸ ἔχει του στὰ τρία τὰ παι-
[διά του.
Στὸν πρώτ' ἀφήνει τὴ βαρειὰ στὸν δεύ-
[τερο τ' ἀμόνι.
Στὸν τρίτον τὸν μικρότερο
τάρνανα μουρ' τάρνανα
ἀφήνει τὴν τσιμπίδα
ντάφκαρους κι μαγκαβέλους.

28

Τοῦ παπᾶ μας τὸ γομάρι στὸν ταβλά ψυ-
[χομαχάει.
Βάνει ὁ παπᾶς κι κλαίει ἢ παπαδιά μοιρ-
[γιολογᾷ.
—Τσώπα·τσώπα ὦρὲ παπᾶ μου.
Κι ἂν ψοφήσει τὸ γομάρι
διάφορο δικό μας εἶναι.
Τὰ ποδάρια σκορδουστύμπια
τὸ τομάρι του μιὰ γούνα
κι τ' αὐτιά του μιὰ σιγκούνα.

29

Τάρνανα καὶ μπωμπωμπὼ τὸ παιδί μου
[θέλ' χουρὸ
μεσ' τοὺν κόρφο του θὰ μπῶ

νὰ χαλέψω, τί νὰ βρῶ;
μόσχο καὶ γαρύφαλλο καὶ κλωνάρ' ἀμά-
[ραντο
ἓνα μῆλο τῆς μηλιάς καὶ κορμί τῆς ἀγκα-
[λιάς
ἓνα μῆλο κόκκινο καὶ κορμί γιαννιώτικο.
Τάρνανά καὶ μπωμπωμπὼ τὸ παιδί μου
[θέλ' χουρὸ
θέλ' χουρὸ κι θέλ' νερὸ
μὴ τ' ἀργυροκάνατο
θέλ' χουρὸ κι θέλ' κρασί
μὲ τὴν κούπα τὴ χρυσῆ.

30

Ἔλα ὕπν' ἀγάλι·ἀγάλι
πὸ τὴν πόρτα τὴ μεγάλη.
Ἔλα ὕπν' ἄπ' τὰ βουνά
γιὰ νὰ πάρῃς τὰ παιδιά
Κοιμήσου καὶ παρήγγειλα στὴν πόλη τὰ
[προικιά σου
στὰ Γιάννινα τὰ ροῦχα σου καὶ τὰ χρυσα-
[φικά σου.

Σημείωσις: Ἀπὸ τὰ πρὸ πάνω νανουρί-
σματα καὶ ταχταρίσματα τὰ μὲ ἀριθμ. 1, 2,
3, 4 καὶ 5 τᾶκουσα ἀπὸ τὴ Λάμπρω Δούμα 72
χρονῶν, τὰ 6, 7, 8 καὶ 21 ἀπὸ τὸ Στάθω Χα-
τζῆ 67 χρονῶν, τὰ δὲ 10, 11, 12 ἀπὸ τὴ Ρίνω
Λιάκου 62 χρονῶν, τὰ 13, 14, 15 καὶ 16 ἀπὸ
τὴ Βαγγελὴ Στεργίου 74 χρονῶν, τὰ δὲ 17, 18,
19 καὶ 20 ἀπὸ τὴ Βασ. Σιαράβα 68 χρονῶν, ὅ-
λες Βελτιστινές, καὶ τᾶλλα εἶναι προϊόντα
τῶν ἐργατιδῶν τῆς μαθητικῆς μου κυψέλης,
τρυγημένα ἀπὸ τὶς μάνες τους καὶ τὶς γιαγιές
τους.

ΑΝΑΣΥΓΚΡΟΤΗΣΙΣ ΑΝΟΙΚΟΔΟΜΗΣΙΣ

Υπό Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ
Διευθυντοῦ Υ.Π.Α.Η.

ΠΕΠΡΑΓΜΕΝΑ Υ. Π. Α. Η. ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1962

Κατὰ τὸ λήξαν ἔτος 1962 ὑπὸ τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Υ.Π.Α.Η. καὶ τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως ἐνηργήθησαν τὰ κάτωθι:

I. EN TH ΠΕΡΙΟΧΗ ΤΗΣ Υ.Π.Α.Η. (ΗΠΕΙΡΟΣ—ΚΕΡΚΥΡΑ—ΛΕΥΚΑΣ)

Α. Εἰς τὸν τομέα μελετῶν καὶ ὀργανώσεως.

α) Τὸ Γραφεῖον Διοικητικοῦ, Λογιστικοῦ καὶ Ἐπιμελητείας ἠσχολήθη μὲ τὴν πρόσληψιν τοῦ προσωπικοῦ, τὴν δλοκλήρωσιν τοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν Γραφείων, τὴν λογιστικὴν καὶ διαχειριστικὴν τακτοποίησιν τῶν ὑπολόγων καὶ τὴν ἐν γένει εὐρυθμὸν λειτουργίαν τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Υ.Π.Α.Η.

β) Τὸ Γραφεῖον Προγραμματισμοῦ καὶ Κοινωνικοοικονομικῶν Μελετῶν κατὰ 1962 ἐξέπνευσε τὴν μελέτην «**Η ΣΤΕΝΟΤΗΣ ΤΩΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΟΥΜΕΝΩΝ ΕΔΑΦΩΝ ΚΑΙ Η ΕΞ ΑΥΤΗΣ ΠΡΟΚΑΛΟΥΜΕΝΗ ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΠΙΕΣΙΣ ΕΙΣ ΤΗΝ Ζ.Π.Ε.—ΗΠΕΙΡΟΝ—ΚΕΡΚΥΡΑΝ ΚΑΙ ΛΕΥΚΑΔΑ**» ὑπὸ Λ. Λελοβίτη.

Πέραν τούτων, συνεκέντρωσε στοιχεῖα τόσο τῆς Ἠπείρου ὅσον καὶ τῶν Νήσων Λευκάδος καὶ Κερκύρας ἐπὶ ὄλων τῶν κλάδων τῆς οἰκονομίας τῆς περιοχῆς καὶ προέβη εἰς τὴν ἐπεξεργασίαν τῶν στοιχείων τούτων. Ὁμοίως, τὸ Γραφεῖον συνεκέντρωσε στοιχεῖα διὰ τὴν ἐκπόνησιν μελέτης τουριστικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἠπείρου—Κερκύρας καὶ Λευκάδος. Ἡ ἀπόδοσις τοῦ Γραφείου τούτου ἐπῆρξε περιορισμένη, λόγῳ τοῦ ὀλίγου προσωπικοῦ τοῦ Γραφείου.

γ) Τὸ Γραφεῖον Τεχνικῶν Ἐρευνῶν καὶ Μελετῶν ἐξέπνευσε τὸ 1962 τὰς κάτωθι μελέτας καὶ ἐκθέσεις σκοπιμότητος εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Υ.Π.Α.Η.

- 1) Τοπογραφικὸν διάγραμμα ἀκτῆς Νικοπόλεως (ἐκτάσεως 2.000 στρεμμ.)
- 2) Μελέτην περιφερειακῆς ὁδοῦ κωμοπόλεως Πάργης μήκους 800 μ.
- 3) «**διαφόρων τύπων κατοικίας Ἐθελοντικῆς Ὁμάδος U.N.A.**
- 4) «**κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων Σταθμοῦ Προώρων Παίδων Ἄρτης**
- 5) Ἐκθεσιν σκοπιμότητος κατασκευῆς παραθαλασίου τουριστικῆς ὁδοῦ μήκους 23 χλμ. ἀπὸ Πρέβεζαν πρὸς Μύτικα—Καστροσυκιὰ καὶ Ριζά.
- 6) Ἐκθεσιν σκοπιμότητος ἐκπονήσεως ὀριστικῆς μελέτης ὁδοῦ συνδέσεως Ἠπείρου μὲ Μακεδονίαν (Κόνιτσα—Ἐπταχώριον—Νεάπολις χλμ. 110).

Ἐπίσης, τὸ αὐτὸ Γραφεῖον ἠσχολήθη μὲ τὴν παρακολούθησιν τῶν ἐκπονηθέντων παρ' ἰδιώτου μελετητοῦ διαγραμμάτων τοπογραφίσεως καὶ κτηματογραφίσεως κωμοπόλεως Πάργης, μὲ σκοπὸν τὴν ἐκπόνησιν πολεοδομικῆς μελέτης, ὡς καὶ τὴν ὑπὸ ἰδιώτου ἐπίσης μελετητοῦ ἐκπονουμένην βαρομετρικὴν ἀναγνώρισιν τῆς ὁδοῦ Μεννίνας—Παραμυθιάς—Πρεβέζης.

δ) Τὸ Γραφεῖον Ἐφαρμογῆς Προγραμμάτων Υ.Π.Α.Η. ἐξέπνευσε τὰς κάτωθι μελέτας ἀναφερομένας εἰς τὴν ἐντὸς τῆς Ζώνης περιοχὴν τῆς Υ.Π.Α.Η.

- 1) Συστηματικῆς ἀξιοποιήσεως τῶν βρωσίμων ἐλαίων περιοχῆς Λάκκας

—Θεσπρωτικού Ν. Πρεβέζης διὰ τῆς δημιουργίας ἐγκαταστάσεως ἐπεξεργασίας αὐτῶν, ὑπὸ τοῦ προϊσταμένου τοῦ Γραφείου Γεωπόνου κ. Ἀργυρίου Ἀλιπαρμάκη.

2) Στοιχείων καθορισμοῦ ἐκτάσεως βιωσίμου γεωργικοῦ κλήρου ἐν Ἠλείῳ, ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου κ. Ἀργ. Ἀλιπαρμάκη.

3) Βαμβακοκαλλιέργειας Ν. Ἄρτης ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου κ. Ἀλιπαρμάκη.

4) Αὐξήσεως τῆς δυναμικότητος τοῦ Συνεταιρικοῦ Ἐκκοκκιστηρίου τῆς Ε. Γ.Σ. Πρεβέζης κατὰ 50% ὑπὸ τοῦ χημικοῦ κ. Ματθαίου Σπύρου.

5) Ἐγκαταστάσεως σπορελαιουργείου εἰς Πρέβεζαν ὑπὸ τοῦ κ. Ματθαίου Σπύρου.

6) Βελτιώσεως Τυροκομείου Ν. Βίγλας ὑπὸ τοῦ χημικοῦ κ. Μ. Σπύρου.

7) Ἐπιτοπίου ἀναγνωρίσεως μετὰ φωτογραφιῶν τῶν ἀκτῶν Ἠλείου καὶ Νήσων Κερκύρας καὶ Λευκάδος διὰ τὴν τουριστικὴν τῶν ἀξιοποιήσιν ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου κ. Μ. Βούρου.

8) Ἐπιτοπίου ἀναγνωρίσεως ἀκτῶν Νικοπόλεως—Πρεβέζης μετὰ φωτογραφιῶν διὰ τὴν τουριστικὴν τῶν ἀξιοποιήσιν ὑπὸ τοῦ κ. Μ. Βούρου.

9) Ἐγκαταστάσεις προτύπου Τυροκομείου εἰς Σιστροῦνι ὑπὸ τοῦ Ἐμπειρογνώμονος γαλακτολόγου κ. PIERRE DUCRUE.

10) Διευθετήσεως τῶν ἀποθηκῶν καὶ ἐκσυγχρονισμοῦ καὶ μηχανοποιήσεως τοῦ Τυροκομείου Μετσόβου ὑπὸ τοῦ κ. PIERRE DUCRUE

11) Κατασκευῆς νέων καὶ διευθετήσεως ἀποθηκῶν ὡς καὶ ἐλέγχου παρασκευῆς τυροκομικῶν προϊόντων Τυροκομείου Φλωρίνης ὑπὸ τοῦ κ. P. DUCRUE.

12) Ἰδρύσεως προτύπου Τυροκομείου εἰς Ἀνθοχώρι Μετσόβου ἐν συνδιασμῷ μὲ κατασκευὴν τυραποθήκης ὠριμάνσεως τυροῦ ROQUE FORT διὰ τῆς χρησιμοποίησεως τοῦ προσφερομένου αὐτόθι φυσικῶς ψυχροῦ ὕδατος ὑπὸ τοῦ κ. P. DUCRUE.

13) Μέθοδος προσδιορισμοῦ τοῦ ζῶντος βάρους τῶν ἐν Ἠλείῳ ἐκτρεφομένων ἀγελάδων Φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλλεων» διὰ σωματομετρήσεων, ὑπὸ τοῦ γεωπόνου Στάθη Γελέκη.

14) Μέθοδος ἀριθμῆσεως καὶ ἐγγραφῆς εἰς τὸ Γεννεαλογικὸν Βιβλίον βόειδων τῆς φυλῆς «Φαῖα τῶν Ἀλλεων» ὑπὸ τοῦ κ. Στ. Γελέκη.

15) Συγκριτικὴ μελέτη τῶν ἐν Ἠλείῳ ἐκτρεφομένων ἀγελάδων φυλῆς Φαῖα τῶν Ἀλλεων ἀναλόγως τῆς χώρας προελεύσεώς τῶν ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου κ. Στ. Γελέκη.

16) Ἀναδασώσεως ἀκτῆς Νικοπόλεως Πρεβέζης, ἀρχαιολογικῶν χώρων Νεκρομαντείου Πρεβέζης καὶ Δωδώνης καὶ περιοχῆς Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ Λούρου ὑπὸ τοῦ Δασολόγου κ. Κων. Βλαχοχρήστου.

17) Ἐπὶ τῆς Πλευροπνευμονίας τῶν προβάτων ὑπὸ τοῦ Κτηνιάτρου κ. Στ. Αὐγερινοῦ.

18) Ἐπὶ τῶν ἐλμινθιάσεων τῶν κυνῶν ὑπὸ τοῦ Κτηνιάτρου κ. Ἀνδρ. Δόνου.

19) Ἐπὶ τῆς παρασιτικῆς βρογχοπνευμονίας τῶν αἰγοπροβάτων ὑπὸ τοῦ κτηνιάτρου κ. Ἀνδρέα Δόνου.

20) Ἀσθένεια τῶν πουλερικῶν ὑπὸ κ. Ἀνδρ. Δόνου.

Ἦδη ἐκπονεῖται μελέτη ἐπὶ τῶν ἐσπεριδοειδῶν τοῦ Νομοῦ Ἄρτης ὑπὸ τοῦ Γεωπόνου κ. Μιχαὴλ Βούρου.

Ἄλλαι ἐργασίαι εἰς περιοχὴν Υ.Π.Α.Η. τοῦ Γραφείου τῆς Ἐφαρμογῆς Προγραμμάτων (ἐκτὸς τῆς Ζώνης).

1. — Ἐμελέτησαν καὶ ἐξετέλεσαν τὴν ἀναδάσωσιν καὶ δενδροφύτευσιν τῆς ἀκτῆς Νικοπόλεως Πρεβέζης, διατεθείσης ὑπὸ τοῦ Δήμου Πρεβέζης, ἐκτάσεως 650 στρεμ. περίπου, πρὸς ἑναρξιν τῆς τουριστικῆς ἀξιοποιήσεως.

2. — Προώθησεν και παρηκολούθησεν τήν απορρόφησην τῶν πιστώσεων ἐργασιῶν Προγράμματος Γεωργίας τῆς Σ.Α. 226/1962.

3. — Προεργασία διαθέσεως βελτιωμένων ἀγελάδων ἐξωτερικοῦ.

4. — Ἐκπόνησις τοπογραφικῶν διαγραμμάτων διὰ τήν σύνταξιν μελετῶν στερεώσεως ὀλισθαίνοντων ἐδαφῶν καὶ διευθετήσεως κλίτης χειμάρρου ὑπὸ Δασολόγου κ. Βλαχοχρήστου.

5. — Ἐκτέλεσις προληπτικῶν καὶ κατασταλτικῶν ἐμβολιασμῶν κατὰ διαφορῶν νόσων καὶ περίθαλψις μεγάλου ἀριθμοῦ ἀσθενῶν ζῶων.

6. — Κρεοσκοπικὸς ἔλεγχος εἰς τὰ Δημοτικὰ Σφαγεία Ἰωαννίνων διὰ ὑπαρξίν ὑδατίνων κύστεων ἐπὶ 2.640 ζῶων ὑπὸ κτηνιάτρων Υ.Π.Α.Η.

7. — Σοβαραὶ ἐργαστηριακαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς ἐλμινθιάσεως τῶν κυνῶν. Πρὸς τοῦτο ἐγένοντο 500 μικροσκοπικαὶ ἐξετάσεις καὶ 300 ἐξετάσεις δειγμάτων κοπράνων κυνῶν.

Ἐπίσης ἐγένοντο πλεῖσται νεκροτομικαὶ ἐξετάσεις ὀρνίθων διαπιστωθείσης ἀνατομοπαθολογικῶς τῆς ὑπάρξεως νοσημάτων νέων διὰ τήν περιοχὴν ὑπὸ τῶν κτηνιάτρων Υ.Π.Α.Η

ε) Τὸ γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως καὶ Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως ἀντιμετώπισε κατὰ τὸ παρελθὸν καὶ θὰ ἀντιμετωπίσῃ κατὰ τὸ νέον ἔτος τὰ αὐτὰ προβλήματα μὲ τοὺς ἀναφερθέντας εἰς τὸ πρόγραμμα τῆς Ζώνης ἀντικειμενικοὺς σκοποὺς, ἅτινα ἀπετέλεσαν τὸ μικρόκοσμον τῆς Υ.Π.Α.Η.

Εἰδικώτερον:

1. — Ἡ κατὰ τὰ ἀνωτέρω ἐν τῇ Ζώνῃ ἀναφερθεῖσα ἐπιμόρφωσις θὰ περιλάβῃ εἰ δυνατόν πάντας τοὺς μορφωτικοὺς παράγοντας τῶν λοιπῶν Νομῶν εὐθύνης τῆς Υ.Π.Α.Η.. Ἀρχὴ ἐγένετο ἐκ τῶν κτηνιάτρων οἵτινες προῆλθον ἐξ ὅλης τῆς Ἠπείρου—τῶν Νήσων ὡς καὶ τῆς Δυτικῆς Κεντρικῆς Ἑλλάδος. Τὴν λειτουργίαν τῶν Κ.Ε.Ε. κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ζώνης καὶ τὴν εἰς τὸν πληθυσμὸν μετάδοσιν τοῦ πνεύματος τῆς Κοινωνικῆς Ἀναπτύξεως.

2. — Ἐγένετο προεργασία διὰ τὴν ἐναρξίν ἐπιμορφώσεως τῶν βασικῶν Ὑπαλλήλων—Ἠπείρου καὶ ἐνδεχομένως Κεντρικῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος.

3. — Ἐγένετο ἐπίσης ἡ ἀναγκαία προεργασία διὰ τὴν λειτουργίαν 40.000 μερίδων μαθητικῶν συσσιτίων περιοχῶν εὐθύνης Υ.Π.Α.Η.

4. — Ἐξεδόθη μελέτη ἣτις ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ τεῦχος Δεκεμβρίου 1962 τῆς COMMUNITY DEVELOPMENT BULLETIN τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου ὑπὸ τὸν τίτλον «THE HUMAN SOCIAL ASPECT OF THE EPIRUS DEVELOPMENT PROJECT».

II.—ΔΙΑ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΗΣ ΖΩΝΗΣ ΠΕΙΡΑΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΕΠΙΔΕΙΞΕΩΣ ΚΟΝΙΤΣΗΣ — ΖΑΓΟΡΙΟΥ — ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ

Κατὰ τὸ 1962 παρεσχέθη ἐντατικὴ τεχνικὴ βοήθεια εἰς τοὺς ἀγρότας τῆς Ζώνης τόσοσ παρὰ τοῦ προσωπικοῦ ἐφαρμογῶν τῆς Ζώνης ὅσον καὶ παρὰ τῶν διαφορῶν εἰδικῶν ἐπιστημόνων, οἱ ὅποιοι ἐδίδαξαν τοὺς ἀγρότας εἰς τὰ ἐν τῇ Ζώνῃ λειτουργοῦντα 21 σχολεῖα ἐπιμορφώσεως ἐνηλίκων.

Πέραν τούτων, οἱ νεαροὶ ἀγροτόπαιδες καὶ ἀγροτονεάνιδες τῆς Ζώνης ἐξεπαιδεύθησαν εἰς σχολεῖα βραχείας διαρκείας λειτουργήσαντα τόσοσ εἰς τὴν Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὴν Σχολὴν Κονίτσης καὶ εἰς τὸ Γεωργικὸν Σχολεῖον Δουρούτης καὶ τὸ Ἱεροδιδασκαλεῖον Βελλᾶς ὅσον καὶ τοπικῶς διὰ ὀργανωθέντων, ἰδίᾳ ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων Ἀγροτικῆς Οἰκοκυρικῆς καὶ Γεωπόνων, εἰδικῶν μεταβατικῶν σχολείων γεωργικῆς τεχνικῆς. Ἐλειτούργησαν ἐν συνόλῳ 35 σχολεῖα, εἰς ἃ ἐφοίτησαν 236 ἀγροτόπαιδες καὶ 312 ἀγροτονεάνιδες.

Εἰς τὴν Ζώνην ἐπίσης ἐλειτούργησαν σχολεῖα ἐκπαιδεύσεως εἰς τὴν Γαλλικὴν καὶ Γερμανικὴν γλῶσσαν, πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν 11 ἀγροτοπαίδων, οἵτινες ἀπεστάλησαν διὰ 9 μῆνας εἰς Γαλλίαν καὶ τῶν 70 νεαρῶν ἀγροτῶν, οἵτινες ἀπεστάλησαν διὰ 3ετῆ ἐκπαίδευσιν εἰς Γερμανικὰς Παιδοπόλεις, ἵνα ἐκπαιδευθοῦν ὡς μηχανοτεχνῖται—ἤλεκτροτεχνῖται κλπ. Διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν ἐνηλίκων ἀγροτῶν εἰς τὴν συστηματοποίησιν ἐδαφῶν καὶ τὴν διατήρησιν τῶν συστηματοποιημένων ἀγρῶν, ἐλειτούργησεν ἐπίσης εἰδικὸν σχολεῖον εἰς τὴν Ἀναγνωστοπούλειον Γεωργικὴν Σχολὴν, εἰς ὃ ἐφοίτησαν 20 ἀγρόται. Εἰδικὸν ἐπίσης σχολεῖον ἐξεπαιδύσειεν ἀγροτόπαιδας τῆς Ζώνης εἰς βελτιωμένας μεθόδους ἀρδεύσεως.

Συνεχίζονται αἱ καθημεριναὶ ραδιοφωνικαὶ ὁμιλίαι ἐπὶ διαφόρων ἐπικαίρων θεμάτων. Κυκλοφορεῖ κανονικῶς τὸ μηνιαῖον Δελτίον Πληροφοριῶν τῆς Υ.Π. Α.Η. καὶ ἐξακολουθεῖ ἡ δημοσίευσίς μελετῶν τῆς Υ.Π.Α.Η. εἰς τὸ μηνιαῖον περιοδικὸν «Ἡπειρωτικὸν Ἑστία». Τὸ κινηματογραφικὸν συνεργεῖον τοῦ Προγράμματος ἐνήργησε κατὰ τὸ 1962, 5άκις ἐβδομαδιαίως, προβολὰς κινηματογραφικὰς εἰς τὰς Κοινότητας τῆς Ζώνης καὶ Ἡπείρου.

Πολύτιμον συνδρομὴν εἰς τὴν ἔρευναν, μελέτην, ὀργάνωσιν καὶ ἐφαρμογὴν διαφόρων βελτιώσεων ἐν τῇ Ζώνῃ παρέσχον οἱ ξένοι ἐμπειρογνώμονες κ. κ. Μακαρί, Πολύ, Χέρρενσμυθ, Σενχόλτσερ, Βίρτ, Ντικρουέ, Λερουϊγύ κλπ. διατεθέντες πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ Ὄργανισμοῦ Οἰκονομικῆς Συνεργασίας καὶ Ἀναπτύξεως.

Αἱ εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ Προγράμματος τῆς Ζώνης διατεθεῖσαι πιστώσεις ἀπερροφήθησαν εἰς ποσοστὸν 95%, πραγματοποιηθεισῶν σχεδὸν ἀπασῶν τῶν προβλεφθεισῶν ἐργασιῶν.

Ἡ ἰδιωτικὴ πρωτοβουλία τῶν κατοίκων ἐκινητοποιήθη ἐναργέστερον, ἀπορροφήσασα ἀπάσας τὰς διατεθείσας πιστώσεις ὑπὸ μορφήν δανείων πρὸς βελτίωσιν τοῦ παραγωγικοῦ ἐξοπλισμοῦ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκονομιῶν.

Εἰδικώτερον, κατὰ τὸ 1962, ἐπραγματοποιήθησαν ἐν τῇ Ζώνῃ αἱ κάτωθι ἐργασίαι:

Α. ΒΑΣΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΖΩΝΗΣ (ΚΟΝΙΤΣΗΣ—ΖΑΓΟΡΙΟΥ—ΠΑΡΑΚΑΛΑΜΟΥ)

1. Ὀδοποιΐα

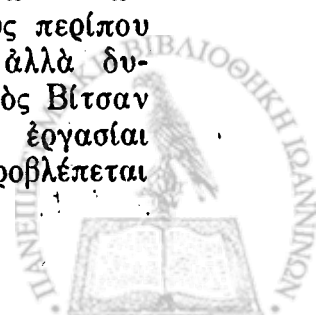
Συνεχίζεται ὑπὸ τῆς Μ.Ο.Μ.Α. ἡ διάνοξις καὶ σκυρόστρωσις τῶν ὁδῶν:

α) Χάνι Δολιανῶν—Παρακάλαμος—Κουκλιοὶ μὲ ρυθμὸν ἀτυχῶς οὐχὶ ἱκανοποιητικόν.

β) Γέφυρα Λασκαρίδου—Πυρσόγιαννη—Πλαγιά καὶ Πυρσόγιαννη—Πληκάτι: Τῆς ὁδοῦ ταύτης ἀπεφασίσθη ὅπως τὸ τμήμα Γέφυρα Σπηλιωτοπούλου—Πλαγιά—Ἑπταχώρι—Νεάπολις μελετηθῆ ἐκ νέου εἰς ἐπίπεδον Ἐθνικῆς ὁδοῦ, προκειμένου νὰ ἀποτελέσῃ τὸ τμήμα τοῦτο τμήμα τῆς Ἐθνικῆς ὁδοῦ, ἥτις θὰ συνδέσῃ τὴν Ἡπείρου μὲ τὴν Μακεδονίαν.

Αἱ ἐργασίαι ἐπὶ τοῦ τμήματος τῆς ὁδοῦ Γέφυρα Σπηλιωτοπούλου—Πυρσόγιαννη—Πληκάτι διεξάγονται μὲ ρυθμὸν οὐχὶ ἱκανοποιητικόν.

γ) Ὀδὸς Ζαγορίων: Ἐπὶ τοῦ τμήματος 19 χιλ. Ἐθνικῆς ὁδοῦ Ἰωαννίνων—Κονίτσης καὶ μέχρι διακλαδώσεως πρὸς Βίτσαν—Μονοδένδρι μήκους περίπου 10 χιλ. ἐκτελοῦνται ἐργασίαι διαπλατύνσεως ὑπὸ τῆς αὐτῆς Μ.Ο.Μ.Α., ἀλλὰ δυστυχῶς μὲ πολὺ βραδύ ρυθμὸν. Τὸ τμήμα τοῦτο ἀπὸ διακλαδώσεως πρὸς Βίτσαν—Μονοδένδρι καὶ μέχρι Κήπους ἔχει δημοπρατηθῆ καὶ ἐκτελοῦνται ἐργασίαι πλήρους ἀνακαινίσεως, μὲ ἱκανοποιητικὸν ρυθμὸν. Τὸ τμήμα τοῦτο προβλέπεται νὰ ὁλοκληρωθῆ μέχρι τῶν ἀρχῶν τοῦ θέρους 1963.

2. Έγγειοβελτιωτικά

Υπό της Υπηρεσίας Έγγειων Βελτιώσεων και δαπάναις του Υπουργείου Γεωργίας και τών ενδιαφερομένων γεωργών:

- α) άποπερατώθησαν τὰ έργα άριστεράς και δεξιᾶς όχθης Βοΐδομάτη και
- β) συνεχίζονται αι εργασίαι κατασκευῆς τοῦ πρωτεύοντος και δευτερεύοντος δικτύου χαμηλῆς ζώνης Ἄνω Ροῦ Καλαμᾶ.

Υπό της Υ.Π.Α.Η. και δαπάναις τοῦ Υπουργείου Συντονισμοῦ:

- α) Ἀποπερατώθησαν 17 μικρὰ άρδευτικὰ έργα όρεινῶν Κοινοτήτων (Πηγῆς, Καστανέας, Ἀγ. Παρασκευῆς, Λαγγάδας, Λυκόρραχης, Κρυόβουσης, Βουσοχωρίου, Δεσποτικοῦ, Πουρνιάς, Πληκατίου, Νέου Ἀμαρουσίου, Ἐλαφοτόπου, Φλαμπουραρίου, Ἀρίστης, Κάτω Ραβενίων, Τραπεζῆς, Ἐξοχῆς) και
- β) Συνεχίζεται ἡ κατασκευὴ ιδίων έργων εἰς 21 Κοινοτήτας (Ἐλευθέρου, Παλιοσελίου, Ὁξυᾶς, Πυρσογιάννης, Πάδων, Κρυόβουσης (Κῆποι), Δεματίου (Ξηρόκαμπος), Λιθίνου, Ἱερομνήμης, Καλωτᾶς, Τσεπελόβου, Σκαμνερίου, Φραγγάδων, Μανασῆς, Ἰτέας, Παπίγγου, Κήπων, Ἡλιοχωρίου, Βούρμπιανης, Νικάνωρος, Δροσοπηγῆς).

γ) Ἐγένετο ἡ άποπεράτωση και τῶν εργασιῶν περιφράξεως τῶν Ἐπιμορφωτικῶν Κέντρων Κονίτσης και Παρακαλάμου.

δ) Ἐντὸς τῶν πρώτων μηνῶν τοῦ 1963 άναμένεται ἡ άποπεράτωση τοῦ Κέντρου Μαιεύσεως Κουκλιῶν, τοῦ Ἰχθυογεννητικοῦ Σταθμοῦ Λούρου και ἡ επέκτασις τῶν κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων τοῦ Ὀρφανοτροφείου Ἀρένων Κονίτσης.

Παρὰ τοῦ Γραφείου Τεχνικῶν Ἐρευνῶν και Μελετῶν. κατὰ τὸ διαρρεῦσαν ἔτος συνετάγησαν διάφοροι άναγνωριστικαὶ έκθέσεις μεταξὺ τῶν όποίων συγκαταλέγεται και ἡ έκθεσις σκοπιμότητος έκπονήσεως όριστικῆς μελέτης όδοῦ συνδέσεως Ἡπείρου με Μακεδονίαν διὰ μέσου Ἐπαχωρίου—Νεαπόλεως.

Ἐπίσης τὸ αὐτὸ Γραφεῖον κατὰ τὸ 1962 ἡσχολήθη με τὴν έκπόνησιν και τὸν ἔλεγχον τῶν κάτωθι μελετῶν:

- α) Ἀρδευτικῶν έργων ἐπὶ 15 Κοινοτήτων τῆς Ζώνης.
- β) Δύο ὕδραγωγείων (Καλεντζίου και Σουλοπούλου).
- γ) Ἀποτυπώσεις και κτηματογραφῆσεις έκτάσεων 5.000 στρεμμάτων διὰ τὴν σύνταξιν μελετῶν σχεδίων πόλεως Παρακαλάμου και Καλπακίου, ὡς και μελετῶν διαφόρων ἄλλων έργων.

δ) Σύνταξιν κτιριακῶν μελετῶν επέκτασεως Ὀρφανοτροφείου Ἀρρένων Κονίτσης, επέκτασεως Ἀγροτικοῦ Κτηνιατρείου Ἰωαννίνων και επέκτασεως Μεκείου Ὀρφανοτροφείου Θηλέων Ἰωαννίνων.

3. Ἐξηλεκτρισμός:

Διὰ δαπάνης 4.000.000 δραχ. τῆς Υ.Π.Α.Η. ἐχορηματοδοτήθη ἡ Δ.Ε.Η. διὰ τὸν ἐξηλεκτρισμὸν τῶν Κοινοτήτων Δολιανῶν—Παρακαλάμου—Σιταριάς—Ἀρετῆς—Ρεπετίστης—Κουκλιῶν και Καλπακίου. Διὰ τοῦ ἐξηλεκτρισμοῦ τῆς πεδινῆς περιοχῆς τοῦ Ἄνω Ροῦ Καλαμᾶ άμέσως μὲν θὰ ἐξυπηρετηθῆ τὸ εργοστάσιον γάλακτος Καλπακίου και τὸ άντλιοστάσιον τῶν πηγῶν Καλαμᾶ, μελλοντικῶς δὲ προβλέπεται ἡ διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ ρεύματος δημιουργία βιοτεχνικῶν ἐπιχειρήσεων ἐπεξεργασίας ξύλου—μαλλίνων—ύφαντῶν κλπ.

Β'. ΠΡΩΤΟΓΕΝΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗ—ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Τὸ Γραφεῖον Ἐφαρμογῆς Προγραμμάτων Υ.Π.Α.Η. ἐξεπόνησε κατὰ τὸ λήξαν ἔτος τὰς κάτωθι μελέτας, άναφερομένας εἰς τὴν Ζώνην Πειραματισμοῦ και Ἐπιδείξεως:

1) Ολοκλήρωσεως των εγκαταστάσεων και λειτουργίας του Συνεταιρικού Τυροκομείου Κονίτσης υπό του Χημικού κ. Ματθαίου Σπύρου.

2) Οικονομικής έκτασεως της οικογενειακής γεωργικής εκμεταλλεύσεως εν τῇ Ζώνῃ, υπό του εμπειρογνώμονος κ. Ε. Μακαρί.

3) Αναπτύξεως της κτηνοτροφίας της Ζώνης Ἡλείρου υπό του εμπειρογνώμονος κ. Ε. Μακαρί.

4) Ἡ ἄρδευσις εἰς τὴν Ζώνην Ἡλείρου υπό του κ. Μακαρί.

5) Ὑφισταμένη κατάστασις εἰς τὴν Ζώνην Ἡλείρου υπό του κ. Μακαρί.

6) Μέθοδος ἐκτιμήσεως και βαθμολογίας της σωματικής διαπλάσεως τῶν ἀγελάδων φυλῆς «Φαῖα τῆς Ἑλλάδος», υπό του Γεωπόνου κ. Γελέκη.

Πέραν τούτων, εἰς τὴν Ζώνην, τὸ Γραφεῖον Ἐφαρμογῆς Προγραμμάτων, προέβη εἰς τὰς ἀκολούθους ἐργασίας:

1) Προώθησιν και παρακολούθησιν ἀπορροφήσεως τῶν πιστώσεων τῶν ἐργασιῶν του Προγράμματος Γεωργίας τῆς Σ.Α. 226)1962

2) Πολυαριθμους εκπαιδευτικὰς ὁμιλίαις παραγωγικοῦ περιεχομένου εἰς τὰ διάφορα Ἐπιμορφωτικὰ Κέντρα τῆς Ζώνης.

3) Συστηματικὴν προεργασίαν διὰ τὴν διάθεσιν τῶν ἐκ του ἔξωτερικοῦ εἰσαχθειῶν βελτιωμένων ἀγελάδων και συμμετοχὴν εἰς τὴν δημοπράτησιν, ὀργάνωσιν ὑποδοχῆς και ποιτικὴν παραλαβὴν αὐτῶν.

4) Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εἰς τὰς προκαταρκτικὰς και ἀναγνωριστικὰς ἐργασίας, διὰ τὴν δημιουργίαν Κέντρου χειμερινῶν σπέρ εἰς τὸν ὄρεινὸν ὄγκον Τύμφης, ἐν συνδυασμῷ μὲ ἐγκατάστασιν τελεφερίκ.

5) Συνεκέντρωσε καθ' ὑπόδειξιν του καθηγητοῦ του Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν κ. Π. Κρητικὸυ δείγματα τῶν χαρακτηριστικῶν ἀρωματικῶν και φαρμακευτικῶν φυτῶν τῆς περιοχῆς, τὰ ὁποῖα, μετὰ ἐπιμελῆ συστηματικὴν ἀποξήρανσιν, ζύγισιν, συσκευασίαν, ἀπέστειλεν εἰς τὸν ὡς ἄνω Καθηγητὴν κ. Κρητικόν, ἐνεργοῦντα ἐν προκειμένῳ διὰ λογαριασμὸν του Ὄργανισμοῦ Βιομηχανικῆς Ἀναπτύξεως (Ο.Β.Α.). Ὁμοίως συνεκεντρώθησαν στοιχεῖα ποσότητος παραγωγῆς κατ' ἔτος και κατὰ περιοχάς.

6) Κατεβλήθησαν προσπάθειαι διὰ τὴν καθιέρωσιν συνεργατικῆς γεωργικῆς εκμεταλλεύσεως υπό ὁμάδος γεωργῶν, ἐχόντων συνεχομένην γεωργικὴν ἔκτασιν, ὡς και διὰ τὴν ἐφαρμογὴν ἀναδασμοῦ.

7) Παρηκολούθησε τὴν ἐκτέλεσιν συμπληρωματικῶν ἐγκαταστάσεων και ἐξοπλισμοῦ του Συν/κοῦ Τυροκομείου Καλπακίου και μετέσχεν εἰς τὴν Διαχειριστικὴν Ἐπιτροπὴν τῶν Συνεταιρικῶν Τυροκομείων Κονίτσης και Καλπακίου.

8) Κατεβλήθη γόνιμος προσπάθεια: α) βελτιώσεως τῶν ἐγχωρίων τυρῶν διὰ τῆς χρησιμοποίησεως βελτιωμένων ζυμῶν, ἰδίᾳ πρὸς παρασκευὴν τυρῶν φέτας και γραβιέρας, β) διὰ τὴν παρασκευὴν νέων τύπων τυρῶν, ὡς CRUIYERE, ST PAULINE, CAMENBAT, ROQUEFORT, γ) διὰ τὴν συστηματικὴν διαπαιδαγώγησιν του τεχνικοῦ προσωπικοῦ τῶν τυροκομείων τῆς Ζώνης.

9. Διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς παραγωγικῆς κτηνοτροφίας, ἰδίᾳ διὰ τῆς ἰδρύσεως Συν/σμοῦ Πτηνοτρόφων διὰ τὴν ἐκκόλαψιν, ἐκτροφὴν και ἀναπαραγωγὴν βελτιωμένων φυλῶν ὀρνίθων, ὡς και διὰ τὴν παραγωγὴν κτηνοτροφῶν. Ὁμοίως, διὰ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐκτροφῆς νεοσσῶν πρὸς πάχυνσιν ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς οἰκογενείας τῆς Ζώνης.

10. Διὰ τὴν ἐπέκτασιν τῶν ὀπωροφόρων, συστηματοποίησιν ἐδαφῶν, διάδοσιν βελτιωμένων ποικιλιῶν καλλιεργείων προσιδιαζουσῶν εἰς τὰς συνθήκας τῆς Ζώνης και μελέτην ἄρδευτικῶν και λοιπῶν ἐγγειοβελτιωτικῶν ἐργῶν.

11. Συνκέντρωσιν και ἐπεξεργασίαν στατιστικῶν στοιχείων σωματομετρήσεως και ἀπογραφῆς ἀγελάδων φυλῆς «Φαῖας τῶν Ἀλπεων» υπό τὰς ὁδηγίας

τῶν ἐμπειρογνομόνων κ.κ. POLY καὶ LE ROUILLY, ὡς καὶ ἀρίθμησιν διὰ τατουὰς τῶν ἐλεγχομένων ζώων ἐν τῷ πλαίσῳ τῆς προσπαθείας καθιερώσεως Γενεαλογικοῦ Βιβλίου.

12. Παρακολούθησιν τρόπου ἐλέγχου γαλακτοπαραγωγῆς ἀγελάδων πρὸς διαμόρφωσιν προτάσεων διασφάλισης τῆς ἀκριβείας τῶν λαμβανομένων στοιχείων.

13. Ἐξεπονήθησαν τοπογραφικὰ διαγράμματα διὰ τὴν σύνταξιν μελετῶν στερεώσεως ὀλισθαινόντων ἐδαφῶν καὶ διευθέτησιν κοίτης χειμάρρων δασικῶν περιοχῶν.

14. Ἐξετελέσθησαν ὑπὸ τῶν Κτηνιάτρων πολυάριθμοι προληπτικοὶ καὶ κατασταλτικοὶ ἐμβολιασμοὶ παραγωγικῶν ζώων τῆς ζώνης καὶ θεραπείαι ἀσθενῶν ζώων, ἐγχειρίσεις, καισαρικαὶ τομαὶ κ.τ.τ. Ὑπὸ τὸν ἐλεγχον καὶ τὰς ὁδηγίας τῶν κτηνιάτρων μας ἐλειτούργησε τὸ συνεργεῖον τεχνητῆς γονιμοποιήσεως μὲν ἴαν ἱκανοποιητικὴν ἐπίδοσιν.

Γ' ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΚΑΙ ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΙΣ

Τὸ Γραφεῖον Ἐκπαιδεύσεως καὶ Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως ἀπέβλεψεν εἰς τὴν—διὰ τῶν ἀνθρωπίνων ἐπενδύσεων—ὑποβοήθησιν τοῦ ἔργου δημιουργίας τῆς πνευματικῆς ὑποδομῆς τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ζώνης.

Εἰδικώτεροι ἀντικειμενικοὶ σκοποὶ ὑπῆρξαν:

α) Ἡ ὑποβοήθησις τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ νὰ συνειδητοποιήσῃ καλλίτερον τὰς δυνατότητας ἀξιοποιήσεως τοῦ φυσικοῦ καὶ κοινωνικοῦ του περιβάλλοντος καὶ νὰ προσανατολίσῃ καὶ ἐπιταχύνῃ τὴν προσαρμογὴν του πρὸς αὐτό.

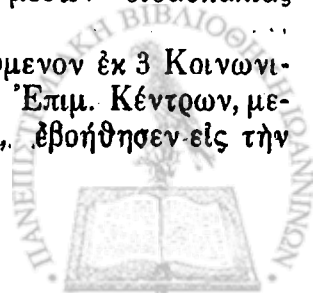
β) Ἡ μετάδοσις τῆς φιλοσοφίας τῆς Κοινοτικῆς Ἀναπτύξεως εἰς τοὺς ἀγρότας ἤτοι ἡ ἀνάγκη ἀναπτύξεως ἰδιωτικῆς πρωτοβουλίας, ἀνευρέσεως καὶ προγραμματισμοῦ τῶν προβλημάτων των, ἡ ἐφαρμογὴ τῶν ἀρχῶν αὐτοβοηθείας καὶ ἀλληλοβοηθείας.

γ) Ἡ ἀποκατάστασις διαλόγων μεταξὺ τῶν Ὑπηρεσιῶν καὶ τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τρόπον ὥστε αἱ μὲν Ὑπηρεσίαι, διὰ τῶν ἀμέσων ἐπαφῶν των κατετοπίζοντο ἐπὶ τῶν πραγματικῶν ἀναγκῶν καὶ βαθμοῦ προαιρέσεως συμμετοχῆς τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὰ προγράμματα ἀναπτύξεως, ὁ δὲ πληθυσμὸς ἐνημεροῦτο ἐπὶ τῶν τεχνικῶν καὶ χρηματικῶν δυνατοτήτων τῶν Ὑπηρεσιῶν.

1. Πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἐλειτούργησαν κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος εἰς τὴν Ζώνην 24 Κ.Ε.Ε. μέσῳ τῶν ὁποίων ἐπεδιώχθη νὰ ἐπιτευχθῇ ἡ διεύρυνσις τῶν πνευματικῶν ὀριζόντων τῶν ἀγροτῶν πρὸς τὰς δημιουργουμένας συνθήκας καὶ ἡ πρὸς αὐτοὺς παροχὴ συμπληρωματικῶν τεχνικῶν καὶ ἐπαγγελματικῶν γνώσεων, πρὸς διευκόλυνσιν τῆς παραγωγικῆς των διαδικασίας, ὑπὸ τεχνικοῦ καὶ ἐπιστημονικοῦ προσωπικοῦ τοῦ Προγράμματος καὶ τῇ εὐγενεῖ συνδρομῇ ἐξωὑπηρεσιακῶν μορφωτικῶν παραγόντων τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων καὶ τῶν διεθνῶν ἐμπειρογνομόνων.

Τὴν εὐθύνην ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας τῶν ὡς ἄνω Κέντρων, καθὼς καὶ τὴν σχετικὴν ἐπιμόρφωσιν τῶν Δ/ντῶν τῶν Κέντρων, καὶ λοιπῶν μορφωτικῶν παραγόντων εἰς τὴν τεχνικὴν τῆς ἀνθρωπίνης προσεγγίσεως, διησφάλισε τὸ ἡμέτερον Γραφεῖον, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν πραγματοποιήσιν σεμιναρίων Ἑλλήνων καὶ ξένων εἰδικῶν (Σεμινάριον ἐν Ἰωαννίνοις ὑπευθύνων μορφωτικῶν παραγόντων Προγράμματος Ἠπείρου—Σαρδηνίας—Ἐπιμόρφωσις μορφωτικῶν παραγόντων εἰς τὴν χρησιμοποίησιν ἐποπτικῶν μέσων διδασκαλίας ὑπὸ Γάλλου εἰδικοῦ κ. WURT).

2. Τὸ βοηθητικὸν προσωπικὸν τοῦ Γραφείου, ἀποτελούμενον ἐκ 3 Κοινωνικῶν Λειτουργῶν καὶ 3 διδασκάλων βοηθῶν τῶν Δ/ντῶν τῶν Ἐπιμ. Κέντρων, μετὰ τὴν σχετικὴν ἐπιμόρφωσιν γενομένην ὑπὸ τοῦ Γραφείου, ἐβοήθησεν εἰς τὴν

ανάληψιν κοινοτικής δράσεως εκ μέρους τών κατοίκων και ειδικώτερον εις δενδροφυτεύσεις, κατασκευήν αποδευτηρίων, εξωραϊσμού και παραγωγήν εκπολιτιστικών εκδηλώσεων, θεατρικάς παραστάσεις, σπόρ και μαθήματα πλεκτικής—οικοκυρικῆς εις τὰς αγροτονεάνιδας. Ἀφ' ἑτέρου ἐβοήθησεν εις τὴν ἀνεύρεσιν, προετοιμασίαν και ἐπιμόρφωσιν τών ἤδη ἐν Γερμανίᾳ μετεκπαιδευμένων νέων και νεανίδων ἐξ Ἠπείρου.

3) Τὸ Γραφεῖον ἐβοήθησεν ἐπιτυχῶς εις τὴν προετοιμασίαν τών κατοίκων νὰ δεχθῶν τὸν ἀναδασμὸν και κυρίως εις τὰς Κοινότητας Κονίτσης, Δεσποτικοῦ, Παρακάλαμου.

4) Ἐπίσης συνέβαλε μεγάλως εις τὴν δημιουργίαν τοῦ Πτηνοτροφικοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἰωαννίνων, ὁ ὁποῖος ἐξησφάλισε κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος τὴν διάθεσιν 100.000 χλγ. πτηνοτροφικῶν προϊόντων και ὁ ὁποῖος τείνει νὰ ἐξελιχθῆ εις συνεταιριστικὴν μορφήν ὀλικῆς και προτύπου διὰ τὰ στάνταρτ τῆς Ἑλλάδος. Διηκόλυνε και προήγαγε τὰς σχετικὰς ἐργασίας, ὥστε νὰ ἐπιτευχθῆ εις τὸ ἐγγὺς μέλλον ἡ τεχνικὴ και λοιπὴ βοήθεια τών Ἐνώσεων Συνεταιρισμῶν Σουηδίας.

5. Ἀνέλαβε τὴν πρωτοβουλίαν ὀργανώσεως συσσιτίων τών Δημ. Σχολείων Ζώνης τάξεως 5.000 μαθητῶν.

9. Ἐξεδόνησε μελέτην ἀποσταλείσαν εις ὄλους τοὺς μορφωτικοὺς παράγοντας, ἀναδημοσιευθεῖσαν εις τὸ περιοδικὸν «Ἠπειρωτικὴ Ἔστια» και τὸ ἀνάτυπον τών μελετῶν, τοῦ Προγράμματος ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Κοινοτικὴ ἀνάπτυξις ἐν τῇ Ζ.Π.Ε.» ὑπὸ τοῦ κ. Χ. Κοσσέρη και ἑτέραν μελέτην ὑπὸ τῆς Κοιν. Λειτ. κ. Ἰ. Κοκκίνου και ὑπὸ τὸν τίτλον «Οἱ Γύφτοι εις τὸν Παρακάλαμον».

7. Ἐλαβεν ἐνεργὸν μέρος εις σύσκεψιν ὀργανωθεῖσαν ἐν Ἠπείρῳ με συμμετοχὴν ὄλον τών ἐν Ἑλλάδι ἐργαζομένων ἐθελοντικῶν Διεθνῶν Ὀργανώσεων βοηθείας πρὸς συντονισμὸν και ἀμοιβαίαν ἐνημέρωσιν ἐπὶ τών ἐκάστοτε ἀναλαμβανομένων προσπαθειῶν.

8. Τὸ Γραφεῖον ἐπιμελεῖται ὡσαύτως:

- α) τῆς ἐκδόσεως ἐνημερωτικοῦ μηνιαίου δελτίου δραστηριοτήτων τῆς Ζώνης.
- β) τῆς ἐνημερώσεως τοῦ ἐπιτοπίου τύπου.
- γ) τών ραδιοφωνικῶν μορφωτικῶν ὀμιλιῶν.
- δ) τών κίνηματογραφικῶν προβολῶν διὰ τοῦ συνεργείου τοῦ Προγράμματος:

Δρος ΙΩΑΝΝΟΥ ΕΞΑΡΧΟΥ

Δ)ντοϋ Υ.Π.Α.Η.

ΠΡΟΟΠΤΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΟΣ ΠΡ. ΑΝΑΠΤ. ΗΠΕΙΡΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1963

Τὸ 1962 ἀπετέλεσε τὸ πρῶτον ἔτος λειτουργίας τῆς Ὑπηρεσίας Περιφερειακῆς Ἀναπτύξεως Ἠπείρου, ἣτις ἀποτελεῖ τὴν διάδοχον Ὑπηρεσίαν τῆς ἀπὸ Ὀκτωβρίου 1958 μέχρι τέλος τοῦ 1961 λειτουργήσασης Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἠπείρου τοῦ Ὑπουργείου Συντονισμοῦ.

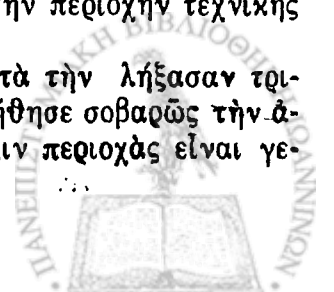
Ἡ νέα Ὑπηρεσία, βάσει τῆς ἰδρυτικῆς τῆς ἀποφάσεως, ἔχει ὡς κύριον σκοπὸν: 1) Τὴν κατάρτισιν προγραμμάτων καὶ μελετῶν οικονομικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς περιφέρειας, ὡς καὶ τὸν συντονισμόν τοπικῶν τοιούτων προγραμμάτων καὶ συναφῶν διοικητικῶν δραστηριοτήτων, 2) τὴν ἐφαρμογὴν προγραμμάτων τεχνικῆς βοήθειας, 3) τὴν παρακολούθησιν τῆς ἐκτελέσεως καὶ τὴν μέριμνάν διὰ τὴν ἀξιοποίησιν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ ἐκτελουμένων ἔργων, ἐπὶ τῷ σκοπῷ πλήρους ἐφαρμογῆς τῶν ἐκάστοτε καταρτιζομένων προγραμμάτων ἀναπτύξεως, 4) τὴν φροντίδα διὰ τὴν εὐρύτεραν συμμετοχὴν τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὸ ἔργον ἀναπτύξεως τῆς περιφέρειας καὶ 5) τὴν προβολὴν τοῦ ἔργου ἀναπτύξεως.

Βάσει τούτων, τὸ 1962 ἀπετέλεσε μεταβατικὴν τρόπον τινὰ περίοδον ἀπὸ τῆς Ὑπηρεσίας Προγράμματος Ἠπείρου, ὅπου κυρίᾳ ἐπιδιώξει ἦτο ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ Προγράμματος τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως καὶ ἐν μέρει (εἰς κτηνοτροφίαν) τῆς Ἠπείρου, πρὸς τὰς ἐπιδιώξεις τῆς Υ.Π.Α.Η., ὅπου τὸ κύριον καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικὸν βᾶρος συγκεντρῶνται εἰς τὴν ἐκπόνησιν τῶν οικονομικῶν καὶ κοινωνικῶν μελετῶν, ὡς καὶ τὴν παρακολούθησιν τῶν προγραμμάτων.

Τὸ ἐν τῇ Ζώνῃ Πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως ἀναληφθὲν ἔργον ἔχει σχεδὸν ὀλοκληρωθῆ εἰς ὄλους τοὺς τομείς τῆς παραγωγῆς, πλὴν τῶν προγραμματισθέντων ἔργων βασικῆς ὑποδομῆς. Τὰ ἐγγειοβελτιωτικὰ ἔργα τῶν Ὀρειῶν Κοινοτήτων καὶ τῆς πεδιάδος Κονίτσης ἔχουν ἤδη ὀλοκληρωθῆ. Ὑπολείπεται ἡ ὀλοκλήρωσις τοῦ ἀρδευτικῆς ἔργου τῆς πεδιάδος Καλαμᾶ ἣτις καὶ ἐλπίζομεν νὰ περατωθῆ ἐντὸς τοῦ 1964. Σοβαρῶς καθυστερεῖ ἡ ἐκτέλεσις τοῦ μελετηθέντος ὀδικοῦ δικτύου τῆς περιοχῆς τῆς Ζώνης. Ἐλπίζομεν τὸ 1963, διατεθειμένων σημαντικωτέρων πιστώσεων, νὰ προωθηθῆ καὶ ἡ ἐπίλυσις τοῦ προβλήματος τούτου.

Μέχρι σήμερον καὶ κατὰ τὴν ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου 1958 χρονικὴν περίοδον, εἰς τὴν Ζώνην εἶχε τοποθετηθῆ προσωπικὸν ἐπιστημονικὸν καὶ τεχνικὸν, τὸ ὁποῖον, παραλλήλως πρὸς τὰ ἐκτελούμενα ἔργα, παρείχε τεχνικὴν βοήθειαν τόσον εἰς τοὺς διαφόρους τομείς τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς (Γεωπόνοι—Κτηνίατροι—Δασολόγοι—Ὑπάλληλοι Ἀγροτικῆς Οἰκοκυρικῆς—Ἐλεγκταὶ γαλακτοπαραγωγῆς—Νοσοκόμοι Κτηνῶν) ὅσον καὶ εἰς τὴν Κοινωνικὴν Πρόνοιαν (Κοινωνικοὶ Λειτουργοὶ—Ἴατροι—Μαῖαι—Ἐπισκέπτρια ἀδελφαί) καὶ τὴν ἐκπαίδευσιν (Ἐκπαιδευτικοὶ εἰς λειτουργήσαντα Κέντρα Ἐπιμορφώσεως Ἐνηλίκων). Τὸ προσωπικὸν τοῦτο εἶχε διατεθῆ εἰς τὰς διαφόρους Κρατικὰς Ὑπηρεσίας καὶ Ὄργανισμοὺς πρὸς ἔντασιν τῆς παρεχομένης εἰς τὴν καθυστερημένην ταύτην περιοχὴν τεχνικῆς βοήθειας.

Τὸ ἐπιτελεσθὲν ὑπὸ τῶν ὑπαλλήλων τούτων ἔργον κατὰ τὴν λήξασαν τριετίαν ὑπῆρξεν ἰκανοποιητικὸν καὶ θεωρεῖται, ὅτι ὑπεβोधῆσε σοβαρῶς τὴν ἀνέλιξιν τῆς οἰκονομίας τῆς Ζώνης, διότι εἰς τὰς ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχὰς εἶναι γε-

νικῶς παραδεδεγμένον ὅτι αἱ ἀνθρώπινα ἐπενδύσεις εἶναι λίαν παραγωγικαί.

Ἦδη, διὰ τῆς μελετωμένης καταργήσεως τῶν Ὑπηρεσιῶν τῆς Ζώνης πειραματισμοῦ καὶ Ἐπιδείξεως, τὸ προσωπικὸν τοῦτο θὰ παύσῃ ἐργαζόμενον χωρὶς νὰ προβλέπωμεν ὅτι θὰ ἀναπληρωθῇ, ἔστω καὶ ἐν μέρει, ὑπὸ τῶν μονίμων Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ Ὁργανισμῶν, λόγῳ ἀφ' ἑνὸς μὲν τῆς ἀνεπαρκειᾶς προσωπικοῦ τῶν διαφόρων Ὑπουργείων καὶ ἀφ' ἑτέρου λόγῳ τοῦ λίαν ἀπομεμακρυσμένου ἀπὸ τοῦ Κέντρου τῶν Ἀθηνῶν τῆς περιοχῆς, εἰς ἣν λίαν δυσχερῶς τοποθετούμενοι οἱ ὑπάλληλοι παραμένουν. Θὰ ὑπάρξῃ οὕτω κίνδυνος ἀνακοπῆς τῆς σημειωθείσης κατὰ τὴν περίοδον λειτουργίας τοῦ Προγράμματος τῆς Ζώνης βελτιώσεως τῆς τεχνικῆς καὶ πνευματικῆς ἀνελεγκτικῆς κινήσεως τῶν κατοίκων τῆς Ζώνης.

Τὸ πρόβλημα τῆς ἐνισχύσεως τῆς περιοχῆς οὐ μόνον τῆς Ζώνης Πειραματισμοῦ καὶ ἐπιδείξεως, ἀλλὰ καὶ ὁλοκλήρου τῆς Υ.Π.Α.Η. (Ἡπειρος—Κέρκυρα—Λευκάς), διὰ προσωπικοῦ, θεωροῦμεν βασικόν, διότι ἡ ἐφαρμογὴ οἰουδήποτε προγράμματος προϋποθέτει ὑπαρξὶν προσωπικοῦ τὸ ὁποῖον θὰ διδάξῃ τὸν καθυστερημένον πληθυσμὸν τῆς περιοχῆς βελτιωμένας μεθόδους τεχνικῆς καὶ θὰ ὑποβοηθήσῃ τοῦτον εἰς τὴν ἀρτιωτέραν ὀργάνωσιν τῆς οἰκονομίας του.

Πέραν τούτων, τόσον διὰ τὴν περιοχὴν τῆς Ζώνης ὅσον καὶ δι' ὁλοκλήρου τὴν περιοχὴν τῆς Υ.Π.Α.Η., δεδομένου ὅτι ἀπὸ ζετίας συνεχίζεται ἔντονον μεταναστευτικὸν ρεῦμα πρὸς τὰς χώρας τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης καὶ κυρίως τὴν Γερμανίαν, θεωρεῖται σκόπιμος ἡ ἴδρυσις σχολείων βραχίαις σχετικῶς διαρκείας πρὸς ἐκπαίδευσιν τῶν μεταναστῶν εἰς τὴν Γερμανικὴν καὶ εἰ δυνατόν καὶ εἰς ὠρισμένους κλάδους τεχνικῆς, τοὺς ὁποίους θὰ ἀσκήσουν ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ.

Δι' ὅλοις τοὺς ἀνωτέρω λόγους, θεωροῦμεν ἀπαραίτητον τὴν πρόσληψιν συμπληρωματικοῦ προσωπικοῦ διὰ τὴν πλαισίωσιν τῶν Ὑπηρεσιῶν τῶν λοιπῶν Νομῶν τῆς Υ.Π.Α.Η. Βεβαίως, τὸ προσωπικὸν τοῦτο θὰ εἶναι σκόπιμον νὰ προσλαμβάνηται, ἐφ' ὅσον εἶναι δυνατόν, ὑπὸ τῶν φορέων Ὑπουργείων.

Κατὰ τὸ 1962 τὸ προσωπικὸν τῆς Υ.Π.Α.Η. ἐξεπόνησεν ἱκανὸν ἀριθμὸν μελετῶν, αἵτινες ἐλπίζομεν νὰ τύχουν ἐφαρμογῆς κατὰ τὰ προσεχῆ ἔτη.

Ἐπίσης, ἀνετέθη εἰς διαφόρους Οἴκους ἡ μελέτη τουριστικῆς καὶ βιομηχανικῆς ἀναπτύξεως τῆς Ἡπείρου καὶ ἐλπίζομεν ἐντὸς τοῦ 1963 νὰ ἔχωμεν τὰς μελέτας ταύτας, ὥστε νὰ προχωρήσωμεν εἰς τὴν ἐκπόνησιν κατασκευαστικῶν πλέον μελετῶν διὰ τὰ διάφορα ἔργα.

Τέλος, τὸ Γραφεῖον Οἰκονομικῶν καὶ Κοινωνικῶν μελετῶν τῆς Υ.Π.Α.Η. ἤρχισεν ἤδη τὴν ἀναπροσαρμογὴν τοῦ 5ετοῦς Προγράμματος Ἀναπτύξεως Ἡπείρου, ὡς καὶ τὴν μελέτην ἐκβιομηχανίσεως τῶν περιοχῶν τῆς Υ.Π.Α.Η. Ἐλπίζεται ἡ ἐντὸς τῶν 1963 ὁλοκλήρωσις τῶν μελετῶν τούτων.

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΔΗΜΟΣΘ. ΚΟΚΚΙΝΟΥ

ΛΟΥΣΒΙΤΣ

ΔΡΑΜΑ ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΠΡΑΞΕΙΣ ΚΑΙ
ΕΠΤΑ ΕΙΚΟΝΕΣ

ΠΡΟΣΩΠΑ

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΧΕΡΣΤΕΝ: Γενικός Διοικητής του Στρατοπέδου
ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΑΡΧΗΣ ΦΩΝ ΚΡΑΟΥΣ: Στρατοπεδάρχης
ΛΟΧΑΓΟΣ ΣΜΑΡΤΣ: 'Αξιωματικός στην ύπηρεσία του Φών Κράους
ΕΥΑ: Κόρη του Φών Κράους
ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ: Πέντε άτομα (τεσσερις άντρες και
μιά γυναίκα)
ΟΜΗΡΟΙ ΚΡΑΤΟΥΜΕΝΟΙ: Δέκα-έντεκα πρόσωπα με καθορισμένα
όνόματα και χαρακτηρισ, σύμφωνα με το κείμενο της Δεύ-
τερης Πράξης
ΓΕΡΜΑΝΟΙ ΣΤΡΑΤΙΩΤΕΣ: Πέντε βουβά—σχεδόν—πρόσωπα
ΥΠΑΞΙΩΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΥΠΑΣΠΙΣΤΗΣ ΤΗΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ: Χωρίς
ὄνομα

Η ΔΡΑΣΗ ΞΕΤΥΛΙΓΕΤΑΙ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟΠΕΔΟ ΤΟΥ ΛΟΥΣΒΙΤΣ

ΕΙΚΟΝΑ ΠΡΩΤΗ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

Σκηνικό: Στο γραφείο της Διοίκησης του Στρατοπέδου. Γραφείο λιτό με δυο παράθυρα αντίκρυ απ' την πλατεία. 'Η πόρτα, πολύ μεγάλη, να κλείνει προς τὸ κοινό. Στὸν τοίχο, κρέμεται ἕνας εὐδιάκριτος χάρτης με χοντρές γραμμές καί, πάνω απ' τὸ γραφείο, ἡ φωτογραφία τοῦ Χίτλερ. 'Η ἐπίπλωση κι' ἡ διευθέτηση τοῦ ἐσωτερικοῦ νὰ γίνουν απ' τὸν σκηνοθέτη σὲ συνεργασία με τὸν σκηνογράφο, σύμφωνα με τὸ πνεῦμα τοῦ ἔργου.

Καθὼς ἀνοίγει ἡ αὐλαία: 'Ο Στρατηγὸς Χέρστεν ἐνεργεῖ ἐπιθεώρηση, εὐθυμὸς, μπροστὰ στὸν Φὼν Κράους. 'Η

παράσταση τῶν προσώπων νὰ γίνεται μὲ πρωτοβουλία τοῦ σκηνοθέτη.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ληξιαρχεῖο..., ληξιαρχεῖο Εὐρώπης, Συνταγματάρχα. Ἔτσι μοῦ ἀρέσει νὰ φαντάζομαι τὸ στρατόπεδο (γελάει)...
Γιὰ φαντάσου!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Κρίμα ποῦ δὲν γράφετε θέατρο, Στρατηγέ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Πῶς τὸ φαντάστηκες;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Τὴν κάποιος κρατούμενος... Πέθανε.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Αὐτὸς ἔπρεπε νὰ ζήσει. Εἶχε φαντασία.

(Στὸ μεταξύ, ἀκούγεται μιὰ ὁμοβροντία. Ὁ Χέρστεν ταραάζεται κάπως καὶ κυττάζει ἐρωτηματικά τὸν Φὸν Κράους.)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἤσυχα). Δὲν εἶναι τίποτα...

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ὁ Λοχαγὸς Σμάρτς ποῦ εἶναι;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐννοῶντας)... Ἐκεῖ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Δίνετε πολλὴ ἐπισημότητα... Στὸ Νταχάου ἀναθέτουν στοὺς ὑπαξιωματικούς (σηκώνεται)... Τελείωσα, Συνταγματάρχα (παύση). Ἄν εἶταν ὁ Σμάρτς, θὰ κάναμε ἓνα καρὲ γιὰ χαρτιὰ (παύση)... Κι' αὐτὸς ἀκόμα ὁ Χριστιανισμὸς, γιὰ νὰ φτάσει ἀπ' τὴ Ρώμη στὸ Βυζάντιο, ἔκαμε τετρακόσια χρόνια πορεία, χύνοντας αἷμα. Θὰ πεις: Οἱ Χριστιανοὶ δὲν σκοτώναν, ἀλλὰ σκοτώνονταν. Τὸ ἴδιο κάνει.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Σκέψου νὰ εἶταν τὸ ἴδιο!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Κατὰ τοῦτο διαφέρει: Ὅτι δὲν θὰ χρειαστοῦμε τώρα τὴν εὐλογία τῶν αἰώνων. (Παύση)... Δὲν σκοτωνόμαστε γιὰ νὰ σωθοῦμε. Κατάλαβες;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Μιὰ μάχη μὲ τὸ θάνατο τῶν ἀνθρώπων.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Περίπου, Συνταγματάρχα! Οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ γίνουν μονάδες, ἀριθμητικὰ ψηφία... Γιὰ νὰ κινήσουμε τὴ ζωὴ σὰν ἓνα λογιστήριο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Δὲν μπορῶ νὰ φανταστῶ ἓνα τέτοιο λογιστήριο (παύση)... Δὲν ξέρω ἂν θὰ τελειώσει ποτὲ αὐτό. Ἀρχίζω νὰ φοβᾶμαι πὼς στὰ στρατόπεδα φυτεύεται ἡ ψυχὴ αὐτῶν ποὺ πεθαίνουν... Χωρὶς νὰ τὸ θέλω, ὅταν κυττάζω τοὺς ὁμήρους στὰ μάτια, νοιώθω ἓνα φόβο, κάτι σὰν φαντάσματα νὰ γιομίζουν ὁλοῦθε τὸ Στρατόπεδο.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Μιλᾶς σὰν κρατούμενος, Συνταγματάρχα Φὸν Κράους. Σοῦ ἐπιβλήθηκε ἡ ψυχολογία τῶν ὁμήρων... Νομίζω πὼς δὲν φτάνουν οἱ ὑποσχέσεις τῶν ἱεραποστόλων.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Δὲν ἀμφιβάλλω, Στρατηγέ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Πρέπει νὰ μὴν ἔχουμε καρδιά, Συνταγματάρχα Φὸν Κράους... Μονάχα ἔτσι θὰ ζήσουμε. (Παύση).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Τρομερὲς ἀλήθειες, Στρατηγέ Χέρστεν!.. Ὅταν κυττάζω στὰ μάτια αὐτοὺς ποὺ πεθαίνουν ἐδῶ, φαίνεται νὰ ἔχουν κάτι βαθύ, μιὰν ἀπόμακρη ἀναλαμπὴ ἀπόνα ὄραμα (παύση)... Σὰν νὰ περιμένουν κάτι τραγὸ ποὺ θὰ ἔρθει...

ΧΕΡΣΤΕΝ. Πρέπει νὰ μὴν ἔχουμε αισθήματα... Ὁ οἰκτός, ὁ ἔρωτας, ἡ ἀγάπη... Ὅλ' αὐτὰ τὰ ἄρρωστα ὄνειρα πρέπει νὰ λείψουν. (Παύση). Καὶ μὴν περιμένεις νὰ βρεῖς κανένα ὄραμα σ' αὐτά, Συνταγματάρχα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ξέρετε, Στρατηγέ, είναι γιατί σκέφτηκα λίγο σαν ένας άνθρωπος... παρ' όλο που αυτό είναι μια ξεπερασμένη όψη ζωής.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Πρὸ παντός, δὲν ὑπάρχουν ἄνθρωποι. Καὶ μονάχα μὲ τὸ θάνατο φτιάχνουν κάτι: ἀφήνουν μιὰ θέση κενή στὴ ζωή... Κι' ἐμεῖς θέλομε χώρο, χώρο..., γιὰ νὰ ὑπάρξουμε, Φὸν Κράους!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Εἰσαι ποιητής, Στρατηγέ;

ΧΕΡΣΤΕΝ (γελάει). Ποιητής χωρὶς καρδιά, Φὸν Κράους;.. Ναι, νοιώθω καθὼς οἱ βόμβες, καθὼς οἱ μηχανές... Κατάλαβες; (Παύση).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ὅταν μιλάς, φαντάζομαι νὰ δρασκελίζεις τὰ συματοπλέγματα καὶ νὰ περπατᾶς πάνω στὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Προξενεῖς κατάπληξη!..

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ἔτσι ἀκριβῶς πρέπει νὰ εἶναι ὁ σημερινὸς ἄνθρωπος, Συνταγματάρχα Φὸν Κράους... Δὲν ὑπάρχει ἄλλη ἀλήθεια.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Μιὰ ἀλήθεια τόσο τρομερή!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ἔτσι εἶναι πάντοτε ἡ ἀλήθεια, Φὸν Κράους... Τὴν ἀντικρύζεις ἀπ' τὴν κοινὴ μοῖρα, γι' αὐτὸ τὴν βλέπεις νὰ εἶναι τρομερή.

(Στὸ μεταξύ, μπαίνει μέσα ὁ Σμάρτς. Χαιρετᾶει κι' ἀναφέρει στὸν Φὸν Κράους, ὀλότελα ὑπηρεσιακά.)

ΣΜΑΡΤΣ... Ἐγινε κατὰ τὰς διαταγὰς, Συνταγματάρχα!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Γιὰ τὴν ἐκτέλεση;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. (Παύση)... Ναι, Στρατηγέ. (Πρὸς τὸν Σμάρτς)... Ἄλλο τίποτα εἶχαμε, Λοχαγέ;

ΣΜΑΡΤΣ. Ἡσυχία, Συνταγματάρχα! (Παύση).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐρεθισμένος)... Ἡσυχία... ἡσυχία... εἶναι κάτι φοβερὸ αὐτὴ ἡ ἡσυχία στὰ Στρατόπεδα. (Παύση. Πρὸς τὸν Σμάρτς.) Εἰσαι ἐλεύθερος!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Μποροῦμε τώρα νὰ κάνουμε τὸ καρέ!.. Ὅταν κανεὶς εἶναι λεύτερος ὑποφέρει.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Τί λές, Λοχαγέ Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ. Δὲν ἔχω ἀντίρρηση,

(Κάθονται κι' οἱ τρεῖς, ἐνῶ ὁ Σμάρτς μοιράζει χαρτιά.)

ΧΕΡΣΤΕΝ. Γιὰ τί ρώτησες, Συνταγματάρχα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ δυσφορία). Νά..., εἶταν ἐκεί ὁ Λοχαγός.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Καὶ κρατεῖ πένθος;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ἔ, ὄχι!.. Ἀλλὰ κρατᾶει ἡμερολόγιο.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ὅλοι δῶ μέσα βλέπω εἶστε ρομαντικοί!.. Ἀλήθεια, Λοχαγέ;

ΣΜΑΡΤΣ (παύση). Μ' ἀναγκάζουν ξέρετε οἱ περιστάσεις... αὐτοὶ ποὺ πεθαίνουν... Ὅχι ἀπὸ ἀδυναμία, Στρατηγέ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Καὶ τί μποροῦν νὰ κάμουν αὐτοὶ ποὺ πεθαίνουν;

ΣΜΑΡΤΣ. Νά...(παύση)... ἓνας, πρὶν ἀπ' τὴν ἐκτέλεση... μού ἔδωκε αὐτὴ τὴν φωτογραφία. Γιὰ νὰ τὴν στείλω πίσω...

(παύση)...Καταλάβετε; (Βγάζει και δείχνει τή φωτογραφία στον Χέρστεν, πού τήν παίρνει)

ΧΕΡΣΤΕΝ. "Α!, κι' είναι πολύ όμορφη. (Τήν δείχνει στον Φ. Κράους)...Γιά ιδές, Συνταγματάρχα! (πάλι πρὸς τὸν Φὸν Κράους)... Καλή γιά νά κάμεις μιάν ἀναμνηστική συλλογή (παύση)...Λές κι' ἡ ζωὴ δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ποίημα...Και μποροῦσε, αὐτὸς πού τήν εἶχε, νά ὄνειρεύεται...Τί φοβερό! (Φαίνεται πὼς κάτι εἶδε στή φωτογραφία)... "Α!, κι' ἔγραψε κιόλα... (διαβάζει μεγαλόφωνα): «...Τώρα νά συνεχίσεις μονάχη. Σὲ φύλαξα ὡς τὸ θάνατο...Χαῖρε, 'Ιουλία». Δὲν βγάζω τὴν ὑπογραφή του... "Αλλά, δὲν ἔχει σημασία. Τώρα δὲν ὑπάρχει πιὰ (παύση. Πρὸς τοὺς ἄλλους, δείχνοντας τὴ φωτογραφία). Κύριοι, μ' αὐτὸ τὸ ὄνειρο παλεύουμε (παύση)... Καὶ πέθανε, λοιπόν, κρατῶντας μιάν ἀνάμνηση... Δὲν εἶναι στὸ Μέτωπο ἢ μάχη πού δίνομε. (Παύση. "Υστερα κοροϊδευτικά):...Χαῖρε, 'Ιουλία...ἀπ' τὴν 'Αλεξάνδρεια (πετάει τὴν φωτογραφία πάνω στὸ τραπέζι)...Τί λές, Λοχαγέ;

ΣΜΑΡΤΣ. Τίποτα (παύση)...Θυμᾶμαι πὼς κύτταξε τὴ στιγμή...(παύση). Εἶταν σὰν νά περίμενε μιὰ συνάντηση (ξαναπαίρνει τὴ φωτογραφία).

ΧΕΡΣΤΕΝ. Τὰ ὄνειρα τῆς 'Ιουλίας ἄς μείνουν... Γιά νά φυτρώσουν λουλούδια στὸν τάφο τοῦ...ἀγαπημένου της. Πιάσε τὰ χαρτιά, Συνταγματάρχα. Καὶ κόψε... "Εσὺ δὲν ἔχεις σειρά; (Ξαναρχίζουν τὸ παιγνίδι, γιά ἓνα περίπου λεπτό)...Νά!.., δὲν ἀμφιβάλλω πὼς κι' αὐτὸς θὰ ἤξερε χαρτιά...Κι' ὁμως, (παύση), πέθανε. Περίεργο!.. Τὸ σκέφτηκες, Φὸν Κράους;!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Αὐτὸ μονάχα;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ναί. Εἶναι δύσκολο νά τὸ ξεχωρίσεις.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Τί ἀξία θὰ εἶχε;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Νά, εἶναι κάτι πού κάνομε κι' ἐμεῖς!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Μὰ εἶναι τόσο κοινό, Στρατηγέ!.. "Υπάρχουν κι' ἄλλοι πού δὲν εἶναι σὰν ἐμᾶς...Νά, ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς πού ντουφεκίζονται, εἶναι ζωγράφοι, καὶ μουσικοί, καὶ ποιητές...

ΧΕΡΣΤΕΝ. Αὐτὰ εἶναι πράγματα πού δὲν ἔχουν ἐδῶ θέση. Στὸ κάτω κάτω δὲν πρέπει νά μᾶς ἐνδιαφέρουν (παύση).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ...Πάλι, ἡ ζωὴ χωρὶς ὄνειρα, χωρὶς πνεῦμα...

ΣΜΑΡΤΣ. Τὸ ἴδιο λέν κι' οἱ κρατούμενοι.

ΧΕΡΣΤΕΝ (θυμωμένα)...Μονάχα μὲ τὰ ὄπλα, Φὸν Κράους. (Πιάνουν τὰ χαρτιά καὶ παίζουν ἀμίλητοι. Μπαίνει ἓνας ὑπαξιωματικός.)

ΥΠΑΞΙΩΜ. Ἦρθε μιὰ 'Επιτροπή.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Τί 'Επιτροπὴ εἶναι;

ΥΠΑΞΙΩΜ. Διεθνῆς 'Ερυθρὸς Σταυρὸς... Ζητάει νά γίνει δεκτὴ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. 'Ανάκριση ζητάει; (γελάει)... Νά μὴν ἔρθουν!

ΥΠΑΞΙΩΜ. Εἶναι καὶ δυὸ δικοί μας...Μιὰ Κυρία ἐνὸς ὑπουργοῦ, κι' ἄλλος ἓνας...τὸν ξεχνᾶω. Πάντως ἀπ' τοὺς μεγάλους.

ΧΕΡΣΤΕΝ (νευριασμένα). Δὲν τὸ χώνεψαν;.. Τί νά κάμουν στὸ Στρατόπεδο, γιά μεγαλοφυχία ἔρχονται;..Εἶναι γελοῖο (παύση)...Νὰ περάσουν!

(Μπαίνει η Έπιτροπή. Η γυναίκα ανάλαμβάνει να συστήσει τους ξένους απ' τους άντρες, ενώ ο ένας, ο Γερμανός, συστάνεται από μονάχος του. Ατμόσφαιρα χωρίς ζωηρότητα, κενή.)

ΓΥΝΑΙΚΑ. Είμαι η Κυρία του ύπουργού Ρίνκερ... Ο Στρατηγός Χέρστεν;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Μάλιστα. (Δείχνει και τους άλλους δυό)... Ο Συνταγματάρχης Φόν Κράους κι' ο Λοχαγός Σμάρτς.

ΓΥΝΑΙΚΑ (παρουσιάζοντας την Έπιτροπή). Ο κύριος Άνταμ, Πρόεδρος, ο κύριος Φάινε και ο κύριος Άνέλλι.

ΑΝΤΡΑΣ (παρεμβαίνει). Χέλντερ, Στρατηγέ, της Καγκελαρίας.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Καθήστε. (Παύση. Κάθονται οι δυο τρεις απ' άλλους)... Λοιπόν;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (ένω βγάζει κάτι χαρτιά). Ήρθαμε κατόπιν ειδικής έντολης... Θα είχατε την καλωσύνη να μās βοηθήσετε για να λάβουμε γνώση των αναγκών που έχουν οι Κρατούμενοι;

ΧΕΡΣΤΕΝ (έν ψυχρῶ)... Δέν καταλαβαίνω γιατί να κάμετε τόν κόπο (παύση). Τι μπορεί να προσφέρει ο Έρυθρός Σταυρός κι' η Κυρία Ύπουργού στο Άουσβιτς; (Τους κτύπτει...) (Παύση).

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Μά... Στρατηγέ... Είμαστε ο Έρυθρός Σταυρός!

ΓΥΝΑΙΚΑ. Στρατηγέ, ξέρετε... Η Γερμανία...

ΧΕΡΣΤΕΝ (θυμωμένος λίγο)... Δέν πιστεύω να φαντάζεστε πῶς ο Έρυθρός Σταυρός, κι' η Φιλανθρωπική Έταιρία, κι' η Έταιρία Άηηλίκων, κι' η Έταιρία Προστασίας Ζῶων... κι' όλα αυτά τὰ ποικιλώνυμα να υπάρχουν ἀλήθεια στὸν πόλεμο... (Δείχνει ἔξω, ἀπ' τὸ παράθυρο)... Ορίστε!.. (παύση)... Σωροὶ ἀπὸ ὄσπια, ἄταφοὶ σκελετοὶ... ῥάκη ἀνθρώπινα... Αὐτὸ εἶναι τὸ Στρατόπεδο! (παύση μεγάλη)... Τί ἤρθατε να κάμετε, λοιπόν;

ΓΥΝΑΙΚΑ. Η ἀποστολή που ἔχομε εἶναι ἱερή... Η Γερμανία, Στρατηγέ Χέρστεν, δίνει κι' ἐδῶ μιὰ μάχη.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Τι θέλετε, Κυρία ὑπουργού, ἀφοῦ δέν ἔρχεστε να καταργήσετε τὰ Στρατόπεδα... Δέν σās εἶπε ὁ Κύριος Ρίνκερ πῶς ἡ μάχη στὰ Στρατόπεδα δέν γίνεται με ἱεραποστόλους; (Παύση. Ξαναδείχνει ἀπ' τὸ παράθυρο)... Κύριοι, αὐτὸ εἶναι ὁ πόλεμος!.. (παύση)... Παντοῦ: στὸ Άουσβιτς, στὸ Νταχάου, στὸ Μπέλσεν, εἶναι τὸ ἴδιο. Ὑπάρχουν τὰ Στρατόπεδα κι' ἐμεῖς! Κι' αὐτὲς οἱ δυὸ ἔννοιες χωρίζονται ἀναμεταξύ τους μονάχα με θάνατο... (Παύση)... Γιατί, Κύριε Χέλντερ, μ' ἔστειλε δῶ ἡ Καγκελαρία... Κι' ἐσεῖς γιατί ἤρθατε τώρα;

ΑΝΤΡΑΣ. Για τὸ ἴδιο πρᾶγμα, Στρατηγέ! Πρέπει να κερδίσουμε κι' ἐδῶ τὸν πόλεμο. Στὴν ψυχὴ τῶν ἀνθρώπων.

ΧΕΡΣΤΕΝ (γελῶντας). Τότε να πετάξουμε τὰ δπλα, Κύριε Χέλντερ. Καὶ να κλειστοῦμε οἱ ἴδιοι στὰ Στρατόπεδα.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Στρατηγέ, ἡ Γερμανία εἶναι χώρα με παρελθόν.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Για τοὺς ἄλλους, ὄχι για τὴν ἴδια, Πρόεδρε.

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μās ἐξευτελίσετε, Στρατηγέ!

ΧΕΡΣΤΕΝ (μέ πάθος). Γιατί να μᾶς ενδιαφέρουν οἱ Κρατούμενοι, ἀφοῦ γι' αὐτούς κάναμε τὰ Στρατόπεδα;.. (παύση)... Καί γιατί να ἔρχεστε τώρα να δώσετε ἕνα κομμάτι ψωμί, μιὰ ἔνεση, στους ἀνθρώπους πού δὲν σᾶς ενδιαφέρει ἡ ζωὴ τους;.. Κι' ὅσο γιὰ τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς Γερμανίας...(γελάει δυνατά)... θὰ γίνονταν ἀσφαλῶς, ἂν ἔχανε τὸν πόλεμο αὐτόν. Ἀντίθετα, Κύριοι, ἐξευτελισμὸς εἶναι ὅταν ζητωκραυγάζομε τὸν πόλεμο καὶ ψυχοπονᾶμε γιὰ τοὺς νεκροὺς (γελάει μέ πάθος εἰρωνείας)... Καί να στέλλομε, μαζί με τὰ κανόνια, καὶ λίγους ἐπιδέσμους γιὰ τοὺς τραυματίες τῶν ἐχθρῶν...(Παύση. Ξαναδείχνει ἀπ' τὸ παράθυρο). Αὐτὴ εἶναι ἡ πραγματικότητα... Κι' ἡ Γερμανία, σ' αὐτὸν τὸν χῶρο, χωρίζεται ἀπ' τὸν ὑπόλοιπο κόσμο. (Παύση)... Τί να κάμετε; Κι' ἂν λυπᾶστε, ἂν δὲν ἐγκρίνετε τὸν πόλεμο, (ἔντονα) τότε, ἢ καταργῆστε τον ἢ, ἂν δὲν μπορείτε να τὸ κάμετε, ν' ἀφήσετε τίς ἀγαθοεργίες καὶ να κλειστῆτε κι' ἐσεῖς μέσα στὰ συρματοπλέγματα... Γιὰ να πεθάνετε, γιὰ να περιμένετε καθῶς αὐτοῖ... Θὰ ἔχετε να κάμετε κάτι: μιὰν ἀξία πού δίνει ὁ θάνατος...(ἤρεμα)... Μὴ νομίζετε πῶς δὲν σᾶς δέχομαι.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Στρατηγὲ Χέρστεν, δὲν ἤρθαμε στὸ Ἄουσβιτς σὰν ἀντίπαλοι. Ἔνας Σουηδὸς εἶμαι, πού δὲν ἀνήκει οὔτε καὶ στὴν πατρίδα του. Γιὰ τὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ, ὁ πόλεμος καὶ τὰ Στρατόπεδα δὲν ὑπάρχουν. Ὑπάρχουν μονάχα οἱ ἀνθρώποι, ὅλοι οἱ ἀνθρώποι, χωρὶς τίς διαφορὲς πού τοὺς χωρίζουν. Ἐκεῖ σταματᾶει κι' ἡ ἀποστολὴ μας. Καὶ δὲν θέλομε να ξέρομε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸν οἶκτο κι' ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη ἀλληλεγγύη.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Δὲν ὑπάρχουν αὐτὰ γιὰ κείνους πού σκοτώνονται. Ὑπάρχει μονάχα ἡ πάλη. Καὶ στὸ Ἄουσβιτς παλεύομε, Πρόεδρε. Ὑπάρχουν οἱ Κρατούμενοι κι' ἐμεῖς. Αὐτοὶ ζητᾶν να ζήσουν κι' ἐμεῖς ζητᾶμε να πεθάνουν αὐτοί. Γιὰ να ζήσουμε! Ἡ ζωὴ τοῦ ἑνὸς εἶναι ὁ θάνατος τοῦ ἄλλου. Ἔτσι, δὲν ὑπάρχει ἀνάμεσά μας ἔλεος... Εἶναι ζήτημα ζωῆς ἢ θανάτου αὐτὴ ἡ πάλη... (Γελάει εἰρωνικά)... Δὲν δένονται οἱ ψυχὲς τους μ' ἕναν ἐπίδεσμο. Κι' ὁ οἶκτος δὲν εἶναι γιὰ κείνους πού βάνουν τὴ ζωὴ τους στὸ θάνατο, παρὰ εἶναι μονάχα γιὰ κείνους πού δὲν μποροῦν να παλέψουν. Καὶ τέτοιοι δὲν ὑπάρχουν στὸ Ἄουσβιτς. (Παύση)... Ἔτσι ἀντιμετωπίζομε δῶ ὁ ἕνας τὸν ἄλλον... Γιὰ μένα, γιὰ τὴν Γερμανία, αὐτὲς οἱ χιλιάδες πού βρῖσκονται στὰ συρματοπλέγματα, εἶναι μονάχα ἕνας ἀνθρώπος, μιὰ ιδέα. Γι' αὐτὸ κι' ὁ θάνατος, ἀκόμα ὅλων μαζί, δὲν εἶναι παρὰ ὁ θάνατος ἑνὸς ἀνθρώπου μονάχα...(παύση)... Λοιπόν, τί μπορείτε να κάμετε ἀνάμεσά μας;

ΑΝΤΡΑΣ. Στρατηγὲ, κι' ἡ Γερμανία εἶναι ιδέα.

ΧΕΡΣΤΕΝ (ἔντονα, χτυπῶντας τὸ στήθος). Ἐγὼ εἶμαι ἡ Γερμανία! (Παύση)...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Μὰ ἤρθαμε γιὰ τοὺς Κρατούμενους!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Εἶναι ταπείνωση αὐτό, Κυρία. (Παύση)...

Τοὺς κυτιάζατε ποτὲ στὰ μάτια;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ναί... Κι' αὐτοὶ πού ἔχουν μιὰ πίστη δὲν.

ταπεινώνονται...Γιατί, Κύριε Πρόεδρε, θέλετε να προστατέψετε αυτούς τους ανθρώπους;

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Αυτή είναι η αποστολή μας.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Δεν χρειάζεται...Πρέπει ν' απαλλαγούμε απ' αυτές τις αδυναμίες...Οι άνθρωποι χωρίς οίκτο, χωρίς αλληλεγγύη, χωρίς φόβο.

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Στρατηγέ, οι θεωρίες που έχετε είναι καταπληκτικές!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Δεν υπάρχουν εδώ άλλες...(παύση)...Όταν δεν έχετε γι' αυτούς κάποιο μήνυμα ζωής, δεν υπάρχουν!.. Οι άνθρωποι δεν περιμένουν ποτέ εκείνους που δεν έχουν να πουν τίποτα (παύση)...Μπορείτε να τους σώσετε;...(παύση)...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (σχεδόν με τρόμο)...Όχι.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Έ, τότε, δεν υπάρχουν.

ΧΕΛΝΤΕΡ (πρός τον Πρόεδρο)...Ξέρετε, η ψυχολογία των Στρατοπέδων είναι ακατανόητη ακόμα και για μας (παύση)...Μην παρεξηγείτε!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Στους ουδέτερους δεν υπάρχει καμιά ψυχολογία... (πρός τον Φόν Κράους). Συνταγματάρχα, εγώ δεν καταλαβαίνω τί θέλει ο Έρυνθρος Σταυρός στο Άουσβιτς...Σεΐς;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ...Ούτε κι' εγώ (παύση)... Έσύ, Λοχαγέ Σμάρτς;..

ΣΜΑΡΤΣ. Ξέρω μονάχα πώς οι Κρατούμενοι θέλουν να ζήσουν...Και νομίζω πώς δεν φέρνετε αυτό, Κύριοι...(παύση)... Οι άνθρωποι αυτοί ζητάν να νικήσουν την μοίρα τους. Γι' αυτό, ακόμα κι' όταν πεθαίνουν, είναι σαν μεθυσμένοι...δραματίζονται κάτι που το νοιώθουμε...

ΠΡΟΕΔΡΟΣ. Και τί θα είχατε να προτείνετε;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Να τους αφήσετε ήσυχους...Και να επιστρέψετε στην ουδέτερη χώρα σας...Ν' ασχοληθίτε με ροδακινίες...—ξέρετε, είναι το δένδρο που μου άρεσει την άνοιξη—... (παύση)...Κι' όταν τελειώσει ο πόλεμος, να ξανάρθετε στο Άουσβιτς...Για την ώρα, πείτε πώς δεν ζητε. Υπάρχουν μονάχα αυτοί που συγκρούονται...

ΓΥΝΑΙΚΑ. Είστε καταπληκτικός, Στρατηγέ Χέρστεν!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Πρέπει να γίνουν όλοι οι άνθρωποι καταπληκτικοί!

(Ο Πρόεδρος και τα Μέλη της Έπιτροπής σηκώνονται για να φύγουν. Στο μεταξύ, ο Χέλντερ κι' η Κυρία Ρίνκερ προσπαθούν ν' αντιδράσουν.)

ΠΡΟΕΔΡΟΣ (πικρά και ύπαινικτικά). Θα προσπαθήσουμε να ξανάρθουμε.

ΧΕΡΣΤΕΝ (σαρκαστικά). Πρώτα να πητε παντού πώς ή τύχη όλων μας κρίνεται στα Στρατόπεδα..., όχι στα Μέτωπα.

ΑΝΤΡΑΣ. Ξέρετε καλά τί κάνετε αυτήν τη στιγμή, Στρατηγέ Χέρστεν;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ξέρω...Καλύτερα από σας, κύριε Χέλντερ. Έδώ, εγώ είμαι η Γερμανία (θυμωμένος δείχνει το Στρατόπεδο)...κι' αυτοί εκεί, στα σύρματα, είναι η Ευρώπη. (Παύση. Προς τον Φ. Κράους). Συνταγματάρχα!, να διευκολύνεις την

έπιστροφή τῆς Ἐπιτροπῆς...Κύριοι, λυπᾶμαι πὺ δὲν εἶχαμε νὰ ποῦμε τίποτ' ἄλλο (παύση)...Χαίρετε!

(Ὁ Φ. Κράους ἐκτελεῖ τὴν διαταγὴν, ἐνῶ ἡ Ἐπιτροπὴ φεύγει λέγοντας ἕναν χαιρετισμὸ τυπικό.)

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ὅταν ξανάρθετε, ἐλπίζω νὰ ἔχετε γιὰ νὰ κάμετε κάτι στὸ Ἄουσβιτς..Θὰ ὑπάρχουν καὶ τότε οἱ τάφοι, ἀλλὰ γιομάτοι μονάχα μὲ κόκκαλα κι' ὄχι μὲ τὸν οἶκτο σας.

ΓΥΝΑΙΚΑ (καθὼς βγαίνει)...Θὰ τὰ ξαναποῦμε στὸ Βερολίνο, Στρατηγέ!

ΧΕΡΣΤΕΝ (περήφανα). Ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχουν Στρατόπεδα!

(Ἡ Ἐπιτροπὴ κι' ὁ Φ. Κράους φεύγουν. Στὸ γραφεῖο μένουν ὁ Χέρστεν κι' ὁ Σμάρτς. Μικρὴ παύση.)

ΧΕΡΣΤΕΝ...Ἀνόητοι πὺ εἶναι οἱ ἄνθρωποι, Σμάρτς!.. Σκοτώνονται μεταξύ τους, φονεύει ὁ ἕνας τὸν ἄλλον, ἐπίσημα, ὀργανωμένα, μὲ ὄλες τὶς νόμιμες διατυπώσεις...—ἀλήθεια, τὸ σκέφτηκες αὐτό, Σμάρτς; —...κι' ὕστερα...(παύση)... Ἀντὶ νὰ καθήσουν νὰ βροῦν γιὰ τὸ νὰ σκοτώνονται, ἔρχονται γιὰ νὰ παρηγορήσουν αὐτοὺς πὺ πεθαίνουν...Φρενοκομεῖο!..(παύση)...ἀλλοῖμονο!

ΣΜΑΡΤΣ. Ξέρετε, μᾶς θεωροῦν τρελλούς, Στρατηγέ.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ἡ γνώμη τους δὲν ἔχει ἀξία. (Παύση)...Θ' ἀργήσει ὁ Φὸν Κράους;

ΣΜΑΡΤΣ. Δὲν φαντάζομαι. Τὸν χρειάζεστε;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Νά...Ξέρετε, ὅταν εἴμαστε περισσότεροι, εἴμαστε πιὸ καλά.

ΣΜΑΡΤΣ (ἀποκαλυπτικά)...Φοβᾶστε κι' ἐσεῖς νὰ μένετε μόνος;

ΧΕΡΣΤΕΝ (ἀνήσυχα). Ὅχι!.. Γιατί ρωτᾶς;

ΣΜΑΡΤΣ...Ἐχει τόση θλίψη τὸ Στρατόπεδο!..(παύση)... Πολλὲς φορές, οἱ Κρατούμενοι κάνουν χαρταετούς..., καὶ παίζουν καθὼς τὰ παιδιὰ...Ἐνῶ στὸν πόλεμο δὲν εἶναι ἔτσι. (Παύση). Ἐκεῖ δὲν σ' ἀφήνει ὁ κίντυνος νὰ μείνεις μονάχος (παύση)... Στὸ Στρατόπεδο βασιλεύει μιὰ σιωπὴ, ἕνας φόβος..., καθὼς πέφτει ἡ νύχτα...

ΧΕΡΣΤΕΝ. Βλέπω πὺ γίνεται ποιητής, ὅταν εἶναι κανεὶς ἀνάμεσα στὸν ἀποσκελεθρωμένον, στὰ συρματοπλέγματα..., περπατῶντας συντροφιά μὲ τὸ θάνατο. (Παύση)... Ἔτσι δὲν εἶναι, Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ...Φοβᾶμαι τὴν ἡσυχία.

(Στὸ μεταξύ μπαίνει μέσα ὁ Φ. Κράους.)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ἄργησα πολὺ;

ΧΕΡΣΤΕΝ. Ὁ Λοχαγὸς ἀνησύχησε...Φοβᾶται τὴ μοναξιά. (Παύση)...Ἄς ξαναπαίξουμε (πιάνουν τὰ χαρτιὰ κι' ἀρχίζουν πάλι).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ὕστερ' ἀπὸ λίγο)...Δὲν μιλοῦν οἱ Κρατούμενοι...Γι' αὐτό...Περιμένουν, πάντα. Ξέρετε, θυμίζον πολὺ τοὺς Μάρτυρες τῆς Ἐκκλησίας. Κι' ἐγὼ τῶχω προσέξει...Τρομάζουν μὲ τὴ σιωπὴ τους!

ΧΕΡΣΤΕΝ. Δὲν ἔχομε τίποτα μαζί. τους ἐξὸν ἀπόναν πό-

λεμο...Τί νά πούν; Κάνομε πάλη ἐπιβίωσης... Όπως ἡ πάλη τῶν τάξεων, πού λέει ὁ Λένιν...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Φοβάμαι πὼς τὰ Στρατόπεδα δὲν νικήθηκαν ἀκόμα. Καλύτερα νὰ μὴν τὰ φτιάχναμε. Μαζώχτηκε τώρα ὅλο τὸ μίσος τῆς Εὐρώπης στὴν καρδιά τῆς Γερμανίας (παύση). Καὶ πού θὰ βγεῖ;.. Ἀμα σταματήσουμε, πάλι, θὰ χαθοῦμε. Βλέπεις δὲν τελειώνουν οἱ ἄνθρωποι μαζί μ' ἕναν πόλεμο. Κι αὐτὸ εἶναι πού τρομάζει.

ΧΕΡΣΤΕΝ. Νὰ μὴν σκέφτεσαι, Φὸν Κράους...(κόβει τὰ χαρτιά)...Καλύτερα νὰ συνεχίσουμε δίχως θεωρίες. Δὲν γεννηθήκαμε ἀπὸ κάνα ὄνειρο!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ὕποταγμένος)...Ναί,...χωρὶς ὄνειρα εἶναι καλύτερα!

ΑΥΛΑΙΑ

ΠΡΑΞΗ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΚΟΝΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

Καθὼς ἀνοίγει ἡ αὐλαία: Στὸ ἴδιο γραφεῖο, χωρὶς καμμιάν ἀλλαγὴ στὸ σκηνικόν. Μέσα, εἶναι ὁ Φ. Κράους πού ἀσχολεῖται στὸ γραφεῖο, κι' ἡ Εὐα Φὸν Κράους, ἡ κόρη του, πού διπλώνει καὶ τσακίζει ἕνα χαρτί. Ἀτμόσφαιρα ἡσυχίας...Ξαφνικά, ἡ Εὐα δείχνει τὸ χάρτινο παιγνίδι πού ἔκανεν—ἕνα ἀλογάκι.

ΕΥΑ. Σ' ἀρέσει, πατέρα;..Θυμᾶμαι τὰ παιδικά μου. (Παύση)...Μοῦ τῶμαθε ὁ θεῖος Γκρόους,...δταν εἴμασταν στὸ κτῆμα (σιωπὴ πικρίας καὶ ἀναπόλησης)...Ζοῦσε κι' ἡ μητέρα, τότε.

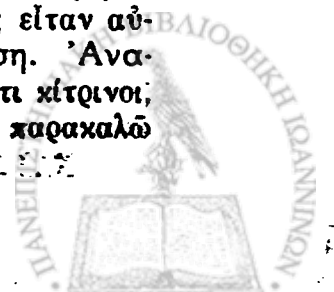
ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (συμπάσχει). Ἦρθαμε σ' ἕναν κόσμο ἀλόκοτο, Εὐα...Σ' ἕναν κόσμο πού δὲν ἔχει κἄν ὄνειρα.

ΕΥΑ. ...Καὶ πὼς θὰ ζήσουμε, πατέρα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ἡ ζωὴ, δταν φτιάχνηται ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους, μπορεῖ ν' ἀλλάξει κι' αὐτὴ...Βέβαια, προχωρήσαμε τώρα πολὺ. (Παύση)...Καὶ γι' αὐτὸ πρέπει νὰ πιστέψουμε, Εὐα!

ΕΥΑ. Φοβάμαι, πατέρα...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Καλὰ...τέλος!.. (παύση)...Μὴν ἀνακατόνεσαι μ' αὐτὲς τίς σκέψεις. Εἶναι παραπάνω ἀπ' τὴ δύναμη κι' ἀπ' τὴν καρδιά σου, Εὐα...Νοιώθεις τὸν κόσμο καθὼς εἶταν αὐτός, δταν εἶσαν μικρὴ κι' ἐπαιζες στὸ κτῆμα. (Παύση. Ἀναπόληση)...Ναί, θυμᾶμαι κι' ἐγώ...Ἐκεῖ φύτρωναν κάτι κίτρινοι, κατακίτρινοι κρόκοι, στὸ χειμώνα...Τέλος πάντων...Σὲ παρακαλῶ νὰ πάψεις νὰ κάνεις ἔτσι.

ΕΥΑ. Πονᾶς, πατέρα...Κι' ἐσύ;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Νὰ πονέσω!..Γιατί νὰ πονέσω;

ΕΥΑ. Νά, γιατί δὲν θέλεις νὰ πῶ τίποτα.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Γιατί μιλάς ἔτσι, Εὔα;..Μᾶς χωρίζει τίποτα;

ΕΥΑ. Ναι, πατέρα...Μᾶς χωρίζει τὸ Στρατόπεδο.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐντονα). Κι' ἐσύ τί εἶσαι, Εὔα;

ΕΥΑ. Ἡ ψυχὴ σου, πατέρα. Αὐτὴν τὴν ψυχὴ ποὺ θέλεις νὰ θάψεις μέσα σου...(Δυνατά)...Ἐδῶ ποὺ μ' ἔφερες, δὲν σε ἀναγνωρίζω, πατέρα!..ξεμάκρυνες ἀπ' τὸν κόσμο, ἀπ' τὴ ζωὴ (σχεδὸν κλαίει) ..Κι' εἶσαι σὰν ἕνας κατάδικος, σὰν ἕνας ματωμένος κατάδικος...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μαλακωμένος)...Δὲν φταίω ἐγώ, παιδί μου!.. (παύση)...Φταίνει οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν βοήκων τὴν ἡσυχία, τὴν εἰρήνη. Φταίει αὐτὸ τὸ Στρατόπεδο... Ἀλλά, σὲ παρακαλῶ, Εὔα, μὴν κάνεις ἔτσι. Δὲν θὰ ζήσουμε γιὰ κάτι ποὺ χάθηκε τώρα... (προσπαθώντας ν' ἀλλάξει τὸ μοτίβο τῆς συζήτησης)...Ἐλα, πές μου, πῶς εἶδες τὴν Ἑλβετία...Ἐέρεις, θὰ ἤθελα πολὺ νὰ ἰδῶ κείνα τὰ ἔλατα νάβαι φορτωμένα χιόνια... Ἐχω χρόνια νὰ ξαναπάω κει. Καὶ τὰ φαντάζομαι νάβαι σκοτεινά, πράσινα, καὶ τυλιγμένα, χωμένα ὀλότελα, μέσα σ' ἐκείνη τὴν λευκὴ γαλήνη...

ΕΥΑ (ἔκπληκτη κάπως). Μπορεῖς νὰ φαντάζεσαι ἀκόμα ἔτσι;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ναι. (Παύση)...Ὅμως, κομμάτια, κομμάτια, χωρὶς καμμιά τάξη. Μάλιστα, μερικὲς φορές, προσπαθῶ κιόλα νὰ σταθῶ κάπου, σ' ἕναν φανταστικὸ τόπο (παύση)..., γιὰ νὰ φτιάξω κει μιὰν ἄλλη ζωὴ...Μιὰ ζωὴ ποὺ δὲν τὴν ἔζησα... Καθὼς κι' ἐσύ, παιδί μου! (Μὲ φανερὴ συγκίνηση)...Εἶδα κεινο τὸ χάρτινο ἀλογάκι ποὺ κρατοῦσες πρωτύτερα στὴ χούφτα σου... Καὶ ξεχάστηκα, γιὰ ἕνα δυὸ λεπτά. Μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη συντροφιά μ' ἐν' ἀλογάκι χάρτινο...Γι' αὐτὸ, καλύτερα νὰ μὴν ὀνειρευόμαστε δῶ. Εἶναι σὰν νὰ παίζομε τότε μὲ τὸ Δράκο...(παύση)...Κατάλαβες, Εὔα;..Πές γιὰ τὴν Ἑλβετία, τώρα...

ΕΥΑ. Δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ τὴν Ἑλβετία, ὅταν εἶμαστε δῶ...Ἐκεῖ παίζουν χιονοπόλεμο (κλαίει), τραγουδᾶν, ἐρωτεύονται...Πατέρα, γιατί νὰ μὲ στείλεις νὰ ἰδῶ τὴν Ἑλβετία, ἀφοῦ ἤξερα τὸ Ἄουσιβιτς; (παύση)...Ναι...Κι' ἐμεῖς νὰ μὴν ἔχουμε νὰ περιμένουμε τίποτα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (αὐστηρά). Κατάντησες νὰ φέρνεσαι σὰν ψυχοπαθής...Νὰ μὴν ρωτᾶς, Εὔα!

ΕΥΑ. Θεέ μου!.. Πῶς θὰ βγοῦμε ἀπὸ δῶ μέσα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Καλύτερα νὰ σωπάσεις...Δὲν ἔχομε νὰ δώσουμε λόγο σὲ κανέναν...Κι' οὔτε φοβοῦμαστε τὸν ἑαυτὸ μας. (Πηγαίνει στὸ παράθυρο νευριασμένος καὶ φωνάζει): Λοχαγὲ Σμάρτς...Λοχαγὲ Σμάρτς!..Νὰ ρθεῖς στὸ γραφεῖο (παύση)... Δὲν μπορῶ νὰ μείνω μαζί σου, Εὔα!

(Στὸ μεταξύ, ἔρχεται ὁ Σμάρτς. Ὁ Φ. Κράους τοῦ κάνει νόημα νὰ καθήσει, ἐνῶ ἡ Εὔα τὸν κυττάζει στὰ μάτια. Ὁ Σμάρτς τὰ χάνει.)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Κάθισε, Λοχαγέ. (προσφέρει τσιγάρο

— παύση)... Πές μας κάτι, Σμάρτς, όχι από δω, αλλά κάτι απ' την άλλη ζωή... Νά ξεκόψουμε λίγο.

ΣΜΑΡΤΣ. Βρίσκεται νάναι τόσο εύκολο, Συνταγματάρχα;. 'Απόψε, έχομε και προσκλητήριο, για νά βγάλουμε για τὸ μπλόκο... Σὲ μιάμισν ὥρα.

ΕΥΑ (μὲ φρίκη)... (παύση)... (Σηκώνεται για νά φύγει).

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (πικρά). Γι' αὐτό... Λοχαγέ Σμάρτς... Γι' αὐτό!..

ΕΥΑ (ἔντρομη). Πατέρα!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ. Ἔχομε ἀκόμα δυὸ ὥρες... Βλέπομε. Εἶναι πολὺ... Ἡσύχασε.

ΕΥΑ. Ὅχι, πατέρα... Θὰ τρελλαθῶ!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (προσπαθεῖ νά δημιουργήσει ἀτμόσφαιρα για συζήτηση)... Πῆγες, ἔζησες καθόλου στὴ Ρώμη, Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ (παρασύρεται). Πῶς! Ἐμεινα δυὸ χρόνια. Σπούδαζα ἀρχιτέκτονας. Μετὰ πῆγα στὴν Στρατιωτικὴ Ἀκαδημία τοῦ Βερολίνου, ἐθειλοντής... Στὴ Ρώμη εἶναι ἡ ἀδερφή τοῦ ποτέρα μου. Καὶ πέρασ πῆγα, για δέκα μέρες.

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (νυστάζοντας πάνω στὴν καρέκλα του). Τῶξερα, Λοχαγέ... Τῶξερα πὼς ἀγαπᾷς τὴ Ρώμη... Γι' αὐτὸ σὲ ρώτησα. Κι' ἐγὼ ἔζησα κεὶ ἔξη μῆνες, σὲ κάποια στρατιωτικὴ ἀποστολή... Ἐσύ, Εὔα, εἶσαν μικρούλα, τότε... (Παύση)... Τέλος πάντων... Πές μας τίποτ' ἀπὸ κεὶ, Σμάρτς.

ΣΜΑΡΤΣ (σὰν νά μονολογεῖ). Ἡ ζωὴ κείνη μοῦ φαίνεται τώρα πὼς ξεμάκρυνε στὴν ψυχὴ μου... Οἱ ἄνθρωποι στὴν Ἰταλία πᾶνονται γρήγορα φίλοι, δὲν εἶναι καθὼς ἐμεῖς λιγόλογοι, καὶ γελοῦν χωρὶς ἀνάγκη...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἐνῶ κοντεύει ν' ἀποκοιμηθεῖ). Μαράβο Σμάρτς.. Τραγουδᾷν, ἐρωτεύονται, (παύση)... Στὴν Ἰταλία οἱ ἄνθρωποι εἶναι σὰν τὸν τόπο τους... Σὰν τὴ θάλασσα στὶς ἀμμουδιές. Συνέχισε, Λοχαγέ!

ΣΜΑΡΤΣ... Κι' ἐγὼ, ὅταν εἶμαν ἐκεῖ, ἔκανα ἓνα σωρὸ ὄνειρα (γελάει μελαγχολικά)... Τώρα, νομίζω πὼς δὲν εἶταν δικὰ μου... Πὼς τὰ ἔχω διαβάσει κάπου... Τὰ σκόρπισαν τὰ χρόνια. (Παύση)... Θυμᾶμαι τὸ πολυτεχνεῖο τῆς Ρώμης... Ἔξερετε ποῦ εἶναι, Φροῦλάιν;

ΕΥΑ (κυττάζει τὸν Σμάρτς μ' ἓναν οἶκτο). Νομίζω πὼς θυμᾶμαι. Ἀλλά, συνεχίστε, ἂν θέλετε, Λοχαγέ.

ΣΜΑΡΤΣ... Ναί... Εἴμασταν πέντε Γερμανοί, στὸ πολυτεχνεῖο τῆς Ρώμης. Ἄλλος ἓνας στὴν ἀρχιτεκτονική, ὁ Ντεμέτριους— οὔτε ξέρω, τί ἀπόγινε τώρα— Εἶταν ἓνας λεπτοκαμωμένος κατάξανθος νέος ποῦ ὄνειρευόνταν πάντοτε... Δυὸ ἀκόμα ποῦ σπούδαζαν για μηχανικοί, κι' ἓνας ἄλλος, ζωγράφος... Εὐγενικὰ πετάγματα, Φροῦλάιν, ποῦ γάθησαν σ' ἓναν οὐρανὸ γιομάτον σύμφα... Ἄνθιζαν ἐκείνες οἱ φράχτες στὸ προαύλιο, κάτι κινέζικα κόκκινα λουλούδια... (παύση)... Τὰ θυμᾶμαι τώρα ὀλ' αὐτὰ καὶ νομίζω πὼς δὲν εἶταν παρὰ ἓνα παραμῦθι ποῦ καταχώνιασέ στὴν ψυχὴ μου... Ὁ Ντεμέτριους, ἔ! (συνέρχεται κάπως ταραγμένα)... Συνταγματάρχα!.. Νά ποῦμε καλύτερα για τὸν πόλεμο. Δὲν

μπορώ να θυμάμαι άλλο δῶ πέρα...

ΕΥΑ (κάνοντας νόημα νὰ μὴ φωνάξει). Κοιμήθηκε!.

ΣΜΑΡΤΣ. Κοιμήθηκε...Τί εὐτυχία νὰ κοιμᾶται κανείς!

ΕΥΑ. Λοχαγέ Σμάρτς, χάσατε τὸν ἑαυτὸ σας...Καὶ μοιάζετε τώρα σὰν ἕναν ποιητῆς ποὺ ζαλίστηκε ἀπόναν σκοτεινὸν ἴλιγγο. Ζητᾶτε τίποτα;..

ΣΜΑΡΤΣ. Δὲν ξέρω, Φρουλάιν...Εἶναι στιγμὲς ποὺ φεύγω ἀπὸ δῶ μέσα, ἀπ' τοὺς σκελετούς, Φρουλάιν!..Πιστέψτε με...ὑποφέρω!

ΕΥΑ...Συνεχίστε, καλύτερα, Λοχαγέ...Μιλᾶτε τόσο ἄμορφα τούτη τὴν ὥρα...σὰν ὑπνωτισμένος. Μοῦ θυμίζετε κάτι ξεχασμένο (παύση)...Ἡ φωνή σας εἶναι ἕνας ἄσπρος κορυθαλδὸς πάνω ἀπ' τὰ συρματοπλέγματα στὸ Ἄουσβιτς...Γιατί νὰ μὴν καθήσετε τότε στὴ Ρώμη;

ΣΜΑΡΤΣ. Τὰ θούρια...ἡ Γερμανία...τὰ ἐφηβικὰ χρόνια στὰ στήθεια μας...ὄλα αὐτὰ εἶταν μιὰ θύελλα ποὺ σκόρπισε κείνον τὸν κόσμο...

ΕΥΑ. Κι' ὕστερα...(παύση)...Κι' ὕστερα, Λοχαγέ Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ. Ὑστερα...(παύση)...Ὑστερα, ἦρθε ὁ πόλεμος...Στὴν Οὐκρανία, τραυματίστηκα...Κι' ἔμεινα πάνω σὲ μιὰ παγωμένη στέππα, δυὸ μέρες. Δὲν πέθανα...Ὑστερα...στὸ Ἄουσβιτς...Ὑστερα, (παύση)...ὕστερα δὲν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο...Θάφτηκαν ὄλα. (Παύση μεγάλη)...Κοιμᾶται ὁ πατέρα σας, Φρουλάιν;

ΕΥΑ...Ναί. (Παύση)...Μὴν ἀνησυχεῖτε...Κι' ὕστερα;

ΣΜΑΡΤΣ...Ξεχνᾶω, τώρα, Φρουλάιν (παύση)...Δὲν ξέρω τίποτα...Ζοῦμε χωρὶς ἀναμνήσεις.

ΕΥΑ. Θὰ εἴσταν ὠραῖος, Λοχαγέ Σμάρτς (παύση)...Ἀλλὰ πῶς θὰ ζήσετε τόσες φορὲς σκοτωμένος; Σκεφτήκατε πῶς κάθε κάθε μέρα σκοτώνετε δῶ τὸν ἑαυτὸ σας;

ΣΜΑΡΤΣ (τρομαγμένος). Φρουλάιν!..Σᾶς εὐχαριστῶ (παύση)...Ποτὲ δὲν ἄκουσα νὰ μοῦ μιλήσουν ἔτσι...Μὲ κάνετε νὰ ἐλπίζω,...ἔστω καὶ σὲ κάτι ἄοριστο.

ΕΥΑ. Σὰν τί θέλετε, Λοχαγέ Σμάρτς;

ΣΜΑΡΤΣ. Δὲν ξέρω...Εἶμαι ὀλομόναχος. Μέσα σ' αὐτὴν τὴν σιωπὴ ποὺ γιομίζει τὸ Ἄουσβιτς (παύση)...Ψάχνω κι' ἐγώ...ψάχνουν ὄλοι ἐδῶ, γιὰ κάτι ποὺ λείπεται ἀπ' τὸν κόσμο. Κι' οἱ νικητὲς δὲν εἶναι αὐτοὶ ποὺ στεφανώνονται μονάχοι τους. Μιλᾶτε, Φρουλάιν.

ΕΥΑ. Ναί, Λοχαγέ. Σὲ λίγο θὰ κάμετε προσκλητήριο...Πῶς ἀντέχετε νὰ συζητᾶτε τόσο εἰρηνικά!..(παύση)...Ἐνῶ θὰ φωνάζετε ὀνόματα...Θὰ κάμετε νὰ χτυπήσουν γρήγορα, λαχανιασμένα, αὐτὲς οἱ καρδιὲς ποὺ ἔχουν λίγες στάλες ἀκόμα αἷμα...Ἀλήθεια, δὲν τίς ἀκούτε νὰ χτυπᾶν αὐτὲς τίς καρδιὲς, Σμάρτς;.. Λοχαγέ, τ ρ ο μ ἄ ζ ω, σᾶς φοβᾶμαι!

ΣΜΑΡΤΣ. Μὴν σκέφτεστε, Φρουλάιν. (Παύση). Εἶναι μιὰ πάλη ποὺ κάνομε μὲ κλεισμένα μάτια...Κι' ἐμεῖς κι' αὐτοί..Εἶναι κάτι χωρὶς ἀνθρώπινη λογικὴ...Τί ζητᾶτε νὰ κάμω, ἀφοῦ δὲν ἔχω δική μου ζωὴ, δική μου γνώμη γιὰ τὴ ζωὴ;

ΕΥΑ. Κρίμα ποὺ δὲν ἔχετε οὔτε κι' ἕναν θάνατο, Λοχαγέ. Ἔτσι, χάσατε τὴν ἀρχή. (Παύση)...Σᾶς χωρίζει τὸ Ἄουσβιτς

ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους. Καὶ δὲ βολεῖ νὰ ξεχάσετε, Σμάρτς...Ναί,... ἔχετε στὴν ψυχὴ σας μιὰ πηχτὴ νύχτα, πηγμένη ἀπ' τὶς ἀναπνοὲς στὰ κρεματόρια. Κι' ἐσεῖς, κι' ὁ Φὸν Κράουζ...κι' ὁ Στρατηγὸς Χέρστεν πὺ ἀσχολεῖτε μὲ τὸν ἀνθόκηπο τοῦ Διοικητηρίου (παύση)...Τί κάνατε, Λοχαγὲ Σμάρτς, ὅταν οἱ μάννες ἐπεφταν στὰ πόδια του γιὰ τὰ παιδάκια πὺ ἔπαιζαν ἀνύποπτα;..Δὲν εἶχατε καρδιὰ νὰ πονέσετε...(πικρά). Τὸ πολὺ πολὺ νὰ κρατήσατε ἡμερολόγιο (γελάει)...

ΣΜΑΡΤΣ (συντριμμένος). Φρουλαῖν, ἂν κρατήσουμε μόνο τὶς μνῆμες ἀπὸ δῶ μέσα...τότε, θὰ νικηθοῦμε. (Παύση).

ΕΥΑ. Νικηθήκατε, Λοχαγὲ Σμάρτς,...ναί, στὴν συνείδηση τῶν ἀνθρώπων...Δὲν τὸ ξέρετε; (γελάει πικρά)...Ἡ Εὐρώπη ἔχει τόσους τάφους στὰ Στρατόπεδα. Ματώσατε τὴν ἱστορία μιᾶς δλόκληρης ἐποχῆς.

ΣΜΑΡΤΣ. Ὁ πόλεμος δὲν γίνεται ποτὲ μὲ τὰ καλὰ ἢ μὲ τὰ κακὰ αἰσθήματα. Κι' εἶναι καλύτερα νὰ κλείνουμε τὰ μάτια, ὅταν δὲν ἀντέχομε νὰ κυττάσουμε μιὰ πραγματικότητα (παύση)... Ἐσεῖς ξεκινᾶτε ἀπὸνα ρωμαντικὸ ὄνειρο, ἀπ' τὰ χρόνια ἐνὸς κοριτσιοῦ, Φρουλαῖν. Γι' αὐτὸ συγκρούεστε μὲ τὴν ἐποχὴ μας. (Παύση)...Κι' ἐγὼ κινήγησα αὐτὸν τὸν ὁμορφο κόσμο...Ἀλλὰ δὲν τὸν ἔφτασα. (Παύση)...Ἀκόμα καὶ τότε πὺ ἀνθίζαν οἱ φράχτες στὸ πολυτεχνεῖο τῆς Ρώμης...Κι' ὄλ' αὐτά, τώρα, εἶναι μιὰ γωνιὰ σιωπηλή,...καταχωνιασμένη μέσα μου. Δὲν ὑπάρχει πάνω στὴ γῆς χίμαιρα πὺ νὰ ὀνομάζεται ἠθικὴ καὶ συνείδηση, εἶπε ὁ Χίτλερ...Κι' ἐδῶ ὑπάρχουν Στρατόπεδα...πόλεμος, Φρουλαῖν...Μὴν προχωρεῖται ἄλλο...(Κυττάζει τὴν ὥρα καὶ σηκώνεται διστακτικὸς).

ΕΥΑ (πετιέται μὲ τρόμο καὶ φρίκη, καταλαβαίνοντας πὺς ὁ Σμάρτς σηκώθηκε γιὰ τὸ προσκλητήριο)...Ὅχι, Λοχαγὲ Σμάρτς...Ὅχι, μὴν σκέφτεστε πὺς ἦρθε ἡ ὥρα γιὰ τὸ προσκλητήριο, (κάνει νὰ ριχτεῖ πάνω του)...Δὲν θ' ἀφήσω νὰ γίνῃ... (δυνατά): Πατέρα!...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ξυπνάει ἀπότομα, πετιέται ὀλόρθος καὶ πιάνει τὸ πιστόλι, νομίζοντας πὺς κάτι συμβαίνει στὴν Εὐα)...Λοχαγέ!..

ΣΜΑΡΤΣ. Ἡ Φρουλαῖν, Συνταγματάρχα...Σὰς ξύπνησε φωνάζοντας...γιὰ τὸ προσκλητήριο...Ἀλλὰ δὲν ἦρθε ἀκόμα ἡ ὥρα...Ἐξέρετε, τρώμαξε.

ΕΥΑ. Πατέρα...Νὰ φύγουμε ἀπὸ δῶ...Θὰ τρελλαθῶ...Νὰ πᾶμε στὸ κτῆμα...

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (ἤρεμα)...Εὐα...(παύση)... Εὐα!.. Νομίζεις πὺς κι' ἐμεῖς δὲν ἔχομε καρδιά;

ΕΥΑ (κλαίει). Πονᾶς κι' ἐσύ, πατέρα;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ...Ναί...Πονᾶω, Εὐα. (παύση)...Κι' ὅταν δὲν τὸ δείχνω, πονᾶω, Εὐα!..Θυμᾶμαι...μιὰ φορὰ, πὺ εἶταν ἐδῶ κι' ἓνας ὑπουργὸς τῆς Καγκελαρίας...Πολλὲς γυναῖκες, πὺ εἶχαν μωρὰ στὴν ἀγκαλιά, ὅταν ἔφταναν στὸ θάλαμο, τὰ ἔκρυβαν μέσα στὰ ροῦχα πὺ εἶταν στὸ διάδρομο, ἐνῶ οἱ στρατιῶτες καὶ τὸ προσωπικὸ τὶς κατάφεραν νὰ τὰ πάρουν μαζί τους...Πίστευαν πὺς θὰ ξανάβγαιναν ἀπὸνα μπάνιο...Καὶ τὰ παιδάκια πῆγαιναν

παίζοντας...(Παύση μεγάλη)...Κάποτε, πάλι, πήγαινε για τὸ θάλαμο, μιὰ μάννα ποὺ εἶχε πιασμένα ἀπ' τὰ χέρια τῆς τέσσερα παιδάκια μικρά. Εἶταν πιασμένα χέρι χέρι καὶ τὰ μεγαλύτερα εἶχαν στή μέση τὸ πιδ μικρό, γιὰ νὰ μὴν πέφτει στὰ νερά. (Παύση)...Ἡ μάννα, τότε, πλησίασε τὸν ὑπουργό, καὶ δείχνοντας τὰ παιδιά, τοῦπε κρυφά, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν: «Πῶς θὰ μπορέσετε νὰ τὰ σκοτώσετε;..(παύση)... Ἄλλη μιὰ φορά, θυμᾶμαι, δυὸ παιδάκια ποὺ ἔπαιζαν..., κι' εἶταν τόσο εὐτυχισμένα, ποὺ δὲν μποροῦσε νὰ τὰ ξεκόψει ἀπ' τὰ παιγνίδια τους οὔτε κι' ἡ μάννα τους... Ἐπρεπε νὰ τὰ πάρουν!..(παύση)... Πρὸς στιγμὴν, κοκκάλωσαν ὅλοι... Ποιὸς νὰ τ' ἀγγίξει;.. Δὲν θὰ ξεχάσω ποτὲ τὴν ματιὰ ποὺ μᾶς ἔρριξε τότε κείν' ἡ μάννα... Μιὰ ματιὰ γιομάτη πόνου καὶ ἰκεσία... Εἶχε καταλάβει. (Παύση)... Ναί, Εὐα, πονάω... κι' ἐγώ... Γι' αὐτὸ ζήτησα νὰ ἔρθω στὴν πτέρυγα τούτῃ Διοικητῆς. Δὲν ἄντεχα νὰ βλέπω ἐκείνες τὶς θυμωνιὲς ἀπ' τὰ μαλλιά ποὺ κόφτονταν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ εἶχαν ξεψυχήσει, ὄρθιοι μέσα στὸ θάλαμο τῶν ἀερίων, ποὺ πέθαιναν μὲ τὰ μάτια πεταμένα ὄξω ἀπ' τὶς κόγχες...(παύση)... Κόντεψα νὰ τρελλαθῶ, Εὐα!.. Κατάλαβες τώρα πῶς πονάω;..

ΕΥΑ (κοντεύει νὰ χάσει τὶς αἰσθήσεις τῆς. Μὲ φρικὴ):
Φτάνει!

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Λοχαγὲ Σμάρτς, κατάλαβες; (παύση)...
Στὰ Στρατόπεδα χτυπήσαμε τὴν καρδιὰ τῶν ἀνθρώπων!

(Ὁ Σμάρτς παρακολουθεῖ ἀμίλητος, φανερά συντριμμένος.)

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ (μὲ προσπάθεια)... Καλύτερα νὰ πιούμε ἀπόνα τσάι...

ΣΜΑΡΤΣ (σηκώνεται γιὰ νὰ βγεῖ). Τσάι θέλει κι' ἡ Φρουλάιν;

ΦΟΝ ΚΡΑΟΥΣ... Ναί, Σμάρτς... Τρεῖς φλυτζάνια.

ΑΥΛΑΙΑ

(Συνεχίζεται)

ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΟΥΡΟΥΠΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΥΓΗΣ

Σὰν παίζοντας, δειλὰ κοιτάζω σιὸν καθρέφτη
μὴ λάμψη τῶν ματιῶν γοργή καὶ φευγαλέα
μὲ τὴ ροδόφωτη ἀνταύγεια τῆς μορφῆς
μοῦ λέει, πὼς εἶμαι ὠραῖος ἔφηβος ἀκόμα...

Καὶ δυὸ χοντρές κυλοῦν εὐγνωμοσύνης στάλες
σὰν ἡ καρδιά δισταχτικὴ φτεροκοπάει
στὶς θάλασσες, τὰ δάση, στὶς κορφές, νὰ πάει
δειλή, ἀβέβαιη τοῦ δειλινοῦ ἐπιθυμία...

" Ἄλλοτε πάλι, ἄλλοι τὸ κουρασμένο βλέμμα
ἢ ἄχρωμη, θαμπή κι' ἀδύναμη μορφή
μοῦ λέει πὼς ὁ ἔφηβος βυθίστη μέσ' τὰ χρόνια.

Καὶ νά! δυὸ δάκρυα θολὰ μελαγχολίας
στὴν ἱερὴ συνάντηση, τὴ φευγαλέα
τοῦ σουρούπου, τοῦ ὄνειρου, τῆς ροδαυγῆς.

" Ω! μνήμη ποιά λοιπὸν θὰ ἤθελες εἰκόνα;
τοῦ ἔφηβου τοῦ δροσεροῦ ἢ τοῦ θαμποῦ ἀνθρώπου;
ἢ δὲ μπορεῖς καμμιὰ, προτίμηση νὰ δώσεις;

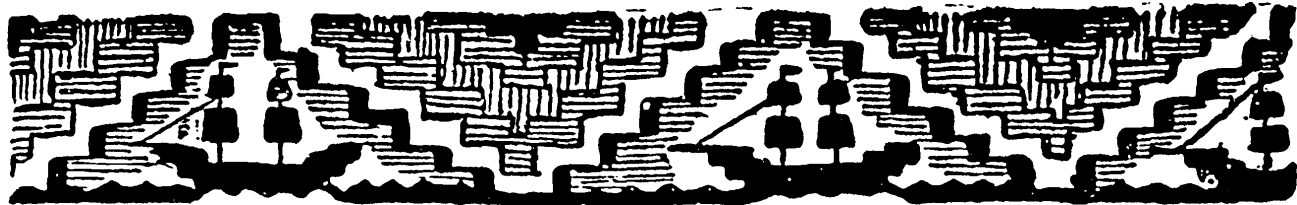
" Ὠραῖος ὅταν στὴ δύση ὁ ἥλιος γέρνει
μέσ τὰ ροδόφυλλα, τὶς δάφνες τυλιγμένος
μὲ μιὰν αἱμάτινη ρυτίδα ἀγωνίας!

Μὰ πὼς ὠραῖος, ὅταν προβάλλει τὴν αὐγή
μὲ λάμψη καὶ ὄρμη γιὰ τὸ αἰώνιο χρέος...
" Ω! μνήμη πὰς λοιπὸν εἰκόνα θὰ κρατήσεις;

Ὀκτώβριος 1958

ΚΩΝ. ΜΠΡΑΤΣΟΣ

ΝΕΟΙ ΠΟΙΗΤΑΙ

ΓΙΑΤΙ,

Ζούμε σὲ μιὰν ὀμίχλη ἀπατηλὴ
ποῦ μᾶς κρύβει τὸν ἥλιο.
Τὶ ζητᾶμε δὲν ξέρουμε,
ποῦ πᾶμε δὲν μᾶς τὸ εἶπε κανεὶς.
Σὲ νέφος ραδιενεργὸ τυλιχτήκαν τὰ μάτια μας,
διασπάστηκε τὸ σημάδι τοῦ ἑαυτοῦ μας,
συντρίψαμε τῆς ζωῆς τὴν ἐλπίδα.
Τώρα δὲν μένει παρὰ ἡ ἐρώτηση
ποῦ προσμένει ν' ἀπαντήσουμε εἰλικρινά.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΑΣΣΟΣ

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ

Σὲ κρατῆρα ἠφαιστείου καθήσαμε,
ἀμέριμνοι στὴν ἐκρηξὴ τῆς ὀργῆς του.
Ἡ λάβα ἐτύλιξε τὴν πνοή μας,
ἐμεῖς πιαστήκαμε σὲ χορὸ.
Ἀλαλάξαμε μὲ φωνὲς πύρινες,
ὑψώσαμε σὶδ' ἀπειρο τὶς γροθιές μας
φοβεριζοντας τὸν Μεγάλον ἐχθρό!
Στὰ χέρια σηκώσαμε τῆς νίκης τὸ ἐπαθλο.
Τὴν ἴδια στιγμή κοιταχτήκαμε ἔντρομοι,
ἀπότομα σταμάτησε ἡ φωνή μας,
ἀπὸ σιᾶχτη ἄλλο τίποτα δὲν εἴμαστε.

Τῆς Πομπηίας ἀμίλητοι κάτοικοι
περιμένομε τὸν μεγάλο Σεισμό:
Νὰ ἐπιστρέψωμε στὸν ἑαυτὸ μας.

ΝΙΚΟΣ ΠΡΑΣΣΟΣ

Φ Λ Υ Α Ρ Ι Α

Ἔλα νὰ γιορτάσουμε
τὴ νίκη τῆς θέλησής
μὲ κρασί διάφανό σὰν τὸ αἷμα σου
σὰν τὸ αἷμα τῶν λουλουδιῶν
κάθησε
ἔχω στρώσει τὸν ἔρωτα νὰ πλησιάσῃ σὶόν κόρφο σου
κάτω ἀπ' τὸ γαλάζιο φῶς τῶν ματιῶν σου.
Ξέρεις; Ἔτσι μεγάλη νίκη τὰ ζῆς
κουβαλιῶντας στήν πλάτη σου μιά δλόκληρη ἐποχὴ
καὶ ξάφνου
προσφέροντας ἀντιβία ἓνα ΘΕΛΩ
νὰ ρίχνῃς τὸ βίος σου
σὶόν τελευταῖο ἐπὶνόμο τῆς πολυπαθῆς λεωφόρου...
Πιές... Τὸ ποιῆρι σου ἀπόψε τὸ στολίζει ὁ πόθος μου
μὲ μιά λάμψη ἀστέρων,
κι εἶναι κάποιο κρυφὸ
μυστικὸ μέσ' στὸ αἷμα μου
ποὶ κυλάει καὶ μιλίει μὲ μιά γλῶσσα ἀκατάληπτη
κι εἶναι αὔριο γιορτῆ
κι οἱ καρκύνες χρυστάλλινες θὰ σημάνουν καὶ πάλι
καὶ ξανά τὰ παιδάκια θὰ μπουῖν στὴ γραμμὴ
στὸ μεγάλο προαύλιο—τὴ χαρούμενη μέρα!
Στὴν ὑγεία σου, ἀγάπη μου,
ἔχω ἀπόψε γιορτῆ!..

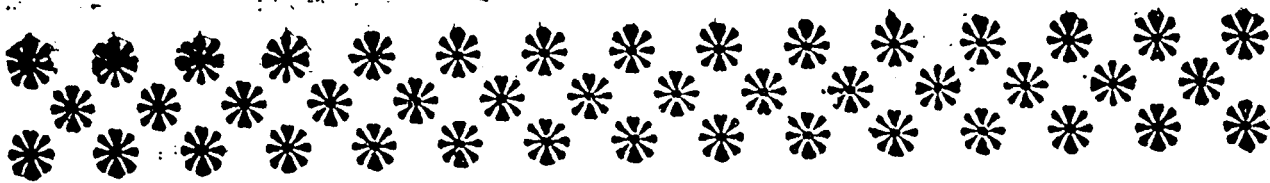
ΤΙΝΟΣ ΑΛΑΣΑΚΗΣ

Α Π Ο Ψ Ε

Ἀπόψε πῶς φροσῆξαν ἄγρια οἱ ἄνεμοι
πάνω ἀπ' τὴς ὁμοιοκαταληξίες τῶν ἀστρῶν
πάνω ἀπ' τὰ πέταλα τῶν πουλιῶν ..
πῶς διαβῆκαν τόσο βίαια
μέσ' ἀπ' τὸ διαβασμένο πρόσαιο βιβλίον
μέσ' ἀπ' τὰ μισοπλεγμένα ὄνειρα
πῶς πόνεσαν ἀπόψε οἱ ἄνεμοι!..

ΤΙΝΟΣ ΑΛΑΣΑΚΗΣ

Ο Λ Υ Μ Π Ι Α Σ

(ΤΡΑΓΩΔΙΑ)

Κατωτέρω, δημοσιεύουμε ἀποσπάσματα ἀπ' τὴν ἀνέκδοτη τραγωδία «Ὀλυμπιάς» τοῦ νέου Ἑπειώτου κ. Βασίλ. Κ. Μάργαρη, ποῦ πρόκειται νὰ διδαχθεῖ στὴ σκηνὴ τοῦ Ὁδείου Ἰωαννίνων.

ΠΑΥΣΑΝΙΑΣ

(ξαναπαρουσιάζεται):

— Αὐτὸ ἦταν ὅλα καθὼς πρέπει ἔτσι
τὸ δρόμο τους τραβᾶνε· καὶ δὲ μένει
παρὰ ἢ στερνὴ τοῦ ἔργου πράξη.
Κι' ὕστερα, πᾶψε νὰ νοιάζεσαι, ἀχρεῖε,
γιὰ κάθε τί, ποῦ ἐδῶ ἀπάνου ἀπ' τοῦ Ἄδη
τὰ σκοτεινὰ βασιλεία οἱ ἀνθρώποι
ψάχνουν καὶ νοιάζονται· βουβά σου
πιά, μὴ κουνᾶς τὰ χέρια μὲ φοβέρες
καὶ τὸ ἄγριο ὕφος ἀφάνιστο γιὰ πάντα
τοῦ ἐγωϊστικοῦ προσώπου σου· γιὰτί
αὐτὰ ἐδῶ τῆς χώρας τὰ παλᾶτια
ποῦ ὡς τώρα καὶ τοῦτα σὲ ὑπόφεργαν,
μὰ νὰ μιλήσουν ἀδύνατο τοὺς ἦταν,
δὲ θὰ τὰ ξαναδεῖς, δὲ θὰ τὰ ξαναδεῖς.
Γιὰτί σοῦ ἔχω τόσο μῖσος κι' ἀγανάχτηση,
ποῦ ἑκατὸ φορές ἂν θὰ μπορούσα θὰ σὲ σκότιωνα.
Γιὰτί λοιπὸν θὰ τὸ πληρώσεις.
Κι' ἡ πληρωμὴ σου θᾶναι αὐτὴ ποῦ σοῦ ἀξίζει, ἄθλιε,
Ἐμπρὸς λοιπὸν, κουνήσου Πανσανία·
μάτια μου σεῖς ὀδηγᾶτε κεῖ ποῦ πρέπει
τ' ἀλόγου μου τὸ βῆμα δομητικὸ,
δίχως καθόλου ἢ πυρωμένη λάβα,
ποῦ ἀπὸ μέσα σας πετάει μίσους σπῖθες,
τὴν ὁρμὴ τῆς νὰ βαστάξει μιὰ στάλα.
Κι' ὦ·σεῖς δυνάμεις τοῦ αἰώνιου σκότους,
ἀφανίστε κάθε σκληροῦ κι' ὀρμητικοῦ μου βήματος
τὸ κάθε χνάρι στὸ δρόμο μου ἐτοῦτο.
Ἐμπρὸς λοιπὸν, ὦ μῖσος κι' ἐκδίκηση μαζί·

και του χεριού αντίμα όρμη και δύναμη, εμπρός...

(φεύγει με όρμη προς το δρόμο της πομπής)

ΓΕΡΟΝΤΑΣ (προτεινοντας το σπαθί του):

—“Όχι, όχι!.. Πάντα όποιος κάνει, παίρνει...

ΟΛΥΜΠΙΑΣ

—“Ι!..

‘Ηλίθιε, τρελλάθηκες!;..

ΓΕΡΟΝΤΑΣ

—Θά πεθάνεις λέω. Τουτίο τό μαχαίρι έδω
θα βάλει τέλος στή διαβολική ζωή σου!
Θά πεθάνεις λέω πώς όχι; “Αψυχο
κι ασάλευτο κουφάρι έδω σιό χώμα
θα κείτεται τό βρωμερό κορμί σου
και μαζί του πεθαμένη θα σήσει
κάθε διαβολική σου σκέψη, σατανά άπαισιε!
Τέρας ψυχής μ’ άγγελου όμορφιά!

(κυττάει πέρα σά χαζός;)

“Ε,..” Όλα έφυγαν, όλα έσβησαν! πώ, πώ!..
Τ’ όρφανό, τ’ άγγελοῦδι στήν άγκαλιά της μάνας!..
Τή μάνα!.. ώ αιώνια γή, τί δέν άνοιγεις
άκόμα νά την καταπιεις; Νά, νά τό μικρό
σε σφιχταγκάλιασμα φριχτό!..
‘Ω, ώ εικόνα άθώρητη, πού φέρνεις
και σιούς έχθρούς σου άκόμα τή συμπόνοια.

(συνέρχεται και της έπιτίθεται)

Σβήσε από μπρός μου πιά!

ΟΛΥΜΠΙΑΣ (ξεφεύγει τή σπαθιά και
τρέχει προς τα μέσα)

—Βοήθεια!..

ΓΕΡΟΝΤΑΣ

(τήν προφταίνει και την καρφώνει από πίσω)

—Νά, άχρεϊο πλάσμα!..

(‘Η ‘Ολυμπιάδα γυρίζει με δυσκολία τόν κυττάζει και πέφτει...)

ΓΕΡΟΝΤΑΣ (τήν κυττάζει για λίγο) (τρελλαίνεται)

— Ω δαιμόνια τοῦ αἰώνιου σκοτίους, θρηνησίτε,
 θρηνησίτε λέω μὲ τις ἀπαίσιες φωνές σας
 τὸ μεγαλύτερό σας συνεργάτη!..
 Γιατί, ὅπως βλέπετε, ἔχει χαθεῖ, ἔχει σβήσει,
 ἔχει χαθεῖ, ἔχει σβήσει ἐδῶ μπροστά μου
 κι' ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ χέρι· κι' ἀπ' αὐτὸ ἐδῶ τὸ χέρι!
 Γιατί ἔσεῖς τῆς μαύρης νύχτας πλανογῦρτες,
 πὸν κάθε φῶς λευκὸ σᾶς θανατώνει
 καὶ πὸν σιοῦ κάθε ἀνθρώπου τὸ μυαλὸ
 ἔσεῖς τις πονηρές του σκέψεις σπέρνετε
 καὶ βοηθάτε ἀλήθεια νὰ γενοῦν,
 γιατί, γιατί δὲν ἤρθατε
 αὐτὸ ἐδῶ τὸ θῦμα σας νὰ βοηθήσετε,
 πὸν μόλις τώρα αὐτὸ τὸ φονικὸ μαχαῖρι
 τὰ παγκάκιστα μάτια τῆς ἔκλεισε γιὰ πάντα;
 *Ε; Γιατί; Γιατί δὲν ἀπαντᾶτε;.. Φρίκη, φρίκη!..
 *Ε; *Εσᾶς ρωτῶ, γιατί μπροστά μου βουβαθήκατε;
 *Ε; Γιατί;
 Βρωμερὰ καὶ ὑπουλα γεννήματα
 τοῦ μαύρου σκοταδιοῦ;!..
 *Υπουλα, ὀλοσκότεινα κι' ἀπαίσια τέρατα!..
 Φρίκη, φρίκη!.. Φύγετε ἀπὸ μπρός μου, ἔ!..

(κυττᾶ γιὰ λίγο τὴν Ὀλυμπιάδα)

Σῶμα ἀγγέλου,
 πὸν ἐβάστα μέσα του ἀπαίσια ψυχὴ!..

*Ω φρίκη!..

(φεύγοντας πρὸς τὸ δρόμο)

ΑΥΛΑΙΑ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

ΤΑΧΥΝΟΝ ΚΥΡΙΑ

Τὰ πάντα χάος ἔγιναν
καὶ μαῦρος ἴσκιος μᾶς σκιάζει.
Ἐγούμενοι κακοὶ μᾶς σύρουν σὰν τυφλοὺς
στὴν ἄβυσσο, μακριὰ Σου,
καὶ σὲ ξεχάσαμε Θεέ...
Θαρροῦμε πῶς γινήκαμε κι' ἐμεῖς Θεοὶ
μὰ τῆς ζωῆς τὸ μυστικὸ
μᾶς μένει πάντα σκοτεινὸ,
καὶ βάλαμε σὲ πράξη
τὸν ἴδιο μας τὸν ὄλεθρο!

Διάσπασις τ' αἰτόμου, κάτι λένε,
μὰ γὼ φοβᾶμαι τόσο,
γιατὶ διάσπασιν ἐντός μου νοιώθω στὴν ψυ-
[χή...]

Τὰ πάντα χάος ἔχουν γίνει,
δίχως ἁρμονία καὶ ρυθμό.

Φωνάζουν ὅλα, κάποιον χέρι δυνατὸ ζητοῦν,
νὰ βάλῃ τάξη κι' ἁρμονία,
νὰ φέρῃ γαλήνη στὶς ψυχές,
ποὺ μὲ λαχτάρα νοσταλγοῦνε...

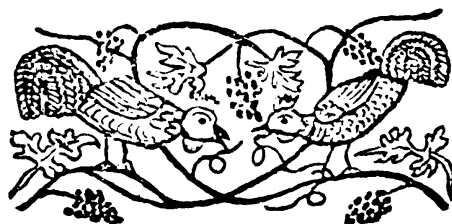
Δυσοίωνα κρωγμοὶ κακῶν Ἀρχόντων
μ' ἀφόρητη κατάθλιψη πιέζουν τὴν ψυχὴ μας
κι' ὁ φόβος σκέπασε τὴ γῆ.

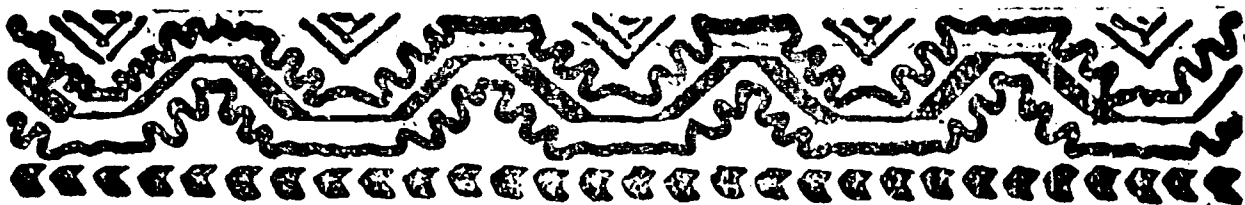
Μπορεῖ καὶ Σένα νὰ ζητοῦν
ἀκόμα νὰ φοβίσουν
ἀφοῦ νομίζουνε πῶς ἔγιναν θεοί...
Μὰ κλίνε στῶν ὀλίγων τὴ φωνὴ
καὶ ρίξε τους μακριὰ,
ρυθμὸ καὶ τάξη βάλε μας στὴ γῆ
προτοῦ τὴ διαλύσουνε στὸ χάος...

Φωνάζουμε σὲ Σένα,
«μήπως θέλεις νὰ χαθοῦμε;
Στὰ χέρια Σου κρατᾶς, Ἀδρατε, τὴν τύχη
[μας,
ἐπίβλεψε καὶ βάλε πάλι τάξη καὶ ρυθμὸ
στὴ σκέψη καὶ στὴν πράξη τῶν ἀνθρώπων
μήπως ἀπομείνεις μόνος
χωρὶς τὰ πλάσματά Σου».

Ἐς ἔρθουν οἱ Ταξιαρχίες τῶν Ἀγγέλων
καὶ πάντων τῶν ἀγίων· οἱ ψυχές,
ποὺ ζοῦν στὸ φῶς τῶν οὐρανῶν,
τὰ σκότη νὰ φωτίσουν τῶν ἀνθρώπων
προτοῦ συντελεσθῇ
αὐτὸ ποὺ μᾶς τρομάζει. Ποῖον τ' ὄφελος
ὀλίγοι κι' ἂν σωθοῦνε
μπροστὰ στὴ μαύρη θύρα
τῆς ψυχρῆς ἀνυπαρξίας;»

I. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΜΕΛΛΟΝ ΣΚΛΗΡΟΤΗΤΑΣ

Ἀηδιάσατε γιὰ τὸν ἄνθρωπο; Κατέχετε τὴν εὐγενικότερη σοφία.

Ποιὸς σᾶς εἶπε πῶς πρέπει νὰ ἐλπίζετε; Νά, ἐγὼ σᾶς συμβουλεύω ν' ἀ-
[ἀπελπιστεῖτε γιὰ πάντα.

Ποιὸς σᾶς εἶπε ὅτι ὑπάρχει πίστις καὶ εἰρήνη καὶ ἀνάπαυση;

Πόλεμος καὶ ἀπιστία παντοῦ. Μόνο ἡ ὁμορφιά ἐπιπλέει
καὶ γλυκαίνει τὴν αἰώνια μάχη μας.

Πολεμιστές, πόλεμος διαρκῆς, μᾶς περιμένει.

Μέσα στὸ Σύμπαν χαλασμός καὶ γέννηση
καὶ ἡ αἰωνιότης τῆς τιμωρίας μας τὸ δρόμο μας θὰ φέγγει. ....
Σ' αὐτὸ τὸ φῶς τὸ τιμωρὸ πρέπει νὰ ἐλπίζετε,

ν' ἀκονίστε τὸ θάρρος' σας:

Ἀκονίστε τὰ ξίφη σας καὶ τὴν ἀφοβία σας παρασκευάστε.

Γιὰ τὴ νίκη καὶ τὴν ἥττα ἐτοιμαστεῖτε.

Μᾶλλον κάθε νίκη καὶ ἥττα σχηματίστε!

Ἐρημιά, ἐρημιά παντοῦ, νά, ἡ πραγματικότης.
Βγαίνουμε ἀπὸ τὶς αἴθουσες τῆς Μοίρας καὶ δὲν ὑπάρχει νὰ μᾶς σφουγ-
[γίσει τὰ δάκρυα κανένας.

Ποιὸς χαίρεται γιὰ ὅλα αὐτά; Κάποιος πρέπει νὰ χαίρεται θεατῆς μα-
[κρυνός,
γιὰ νὰ εὐχαριστεῖ τὴν ἐκδίκησίν του καὶ νὰ γελάει μὲ τὴ μωρία μας.

Παντοῦ ἀπιστία, ἀπιστία, καὶ στὴ φιλία μέσα παραμονεύει ἡ ἐχθρότης.

Πολλές φορές, πιστεύω, πῶς μοιάζουμε τῶν μυρμηγκιῶν τὸ γένος.
"Ὅπως κάποτε πάνου στοὺς λόφους τὰ μυρμηγκία τὸ φθινόπωρο
παίρνουν φτερά καὶ μ' ἓνα βουητὸ χαρᾶς τὸ ἔδαφος ἀφήνουν,
ἔτσι καὶ μεῖς θὰ πάρουμε τοῦ νοῦ μας τὰ φτερά,
καὶ μέσα στὰ σπίτια τοῦ νοῦ μας θὰ κλειστοῦμε,
γιὰ νὰ πετάξουμε πρὸς ὅλα τ' ἄστρα
γιὰ νὰ πετᾶμε πάντα, ὅλοι μας
ἀφήνοντας τὰ γερατιὰ καὶ τῆς γῆς τὶς ἔγγνοιες.
Τὸ χάος μου τόσο, ποῦ δὲ θέλω νὰ σκύψω νὰ ἰδῶ ἄλλο κανένα.

Βυθίζομαι στο χάος της γυναίκας και καινούριο χάος βλέπω.

Κάθε μέρα ο ύπνος μας μᾶς θυμίζει τή θέση τοῦ θανάτου,
 σάν τή φυσικότερή μας θέση,
 κι ἔμεῖς τὸν τρέμουμε. Γιατί; Ἐπέναντι σὲ ποιὸν ἄγνωστον εἴμαστε ἔ-
 [νοχοι;
 Σὲ ποιὸν ἄπέναντι ἑαυτὸ μας; Ἐπέναντι στὸ φόνο τοῦ ἑαυτοῦ μας;
 Ἐπέναντι στὸ χαλασμὸ τῶν προγόνων μας; Μὰ μὴ σὲ νοιάζει, μὴ τὰ θεω-
 [ρεῖς ὅλα σπουδαῖα ἔδῳ,
 γιατί δὲν εἶναι σοβαρά, ἂν ἔμεῖς δὲν τὰ κάνουμε σοβαρά,
 γιατί εἶναι τέτοια τὰ συμβάντα ἔδῳ ποῦ ἔπρεπε νὰ μᾶς ξεκαρδίζουν ἀπὸ
 [τὰ γέλια.
 Κάποτε ὁ κόσμος αὐτὸς θὰ καταστραφεῖ, κι' ὅταν ἄλλος δὲν πρόκειται
 [νὰ προκύψει,
 θὰ μπεῖ ὁ καθένας μας στὸ ἐπιστημονικὸ του κέλυφος,
 καὶ θὰ τὸ κουβαλήσει στὸ διάστημα σάν τὸ σαλιγκάρι τὴν οἰκία του,
 ἕως ὅτου πνεύσει ὁ καιρὸς τῆς εὐσπλαχνίας.

ΣΑΡΑΝΤΟΣ ΠΑΥΛΕΑΣ

ΛΕΚΟΝΤ ΝΤΕΛΙΑ

Ο ΗΡΑΚΛΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΦΙΔΙΑ

Στὸν ματωμένο Σκύλο πλάϊ, τὸν τραχὺν ὄμο ὑψώνει
 Ὁ Ὠρίωνας, μὲ πολικὸ κουκουλωμένος χιόνι.
 Βουβὲς ξεχύνονταν οἱ σκιὲς μακρὰ. — Σάν εἶχε πλύνει
 Τοὺς δυὸ τῆς γιούς, χορτάτους γάλα μητρικό, ἢ Ἄλκμήνη,
 Σὲ κοίλη ἀσπίδα, ποῦ ψηλὰ τὸν γῦρο τῆς σηκώνει,
 Σὲ λίκνο μέσα ἠρωϊκὸ ἀντάμα τ' ἀποθώνει.
 Καὶ λέει χαμογελῶντας τους: «Μικρά μου κοιμηθῆτε!
 Ὑγεία γιομάτα κι' ὀμορφιά τὸν ὕπνο σας χαρῆτε!
 Οἱ θεῖες Ὠρεσ κι' ἡ Νυχτιά, καλόβουλη, ἄς θελήσουν
 Χρυσόνειρα στὶς παιδικὲς ψυχὲς σας νὰ χαρίσουν».
 Εἶπε· μὲ χέρι ἀνάλαφρο τὰ χὰῖδεψε, ἕνα-ἕνα,
 Τὸ δυὸ μικρά, στὴ μπρούντζινὴ τους κοίτη ἀγκαλιασμένα,
 Τὰ κούνησε, τὰ δροσερὰ φιλώντας πρόσωπά τους,
 Καὶ τοὺς ἀπαίσιους διώχνοντας αἰωνοὺς ἀπὸ κοντὰ τους.
 Κι' ὕπνος γλυκός, ἀγγίζοντας τὸ παιδικὸ τους μάτι,
 Τὰ λίκνισε μὲ ἀνάπαψη ἄθῳα χαρὰ γιομάτη
 — Ἡ νύχτα, ἀστροστεφάνωτη, ποῦχε μεσοστρατίσει.
 Τὸ ἄρμα τῆς Ἄρκτου ἀπόδιωχνε πρὸς τὴν πιὸ μαύρη Δύση.
 Βουβὰ ἦταν ὅλα: τὰ βουνά, οἱ πολιτεῖες, τὰ δάση,
 Ρηγάδων ἢ ἔγνοια ἐλούφαξε, κι' ἡ φτώχεια εἶχε σωπάσει.
 Ὀνειρευόνταν οἱ θεοὶ τῶν θουσιῶν τὴν κνίσσα.
 Μὰ, ἀγρυπνῆ ἢ Ἡρα, ποῦ κακὰ σοφίζονταν περίσσα,
 Δράκοντες δυὸ ξεσήκωσε φολιδωτοὺς· ζευγάρι
 Φιδιῶν φριχτῶν, μὲ ἀργόσυρτο, γαλαζωτὸ κουφάρι,

Πού τῆς ὄργῆς τῆς κήρυκες, θάπνιγαν, τῆς μοιραίας,
 Στὴν κοίτη τὴν πολεμική, τὰ τέκνα τῆς Θηβαίας
 Σέρνονται ἀπ' τὸ πολύστυλο κατώφλι στὸ παλάτι,
 Καὶ τὸ γλαυκὸ, τοῦ σκουταριοῦ τὰ βόθη, ψάχνει μάτι.
 Στὸν ὕπνο ἡ ὄψη τῶν θεριῶν τὸν Ἴφικλῆ ξαφνίζει,
 - Τὰ δόντια τὰ πανέτοιμα κι' ἡ γλῶσσα πού σφυρίζει -
 Τρέμει, χλωμιάζει, κι' ἄπληρη, ἡ νέα καρδιά παγώνει.
 Στὴν φρίκη τὴν ἀδόκητη στριγγιά φωνὴ σηκώνει,
 Χτυπιέται μέσα στὸν βραχνά, πού τοῦκατσε στὰ στήθη.
 Μὰ μέσ' στὰ σπάργανά του ὀλόρθος ὁ Ἡρακλῆς ἐστήθη·
 Κολλάει στοὺς δυὸ ὄφιους, τοὺς λαιμοὺς τοὺς πλαδαροὺς **ἀδράζει**
 Μὲ τὰ θεῖα δάχτυλα, καί, παίζοντας μαζί τους, βιάζει
 Τὰ μάτια τους, ἀπ' τᾶξαφνο σφίξιμο γουρλωμένα,
 "Ὄξω ἀπ' τίς κόχες νὰ ριχτοῦν, σὰν κάρβουνα ἀναμμένα.
 Τοῦμπανο ἢ σάρκα ἢ θραφερῆ, μάταια τᾶγέρι δέρνει·
 Τὸ ἱερὸ νήπιό τὸ κρατάει, γυροβολιὰ τὰ φέρνει
 Μισοπνιγμένα, καὶ γελάει, μὲ ἀφροὺς καὶ λύσσα στείρα,
 Πού τὰ θωρεῖ νὰ δέρνονται στὴν κοίλη ἀσπίδα γύρα.
 "Ὑστερα στ' ἄσπρα μάρμαρα κρύα καὶ νεκρά τὰ στρώνει.
 Καὶ γιὰ ὕπνο τὰ αἵματοστάλαχτα μικρὰ χέρια σταυρώνει,
 «Κοιμοῦ, μελλούμενε Κριτῆ, πού ἀρχαῖες θεὲ νὰ δαμάσης
 Πληγές, στὴν ἄξια προσμονὴ τῆς καρπερῆς σου δράσης.
 Ἐσύ, πού οἱ πεῦκοι θὰ σέ ἰδοῦν τῆς Οἴτας, ἀγιασμένη
 Πυρά, ὀλοζώντανο, ψυχὴ ἀπ' τὸν πόνο ἐξαγνισμένη,
 Στὴν φλογισμένη τὴν κορφή, σὰν ἦταν θεὸς νὰ γίνης,
 Τὴν τέφρα σου, τὸ ρόπαλο καὶ τὴν λεοντὴ ν' ἀφήνης».

Μετάφραση: ΑΡ. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΥ

ΑΠΟ ΜΗΝΑ ΣΕ ΜΗΝΑ Η ΠΕΙΡΟΤΙΚΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΣ ΜΗ ΕΝΕΡΓΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ

Αυτός είναι ο τίτλος ενός Δελτίου της Έθνικης Στατιστικής Υπηρεσίας, ενός οργανισμού απαραίτητου στην οικονομική πρόοδο του τόπου. Φυσικά, όπως συνηθίζουμε να κάνουμε, τα γιαλιά τα φορέσαμε λίγο πριν στραβωθούμε, μά κάλλιο αργά παρά ποτέ. Δεν μπορούμε βέβαια να πούμε πώς μάς ικανοποιούν τελείως τα στατιστικά μας δελτία, γιατί συχνά τους λείπει ή σαφήνεια, λάθος σπουδαίο σε τέτοιας λογής δημοσιεύσεις, και καμιά φορά, καθώς φαίνεται, και η ακρίβεια. Έτσι στο προαναφερόμενο Δελτίο αναφέρονται, ως μη εργαζόμενα, 522.000 άτομα επειδή πέρασαν τα 65 χρόνια, και, παρακάτω, 374.000 άτομα που δεν δουλεύουν «λόγω γήρατος». Δηλαδή δυο διαφορετικοί αριθμοί για την ίδια αιτία. Τέτοια ενημερότητα είναι βέβαια απαραίτητη. Αλλά, ως αφήσουμε σε άλλους την φροντίδα για τον έλεγχο των αριθμών κι ως σταματήσουμε για λίγο σ' ένα από τα καταπληκτικότερα δεδομένα του Δελτίου. Στόν τόπο μας έχουν δηλώσει, ότι ασκούν το επάγγελμα της οικοκυράς 1.7 12.300 γυναίκες. Αυτές κατατάσσονται από το Δελτίο στον οικονομικώς μη ενεργό πληθυσμό. Αν αντιπαρέλθουμε την σημαντική δόση ανακρίβειας που υπάρχει σ' έναν τέτοιο χαρακτηρισμό, αφού, μία και δεν ζούμε υπό καθεστώς Κοινοβίων, οι οικιακές ασχολίες είναι απαραίτητη, οικονομικά αποδοτική πράξη, ως μάς επιτραπή να σταματήσουμε στο περιεχόμενο του όρου.

Ως «οικοκυραι» δηλώνονται όλες οι γυναίκες που δεν ασκούν επάγγελμα. Όσμιζόμαστε όμως, ότι κάτω από την κοινή αυτή στέγη έχουν σταυλισθή έννοιες που δεν έχουν συχνά καμιά σχέση ή μία με την άλλη. Ως «οικοκυραι» έχουν βέβαια, και πολύ δικαίως, δηλωθή όσες γυναίκες με επιμέλεια, οικονομία και τάξη βαστούν την καθαριότητα, κάνουν την κουζίνα και φροντίζουν τα παιδιά τους. Όμως: ως «οικοκυραι» έχουν επίσης δηλωθή τα πονεμένα πλάσματα, που, συχνά, στο ελληνικό χωριό, μαγειρεύουν και πλένουν και κλαδεύουν και σκάβουν και σπέρνουν και όργωνουν, για να μπορεί ο άντρας να αφιερώνει περισσότερον καιρό στο χαρτί και την ούζοποσίαν.

«Οικοκυραι» είναι επίσης όσες, στις μεγάλες πόλεις, σέρνουν την άχαρη και σκληρή ζωή τους, ξενοπλέοντας από σπίτι σε σπίτι, σκύβοντας από πλυσταριό σε πλυσταριό, από ξένα άπλυτα σε ξένα άπλυτα, όλες οι βασανισμένες ζωές που δεν θά φτάση γι' αυτές στον Παράδεισο ύλος ο χώρος ο αφιερωμένος εις τους Άγιους Πάντας.

«Οικοκυραι» και όλες εκείνες που περιφέρουν από κέντρο σε κέντρο την άργία τους, την άνια και την πλήξη, φλυαρώντας περι ανέμων και υδάτων και πιστεύοντας πώς δραματίζουν σπουδαίο κοινωνικό ρόλο.

Και όλες εκείνες, που χωρίς να γνοιάζονται για το πώς βγαίνει το ψωμί που τρώνε, περνούν την ημέρα τρίβοντας το δέμα τους, βιάφοντας τα νύχια τους, φτιάχνοντας τα μαλλιά τους, ντροπιάζοντας το σπίτι τους, αλλάζοντας ρούχα και φίλους, ζώντας με άλλα λόγια τη ζωή τους: όλα τα φλογερὰ και αδίστακτα πλάσματα, που έχουν το προνόμιο να ζούν την αμέριμνη ζωή του κατοικιδίου, χωρίς όμως να προσφέρουν ούτε το γάλα των παιδιών τους.

Και όσες πουλούν τη σάρκα τους για να τρέχουν σε μεθυσμένες κούρσες που σκοτώνουν ανθρώους.

Και όσες έμπορεύονται τα ναρκωτικά.

Και όσες ασκούν την μαστροπεία στα όρατα τους διαμερίσματα, όπου συλλαμβάνονται συχνά «Κύριοι», κατά τα επίσημα δελτία, που συνενερίζονται με μαθητριούλες.

Και άλλες και άλλες.

Είναι πολύ άγκαθερός μά και πολύ ύποκριτικός ο όρος «Οικοκυρά» στην γενική έκδοχή του Δελτίου μας. «Οικοκυρά» λοιπόν και η ξενοδουλεύτρα, οικοκυρά και η αχαλίνωτη πόρνη, και η μάρτυρας και η μαινάδα: Όλοι οι άνεμοι, καλοί και κακοί, στον ίδιον άσκό του Αιόλου;

Πιστεύουμε λοιπόν πώς η στατιστική μας Υπηρεσία πρέπει έντονότερα να εξειδικεύει τους τομείς της: γιατί άλλως, αν ακολουθεί δηλαδή την μέθοδο της Κιβωτού του Νώε, θά δημιουργή νόμιμη αγανάκτηση σε κάποια ύποκείμενα των έρευνών της και δυσάρεστες ψευδαισθήσεις σε άλλα.

Α. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

ΙΣΡΑΗΛ: ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΑΡΙΘΜΟΙ

Μιά και βρισκόμαστε στους αριθμούς και σε θέματα στατιστικής, δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε μια μικρή έκδοση της Διπλωματικής Αντιπροσωπείας του Ισραήλ: *Ισραήλ, Γεγονότα και Αριθμοί*. Μας θύμισε τις τόσο κατατοπιστικές εκείνες εκδόσεις της βρετανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών: *Η Βρεταννία εν συντομία*. Στηριζόμενο σε στοιχεία που παρέχει η στατιστική Υπηρεσία του Ισραηλινού Κράτους, που εργάζεται, καθώς φαίνεται, κατά τρόπο θαυμαστό, το μικρό αυτό βιβλιαράκι των 120 σελίδων, μας δίνει μια εικόνα συνοπτική μιά πλήρη των τεραστίων προόδων του κρατιδίου, που ζή πολιορκημένο από τους Άραβες στην ανατολική έσχατιά της μεσογειακής μας θάλασσας. Και τί δεν βρίσκει κανείς στο μικρό αυτό τεύχος! Η χώρα, ο λαός, η διοίκηση, η οικονομία, η κοινωνική πρόνοια, η πνευματική ζωή, οι διεθνείς σχέσεις, με λίγα λόγια η πλήρης εικόνα ενός λαού γεμάτου δυναμισμό, που αναπτύσσεται με καταπληκτικό ρυθμό, και δίνει νέες συνεχώς λύσεις σε προβλήματα νευραλγικά για όλους τους λαούς της γης. Και όλα αυτά με τέτοια λιτότητα, με τέτοια αίσθηση του περιττού. Ωστε έχει κάτι το πραγματικά επικό το μικρό αυτό βιβλίο, που μόνη του ποιήση είναι η πορεία των αριθμών και των μεγεθών. Και όλα αυτά βγαίνουν από δεδομένα μιάς θαυμάσιας καθώς φαίνεται οργανωμένης Στατιστικής Υπηρεσίας.

Χαρακτηριστικοί, επιβλητικοί, θα μπορούσε κανείς να πη, είναι μερικοί αριθμοί σχετικοί με την εκπαίδευση, που σ' αυτήν έχουν δώσει το προβάδισμα, ανάμεσα σε όλες τους τις προσπάθειες οι Ισραηλινοί:

Εβραϊκό Πανεπιστήμιο. Φοιτητές	5274.	Διδακτικό Προσωπικό	915 άτομα
Πανεπιστήμιο Μπαρ—'Ιλάν	602.		102
Πανεπιστήμιο Τελ.—'Αβιβ	825.		135

Οι υπογραμμισμένοι αριθμοί δεν μας καλούν σε κάποιες συγκρίσεις; Και τα αποτελέσματα των συγκρίσεων αυτών θα θρέψουν άραγε την αισιοδοξία μας με μέλι και γάλα;

Η ίδρυση του Κράτους της Παλαιστίνης είχε σίγουρα συναισθηματικές ρίζες, και επειδή συναισθηματισμός και πρακτική δεν συμβαδίζουν πάντα, ίσως ετοιμάζονται φοιτητές δοκιμασίες για τον μικρό λαό του Ισραήλ. Πώς μπορεί όμως κανείς να μη θαυμάση την επιμονή, την εργατικότητα, την όρθη μέθοδο, το φανατικό πείσμα, την ευφυΐα, την εφευρετικότητα, που του παραστέκονται στον επίμονο αγώνα του για μιά ανεξάρτητη ζωή;

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

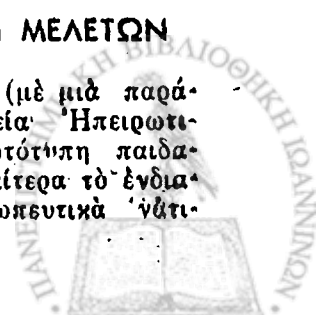
Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ

Η απεργία των εκπαιδευτικών, καθηγητών και δασκάλων, απέτυχε, πραγματικά, σημαντικό γεγονός της δημοσίας ζωής κατά το πρώτο δίμηνο του 1963. Επί είκοσι μέρες τὰ σχολεία παρέμειναν κλειστά στις πόλεις και την ύπαιθρο και κάθε εκπαιδευτική κίνηση νεκρώθηκε. Οι εκπαιδευτικοί, σάν ήγετικά στελέχη της κοινωνίας, με συνείδηση των ευθυνών τους υποχρεώθηκαν να γίνουν παραβάται του Νόμου και να ακολουθήσουν δρομους, που, από την ίδια τη φύση του επαγγέλματός των, δεν τους είναι άρεστοί. Για να φθάσουν όμως στο σημείο αυτό θα πη ότι ο τρόπος της αντιμετώπισης των ζητημάτων τους ήταν τέτοιος που δεν άφηνε περιθώρια έκλογης άλλων μέσων ενεργείας. Και ακριβώς σ' αυτή τη λεπτή θέση που βρέθηκαν πρέπει το Κράτος να δώσει ιδιαίτερη προσοχή. Όταν τριάντα χιλιάδες υπάλληλοι, ταγμένοι από την Πολιτεία στην υπηρεσία του ύψηλου ιδεώδους της αγωγής, από το περιεχόμενο της όποιας εξαρτάται το παρόν και το μέλλον της φυλής, αναγκάζονται να κλείνουν τὰ σχολεία επί τρεις εβδομάδες, θα πη ότι η κατάσταση των εκπαιδευτικών μας πραγμάτων εγκυμονεί κινδύνους, που, αν ληφθούν υπ' όψιν οι προοπτικές των οικονομικών μας προσανατολι-

σμών—για να περιορισθούμε μονάχα στο ύλικό μέρος του θέματος μιά και στην εποχή μας—δυστυχώς—αυτό κυρίως είναι που συγκινεί—μεγεθύνονται και αποτελούν πραγματική απειλή για την εθνική μας υπόσταση. Χρειάζεται λοιπόν αλλαγή νοοτροπίας για την αντιμετώπιση του θέματος της Παιδείας. Η παράδοση που κληροδοτήθηκε πρέπει να ανατραπη και να γίνει κατανοητό πως η καλλιτέρα επένδυσις για το έθνος είναι η παρουσία μιάς Παιδείας που να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις των καιρών μας. Και φυσικά Παιδεία με λειτουργούς, που κατατρύχονται καθημερινά από το συναίσθημα της μειονεξίας, εξ αιτίας της χαμηλής μισθοδοσίας των, ενώ ουσιαστικά προβαδίζουν από απόψεως προόδων και περιεχομένου αποστολής, δεν ήμπορει να νοηθη.

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Απ' τις 27—31 Ιανουαρίου (με μιά παράταση 5 ακόμα ημερών), η Έταιρεία Ηπειρωτικών Μελετών, οργάνωσε μιά πρωτότυπη παιδαγωγική έκθεση, που τράβηξε ιδιαίτερα το ενδιαφέρον της πόλεως. Με αντιπροσωπευτικά νάτι-

κείμενα και στοιχεία απ' τή δραστηριότητα των 'Ηπειρωτικών Σχολείων και άλλων μορφωτικών παραγόντων, που δρουν στην 'Ηπειρο, καθώς και με δεδομένα γενικώτερα τής έρευνας των Παιδαγωγικών 'Επιστημών, έπιδιώχθηκε, στην έκθεση αυτή, μιὰ πλατύτερη ένημέρωση του κοινού γύρω απ' τήν Παιδεία στον τόπο μας και στην έποχή μας. Χωρίς αντίρρηση, οι τέτοιες εύκαιρες πνευματικής γνωριμίας και παρουσίας, δημιουργούν προϋποθέσεις για τήν βαθύτερη θεμελίωση στην κοινωνική συνείδηση του πρωταρχικού ρόλου τής Παιδείας γενικώτερα. Και, αν κρίνει κανείς απ' τήν οργάνωση πάνω στο πνεύμα τής κοινής προσπάθειας, που χαρακτηρίζει τήν πρωτοβουλία αυτήν, ή έκθεση αυτή αποτελεί μιὰ πραγματική κατάκτηση προς αυτήν τήν κατεύθυνση. Στην έκθεση, πήραν μέρος κι' εξέθεσαν:

1) 'Η 'Εταιρεία 'Ηπειρωτικών Μελετών: Στατιστικά στοιχεία επί τής παιδείας. Πίνακες έπιστημονικών ψυχολογικών και παιδαγωγικών δεδομένων. Μολυβδόβουλλα, χρυσόβουλλα, χειρόγραφα. Προσωπογραφίες μεγάλων παιδαγωγών. Βιβλία και περιοδικά από τις εκδόσεις τής και τις συλλογές τής.

2) 'Η Ζωσιμαία Παιδαγωγική 'Ακαδημία: Έργα μαθητών των Προτύπων Δημοτικών Σχολείων και των Σπουδαστών. Έποπτικά μέσα και όργανα διδασκαλίας. Κείμενα και φωτογραφίες από τή σχολική ζωή.

3) Τα Γυμνάσια: Ζωσιμαία Σχολή, Γυμνάσιον 'Αρρένων, Οικονομικόν Γυμνάσιον: Έργα μαθητών. Φωτογραφίες σχολ. δραστηριοτήτων.

4) 'Η Δημοσία Τεχνική Σχολή Έργοδηγών και Σχεδιαστών. Σχέδια μαθητών. Όργανα εργασίας.

5) 'Ο Διδακταλικός Σύλλογος: 'Ιωαννίνων: Έντυπα, Περιοδικά.

6) Οι 'Εκπαιδευτικοί: κ. κ. Γ. Ζάγκλης, Φ. Πάσχος, Δ. Πλιάκος, 'Αθ. Βρέλλης: Έποπτικά μέσα και όργανα διδασκαλίας.

7) Τα Δημοτικά Σχολεία: α) τής Πόλεως: Καπλάνειος, 'Ελισαβέτειον, 3ον, 4ον, 7ον 'Ισραηλιτικών. 'Ιδιωτικά 'Εκπαιδευτήρια Λιαπίκου, 'Ιδιωτικόν 'Νηπιαγωγείον Μ. Σιάφα β) τής υπαίθρου: Βαρυάδων, Γραμμένον, Δελβινακοπούλου, Θεριακησίου, Κόντσικας, Μουζακαίων, Παλιοχωριου—Θεριακησίου, Πεδινης, Ρωμανού. Σταυραχίου κ.λ.π.: Έργα μαθητών, Τετράδια σχολ. εργασιών. Έποπτικά μέσα και όργανα διδασκαλίας.

8) Τα Σπίτια του Παιδιού τής Βασιλικής Προνοίας: Φωτογραφίες δραστηριοτήτων, αντικείμενα.

9) Το Π.Ι.Κ.Π.Α., ή 'Επιθεώρησις Γεωργίας 'Ηπείρου (τμήμα άγροτοπαίδων), οι Χριστιανικοί Σύλλογοι «'Απόστολος Παύλος» και «'Πνευματικός Φάρος», τὸ Λύκειον 'Ελληνίδων, ὁ Προσοκοπισμός, ὁ Ὀδηγισμός, τὰ 'Ινστιτούτα Ξένων γλωσσῶν (Γαλλικόν, 'Ελληνοαμερικανικόν, 'Αμερικανικόν Μορφωτικόν), τὸ Περιοδικόν «'Ηπειρωτική Έστια» και ἡ Ζωσιμαία Β.β.λιοθήκη 'Ιωαννίνων. Βιβλία, αντικείμενα, πίνακες και φωτογραφίες τῶν δραστηριοτήτων τῶν τρωφίμων τῶν.

10) 'Η 42 Τεχνική Σχολή Μαθητέας 'Ιωαννίνων: Έργα μαθητῶν.

11) Τα Βιβλιογραφοπώλεια: κ. κ. Μ. Γιωτάκη —Τσιόμπου, Γ. 'Αϊβατίδη—Χ. Τζιμογιάννη, Ν. Κωνή, 'Αφῶν Λυγοῦρα, Σ. 'Ιωαννίδου, Α. Κουμπλομάτη, Σ. Παναγιωτοπούλου, Βιβλιογραφτεμπορική ('Αθηνῶν) Κατάστημα Παιδικῶν εἰδῶν κ. Χολέβα: Βιβλία, μέσα και όργανα διδασκαλίας, Παιδαγωγικά παιχνίδια, αντικείμενα.

'Η έκθεση οργάνωθηκε με: Καλλιτεχνική συνεργασία: 'Αρτ. Μανέκα, Γ. Καζάκου και Μ. Παπαεωργίου και επιμέλεια: Τμήμα Μορφωτικῶν Μαθημάτων και Διαλέξεων τής Ε.Ε.Μ.

Δ. Κ.

***

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

Σπύρου Στούπη: «'Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα» (Γνωριμία με τὸν άκριτικό 'Ελληνισμό).

'Ο συγγραφέας και λογοτέχνης κ. Σπύρος Στούπης, γνωστός εις τὸν κόσμον τῶν γραμμάτων ἐκ τῶν πολλῶν και διαφόρων μονογραφιῶν και ιστορικῶν του μελετῶν και ιδιαίτερος με τὸ βραβευθέν του ἔργον ὑπὸ τής 'Ακαδημίας 'Αθηνῶν μετὰ χρηματισμοῦ ἐπὶ θλῦτος «Οἱ Ξενοὶ ἐν Κερκύρα», ἐκυκλοφορησε προ ἡμερῶν ἀθορυβῶς τὸ νεον του β.β.λιον «'Πωγωνησιακά και Βησσανιώτικα». (Γνωριμία με τὸν 'Ακριτικό 'Ελληνισμό).

Με τήν διακρίνουσαν αὐτὸν εὐσυνειδησίαν ὁ κ. Στούπης μᾶς παραδίδει πρωτότυπον ἔθνηκο-ιστορικὴν λαογραφικὴν μελέτην γιὰ τὸ 'Πωγωνί και τήν Βήσσανην με στοιχεία ἀδιάσειστα και άκριβή.

'Ερευνᾶ και φέρει εις φῶς πηγῆς ιστορικῶς ἐξηκριβωμένας. 'Η γλῶσσά του ρέουσα και καλλιπής διανθισμένη με τὸ γνωστὸν του χιούμορ καθιστᾷ τὸ βιβλίον λίαν ἐπαγωγὴν και ἀξιοπρσεκτον. 'Η κάθε του σελίδα εἶναι και μιὰ πνευματικὴ δῖσις γιὰ κάθε 'Ηπειρώτη, διότι χαρίζει στιγμῆς πατριωτικοῦ ἐθν. υσιασμοῦ χαρῶς και συγκινήσεως και ποερῶς τὸν μεταφέρει εις τήν ἀγαπημένην του πατρίδα.

'Ο ἀποδημος 'Πωγωνήσιος διαβάζοντας τὸ βιβλίον του Στούπη υίσθθανεται ιδιαίτεραν ὑπερφάνειαν δια τὸ νεον λαογραφικόν του κατορθωμα Δέν πρέπει νὰ λείπη ἀπὸ καμμιά ἡπειρωτικὴ βιβλιοθήκη και ἀπὸ κανένα 'Ηπειρώτη που ἀγαπᾷ τήν πατρίδα του.

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ ΧΑΝΔΑΝΟΣ
'Ιατρὸς

*

Γεωργίου Δ. Καλυδοπούλου: «Τὸ 'Ελληνικὸ χωριό», (μελέτη), 'Αθήναι, 1961.

...«'Ανάγκη διασώσεως του διαμαντένιου αὐτοῦ θεμελίου του ἑλληνικοῦ ἔθους...» Έργον

επεκτείνει, ὁ συγγραφέας ἐδῶ, τὸν τίτλο τοῦ παραπάνω βιβλίου του. Ὁ κ. Γ. Α. Καλυδοπούλος, γνωστὸς ἀπὸ χρόνια γιὰ τὶς ὑπηρεσίες του στὴν ὑπαιθρο ὡς ἀνώτερο στέλεχος τῆς Α.Τ.Ε. καί, πῶς πολὺ, γνωστὸς ἀπ' τὸ θαυμάσιο ἐκεῖνο βιβλίο του «Ένας φίλος τοῦ ἀγρότη διηγείται», μᾶς παρέδωκε πέρσι καὶ τὸ σύγγραμμα τοῦτο—(σφ. 8ον μεγ. σελ. 240)—πού εἶναι πολύτιμο θεσάυρισμα στὴν βιβλιογραφία μας. Δυσπᾶμαι πὺν τόσο καθυστερημένα τὸ παρουσιάσω καὶ πού, ἀπὸ ἀναρμοδιότητα, ἐπίσης τόσο ἀνεπαρκῶς. Διότι, ἐκτὸς ἀπ' τὴν ὁμορφὴ καὶ πολὺ καλλιεργημένη γλῶσσα, πού ἔχει καὶ ἐδῶ ὁ συγγραφέας αὐτός, τὸ «Ἑλληνικὸ χωριό», εἶναι μιὰ πράγματι μεγάλη σύνθεση ὄχι μονάχα τῆς εἰκόνας, ἀλλὰ αὐτῆς τῆς ἴδιας ἐσωτερικῆς λειτουργικότητος τῆς ζωῆς τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ. Καί, καθὼς ἀντιλαμβάνεται κανεὶς, μιὰ τέτοια προσφορὰ στὴν ἐποχὴ μας—ὅταν συζητεῖται ἀπὸ τώρα τὸ «βιώσιμον» πολλῶν, πᾶρα πολλῶν χωριῶν μας—συνιστᾷ ξεχωριστῆς σημασίας γεγονός. Ὁ κ. Καλυδοπούλος, διαθέτοντας μαζί με τὴ θέρημ τῆς ἀγάπης του καὶ μιὰ μοναδικὴ ἐμπειρία ἐν προκειμένῳ, εἶναι ἀπ' τοὺς πῶς ἐγκυρους γνωμοδότες. Καὶ εἶναι ἄξιον ἀπορίας πῶς δὲν ἀξιοποιήθηκαν αὐτὰ τὰ προσόντα, ἀπ' τὴ γενικώτερη προσπάθεια πού γίνεται τελευταία γιὰ τὴν «Περιφερειακὴ Ἀνάπτυξη» καὶ στὴ χώρα μας. Τὸ σύγγραμμα πού παρουσιάζομε ἐδῶ καλύπτει ἀκριβῶς τὴν ἀνάγκη τέτοιων μελετῶν, γιὰ νὰ δυνηθοῦμε, βίση στοιχείων καὶ γνωμῶν, νὰ τοποθετήσομε κάπως ὀρθολογιστικὰ τὸ πρόβλημα τῆς ὑπαρξῆς καὶ τῆς ἀνάπτυξης τοῦ ἑλληνικοῦ χωριοῦ (ὑπαιθρος). Γιὰ νὰ δώσει κανεὶς μιὰ ἰδέα τῆς ἐργασίας τοῦ κ. Γ. Α. Καλυδοπούλου, θὰ ἔπρεπε νὰ προχωρήσει σ' ἔκταση τὴ συζήτηση καὶ τὴν κριτικὴ ἀξιολόγηση τῶν στοιχείων πού περιλαμβάνει. Εἶναι θέμα πού ἀπαιτεῖ, ἄλλωστε, καὶ εἰδικὲς γνώσεις οικονομικοτεχνικῆς φύσεως καὶ εἰδικὴ τοποθέτηση κοινωνικῆς θεώρησης. Γι' αὐτό, θὰ προτιμήσομε νὰ περιορισθοῦμε μονάχα στὴν παρουσίαση, ἐν γενικότητι, τῶν περιεχομένων τοῦ βιβλίου, ὥστε νὰ μπορεῖ, ἔτσι, νὰ μορφώσει κανεὶς μιὰ γνώμη γιὰ τὴν ἀξία τῆς προσφορᾶς του. Στὸ πρῶτο μέρος, ὁ συγγραφέας ἐπισημαίνει, καταγράφει καὶ ἀναπτύσσει τὶς κρατικὲς ἐνέργειες (τὴν κρατικὴ πολιτικὴ) στὸν τομέα τοῦτο), πού πρέπει νὰ ὑπάρξουν, γιὰ νὰ θεμελιωθεῖ ἡ πρώτη προσπάθεια. Καὶ πρέπει ν' ἀναγνωρίσομε πῶς ἐδῶ, ὁ συγγραφεὺς, κατορθώνει νὰ ἐξαντλεῖ σχεδὸν τὸ θέμα τοῦτο τῆς κρατικῆς δραστηριότητος πρὸς ὅλες τὶς κατευθύνσεις πού θὰ δύνονταν νὰ συμβάλουν ἢ πού, κατὰ κάποια ἔννοια, σχετίζονται μετὰ τὴν ἀγροτικὴν μας οικονομία. Κατόπιν, στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ἐξετάζεται ἡ δυνατότητα καὶ ἡ ἀποστολὴ τῶν ἡμικρατικῶν Ὄργανισμῶν, πού εἶναι φορεῖς μιᾶς ζωτικῆς δραστηριότητος στὴν ὀργανωμένη μορφή τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς. Στὸ τρίτο μέρος, ὁ συγγραφέας, ἀφοῦ ἐπεκτείνεται πὺ μιὰ στατιστικὴν ἔρευνα, διατυπώνει πᾶ

θετικὲς ὑποδείξεις γιὰ τὴν βελτίωση τῆς κατ' ἐξέλιξιν τοῦ χωριοῦ. Καί, τέλος, στὸ τέταρτο μέρος—πού εἶναι καὶ τὸ τελευταῖο κεφάλαιο τῆς ἐργασίας του—, προχωρεῖ πὺ συμπεράσματα καὶ ὑποδεικνύει τὴν ὀργάνωση συστηματικῆς προγραμματίσεως γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος πού ἀντιμετωπίζει τὸ ἑλληνικὸ χωριό. Καί, γιὰ νὰ τεκμηριώσομε τὴν ἐκτίμησίν μας ὡς πρὸς τὴν πληρότητα τῆς ἐργασίας τοῦτο, τοῦ κ. Γ. Α. Καλυδοπούλου, ἀναφέρομε πῶς, μετὰ τῶν στοιχείων καὶ στατιστικῶν πού περιλαμβάνει, εἶναι καὶ 14 πίνακες, ὅπου παρουσιάζεται ἀνάγλυφα ὁλόκληρη ἡ κίνηση, τὰ δεδομένα καὶ ἡ δυνατότητα γιὰ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς ἀγροτικῆς μας ζωῆς.

Πολύμοχθο, πολύτιμο καὶ καλογραμμμένο, τὸ «Ἑλληνικὸ χωριό». Πρέπει ν' ἀξιοποιηθεῖ ἀπ' τοὺς ἀρμόδιους.

Α. ΚΟΚΚΙΝΟΣ

***

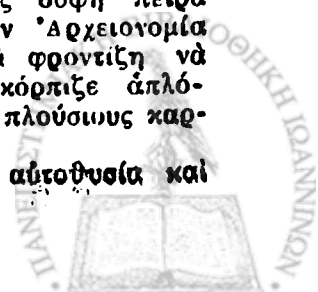
ΝΕΚΡΟΛΟΓΙΑ

ΝΙΚΟΣ ΛΕΥΘΕΡΙΩΤΗΣ

Στὴν Κέρκυρα, ἔκλεισε τελευταία, γιὰ πάντα τὰ μάτια ἓνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἐκπροσώπους τῆς Ἑπτανησιακῆς Σχολῆς ὁ Νίκος Λευθεριώτης. Τὴν ἐκπροσωποῦσε, οὐσίᾳ, καὶ στοὺς σκοποὺς καὶ στὴν μέθοδο καὶ στὸ ἦθος. Σκοπός, ὁ διαφωτισμὸς τοῦ λαοῦ γιὰ νὰ μπορέση, μετὰ τὴν λαϊκὴ γλῶσσα ὡς παλλαδίον, νὰ σπάσῃ τὰ πνευματικὰ δεσμά. Μέθοδος, ἡ τίμια καὶ χωρὶς ἀνασασμὸς ἐργασία γιὰ αὐτοβελτίωση, ἡ συνεχῆ παρακολούθηση τοῦ τί γίνεται στὸν μεγαλύτερο χώρο τῆς Εὐρώπης καὶ στὸν στενότερο δικό μας. ἦθος, ἡ γυμνὰτὴ σεμνότητα ἀντισκοπῆ μπροστὰ πὺ κριτικῆς αὐτοπροβολῆς, ὁ διαταγμὸς τοῦ ἑαυτοῦ ἀνθρώπου προκειμένου νὰ ξεδιπλώσῃ τὸ ἔργο του μπροστὰ πὺ μάτια τῶν ἄλλων.

Πιστὸς στὶς βασικὲς αὐτὲς ἀρχές, ὁ Λευθεριώτης ὁ στενὸς φίλος τοῦ Κωνστ. Θεοτόκη, σταθῆκε ἓνας ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς τοῦ πρώτου σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Ἑλλάδος, χωρὶς, ὡς πολίτης, νὰ θελήσῃ ποτέ νὰ ἐκμεταλλυθῇ αὐτὸν του τὸν τίτλο. Ὡς ποιητής, —καὶ ἦταν προικισμένος ποιητής—, ἔγραφε χωρὶς συχνὰ νὰ ὑπογραφή Ὡς πατριώτης, τραυματίστηκε βαρεῖα στὰν, βουλκανικῶν πολέμων καὶ ἔζησε ἀπὸ τότε ἕως τὸν θάνατό του μιὰ μαρτυρικὴ ζωὴ, χωρὶς νὰ καταδεχτῆ ποτέ ὄχι μόνον νὰ ζητήσῃ οἴποτε ἀναγνώριση, μὰ ἔτις καὶ νὰ ἀναφέρῃ τὴν πολεμικὴν του δράση. Ὡς λόγιος καὶ διευθυντὴς τοῦ Ἀρχαιοφυλακείου Κερκύρας, τοῦ σημαντικότερου τῆς Ἑλλάδος, γεμᾶτος σοφῆς πείρας οχετικὰ μετὰ ὅ,τι ἔχει σχέση μετὰ τὴν Ἀρχαιολογία καὶ τὴν Παλαιογραφία, ἀντὶ νὰ φροντίσῃ νὰ προβληθῇ μετὰ ἔργο δικό του, ἐσκόρπισε ἀπλόχερα πὺ ἄλλους ἐρευνητὲς τοὺς πλούσιους καρποὺς ἰδρυτῶν τριανταπέντε ἐτῶν.

Σταθῆκε μιὰ ζωὴ γυμνὰτὴ αὐτοθυσία καὶ

καλωσύνη και σεμνότητα ή ζωή του Ν. Λευθεριώτη.

Η μνήμη του ας σταθῆ ὡς παράδειγμα.

A. ΓΕΡΟΝΤΙΚΟΣ

✽

ΑΥΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΠΟΥΛΟΥ

Ο θάνατος της Αύρας Θεοδωροπούλου που μαθεύτηκε ἔδῳ κι λίγων καιρῶ προξέεισε σὲ πολλὴν γόμο βαθιὰ θλίψη. Ἰδιαιτέρη ἔνοιωσαν πρὸ ἔντονη τῆ θλίψη ἔας πολὺ μεγάλος κύκλος ἀπὸ ἀθρώπους τοῦ πνεύματος καὶ ἀπὸ κεινους πού ἀσχολοῦνται μὲ τὴν τέχνη. Ἡ σπουδαία αὐτὴ Ἑλληνίδα ξεπλήρωσε τὸ κενὸ καὶ ἀναπόφευχο χρεὸς της σὲ ἡλικία 82 γρόνων στὴν Ἀθήνα στὸ νοσοκομεῖο τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ στίς 20 Γε ἀρη τοῦ 1963. Μὲ τὴν ζωὴ της καὶ τὴν κοινωνικὴ της δραστηριότητα ἀσχολήθη ἀν ὡς τώρα πολλοί. Ὅσα ὁμως κι ἀν γράφτηκαν ἢ ὄσα ἀκόμα κι ἀν γραφοῦν γι' αὐτὴ, νομίζω, πὼς δὲν ὀλοκληρώνεται καθὼς πρέπει ἡ προσωπικότητα της μεγάλης αὐτῆς Ἑλληνίδας. Καὶ τοῦτο, γιατί ἡ μακροχρόνια ζωὴ της ἦταν γεμάτη κοινωνικὴ καὶ ἐθνικὴ δράση. Δὲν ὑπῆρξε τίποτε ἄλλο ἢ Αὔρα Θεοδωροπούλου, παρὰ ἀγωνίστρια καὶ πρωτοπόρα σὲ καθὲ πατριωτικὴ ἐκδήλωση. Ἡ ζωὴ της ἦταν μιὰ συνεχούμενη προσπάθεια γιὰ τὴν κοινωνικὴ πρόοδο καὶ γιὰ τὴ βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν συνανθρώπων της.

Ἀν θῶ προσταθῆσω νὰ παρουσιάσω μερικὰ στοιχεῖα γυρω ἀπ' τὴ ζωὴ καὶ τὴ δράση τῆς Αὔρας Θεοδωροπούλου, τὸ κάνω αὐτὸ γιατί, νομίζω, πὼς ἔτσι ξεπληρώνω κάποιο χρεὸς πρὸς τὴ μνήμη της. Μοῦ δόθηκε κάποτε ἡ εὐκαιρία νὰ συνεργασθῶ μαζί της σ' ἓναν πνευματικὸ τομέα μεγάλης ἐθνικῆς σπουδαιότητας: στὸ ζήτημα τῆς καταπολέμησης τοῦ ἀναλφαριθμοῦ, γιὰ τὸ ὁποῖο δ αλαμβάνονται πρὸ κάτω περισσότερα. Κατὰ συνέπεια οἱ πνευματικοὶ δεσμοὶ πού εἶχα μαζί της ὑπῆρξαν τόσο ἰσχυροὶ πὺ μοῦ φαίνεται ὅαν νὰ συνεργάστηκα μαζί της χιτὲς ἀκόμα κι ἂς ἔχη περῆσει ἀπὸ τότε μιὰ ὀλοκληρὴ ὀκταετία. Θα μὲν ἔχουν ἀληθμενητα τὰ τόσα πολλὰ ψυχικὰ καὶ πνευματικὰ της χαρίσματα πὺ ἀποτελοῦν τὴν ὀλοκληρωμένη προσωπικότητα: μεγάλη καρδιά, ἀπερίγραπτο ἀνθρωπισμὸ, καθάρια σκέψη καὶ ὀξυνοια, ἀκριβολογία καὶ σαφήνεια στὴν ἐκφραση καὶ στὴ διατύπωση.

Ἡ Αὔρα Θεοδωροπούλου γεννήθηκε στὰ 1880 στὴν Ἀδριανούπολη. Ἦταν κόρη τοῦ διπλωματικοῦ ὑπαλλήλου Δρακοπούλου. Ἐπιδόθηκε στὸν τομέα τῆς μουσικῆς καὶ τῆς κοινωνιολογίας. Κα ὅπὶ σπρώχτηκε καὶ σ' ἄλλους τομεῖς καλλιτεχνίας, ἰδιαιτέρη στὴ λογοτεχνία. Στὰ 1907 παντρεύτηκε τὸν Σταυρὸ Θεοδωρόπουλο. Αὐτὸς ὑπῆρξε λογοτέχνης, κοινωνιολόγος καὶ πολιτικός. Εἶναι πολὺ γνωστὸς στὸν κόσμο τῶν γραμμάτων μὲ τὸ φιλολογικὸ ψευδώνυμο Ἅγιος Θέρος. Ὁ Ἅγιος Θέρος ἔγραψε ἀρκετά. Ἰδιαιτέρη οἱ πρὸ πολλοὶ τὸν ξέρομε ἀπ' τὸ βιβλίο του: «Δημοτικὰ τραγοῦδια». (Τελευταία

ἐκδοση στὰ 1952, σὲ δύο τόμους). Ὁ Ἅγιος Θέρος πέθανε ἔδῳ καὶ λίγα χρόνια.

Κατὰ τὴ μακροχρόνια ζωὴ τῆς Αὔρας, μπορεῖ κανένας νὰ ξεχωρίση τὴ σπουδαία δραστηριότητά της σὲ πολλοὺς τομεῖς. Ἡ ἐπίδοσή της στὴ μουσικὴ ὑπῆρξε σημαντικὴ. Ἀπ' τὰ 1915 ὡς τὰ τελευταία της σχεδὸν χρόνια διδασκε τὴ μουσικὴ. Ἐργάστηκε καὶ ὅαν συγγραφέας στὸν τομέα αὐτόν. Στὰ 1911 ἔγραψε τὸ βιβλίο μὲ τίτλο: «Ἡ μουσικὴ διὰ τῶν οἰώων». στὰ 1924 κυκλοφόρησε τὸ βιβλίο της: «Ἱστορία τῆς μουσικῆς». Ἀργότερα ἔγραψε: «Κρητικὲς μαντινάδες» καὶ ἄλλα. Ἀξιόλογα καὶ ἀξιοπρόσεκτα ἦταν καὶ τὰ μουσικοκριτικὰ τῆ ἀρθρα πὺ δημοσίευσε σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες.

Σ' ὄλους τοὺς πολέμους πὺ ἔκαινεν ἡ πατρίδα μας καὶ πὺ συνέπεσε μὲ τὴ ζῆτῆ τῆς Αὔρας Θεοδωροπούλου, θεώρησε ὑποχρέωσή της νὰ προσφέρῃ τίς ὑπηρεσίες της στὴν πατρίδα. Κατατάχτηκε ἐθελόντρια νοσοκόμα στὸν Ἐρυθρὸ Σταυρὸ στὸν πόλεμο τοῦ 1897, τὸν τέτοιον τοῦ 1912—13 καὶ στὸν πόλεμο τοῦ 1940.

Ἐκείνος ὁμως ὁ τομέας, στὸν ὁποῖο δόθηκε μὲ ὄλη τὴ δύναμη τῆς ψυχῆς της, στὸν ὁποῖο, μποροῦμε νὰ ποῦμε, ἀφοσιώθηκε ὀλοκληρωτικά, ὑπῆρξε ἡ ἀνάμξή της στὴ φεμινιστικὴ κίνηση τῆ χώρας μας. Πρωτοστάτησε καὶ ἰδρυθῆκε στὰ 1920 ὁ «Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας». Τὸ σωματεῖο αὐτὸ ἐργάστηκε πολὺ ἀποτελεσματικὰ καὶ πέτυχε σπουδαία πρῶτα γιὰ τὴν Ἑλληνίδα γυναίκα. Οἱ Ἑλληνίδες πρέπει νὰ ξέρουν πὼς κατὰ κυριὸ λόγο σ' αὐτὸ τὸ σωματεῖο χωστοῦν τὸ δικαίωμα τῆς ψηφο τους. Χρειάστηκαν πολλές προσπάθειες, τεραστιοὶ ἀγῶνες γιὰ νὰ φτάσουμε καὶ στὴ χώρα μας στὸ σημεῖο τῆς ἴσης, ἀξίας τῆς γυναίκας μὲ τὸν ἀντρα, ὄχι μόνο στὴν ψηφο μὺ καὶ στὴ μόρφωση, στὴν ἐργασία καὶ στίς ἀπολαυες. Πρωτοποριακὴ ἢ δραστηριότητα τῆς Αὔρας σ' ὄλες τίς ἐπιδιώξεις τοῦ «Συνδέσμου». Γιὰ τὸ λογο αὐτόν διετέλεσε γιὰ 25 χρόνια συνέχεια Πρόεδρος του, κατόπι δέ, ὅταν παραιτήθηκε ἦσαν ἐπίτιμος Πρόεδρος. Ἡ δραστηριότητα αὐτοῦ τοῦ σωματείου ὑπῆρξε ἐξαιρετικὰ ἐθνικὴ καὶ ἀπο πολλές πλευρὲς ἐπωφελέστατη. Ὅταν, ὕστερα ἀπ' τὸν τελευταῖο πόλεμο, παρουσιάστηκε ἡ ἀνάγκη νὰ καταπολεμηθῆ ὁ ἀναλφαριθμοσὸς σὲ διεθνή κλίμακα ὁ «Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας» δειχτηκε ἀληθινὰ ὁ πρόδρομος στὴν προσπάθεια πὺ κατέβαλε κατόπι τὸ Κράτος μας, καὶ ἐξακολουθητικὰ ἀκόμα καταβάλλει καὶ σήμερα γιὰ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ ἐθνικὸ θέμα. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀνάγκη καὶ ἡ συνεργασία μου μὲ τὸ σωματεῖο αὐτὸ καὶ τὴν Πρόεδρο του Αὔρα Θεοδωροπούλου. Ὁ Σύνδεσμος στὴν προσπάθειά του αὐτὴ κυκλοφόρησε ἓνα βιβλιαράκι μὲ τίτλο: «Πὼς νὰ μάθω με γράμματα σ' ὄσους δὲν ξέρουν» γραμμένο ἀπ' τὸν ὑποφαινόμενο. Τὸν πρόλογο τὸν ἔγραψεν ἡ Αὔρα Θεοδωροπούλου. Γιὰ νὰ νοιώση ὁ ἀναγνώστης τὴ με-

γαλεπήβολη διάθεσή της, τη σαφήνεια στην έκφραση και το ξαστερό πνεύμα της Θεορῶ υποχρέωσή μου να παραθέσω μερικές περικοπές ἀπ' τὸν πρόλογο αὐτόν. «Τὸ βιβλίο αὐτὸ θέλει νὰ εἶναι πρακτικὸς ὁδηγὸς σ' αὐτοὺς πού θὰ προσφερθοῦν νὰ δώσουν λίγες ἀπὸ τίς ὥρες τῆς ζωῆς τους, γιὰ νὰ μάθουν γράμματα σὲ ἀνθρώπους πού δὲν ξέρουν. Τὸ ἐκδίδει ὁ «Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας», καὶ τὸ λογαριάζει πρῶτο σὲ μιὰ σειρὰ πού ἐλπίζει πὼς θὰ συνεχισθῇ. Τοῦτο εἶναι γιὰ τὸ δάσκαλο καὶ τὸ ἐγγραφεὶ ὁ κ. Κ. Α. δημοδιδάσκαλος, πού ἔχει ἀσχοληθῆ ἀπὸ καιρὸ μὲ τὸ θέμα αὐτό.

...Ὁ Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας εἶναι σωματεῖο, πού ἠρατημένο αὐτῆρὰ μακριὰ ἀπὸ κάθε κομματικὸ πολιτικὸ χρῶμα, δουλεύει ἀπὸ τὸ 1920 γιὰ τὴν ψήφου τῆς γυναίκας καὶ τὴν ἐξίπλωσή της τὴν πνευματικὴ καὶ τὴν ἠθικὴ... Ὁ Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας ἤξερε πάντα πὼς καὶ δίκαιο εἶναι καὶ ἔθνικὴ σημασία ἔχει νὰ μορφώσωμε τίς γυναῖκες, τώρα ὅμως πού δόθηκε ἡ ψήφος στὴ γυναῖκα, οἰσθάνεται πὼς ἡ στιγμή εἶναι κρισιμώτατη καὶ πρέπει νὰ προλάβωμε, ὅσο γίνεται πρὸ γρήγορα, νὰ μάθωμε σ' ὅ'ες τίς γυναῖκες, ὅπως καὶ σ' ὄλους τοὺς ἄνδρες, τουλάχιστο ἀνάγνωση καὶ γραφή. Γιὰ τὸ λόγῳ αὐτὸ θέλει νὰ ἀγωνισθῇ μαζί μὲ τοὺς πρώτους γιὰ μιὰ σταυροφορία κατὰ τοῦ ἀναλφαβητισμοῦ. Σκοπὸς ἂς εἶναι: «νὰ ξαναδώσωμε στὸν τόπο τὸ φῶς τοῦ νοῦ». Σύνθημα τό: «μὴ μείνη ἄνθρωπος ἀγράμματος στὴν Ἑλλάδα»... Πόση δυστυχία κρύβεται πίσω ἀπ' τὸ σταυρὸ τοῦ ἀγράμματος καὶ τὴν ἀμάθεια τῆς μάνας τὸ ξέρομε ὅλοι. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πάσωμε νὰ εἴμαστε στίς διεθνεῖς στατιστικὲς ἀνάμεσα στοὺς λαοὺς πού ἔχουν πολλοὺς ἀναλφαβήτους, γιὰτὶ αὐτὸ γεννᾷ τὴν πλάνη πὼς εἴμαστε λαὸς ἀπολίτιστος. Δὲν εἶναι ὅμως μόνο ἡ ἔθνικὴ φιλοτιμία πού θὰ μᾶς σπρώξῃ. Εἶναι ἔθνικὸ χρέος, κατὶ ἀκόμα πρὸς πολλὸ, εἶναι χρέος καθαρὰ ἀνθρώπινο, νὰ δυνάμωμε γιὰ νὰ δώσωμε λίγο φῶς τοῦ νοῦ σὲ ὄλους, χωρὶς ἐξαίρεση σὲ ὄλους... Ὁ Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας μὲ τοῦτο τὸ βιβλίο θέλει νὰ δώσῃ τὴν δυνατότητα σὲ κάθε μορφωμένο ἄνθρωπο νὰ διδάξῃ μεθοδικὰ ὅσους ἀγράμματος γνωρίζει, κυρίως γυναῖκες—οἱ ἄντρες μορφώνονται καὶ στὸ στρατό—καὶ παρακαλεῖ ὅλες τίς Ἑλληνίδες καὶ ὅλα τὰ σωματεῖα νὰ μὴν ἀδιοφορήσουν στὸ κάλεσμά του, πορὰ νὰ ἀποφασίσουν δίπλα στὰ ἄλλα ἔργα τῆς ζωῆς τους νὰ βάλουν σὴν χρέος ἀπὸ τὰ πρῶτα, νὰ

μάθουν σὲ ὅσους μποροῦν πρὸ πολλοὺς γράμματα. Γιὰ τὸ Διοικητικὸ Συμβούλιο. Ἡ Πρόεδρος Αὔρα Θεοδωροπούλου». (I)

Περα ὅμως ἀπ' τὴν κυκλοφορία αὐτοῦ τοῦ βιβλίου ὁ «Σύνδεσμος γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς Γυναίκας» διέθεσε στὸ 1956, μὲ Πρόεδρο πάντοτε τὴν Αὔρα Θεοδωροπούλου, τὰ ὑλικά μέσα καὶ λειτούργησαν τὰ δύο πρῶτα Κέντρα λαϊκῆς ἐπιμορφώσεως τῶν γυναικῶν στὴν πατρίδα μας, τὸ ἓνα στὸ Μοσχάτο καὶ τὸ ἄλλο στὸ Αἰγάλεω. Κατόπι συστήθηκαν ἀπ' τὸ Ὑπουργεῖο Παιδείας τὰ γνωστὰ Κέντρα ἐπιμορφώσεως τῶν μεγάλων.

Ἡ πνευματικότητά της ἐκδηλώθηκε καὶ στὸ λογοτεχνικὸ τομέα. Παρέμεινε πάντοτε πολὺ ψυχικὰ δρμένη μὲ τὴν ἀδελφὴ της γνωστὴ ποιήτρια Θεῶν Δρακοπούλου—Παπᾶ καὶ τὴ Μυρτιώτισσα. Ἦως ἀπ' τίς σχέσεις της μ' αὐτὲς σπρώχθηκε ἄρκετὰ καὶ στὴ λογοτεχνία. Μὲ τὸ ψευδώνυμο Δέσπω Θαλασσινοῦ δημοσίευσε ἄρκετὰ λογοτεχνικά ἔργα σὲ διάφορα περιοδικὰ καὶ καὶ ἐφημερίδες. Ἡ ἰδύναμίς της ἦταν ἡ Δημοτικὴ γλῶσσα. Ὑπῆρξε δὲ ἀπ' τὰ ἰδρυτικὰ μέλη τοῦ «Ἐκπαιδευτικοῦ Ὁμίλου».

Ἡ κηδεῖα της ἐγίνε στίς 21 τοῦ Γενάρη. Παρευρέθηκαν σ' αὐτὴ, καθὼς ἦταν φυσικὸ, πολλὸς κόσμος. Κατατέθηκαν ἄφθονα νεκρικὰ στεφάνια. Εἶπαν λόγους: Ἀπὸ μέρος τοῦ Συνδέσμου γιὰ τὰ δικαιώματα τῆς γυναίκας ἡ κ. Μενιτῆ. Ἀπὸ μέρος τῆς Ἑταιρίας Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν ὁ κ. Λέων Κουκούλας. Γιὰ τὴν Ἐνωσὴ τῶν Ἑλλήνων μουσικοκριτικῶν ὁ κ. Χαμουδόπουλος, ἀπὸ μέρος τοῦ Συλλόγου τῶν Ἑλλήνων μουσουργῶν ὁ πρόεδρος του κ. Α. Εὐαγγελᾶτος. Ἀκόμα μίλησαν ἡ κ. Μ. Σβώλου, ὁ κ. Μυλωνᾶς καὶ ὁ κ. Ι. Κουτσοχέρης.

Μὲ τὸ θάνατό της ἡ Αὔρα Θεοδωροπούλου ἄφησε ἓνα μεγάλο κενὸ στὸν κόσμον τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Δικαιολογημένα λοιπὸν προκάλεσε αὐτὸς μεγάλη θλίψη στοὺς πνευματικούς καὶ μουσικοὺς κύκλους τῆς πατρίδας μας. Ἄς θεωρηθοῦν καὶ τὰ λίγα μου αὐτὰ λόγια σὴν φτωχὰ νεκρολούλουδα στὸ νωπὸ της τάφο.

ΚΩΣΤΑΣ Π. ΛΑΖΑΡΙΔΗΣ

1. Ὅποιος ἐνδιαφέρεται ἢ ἔχει τὴν περιέργεια γιὰ νὰ δῇ τὸ βιβλιαράκι αὐτό, ἂς τὸ ζητήσῃ ἀπὸ τὰ βιβλιοπωλεῖα τῶν Γιαννίνων, σὲ πολλὰ ἀπ' τὰ ὁποῖα βρίσκονται μερικὰ τέτοια βιβλία γιὰ νὰ διανεμῶνται δωρεάν σ' ὁποῖον ζητήσῃ τέτοια.

ΤΟ ΛΑΪΚΟ ΛΑΧΕΙΟ

μιλάει τὴν γλῶσσα τῶν ἀριθμῶν

Καὶ οἱ ἀριθμοὶ λένε,

650)ο τῶν ἀκαθαρίστων εἰσπράξεων
του δίδονται εἰς τοὺς ΤΥΧΕΡΟΥΣ.

Τὸ 1961 κάθε δεκαπενθήμερο ἐμοίραζε

4.160.000 δραχ.

Τὸ 1962 6.240.000 δραχ.

ΤΩΡΑ μοιράζει

8.320.000 δραχ.

ΛΑΪΚΟ ΛΑΧΕΙΟ

Κάθε δεκαπενθήμερο!!

ΠΟΛΛΑ ΛΕΦΤΑ!!

